

יסודות

גיליון 7 | ספטמבר 2025
מלחמת 'חרבות ברזל' - חלק ראשון

יסודות

כתב העת של המחלקה להיסטוריה בצה"ל
גיליון 7 | ספטמבר 2025
מלחמת 'חרבות ברזל' - חלק ראשון

המחלקה להיסטוריה בצה"ל
משרד הביטחון ההוצאה לאור

YESODOT

The Journal of the IDF's History Department

Vol. 7 | September 2025

Editor-in-Chief: Eli Michelson

Editors: Yaniv Friedman, Boaz Zalmanowicz

עורך ראשי: אלי מיכלסון
עורכים: יניב פרידמן, בעז זלמנוביץ
ועדה אקדמית: אלון קדיש, זאב אלרון

עריכה לשונית: ספי שפר
עיצוב גרפי: יאיר לינדנברג
עיצוב הכריכה: אסף בארי
עיצוב המפות והתרשימים: אסף בארי (אלא עם כן צוין אחרת)
הפקה והוצאה לאור: משרד הביטחון – ההוצאה לאור
חלק מהמקורות בחוברת זו הם פנימיים בצה"ל ואינם עומדים לעיון הציבור
תמונת הכריכה: בית שהוצת על ידי מחבלים בקיבוץ חולית
(באדיבות בעז סמוראי)

ISSN 2790-5659, e-ISSN 2790-5667

© כל הזכויות שמורות למדינת ישראל – משרד הביטחון.

בכל שימוש שיעשה מהמתפרסם בכתב העת הזה, יש לפנות להוצאה לאור.
כתב העת יצא לאור באמצעות משרד הביטחון – ההוצאה לאור, ישראל, 2025

בין אוקטובר 1973 לאוקטובר 2023

בספטמבר ובתחילת אוקטובר 2023 עסקו רבים בצה"ל באירועים לציון 50 שנים למלחמת יום הכיפורים. המחלקה להיסטוריה בצה"ל לקחה בכך חלק משמעותי והובילה את תהליך הלמידה, שהוגדר על ידי הרמטכ"ל כמסע של למידה. המחלקה הובילה והשתתפה בכנסים ובימי למידה, ואף פרסמה ספרים ומאמרים רבים.

באופן אישי, כשנדרשתי לכתוב הקדמה לספר או להרצאה על המלחמה – מעבר להתייחסות לתוכן הדברים, הקפדתי להתייחס לזיכרון ולכאב שהמלחמה ההיא הביאה עימה. עשיתי זאת מתוך למידה על קרבות ולחימה שאירעו לפני שנולדתי, מתוך שיחות עם מפקדים ולוחמים, ומכל מה שאיפשר לדור שלנו ללמוד על המלחמה של אבותינו ואבות אבותינו. הכאב והצער היו עמוקים, אך הזמן שחלף משפיע על היכולת שלנו להכיל ולהבין אירועים מתקופה אחרת.

"שבעה באוקטובר" הוא הצלקת העמוקה של הדור שלנו. כעת הוא עדיין פצע פתוח, והגרון נחנק כשאנחנו באים לתאר את המאורעות ואת המראות. ההפתעה, הכישלון, הטבח, **העולמות שנגדעו** – צעירים שיצאו לחגוג, ילדים שבקושי הספיקו להתעורר בשבת בבוקר, הורים שניסו להרוויח עוד שעת שינה, מבוגרים ששתו את הקפה של הבוקר והקשיבו לשקט או לציוץ הציפורים, ספורטאים שיצאו לפעילות בוקר מוקדמת, לוחמים ומפקדים שהיו בעמדות, חברי כיתות הכוננות שעזבו את משפחתם כדי להגן על הקהילה, אזרחים וחיילים שיצאו מביתם, גם ממרחק, כדי לעזור ולהציל, עובדים זרים, עוברי אורח, ועוד ועוד; כולם שילמו את המחיר. כולנו בוכים על האובדן הרב.

במוצאי שבת, כ"ב בתשרי תשפ"ד, שבעה באוקטובר 2023, היה אמור לבוא אל סופו יום שמחת תורה; שמיני עצרת, היום שבו תמה קריאת התורה ומתחילה קריאתה מחדש. שבעה באוקטובר 2023 ייזכר בתולדות עם ישראל, הציונות ומדינת ישראל כיום ארור; היום שאחריו החיים של כולנו השתנו ולא חזרו למסלולם; אסון לאומי שהוביל למלחמה אזורית, טראומה אישית וציבורית שפירקה משפחות וקהילות.

עם זאת, יום זה הוליד מאות גיבורים; אנשים ונשים שעשו כל שביכולתם להגן על חבר, אחות או זר שפגשו בדרך, וחלקם אף שילמו על כך בחייהם; יום שדרש מכולנו, אזרחים ואנשי צבא וביטחון כאחד, להתעשת ולהתאושש במהירות כדי לעצור את זרם הלבנה השוטף, לבלום את מסע הרצח ולהתחיל בניסיון המורכב מאוד להחזיר את הביטחון לתושבי העוטף ולמדינת ישראל בכלל.

שבעה באוקטובר יידרש לזיכרון אישי ולאומי, כדי שלא יהיה עוד כמותו, כדי להנציח את החיים שנגדעו, כדי שלא נשכח שלא הצלחנו למנוע את האסון.

ד"ר אלי מיכלסון
רמ"ח היסטוריה

תוכן העניינים

הקדמה	9
-------------	---

שער מתודולוגי

איך חוקרים מלחמה: דילמות ואתגרים במחקר ההיסטורי במלחמת 'חרבות ברזל'	13
---	----

אלי מיכלסון ויניב פרידמן

חקר קרב במלחמת 'חרבות הברזל': הקבוע והמשתנה בעבודתו של ההיסטוריון	29
---	----

אהד לסלוי

מראות שיירשמו בהיסטוריה: סרטוני וידאו שצילמו מחבלי הזרוע הצבאית של החמאס והשימוש בהם בחקר קרבות ובמחקר ההיסטורי	41
---	----

עמרי שבתאי

שער לחימת כיתות הכוננות

כיתות הכוננות - מבוא	79
----------------------------	----

בעז זלמנוביץ

קרב כיתת הכוננות של קיבוץ בארי ב־7 באוקטובר 2023	88
--	----

עודד מגידו

קרב כיתת הכוננות של קיבוץ כפר עזה ב־7 באוקטובר 2023	122
---	-----

שמאירן

קרב כיתת הכוננות של קיבוץ רעים ב־7 באוקטובר 2023	148
--	-----

ענת שטרן

קרב כיתת הכוננות של קיבוץ מגן ב־7 באוקטובר 2023	206
---	-----

נגה לינדנשטראוס

הקדמה |

לפניכם גיליון 7 של "יסודות" – כתב העת של המחלקה להיסטוריה בצה"ל, אשר נכתב תוך כדי מלחמת 'חרבות ברזל' ועוסק במלחמה ובמחקרה.¹

המחלקה להיסטוריה בצה"ל רואה לעצמה תפקיד חשוב בתיעוד המלחמה, בחקירתה ובפרסום פרקי ההיסטוריה שלה בעתיד. אלה יידרשו כדי להניח תשתית עובדתית מיטבית לחקר המלחמה, כדי לספר על דילמות והתמודדויות מגוונות וכדי לדון בשאלות שצפויות לעורר, בתורן, שאלות רבות נוספות. לשם כך יידרש זמן רב למחקר. יחד עם זאת, מצאנו לנכון לצאת לדרך בפרסום שני נדבכים ראשונים – מתודולוגיה וכיתות הכוננות ב-7 באוקטובר 2023.

השער המתודולוגי עוסק בשאלה "איך חוקרים מלחמה?" ומציג שלוש זוויות ראייה: גישת המחלקה להיסטוריה בחקר מלחמות גדולות; מלאכת ההיסטוריון בעידן המידע (הרב); וכיצד חקר האויב – שנעזר באמצעי תיעוד מגוונים – מאפשר להבין טוב יותר את פעולותיו.

1 גיליון 6 של "יסודות" יצא לאור תוך כדי מלחמת 'חרבות ברזל', אך הוא אינו עוסק בה; עיקרו – מאמרים שהוגשו למערכת לפני המלחמה.

השער השני עוסק בכיתות הכוננות ביישובים (מחלקות הגנת היישוב) ומציג את סיפורן הייחודי בהתמודדותן מול מתקפה מאורגנת ומפתיעה, שכוחות ההגנה של צה"ל לא נתנו לה מענה; הפתעה שהעמידה את כיתות הכוננות, קו ההגנה האחרון, מול עשרות ולעיתים מאות מחבלים.

מצאנו לנכון לפרסם מחקרים אלה משני טעמים: לאפשר למידה, ולהוקיר את הגיבורים שיצאו מביתם להגן על הקהילות והיישובים. במרבית האירועים הצטרפו לכיתות הכוננות תושבי הקיבוץ, נשים וגברים, וגורמים אחרים. השתדלנו לספר גם על אודותם, עד להגעת כוחות מאורגנים שלקחו את האחריות על הלחימה ביישוב. גם על האחרונים אנחנו ממשיכים לחקור. בכוונתנו להמשיך ולספר על פעולותיהם של כיתות נוספות שאנשיהן חירפו נפשם בהגנה על היישובים.

אנו מבקשים להביע הערכה רבה לכותבים שנרתמו למשימה, לעורכי הגיליון ולפרופ' אלון קדיש, שהתגייס לבדוק את המאמרים בשם הוועדה האקדמית.

בחרנו לקרוא לגיליון "מלחמת 'חרבות ברזל' – חלק ראשון", כי ברור שיהיו חלקים נוספים בחקר המלחמה. אנו מתחייבים להמשיך ולחקור ביסודיות, בקפדנות, תוך כדי עמידה על העובדות ועל האמת, על מנת לאפשר למידה ומתוך אמונה שיש בכך לסייע, כדי שאירועים כאלה לא יקרו שנית.

נשתדל לעשות זאת "בְּשִׁמְיעַת הָאָזְן, בְּעִרְכַּת שְׁפָתַיִם, בְּבִינַת הַלֵּב, בְּאַיְמָה, בְּיִרְאָה, בְּעִנּוּה"².

ד"ר אלי מיכלסון
רמ"ח היסטוריה

² מסכת אבות, פרק שישי, משנה ו'.

שער מתודולוגי

תקציר |

כיצד חוקרת המחלקה להיסטוריה בצה"ל מלחמה? שאלה זו עומדת בבסיס המאמר שלפניכם. הכותבים מבקשים לענות עליה באמצעות סקירת פעילותה של המחלקה להיסטוריה, תוך כדי שרטוט הסוגיות העולות מחקר המלחמה ככלל ו'חרבות ברזל' בפרט. אלי מיכלסון ויניב פרידמן ניגשים בגילוי לב לבחינת האתגרים העומדים בפני חוקרי המחלקה בחקר האירועים, ושופכים אור על 'מאחורי הקלעים' של הנעשה בתחום זה.

המלחמה שהחלה ב-7 באוקטובר 2023 מהווה אגוז מחקרי קשה במיוחד לפיצוח. היא ארוכה, מורכבת במיוחד לנוכח הנסיבות, ועודנה מתנהלת; היא מערבת בתוכה לחימה בכמה חזיתות אל מול אויבים בתצורות שונות, והשלכותיה מקומיות, אזוריות ולעיתים גם גלובליות.

הכותבים מציפים כמה סוגיות הקשורות למחקר ההיסטורי, התחקיר המבצעי והקשר שבין המחלקה, החוקרים והקהל הרחב. אלה כוללות את המורכבות הטמונה בחקירת העבר לבין 'ההווה המתמשך', ניתוח מיקרו־היסטורי אל מול מבט מ'מעוף הציפור', או הקשיים הנובעים מחקר אירועים המתרחשים כאן ועכשיו, המשפיעים השפעה ניכרת על החוקרים כמו גם על הציבור הרחב.

איך חוקרים מלחמה? דילמות ואתגרים במחקר ההיסטורי במלחמת 'חרבות ברזל'

אלי מיכלסון ויניב פרידמן¹

מבוא למחקר ההיסטורי של מלחמת 'חרבות ברזל'

המחלקה להיסטוריה בצה"ל עוסקת בתולדות צה"ל וקורותיו כמעט מקום המדינה.² המחלקה ערכה מחקרים מקיפים על מלחמות ישראל, ממלחמת העצמאות ועד למבצע 'צוק איתן'.³ למחקרים אלה תכלית כפולה: הראשונה, לפרסם את המידע המוסמך ביותר על קורות צה"ל עבור כלל הציבור הישראלי – הצבא, לוחמיו ומפקדיו, משפחות השכול ואזרחי מדינת ישראל; והתכלית השנייה היא לאפשר למידה עמוקה של המפקדים על סמך הניסיון והידע שנצברו בפעילות הצבא; למידה שתשמש בהכשרות הממוסדות, ולמידה שתשמש בפיתוח המקצועי והאישי של קציני צה"ל.

1 אל"ם (במיל") ד"ר אלי מיכלסון מכהן כרמ"ח ההיסטוריה בצה"ל משנת 2020. ד"ר יניב פרידמן הוא רע"ן מחקר במחלקה להיסטוריה בצה"ל וחוקר הרמה האסטרטגית במחלקה. לכותבים חשוב לציון כי המאמר נכתב במחצית השנייה של שנת 2024 ומתייחס למלחמת 'חרבות ברזל' בעודה מתרחשת. מעת כתיבת המאמר ועד פרסומו חלו עוד התפתחויות רבות במלחמה, ויש לצפות כי יחולו נוספות. אך מוקד המאמר הוא בדילמות ובסוגיות העקרוניות והמתודולוגיות בחקר המלחמה. הכותבים מבקשים להודות לתא"ל (במיל") ד"ר יגאל אייל, רמ"ח ההיסטוריה לשעבר, לד"ר ענת שטרן, לד"ר זיו אורנשטיין ולד"ר יוגב אלבז על הערותיהם המועילות למאמר זה.

2 בתצורות שונות – ממדור, דרך ענף ועד היותה למחלקה בשנת 1969.

3 לפרסומים הגלויים, ראו: פרסומי המחלקה בהוצאה לאור של משרד הביטחון או באתר המחלקה להיסטוריה שבאתר צה"ל – <https://did.li/bRcOf>. מחקרים על המבצעים האחרונים, כגון 'עופרת יצוקה', 'צוק איתן' וראשית מחקר על 'שומר החומות', טרם התפרסמו לציבור.

כדי להתמודד עם האתגרים העומדים לפתחה, שאפה המחלקה להתארגן באופן שלם ומקיף לחקר המלחמות ולבחינתן מזוויות שונות. משימה גדולה ורבת היקף זו מחייבת מערכת **המסוגלת** לחקור אלפי פעילויות צה"ל בעת מלחמה ובשגרה המבצעת לקראתה. הניסיון הרב שצברה המחלקה להיסטוריה מימיה הראשונים איפשר לה לבנות כלים להתמודד עם אתגרים אלה.

נראה כי ההתארגנות הראשונה והמקיפה של המחלקה להיסטוריה לחקר מלחמה נערכה אחרי מלחמת ששת הימים, בד בבד עם הפיכתה למחלקה. התארגנות זו כללה הסתכלות רחבה על המלחמה, הגדרת אופן המחקר, קביעת סדרי העדיפויות במחקר וגיוס בעלי תפקידים מתאימים למשימה. סדרת הספרים שפורסמה לרגל 50 שנה למלחמת ששת הימים התבססה על מחקרי המחלקה היסודיים והמקיפים שגובשו בראשית שנות השבעים של המאה ה-20.⁴ התארגנות דומה בחקר של המלחמות הגדולות נערכה בהמשך במחקרים על אודות מלחמת יום הכיפורים⁵ ומלחמת 'שלום הגליל'.⁶

התארגנות זו כמובן אינה אלא בגדר הנחת התשתית המרכזית והמשמעותית למחקר. חקר המלחמה על היבטיה השונים, השלמות המחקר ובחינה

⁴ ראו למשל: מה"ד היסטוריה, **מלחמת ששת הימים – המערכה בזירה המצרית**, דצמבר 1971; מה"ד היסטוריה, **מלחמת ששת הימים – המערכה בזירה הסורית**, מאי 1971; מה"ד היסטוריה, **מלחמת ששת הימים – מוצב הפיקוד העליון, כרך א'**, מארס 1972; מה"ד היסטוריה-מדור חיל הים, **מלחמת ששת הימים – חיל הים**, דצמבר 1970.

על בסיס מחקרים אלה פורסמו הספרים הבאים: שמעון גולן, **מלחמה בשלוש חזיתות: קבלת ההחלטות בפיקוד העליון במלחמת ששת הימים**, מודן ומשרד הביטחון – ההוצאה לאור, 2017; בעז זלמנוביץ (עורך), **משברי ים: המערכה בזירה הימית במלחמת ששת הימים**, מודן ומשרד הביטחון – ההוצאה לאור, 2017; בעז זלמנוביץ (עורך), **לכבוש את ההר: המערכה בזירה הירדנית במלחמת ששת הימים**, מודן ומשרד הביטחון – ההוצאה לאור, 2017; בעז זלמנוביץ (עורך), **סופת אש במדבר: המערכה בזירה המצרית במלחמת ששת הימים**, מודן ומשרד הביטחון – ההוצאה לאור, 2017; בעז זלמנוביץ (עורך), **להסיר את האיום: המערכה בזירה הסורית במלחמת ששת הימים**, מודן ומשרד הביטחון – ההוצאה לאור, 2017; מתתיהו מייזל, **המערכה על הגולן יוני 1967**, משרד הביטחון – ההוצאה לאור, 2001.

⁵ לפירוט ראו: שמעון גולן, "חקר מלחמת יום הכיפורים במחלקה להיסטוריה בצה"ל", **יסודות** 6, 2024 (להלן: גולן, **חקר מלחמת יום הכיפורים**) <https://did.li/6031C>.

⁶ המחלקה להיסטוריה ערכה מחקרים רבים על מלחמה זו. חלק ממחקריה על מלחמת 'שלום הגליל' פורסמו באתר המחלקה להיסטוריה. ראו לדוגמה: דני אשר, **הלחימה על הבופור במלחמת שלום הגליל**, אמ"ץ-תוה"ד-המחלקה להיסטוריה, מאי 2022. <https://did.li/s3Erl>. חשוב להבהיר כי מלחמות שלא נערכה עבורן התארגנות דומה נחקרו בשלב מאוחר יותר. הדוגמה הבולטת לכך היא מלחמת סיני, 1956, שלטובת חקר מלחמה זו גויס מוטי גולני רק שנים אחרי כן. ראו: מוטי גולני, **תהיה מלחמה בקיץ: הדרך למלחמת סיני 1955-1956**, משרד הביטחון – ההוצאה לאור ומערכות, 1997.

מחודשת של נושאים נבחרים נמשכים עוד שנים רבות. דוגמאות רבות לכך מצויות בכתב העת של המחלקה – "יסודות" גיליון 5 – שעסק במלחמת יום הכיפורים ואיגד מחקרים רבים 50 שנים לאחריה. חלקם משלימים את המחקר בנושאים שלא התעמקו בהם בעבר, וחלקם מהווים בחינה מחודשת של נושאים שנחקרו לאור מקורות מחדשים.⁷

מלחמת 'חרבות ברזל',⁸ שפרצה ב־7 באוקטובר 2023 עם מתקפת פתע רצחנית של חמאס, מניחה לפתחנו אתגר דומה אך גם שונה מזה שעמד בפני המחלקה בסיומן של "מלחמות גדולות"; והוא הולך ומתעצם בשל ריבוי המאפיינים אשר היו אמנם גם במלחמות עבר, אולם התלכדותם ושילובם, ובעיקר משך המלחמה, יצרו מציאות שמחייבת אותנו להתייחס לשלל היבטים:

- פתיחה בהפתעה – מתקפת פתע;
- הפעלת כוחות מסיבית מאוד לצד הפעלת אש באופן שונה מזה של מלחמות קודמות;
- תמרון נרחב ברצועת עזה לאורך זמן רב;
- מאמצים צבאיים ומדיניים להשבת החטופים מעזה; אך גם לחימה בסביבת חטופים כמרכיב המשפיע על המבצעים;
- לחימה עם השלכות הומניטריות;
- מעבר ממלחמת התשה בצפון הארץ מול חיזבאללה למלחמה ישירה גם מולו, תוך כדי המשך הלחימה ברצועת עזה; מלחמה שבולטת בה תחרות לחימה ולמידה בין הצדדים הנלחמים;
- עימות ישיר מול איראן;
- מלחמה רב־זירתית בזמן שאיראן מפעילה את שלוחיה ('פרוקסי') מתמן, מעיראק ועוד;
- השפעה בין־לאומית משמעותית על המלחמה, עם התייצבות אמריקנית בפועל ובמעשה לצד ישראל ועם התערבות רוסית וסינית מאחורי הקלעים;

⁷ **יסודות 5**, המחלקה להיסטוריה בצה"ל, 2023, <https://did.li/llvZH>. ראו למשל: יניב פרידמן, "המערכה המדינית־צבאית סביב הסכם ההפרדה עם סוריה דצמבר 1973 עד מאי 1974", **שם**, עמ' 111-172, 2023; שמאי רן, "התשה בצפון", **שם**, עמ' 335-376; עמרי אדומי, "השיקולים והאילוצים בארגון הרכבת האווירית האמריקאית במלחמת יום הכיפורים", **שם**, עמ' 459-498.

⁸ ייתכן שבעתיד ישתנה שמה הרשמי של המלחמה, אך כך היא קרויה בעת כתיבת שורות אלה.

- מלחמה המלווה בהיבטים בין-לאומיים מגוונים, אל מול מוסדות האו"ם, בית הדין הפלילי הבין-לאומי ובית הדין הבין-לאומי לצדק בהאג;
- בחינה הדוקה של המערכת הבין-לאומית, התקשורת ודעת הקהל העולמית את פעולותיה של ישראל.

מלחמה זו משתרעת, אם כן, על מרחבים צבאיים, מדיניים וטריטוריאליים שונים ומגוונים. כפי שנכתב בהקדמה לאטלס מלחמת יום הכיפורים, זו "מלחמה עם שבעים פנים"⁹. וכאן נוסיף: שבעים פנים **לפחות**.

חקר המלחמה מעורר דילמות ואתגרים שנפרסו במאמר זה. לפיכך, **הסוגיה המרכזית שמאמר זה** דן בה היא ההתמודדות המקיפה והרחבה עם חקר מלחמה מורכבת זו; התמודדות שהיא ייחודית וכמעט בלעדית למחלקה להיסטוריה בצה"ל בהשוואה לגופי מחקר היסטוריים בצבאות זרים ואף לחוקרים היסטוריים אזרחיים.¹⁰

חשוב לציין כי גם בעת כתיבת שורות אלה, כשנה וחצי לאחר 7 באוקטובר 2023, המלחמה עדיין לא תמה.¹¹ אולם כבר אנו נמצאים בראשית המחקר על המלחמה, וכפי שמלמד העבר – יידרש עוד זמן רב לחקור אותה ואת מאורעותיה. המשימה כעת היא להגדיר את המסגרת למחקר; האתגרים בעתיד יהיו לעדכן את מסגרות המחקר, לעמוד בהיקפי המחקר הנדרשים למלחמה זו ואף לפרסם את המחקרים בצה"ל ולציבור הרחב.

עבר והווה מתמשך

ראשית, עלינו להבחין בין עבר לבין הווה מתמשך. אירועי 7 באוקטובר, לדוגמה, הם עבר; הם אבן הראשה במלחמה וניתן לתחם אותם באופן ברור בזמן ובמרחב. הגם שיש רכיבים באירוע שתוצאותיהם אינן ברורות כעת – כגון מצב החטופים שעדיין מוחזקים ברצועת עזה – את מרבית האירועים ביום זה ניתן לחקור או, לכל הפחות, להניח להם את התשתית המחקרית הבסיסית – זמן, מרחב וכוחות. לעומת זאת, העימות בצפון בין ישראל

⁹ **מלחמת יום הכיפורים: מפות ומבצעים**, המחלקה להיסטוריה בצה"ל ומשרד הביטחון – ההוצאה לאור, 2023, עמ' 9.

¹⁰ אתגרי ההיסטוריון הבודד שעוסק בסוגיה אחת מני רבות נידונו בעבר, ואף בגיליון זה מצאנו לנכון להעמיק את הדיון על אתגרי ההיסטוריון במלחמה הנוכחית, בעיקר בהיבט האופרטיבי והטקטי. ראו למשל: אהד לסלוי, "חקר קרב במלחמת 'חרבות ברזל': הקבוע והמשתנה בעבודת ההיסטוריון", **יסודות 7: מלחמת 'חרבות ברזל' - חלק ראשון**, 2025.

¹¹ בעת פרסום המאמר.

חיילי צה"ל בלחימה בעזה (צילום דובר צה"ל)

לחיזבאללה, נכון לזמן כתיבת שורות אלה הוא בגדר הווה מתמשך. ניתן לחלקו לתקופות משנה ולנסות לחקור חלק מהן, אך כעימות כולל שהחל ב־7 באוקטובר 2023 הוא עדיין מתרחש, ועדיין לא ניתן לחקור אותו באופן שלם.

מתוך התמונה המקיפה של המלחמה, ניתן לבחור אירועים שמוגדרים "עבר" ולחקור אותם בעוד המלחמה נמשכת. למשל, הדרך למלחמה, ההכנות לתמרון ותהליך קבלת ההחלטות לגבי התמרון ברצועת עזה; התמרון בצפון הרצועה על ידי אוגדות 162, 252 ו־36; העימות הישיר מול איראן ב־14 באפריל 2024, שבמהלכו שיגרה איראן טילים וכטב"מים לעבר ישראל – נסיבות, תוצאות ותגובות.

האתגר הנעוץ בחלק מהאירועים הללו נובע מכך שהם חלק מרצף אירועים גדול יותר (מערכה). לדוגמה, העימות מול איראן באפריל 2024 הוא חלק מעימות מתמשך עימה במלחמה זו ואף לפנייה. על כן עלינו לבודד משתנים ולדעת לתאר אותם באופן ממוקד, ומנגד – יהיה עלינו להרכיב אירועים אלה לתמונה שלמה שהיא סיפור המערכות והחזיתות השונות במלחמה, וכמובן המלחמה עצמה.

השפעת הפרספקטיבה על המחקר ההיסטורי

ב-7 באוקטובר 2023 בשעה 06:29, עם תחילת המתקפה של חמאס ופרוץ המלחמה, עצר הזמן מלכת במובנים רבים. האופן שבו החלה המלחמה שינה את הדרך שבה אנו בוחנים את הדברים שקרו לפני כן; והוא מעורר שאלות רבות, חלקן מתודולוגיות. למשל, מהו קו החיתוך הכרונולוגי שממנו אנו מתחילים לבחון את "הדרך למלחמה"? האם הוא ההתנתקות מרצועת עזה (2005), מבצע 'צוק איתן' (2014) או עליית יחיא סינוואר לשלטון (2017); וחלקן שאלות נושאיות, כגון מה הייתה האסטרטגיה של ישראל מול חמאס, והאם חל בה שינוי לאורך השנים; איך נבנתה ההגנה מול עזה (הקמת המכשול, המוצבים, הכוחות); איך נערך חמאס למלחמה בישראל; איך נערך 'הציר'¹² למלחמה בישראל.

כל שאלה כזו ורבות נוספות נדרשות לבירור ולבדיקה לנוכח המלחמה הנוכחית, ומטבע הדברים הן מעוררות עוד שאלות. מלחמה – כל מלחמה – משנה את האופן שבו אנו מסתכלים על תהליכים שקדמו לה ומייצרת 'פרספקטיבה היסטורית'. גם אירועים תוך כדי המלחמה משנים את המבט שלנו על המלחמה עצמה. לדוגמה, יציאת צה"ל למבצע 'חצי הצפון' מול חיזבאללה ב-19 בספטמבר 2024 שינתה את האופן שבו אנחנו מתבוננים על העימות בין ישראל לבין חיזבאללה מאז 8 באוקטובר 2023. האירועים שקדמו לכך הופכים, בהיבטים מסוימים, 'רקע' לנסיבות שהובילו לעימות העצים; בהם פגיעת רקטה במגדל שמש ורצח 12 ילדים במגרש כדורגל, התגובות לאירוע זה, הרג רמטכ"ל חיזבאללה פואד שופר, וכן תגובות ותגובות-הנגד עד לפרוץ המבצע. אולם ניתן לקבוע זאת רק בדיעבד, בהתייחס לאירועים הללו ולאחרים שהתרחשו אחריהם.

מקרו־היסטוריה ומיקרו־היסטוריה – מ'מעוף הציפור' ל'חייל המסתער'

ההבחנה בין רמות המיקוד של המחקר ההיסטורי איננה דבר חדש, ובמרכזה מצויה הדילמה המהותית: מה הם האירועים הראויים לבחינה ולמחקר היסטורי מעמיק. האם יש לכוון את המיקוד אל אותם תהליכים, מגמות ואירועים 'גדולים' ורחבים, כפי שהגדירם יואב גלבר, אשר מאפשרים לגזור

¹² ציר ההתנגדות הוא קואליציה לא רשמית של איראן, סוריה, חיזבאללה, חמאס וארגונים נוספים כדוגמת החות'ים התימנים והמיליציות בעיראק ובסוריה, אשר פועל נגד יעדים ישראלים, אמריקניים ומערביים במזרח התיכון ונגד מדינות ערביות סוניות מתונות.

מהכלל אל הפרט, ומסגרת הבחינה המתודולוגית לגביהם היא מלמעלה למטה; או שיש להתאים את המחקר, כטענתם של היסטוריונים אחרים, דווקא אל הפרט, אל הקבוצה הקטנה, אל המסגרות שאינן מצויות לרוב במרכז הקשב החברתי, ולהסיק דרכן מהפרט אל הכלל. מסגרת המחקר הזו מכונה גם מבט מלמטה למעלה.¹³

אחד הכלים המשמעותיים בחקר מלחמות העבר במחלקה להיסטוריה היה מחקרי 'מעוף הציפור' – מבט על מתוחם במרחב ובזמן. כך היו מחקרי 'מעוף הציפור' במלחמת יום הכיפורים.¹⁴ מחקרים אלה הם מקור היסטוריה והם חלק מן הבסיס ליצירת הסיפור ההיסטורי – הסיפור הכולל.

יחד עם זאת, בחלק מן האירועים נערך מחקר יסודי ומקיף שעשוי להגיע אף אל 'החייל המסתער'; כלומר, מיקור היסטוריה. מחקרים אלה נדרשים, לדוגמה, בחקר 7 באוקטובר בשל עוצמתם וחשיבותם ההיסטורית של האירועים, אך גם בשל ריבוי האירועים והעובדה שמערכות ההיררכיה הפיקודית הצבאית לא תפקדו, ועל כן נשאר מקום רב ליוזמה ולעשייה של מפקדים זוטרים, חיילים ואף אזרחים. זה היה אחד ממאפייני הלחימה ביום זה.

לפיכך עלינו להגדיר את מחקרי 'מעוף הציפור' הנדרשים במלחמה זו, שיאפשרו את יצירת 'הסיפור' ההיסטורי, לצד מחקרי מיקור שיאפשרו הבנה עמוקה של האירועים. לדוגמה, מחקרו של יואב גלבר על גדוד 890 בחווה הסינית במלחמת יום הכיפורים¹⁵ משמש כר משמעותי להבנת האירועים במקום זה ואף מאפשר יצירת תובנות מהאירוע הפרטי לסיפור הכללי. כך גם, למשל, חקר הקרב בקיבוץ בארי ב-7 באוקטובר 2023 עשוי לסייע לנו בהבנת מאפיינים של הסיפור הכולל ביום זה.

לצד המיקור היסטוריה והמקור היסטוריה, חשוב לציין תחומי מחקר נוספים הנדרשים לבחינה – אש, מודיעין, סיוע מנהלתי, סיוע אווירי, רום קרוב לקרקע, קשר, סייבר, דוברות, דיפלומטיה צבאית ועוד. לשם כך נדרש ההיסטוריון ללמוד תחומים רבים או להסתייע בגורמי מקצוע נוספים. המחלקה להיסטוריה נדרשת אם כן לבחירה ואיזון בין מחקר 'מעוף ציפור'

¹³ ב"ה לידל הארט, **מדוע איננו למדים מן ההיסטוריה**, מערכות, 1985, עמ' 22; יואב גלבר, **היסטוריה, זיכרון ותעמולה: הדיסציפלינה ההיסטורית בעולם ובארץ**, עם עובד/ספריית אופקים, 2007, עמ' 176-178.

¹⁴ על כך ראו: גולן, **חקר מלחמת יום הכיפורים** <https://did.li/6031C>.

¹⁵ יואב גלבר, **לחימת גדוד 890 במלחמת יום הכיפורים**, מודן ומשרד הביטחון – ההוצאה לאור, 2016.

לבין מחקרים על 'החייל המסתער' לצד מחקרים המשלבים דיסציפלינות שונות. כלי מרכזי שמשמש את המחלקה לשם כך הוא בניית **מפות מחקר** – מבטעל על התחומים האפשריים למחקר, כך שניתן לבחור ולקיים סדר עדיפויות במחקר. מפות אלה כוללות את הנושאים ואת זוויות הראייה האפשריים למחקר. הן משקללות זמן, מרחב ודרג; למשל, הקרבות בצפון הרצועה מ-27 באוקטובר 2023 ועד לסיום הלחימה העצימה; תיחום מרחב הלחימה; הגדרת מסגרות הלחימה הנחקרות – גדודים וחטיבות, אוגדות או פיקוד ומטכ"ל; והגדרת נושאים במחקר, לדוגמה, לחימת תת-קרקע, מודיעין ולוגיסטיקה.

מחקר היסטורי מול תחקיר מבצעי

המפגש בין המחקר ההיסטורי לבין התחקיר המבצעי במלחמת 'חרבות ברזל' שונה מזה שהיה במלחמות העבר. חקר היסטורי של אירועי 7 באוקטובר 2023, לדוגמה, נערך בזמנית עם התחקירים המבצעיים.¹⁶ זהו דבר יוצא דופן שאינו נהוג, שכן המחקר ההיסטורי מתחיל לרוב (אם לא תמיד) אחרי שהסתיימו התחקירים המבצעיים ולאחר תום המלחמה, ובדרך כלל אינו משפיע עליהם. במלחמת 'חרבות ברזל', בעיקר בשל הימשכותה, הדברים מתקיימים במקביל.

ככלל, תהליכים אלה מתקדמים בקצב שונה זה מזה. המחקר ההיסטורי על שלביו השונים (איסוף המידע, עיבוד המידע וארגון המידע) אורך זמן רב, ואילו התחקירים נערכים בתוך זמן קצר יחסית. אך ההבדל המרכזי ביניהם הוא שאלת החקר. בתחקיר המבצעי נעשה ניסיון לברר מה היה, אבל השאלה המרכזית היא מה הלקח; במחקר ההיסטורי הדגש המרכזי הוא בבירור העובדות – מה היה – ואילו שאלת המסקנות והלקח קיימת במחקר במידה מצומצמת יותר.

¹⁶ דוגמה למעורבות המחלקה להיסטוריה בתחקירים ניתן לראות בתחקיר הקרב בבארי ב-7 באוקטובר 2023, שחלקים ממנו פורסמו לציבור. התחקיר נעשה בהשתתפות ובסיוע המחלקה להיסטוריה. באתר צה"ל מופיעה תמצית הקרב ומצוין הרכב הצוות: "התחקיר בוצע על ידי אלוף (במיל) מיקי אדלשטיין וחברי צוות התחקיר סגן-אלוף (במיל) ד"ר עודד מגידו, רב-סרן (במיל) דרור אנגלשטיין וסרן (במיל) שיר דני, סא"ל (במיל) ד"ר עודד מגידו הוא חוקר מטעם המחלקה להיסטוריה, שסייע רבות בעריכת התחקיר וממשיך בחקר הקרבות (לפני התחקיר וגם אחריו). על חלקו הרב בתחקיר ותרומו המשמעותית העיד המפקד האחראי על התחקיר, אלוף (במיל) מיקי אדלשטיין. מאמרו על כיתת הכוננות בקרב מתפרסם בגיליון זה. ראו: עודד מגידו, "'קרב כיתת הכוננות של קיבוץ בארי' ב-7 באוקטובר 2023", **יסודות 7: מלחמת 'חרבות ברזל' - חלק ראשון**, המחלקה להיסטוריה בצה"ל ומשרד הביטחון – ההוצאה לאור, 2025.

חיילי צה"ל סורקים מתחם תת קרקעי בעזה (צילום דובר צה"ל)

בשילוב בין שניהם – התחקיר והמחקר – מתחדדות השאלות ונעשה מאמץ משותף לבירור העובדות. בפועל, התחקירים המבצעיים שעוסקים ב־7 באוקטובר פגשו את המחלקה להיסטוריה בעיקר בשלב איסוף המידע ויצירת התשתית הראשונית לחקר האירועים; אחד האתגרים המרכזיים בחקר היום הזה טמון בהבנת האירועים בתוך הכאוס שאפיין אותו. בכך סייעה מאוד התשתית המחקרית הראשונית שיצרה המחלקה עבור התחקיר המבצעי והלמידה בצה"ל. ככל שמועד פרסום התחקיר מתעכב גוברת חשיבות המחקר, מאחר שהתחקירים ישענו על המקורות הראשוניים אשר שימשו את כותבי המחקרים ההיסטוריים.

ממחקר היסטורי יסודי לפרסום לציבור

מסיום המחקר ההיסטורי המסווג לצורכי המערכת הצבאית ועד לפרסומו לציבור הרחב נדרשים תהליכים נוספים הנמשכים לעיתים זמן רב; לדוגמה, "תולדות מלחמת הקוממיות" של נתנאל לורך, שבו הוא חקר את מלחמת העצמאות. העבודה על המחקר החלה בשנת 1952, הטיטה הראשונה

פורסמה שנתיים מאוחר יותר, גרסה מצומצמת שלו ראתה אור בשנת 1957, ולציבור הרחב הוא התפרסם רק בשנת 1959.¹⁷

ספריו של ד"ר שמעון גולן, חוקר הרמה האסטרטגית במחלקה להיסטוריה, הם המחשה מדויקת לחשיבות ולמורכבות של מחקרי היסוד. מחקרו המקיף "מלחמה ביום הכיפורים: קבלת ההחלטות בפיקוד העליון במלחמת יום הכיפורים", אשר בחן את המלחמה, ראה אור לראשונה כפרסום פנימי במערכת הצבאית בשנת 1980, ואילו הפרסום הגלוי המלא היה רק בשנת 2013; ספרו של גולן "של"ג בלבנון: קבלת ההחלטות בפיקוד העליון במלחמת 'שלום הגליל'", שבחן את מלחמת לבנון הראשונה, התפרסם במלואו כמחקר פנימי רק בשנת 1995 והובא לציבור רק בשנת 2017; ומחקרו "אש בלבנון: קבלת ההחלטות ברמה האסטרטגית במלחמת לבנון השנייה, 2006" התפרסם כמחקר מסווג פנים-צה"ל בשנת 2013, ורק בשנת 2022 לציבור. מתברר כי קיים פער זמן של כשמונה שנים בממוצע בין סיומה של מלחמה לבין פרסום המחקר הפנימי הרשמי של המחלקה להיסטוריה, וזמן ארוך הרבה יותר עד לפרסום המהדורה לציבור. פער זה מאפשר אמנם מחקר מעמיק, יסודי ובעל פרספקטיבה היסטורית, אולם הוא לוקה ביכולת ההשפעה על הלמידה של צה"ל בפרק הזמן הקצר והבינוני מסיום המלחמה.¹⁸

ולא די בכך, פער זמן זה מתמלא עד מהרה בפרסומים פסאודו-מחקריים – זיכרונות אישיים, אלבומים, תורה שבעל פה – שבהיעדר מחקר רשמי וממוסמך תשען על אמות מידה אקדמיים, הופכים עם הזמן ל'אמת'. כאשר המחקר של המחלקה יוצא ("באיחור") לציבור, לספריות ולאקדמיה הוא נתפס אצל רבים כלא רלוונטי ומאוחר; בשלב זה כבר קשה לשנות את הנרטיב ששורשיו העמיקו לחדור במשך כל אותן שנים. מכאן, כדי להיות רלוונטיים

17 נתנאל לורר, **קורות מלחמת העצמאות**, מסדה, תשי"ח. הוצאתו של המחקר לאור לוותה בקשיים רבים, בין השאר לאחר שטיטוט הספר הועברה לקריאה של מפקדים אשר נטלו חלק בקרבות, ועמדתם הייתה שונה מן הנכתב בו; ביקורת של אישים פוליטיים על "בעיות דיוק" של המבוא לחלק המדיני אשר נכתב על ידי דוד בן-גוריון.

18 שמעון גולן, **מלחמה ביום הכיפורים: קבלת ההחלטות בפיקוד העליון במלחמת יום הכיפורים**, מודן, 2003; שמעון גולן, **של"ג בלבנון: קבלת ההחלטות בפיקוד העליון במלחמת 'שלום הגליל'**, מודן, 2017; שמעון גולן, **אש בלבנון: קבלת ההחלטות ברמה האסטרטגית במלחמת לבנון השנייה**, 2006, מודן, 2022; שמעון גולן, **מחקרי קבלת ההחלטות ברמה האסטרטגית: פרקי הזמן מהמלחמה עד הפרסום**, אמ"ץ-תוה"ד-המחלקה להיסטוריה בצה"ל, ספטמבר 2024.

ולהשפיע על הלמידה ובתוך כך למנוע יצירת נרטיב שגוי, חייב פרק הזמן הזה להתקצר במידה משמעותית.¹⁹

השלכות אקטואליות של פרסום ההיסטוריה

לפרסום פרקים היסטוריים בסכסוך הערבי-ישראלי יש באופן מיוחד השלכות אקטואליות. על סוגיה זו עמד יואב גלבר בספרו על מלחמת העצמאות:

חקר הסכסוך הערבי-ישראלי עוסק בעימות היסטורי שעדיין נמשך ואין לראות את סופו. אף אחת מן הבעיות הכרוכות ביחסי יהודים וערבים, שעלו במהלך מלחמת העצמאות ב־1948 ולאחריה, לא נפתרה. [לכן] **לכל מלה על המלחמה, על העימותים הצבאיים הגדולים ועל אינסוף התקריות המצומצמות יותר שפרצו בעקבותיה לאורך גבולות ישראל ובתוכם [...]** יש השלכות אקטואליות, ולעיתים קרובות היא נדונה ומתפרשת לא בהקשר היסטורי, אלא במונחים של מאבק המתמשך כיום. במובן זה ההיסטוריוגרפיה של הסכסוך הערבי-יהודי חסרת תקדים ואין דומה לה, ממש כמו הסכסוך עצמו.²⁰

לכך ניתן להוסיף את דבריו המעניינים של המשורר חיים גורי:

יש מין תופעה כזאת: המשמעות מפגרת אחרי המראות. ולפעמים דווקא מי שנמצא בתוך האירוע, בתוך האש, לא לגמרי קולט אותו [...] יש אירועים שתוך כדי התרחשותם הם שונים לגמרי ממה שיהיו עשר שנים אחר כך. או חמישים שנה אחר כך. ועל כן בארץ הזו **העבר הוא תמיד הדבר הכי אקטואלי. כי זה תמיד חוזר. ופתאום, כאשר חשבת שזה כבר איננו, זה נוקם את נקמתו.**²¹

מלחמת 'חרבות ברזל' מעמידה לנו את האתגר של "מי שנמצא בתוך האירוע, בתוך האש"; שכן בנוסף לשלל האתגרים המחקריים המתודולוגיים העומדים בפנינו כחוקרים, היא מציבה מולנו גם אתגר רגשי ונפשי עמוק וקשה, בשל

¹⁹ על פי דו"ח הספרייה הלאומית, עד לחודש ספטמבר 2024 פורסמו 169 ספרים על אודות 7 באוקטובר 2023. ראו: <https://did.li/VYA1w>.

²⁰ יואב גלבר, **קוממיות ונכבה: ישראל, הפלסטינים ומדינות ערב**, 1948, דביר, 2004, עמ' 11-17.

²¹ ראיון עם חיים גורי: ארי שביט, "מזה עכשיו אתם צריכים להיזהר. כי עכשיו הדבר הזה בידיכם. עכשיו תורכם", **הארץ**, 3 במארס 2000. פורסם בשנית ב־31 בינואר 2018.

מטוס F-15 נערך לגיחה (צילום דובר צה"ל)

היותנו **חוקרים ישראלים** אשר חווים כל רגע מאותו יום, 7 באוקטובר; בשבילנו המלחמה לא התרחשה מעבר לים או בדורות קודמים, אלא היא פה, בחצר הקדמית, נוכחת וקיימת. וכל זאת, בנוסף לאתגר ההשלכות של הפרסום ההיסטורי ככלי במאבק בסכסוך המתמשך, כדברי גלבר, ובנוסף לאתגר הפרסום אל מול המתחים הפנימיים בחברה הישראלית, הפוליטיים והאישיים.

לנוכח כל אלה, עלינו להמשיך ולחקור כאשר המטרה ברורה – לשרת את הלמידה בצה"ל ולהניח לציבור תשתית היסטורית אמינה של אירועי המלחמה.

ההיסטוריה בשירות המלחמה

אתגר נוסף שעמד בפני חוקרי המחלקה להיסטוריה במלחמה זו קשור במתח שבין הרלוונטיות של המחקר לאתגרי המלחמה העכשוויים, המתהווים, המחייבים מענה מהיר, לבין חשיבותם של מחקרי עומק ותשתית הדורשים

את הפרספקטיבה ההיסטורית; בין ההכרח לסייע לפתרון סוגיות בווערות שמעלה הדרג הפיקודי לנוכח הלחימה הנמשכת לבין הצורך בהנחת מחקרי תשתית. דבריו של ההיסטוריון ג'יי לובאס מתארים זאת במדויק: "אין תחום היסטורי כמו ההיסטוריה הצבאית, אשר נתון תחת לחץ כה רב לספק תשובות מעשיות לבעיה נוכחית".²²

חקר המלחמות והבנתן הן ליבת המחקר הצבאי, ובלעדיהם מוטלות בספק המקצועיות של הארגון ויכולתו להתמודד עם אתגרי ההווה ואף העתיד.²³ כך, מתוקף המנדט שניתן לה, פרסמה המחלקה להיסטוריה שורה של מחקרי בסיס על אודות מלחמות העבר במטרה להעמיד היסטוריה רשמית של מלחמות צה"ל וכחלק ממשימתה לסייע לצבא ולמפקדיו ללמוד ממלחמות אלו באופן המיטבי.

מלחמת 'חרבות ברזל' – הנמשכת בעת כתיבת שורות אלה יותר משנה וחצי – העמידה דילמה בפני המחלקה: כיצד לסייע לצה"ל בדרך הטובה ביותר. כאמור, המחקרים ההיסטוריים היו לחלק מן המאמץ לסייע למפקדי הצבא בטווח הזמן הקצר, ולהניח מחקרי תשתית רחבים לטובת למידה, בטווח הארוך. אולם האינטנסיביות של המלחמה, אי-היציבות, ריבוי הזירות והאתגרים המגוונים חידדו את הצורך לסייע במהירות, בתוך פרקי זמן של ימים ספורים, בתהליכי החשיבה, העיצוב וקבלת ההחלטות של כלל רמות המלחמה – מן המטכ"ל ועד לרמת החטיבה.

המענה לצורך זה היה לפתח כלי פרסומי חדש – **"דפי למידה"**. אלה מחקרים קצרים וממוקדי נושא, שמבוססים על הידע המקצועי הצבאי, מהעבר הרחוק יותר וממלחמה זו, של כלל חוקרי המחלקה (משרתי קבע, אזרחים עובדי צה"ל, אנשי מילואים ויועצים) הנתמכים על ידי מערכת האיסוף והתיעוד, וזאת על פי דרישת הגופים הרלוונטיים.

ראשיתם של דפי הלמידה במבצע 'שומר החומות' (מאי 2021), אז נדרשה המחלקה לסייע בתהליכי למידה מבצעיים. בהמשך, בעיתות שגרה, הוקדש

²² ריצ'רד הארט סינרייך, "שותפים לא טבעיים: היסטוריה צבאית וההכשרה הצבאית בארצות הברית", בתוך: ויליאמסון מארי וריצ'רד הארט סינרייך (עורכים), **העבר כפתח דבר: חשיבותה של ההיסטוריה הצבאית לתחום העיסוק הצבאי**, מודן ומערכות, 2014, עמ' 89.

²³ ויליאמסון מארי וריצ'רד הארט סינרייך, "מבוא", בתוך: ויליאמסון מארי וריצ'רד הארט סינרייך (עורכים), **העבר כפתח דבר: חשיבותה של ההיסטוריה הצבאית לתחום העיסוק הצבאי**, מודן ומערכות, 2014, עמ' 13-25 (להלן: מארי וסינרייך, **מבוא, העבר כפתח דבר**).

חלק ממאמץ המחקר לפרסום 'היסטוריה מבצעית' התומכת דילמות מקצועיות מבצעיות ותהליכי חשיבה שהתקיימו באגפים שונים בצבא. במלחמת 'חרבות ברזל' פנו גופים צה"ליים רבים אל המחלקה להיסטוריה בבקשה לקבל במהירות מחקרים ממוקדים וממוסמכים הנוגעים בנושאים ובאתגרים מבצעיים, ובסיוע בתהליכי חשיבה אסטרטגיים.

כך נוצרו והופקו דפי למידה בנושאים מגוונים, המביאים לידי ביטוי מחקר היסטורי עם תובנות ולקחים לאתגרי ההווה. לדוגמה, דפי למידה בנושאים הבאים: היערכות בשטחי כינוס; הרכבת האווירית במלחמת יום הכיפורים; כיבוש וטיהור של שטח מיושב בצפיפות; השתתפות בלחימה במסגרת קואליציה בין-לאומית; שינוי מטרות המלחמה במהלך מלחמת העצמאות; בחינת חופש השיט של ישראל; ותהליכי למידה והפקת לקחים ממלחמות ישראל. כל אלה נועדו להיות בסיס היסטורי למחשבה ולחשיבה בתהליך קבלת ההחלטות של הפיקוד הבכיר.

סיכום

אחרי מלחמת ששת הימים, במקביל למעבר מענף למחלקה, התארגנה המחלקה להיסטוריה לראשונה לחקר שיטתי ויסודי של המלחמה. התארגנות זו אחרי מלחמות גדולות נועדה להניח תשתית היסטורית בסיסית וראשונית, שאחריה מתפתח המחקר ההיסטורי לנושאים ולעומקים נוספים.

הגם שהמלחמה עודנה נמשכת בעת כתיבת שורות אלה, ברור כי מצוי לפתחנו אתגר משמעותי – התארגנות לחקר של מלחמת 'חרבות ברזל'. האתגרים והדילמות שהוצגו כאן ילוו אותנו בשנים הקרובות, אך המטרה ברורה, גיבוש מחקר היסטורי יסודי ומקיף שיהווה את אבני היסוד להכרה, להבנה וללמידה של המלחמה הזו וממנה.

גם בעבר נידונה השאלה איך חוקרים מלחמה,²⁴ אך האתגר בשני העשורים האחרונים היה בחקר מבצעים קטנים יחסית או בט"ש ואירועים בפעילות השוטפת, ואילו כעת עומד לפנינו הצורך לחקור בפועל – לא בדיונים תאורטיים – מלחמה "גדולה מאוד".

²⁴ המחלקה להיסטוריה בצה"ל, אוניברסיטת בר-אילן ומערכות, יום עיון – איך חוקרים מלחמה, 6 באפריל 2021.

בנוסף לכך, במלחמה ארוכה, רב־זירתית ומגוונת זו התברר לנו הערך הטמון במחקר תוך כדי הימשכותה. מצד אחד, הוא משרת טוב יותר את הלמידה בצה"ל ומאפשר שיפור התחקיר המבצעי, ומצד שני, הוא משפר את איסוף המידע; שכן הוא הופך אותו מאיסוף כללי לאיסוף ספציפי, ממוקד נושא, ובתוך כך הגעה למקורות מידע משלימים, ואת אלה נקל למצוא בעת הנוכחית יותר מכפי שיהיה בשנים הבאות.

לפני כ־2,400 שנה פרסם תוקידידס את ספרו "תולדות המלחמה הפלופונסית", ובו כתב כי הוא נועד "לאותם שירצו לצפות באמת הברורה שבמעשים הנעשים, ובמאורעות העלולים לשוב ולהתרחש ביום מן הימים".²⁵ היכולת של המחלקה להיסטוריה לאתר את קווי פרשת המים המחקריים ולאזן בין העבר, ההווה והעתיד מסייעת לצה"ל ולמפקדיו ללמוד באופן יסודי ומעמיק, ובכך להתמודד בדרך טובה יותר עם אתגריה של מלחמת 'חרבות ברזל'.

כאמור, תכלית מחקרי המחלקה להיסטוריה היא הלמידה של צה"ל ומפקדיו, אך חשיבותם רבה גם כפרסום לציבור הרחב. ברור כי התכלית הראשונה חשובה לארגון ולהצלחתו באתגרים העתידיים, אך במלחמה זו מתבהר גם הצורך להביא את הדברים לעיני הציבור – לדייק את העובדות ככל האפשר, להציג את השיקולים וההחלטות, לספר על הקרבות והאתגרים; ומעל הכול להתמודד, לטוב ולרע – עם האמת.

25 מתוך: מארי וסינרייך, **מבוא, העבר כפתח דבר**, עמ' 15.

תקציר |

רבות נכתב בעשורים האחרונים על המהפכה הדיגיטלית בתחום הצבאי, אך במלחמת 'חרבות ברזל' אנו חווים ורואים לראשונה את מימושה מקרוב. קפיצת המדרגה בהיקף השימוש במערכות מידע ושליטה ובקרה (שו"ב) דיגיטליות על ידי המפקדות והכוחות הלוחמים, השימוש בבינה מלאכותית ובכלים לא מאוישים היו לחלק אינהרנטי משדה הקרב. השימוש באמצעים אלו מעורר את השאלה האם השינויים בשדה הקרב משפיעים גם על עבודתו של ההיסטוריון, ובאיזו מידה האמצעים הטכנולוגיים המשרתים את הכוחות הלוחמים עשויים לסייע להיסטוריון לשחזר את מאורעות הקרב.

המאמר מתאר את השינוי שחוללו האמצעים הדיגיטליים בעבודתו של ההיסטוריון, החל מאיסוף המקורות ההיסטוריים דרך העיבוד שלהם לסיפור ועד להנגשתם לקורא. המסקנה העיקרית של הניסיון הקצר עד כה בשימוש באמצעים הדיגיטליים היא שהם מעשירים את המקורות שעליהם יכול החוקר להתבסס ומקצרים את משך הזמן הנדרש לאיסוף המקורות הראשוניים; בכך כתיבת תיאור הקרב נעשית מהירה יותר ומדויקת יותר. אך עושר המידע אינו נותן מענה לשאלה היסודית "למה קרה?", וההסבר להחלטות אנושיות בשדה הקרב נותר קשה עבור ההיסטוריון גם בעידן הדיגיטלי.

חקר קרב במלחמת 'חרבות ברזל': הקבוע והמשתנה בעבודת ההיסטוריון

אהד לסלוי¹

במהלך הקיץ של שנת 2023 הייתי שקוע בכתיבת מחקר מקיף על קרבות מלחמת לבנון השנייה, שתוכנן להתפרסם לציון 20 שנים לפרוץ המלחמה. באוקטובר נעצרה העבודה, והתחלתי לסקר את התמרון הקרקעי ברצועת עזה במלחמת 'חרבות ברזל'. המעבר החד מחקר קרבות העבר לחקר קרבות ההווה היה מטלטל עבורי כחוקר. השינוי מחקר של קרבות ממלחמת העצמאות, לפני יותר מ-70 שנים, או חקר תקופת אזור הביטחון בלבנון ומבצע 'חומת מגן', שמספר הנופלים באחרונים שבהם היה קטן יחסית, לסיקור מלחמה עם היקף נפגעים עצום, ובעת התרחשותה, כש"בכל רגע חדש, פורענות לא עלינו. והכל חי ברשת הכל מתפוצץ".²

אך הטלטלה איננה רק במישור הרגשי אלא גם במישור המקצועי. עד כה כבש צה"ל את העיר עזה שלוש פעמים, במלחמת קדש (1956), במלחמת ששת הימים (1967) ובמלחמת 'חרבות ברזל' (2023-2024), ולא פעם שאלתי את עצמי בשנה האחרונה האם האופן שבו אחקור את הקרבות ברצועת עזה

¹ ד"ר אהד לסלוי הוא ראש תחום חקר הרמה המערכתית במחלקה להיסטוריה בצה"ל ומחברם של הספרים: **המדינאי ואיש המודיעין**, משרד הביטחון – ההוצאה לאור ומוזדן, 2022; **מביטחון שוטף ללוחמה בגרילה: אזור הביטחון בדרום לבנון בשנים 1993-1998**, משרד הביטחון – ההוצאה לאור ומוזדן, 2021; **מבצע חומת מגן: מהכלה להכרעה**, משרד הביטחון – ההוצאה לאור, 2022.

² מתוך השיר "בלוז כנעני", מילים: אהוד בנאי, 2004.

יהיה שונה מזה של קודמיי בתפקיד? לכאורה, המתודולוגיה של חקר קרב נותרה קבועה; בשלב הראשון, איסוף מקורות ראשוניים מהימנים על הקרב וראיונות עם המשתתפים בו; בשלב השני, עיבוד המקורות לסיפור קוהרנטי של התפתחות הקרב, וממנו ניתוח והשוואה לקרבות אחרים, העלאת שאלות חדשות והצעה לכיווני מחקר עתידי. בשלב השלישי – הנגשת המחקר לציבור הקוראים. אך במלחמה הנוכחית נוכחתי לראות שהשימוש בהיקף נרחב בטכנולוגיות מתקדמות משנה את הדרך שבה אנו לומדים, מתחקרים וחוקרים קרבות. במאמר זה אעמוד על הקבוע והמשתנה בעבודתו של ההיסטוריון הצבאי המוסדי על בסיס ניסיוני הקצר בחקר קרבות במלחמת 'חרבות ברזל'.³

שלב האיסוף

במהלך מאות השנים האחרונות חל שינוי בסוג המקורות העיקריים המשמשים את ההיסטוריון לחקר קרב. חוקרי קרבות מהעת העתיקה מסתמכים על מקורות משניים כתובים, המתארים את הקרב מנקודת מבט סובייקטיבית, לרוב של הצד המנצח, דוגמת ספרו של יוספוס פלביוס "מלחמות היהודים". מקור שני הוא חקר ארכאולוגי של זירת הקרב. בעידן המודרני, חקר קרבות מסתמך יותר ויותר על מקורות ראשוניים כתובים ומידע חזותי כמו גם על מקורות בעל פה ומקורות שְׁמַע. השפעת העידן הדיגיטלי על שדה הקרב הביאה לשינוי נוסף בעבודת ההיסטוריון.

מקור כתוב – בקבוצה זו נכללים חומרים כמו יומני מבצעים של יחידות, פקודות, מרשמי קרב וסיכומים של דיונים (הערכות מצב, קבוצת פקודות ואחרים). היתרון הבולט של חומרים אלו הוא שהם נכתבו לפני הקרב ובמהלכו, ולכן הם משקפים באופן אותנטי את התכנון המוקדם ואת התנהלות הקרב כפי שהובן ברמת המפקדה. לפני עידן המחשב, התיעוד בכתב היה בהיקף מצומצם ובאיכות נמוכה. היעדר מחשבים או מכונות כתיבה גרמו לכך שלא כל הדיונים והאירועים תועדו בכתב בעיקר בדרג של יחידות השדה. במקרים שכן נעשה תיעוד בכתב, הוא נעשה בכתב יד שלעיתים היה קשה לקריאה. לפני העידן הדיגיטלי, כל החומרים הכתובים נשמרו רק באופן קשיח (מודפס). לכן מספר העותקים היה מצומצם, ואם הם לא נשמרו באופן מסודר הם היו עלולים להיעלם. כיום, מרבית החומרים

³ חשוב לציין שהמאמר נכתב מנקודת מבטו של החוקר המוסדי, הנגיש לכאורה לחומרים הראשוניים מתוקף תפקידו.

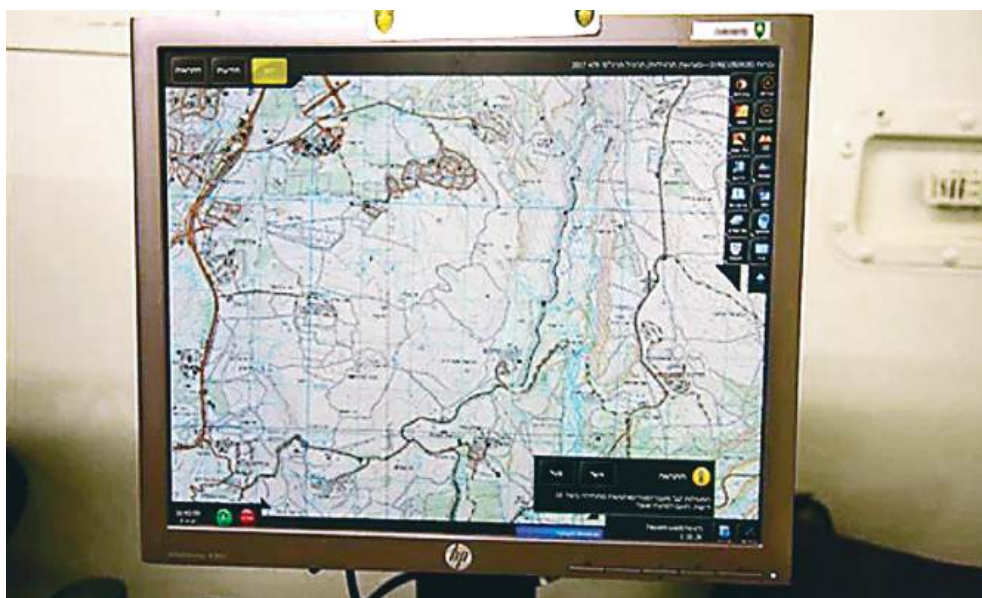

שימוש במערכת שו"ב ניידת באימון (צילום דובר צה"ל).

נשמרים באופן דיגיטלי, ואת אלו שנוצרו בעותק קשיח ניתן לסרוק ולהפוך לקובץ דיגיטלי. כתוצאה מכך, היקף המקורות הראשוניים שעומדים לרשות החוקר כיום הוא רב ומגוון יותר בהשוואה לעבר, ומכיוון שניתן לשנע אותם באופן אלקטרוני התפוצה שלהם רחבה יותר.

מקור חזותי – בעבר הלא רחוק, תצלום האוויר (תצ"א) היה המקור החזותי האובייקטיבי היחיד שעמד לרשות החוקר. שכן, דרך הפענוח שלו ניתן לראות את מקום הכוחות המדויק בזמן אמת. אך בשל המורכבות הטכנית ביצירת תצלומי אוויר, הם היו נדירים יחסית, ואיכותם לא הייתה גבוהה, ולכן נדרש איש מקצוע שיפענח את הפרטים המצולמים. בנוסף, הנגישות אליהם הייתה קשה כיוון שהיה מדובר בעותק קשיח שלרוב לא נשמר כראוי.⁴ במלחמת 'חרבות ברזל' חלה קפיצת מדרגה בהיקף ובמגוון החומרים החזותיים. ריבוי אמצעי האיסוף ויכולת ההקלטה שלהם הביא לאוסף עצום של תצלומי

⁴ בהרצאה על כתיבת ספרו – משה גבעתי, **המערכה בחרמון**, משרד הביטחון – ההוצאה לאור ומוזן, 2015 – תיאר החוקר את מסע החיפושים אחרי תצלומי אוויר של החרמון במלחמת יום הכיפורים במכולות מעופשות בבסיס חיל האוויר, את הקושי לאתר את התצלומים הרלוונטיים וכיצד רבים מהם נהרסו מעובש.

מערכת משואה (צילום דובר צה"ל).

אוויר באיכות גבוהה, סרטונים של אמצעי האיסוף שבהם אפשר לראות את תזוזת הכוחות של צה"ל ושל האויב באופן שוטף, וסרטים של אמצעי תצפית המאפשרים לצפות באירועים מזווית אנכית. מאחר שהחומרים החזותיים הם דיגיטליים, פחת הצורך במפענח מקצועי, והנגישות אליהם קלה בהשוואה לעבר. בנוסף, בזכות מערכות הפיקוד והשליטה הדיגיטליות שהוטמעו בצה"ל (צי"ד – צבא יבשה דיגיטלי), ניתן כיום לשחזר את מקומן של יחידות צה"ל על גבי מפה ולצפות בתנועתן לאורך זמן. מקור נוסף שהופיע במלחמה הנוכחית הוא מצלמות קטנות המותקנות על גבי הקסדה של הלוחם (GoPro) ומאפשרות לחוקר לצפות בקרב מהזווית של הלוחם היחיד.⁵

מקור בעל פה – כידוע, בקרב ההיסטוריונים מתחולל ויכוח לגבי המהימנות של מקורות בעל פה (ראיונות) ובאיזו מידה ניתן להתבסס על מקורות אלו.⁶

⁵ על השימוש במקורות חזותיים במלחמת 'חרבות ברזל', ראו בגיליון זה של "יסודות": עמרי שבתאי, "מראות שיירשמו בהיסטוריה: סרטוני וידאו שצילמו מחבלי הזרוע הצבאית של החמאס והשימוש בהם בחקר קרבות ובמחקר ההיסטורי", **יסודות 7: מלחמת 'חרבות ברזל' - חלק ראשון**, 2025.

⁶ יואב גלבר, **היסטוריה, זיכרון ותעמולה: הדיסציפלינה ההיסטורית בעולם ובארץ**, עם עובד, 2007, "פרק שישי – זיכרון אינדיבידואלי ותיעוד בעל-פה"; מירן ליונה גונסאלס, "היסטוריה שבעל פה: חקר זהויות באמצעות סיפור חיים", **זמנים 147**, 2022, עמ' 12-23.

אך בשל ערפל הקרב והאופי הכאוטי של שדה הקרב יש לראיונות ולעדויות אישיות ערך מוסף ייחודי. הביטוי הקיצוני לכך הוא קרבות 7 באוקטובר. בשל התוהו ובוהו ששרר באותו יום, החוקר כמעט ואיננו יכול להתבסס על מקורות ראשוניים כתובים או חזותיים ועליו להתבסס, לצורך שחזור מאורעות היום, בעיקר על ראיונות עם אלו שלקחו חלק בקרבות. למקורות שבעל פה יש יתרונות גם כאשר שדה הקרב מתועד. בראיונות עם מפקדים ניתן לשמוע ממקור ראשון על התחושות והשיקולים שלהם במהלך הקרב; בראיונות עם לוחמים ניתן ללמוד על אירועים מיקרו־טקטיים שלא ניתן לעמוד עליהם ממקורות אחרים ועל ההשפעה של גורמים 'רכים' בשדה הקרב כמו מורל ורגשות. בעבר, איתור הקצינים והחיילים והנגישות אליהם היו מורכבים יותר. בעידן שלפני הטלפון הנייד והרשתות החברתיות, היה קושי בזיהוי המרואיינים הרלוונטיים, באיתורם ולעיתים בעצם ההגעה אליהם לצורך ביצוע הריאיון. כיום, בזכות הרשתות החברתיות והמרשתת בכלל, קל יותר לאתר את הלוחמים והקצינים שהשתתפו בקרב, ליצור איתם קשר ולראיין אותם סמוך כל האפשר לסיום הקרב.

מקור שמע – מאז החל השימוש במכשירי קשר אלחוטיים, הקלטות של רשתות הקשר מהוות מקור היסטורי לאופן שבו התנהל הקרב. בקשר ניתן לשמוע את הדיווחים של הכוחות והפקודות של המפקדים, ובהאזנה זהירה – גם את המצב המנטלי שבו נמצאים הדוברים ולחוש את הכאוס המאפיין את שדה הקרב.⁷ אם בעבר, רשת הקשר מבוססת גלי רדיו הייתה מקור השמע היחיד, הרי ששינויים טכנולוגיים הובילו לשפע של אמצעי תקשורת נוספים כמו טלפונים ניידים מוצפנים ומכשירי קשר מבוססי דיגיטל (ROIP). לעיתים קרובות, על גבי אמצעים אלו מתנהלות שיחות בין מפקדים שבהם מתקבלות החלטות חשובות ובקבוצות שיחוח (צ'אט) ניתנות פקודות ודיווחים מבצעים על התנהלות הקרב. המציאות הזו מובילה למצב של "עושר שמור לבעליו לרעתו". בשל מגבלות האחסון, אין הקלטה של כל התעבורה ברשתות השונות וייתכן ושיחות חשובות אינן מתועדות. מתוך כמות החומר העצומה שכן נשמרה, החוקר צריך לאתר את השיחות וקבוצות השיחוח הרלוונטיות והמשמעותיות להבנת הקרב.

7 לדוגמה, הקלטות הקשר של חטיבה 14 במלחמת יום הכיפורים - <https://www.hativa14.com/2012/06/691>

הטבלה הבאה מסכמת את השינוי שחל בתחום איסוף החומרים:

סוג המקור	דוגמאות מחקר קרב	מהות השינוי בעידן המידע
כתוב	פקודה, יומן מבצעים, דיונים, חומרי שלל	כמות, נגישות
בעל פה	ראיונות, חקירות שבויים	קל יותר לביצוע
חזותי	תצ"א, סרטונים ממצלמות, מערכת פו"ש	כמות, איכות, נגישות
שמע	רשת קשר	כמות

עיבוד

השינוי שחל בהיקף, במגוון ובנגישות למקורות ראשוניים משפיע ישירות על האופן שבו ההיסטוריון מעבד את המקורות לסיפור היסטורי. שאלת המחקר הבסיסית העומדת בלב כל מחקר היסטורי בכלל וחקר קרב בפרט היא "מה קרה?". כלומר, הבנת רצף האירועים המתחילים בנוהל הקרב וממשיכים לתוך הקרב עצמו. לגבי נוהל הקרב, הסוגיות הבסיסיות הן: הנחיות הרמה הממונה עד לרמה המערכתית, רקע על היחידה הנלחמת וכשירותה, ניתוח

שימוש במערכת שו"ב ניידת באימון (צילום דובר צה"ל).

שטח ואויב, שיקולי המפקד בעת הכנת התוכנית והתוכנית עצמה. לגבי ניהול הקרב, הסוגיה המרכזית היא הבנת המקום ותנועת כוחותינו וכוחות האויב במהלך הקרב, האירועים במהלך ההתנגשות בין כוחותינו לבין האויב, החלטות קובעות במהלך הלחימה ותוצאות הקרב.

בעבר, החוקר נדרש להשקיע מאמץ רב בבירור מקום כוחותינו וכוחות האויב במהלך הקרב. במציאות שבה היו מעט מקורות חזותיים שהציגו באופן אובייקטיבי את מקום הכוחות, נדרש החוקר להתבסס על מקורות סובייקטיביים כמו יומן מבצעים או תחקיר מבצעי. אך כפי שהחוקר והמפקד אלישיב שמשי ממחיש בספרו "איפה אני נמצא לעזאזל?", במקרים רבים ההסבר להתפתחות הקרב נעוץ בעצם העובדה שהמפקד שגה בהבנת מקום כוחותיו.⁸ תצלומי האוויר שינו את המצב בכך שהם היו למקור הראשוני שמתאר את מקום הכוחות במדויק;⁹ אך כאמור, ההיקף, הנגישות והצורך באיש מקצוע לפיענוח תצלומי האוויר גרמה לכך שהשימוש בהם היה מצומצם עד לשנות התשעים של המאה ה-20.

במלחמת 'חרבות ברזל', בזכות שפע האמצעים החזותיים, השאלה המורכבת של זיהוי מקום הכוחות בקרב ותנועתם הפכה קלה יותר למענה. הנגישות לתצלומי אוויר מעודכנים, לסרטונים של שדה הקרב בזמן אמת, למצלמות (שלנו ושל האויב) ולאמצעי הפו"ש החדשים מאפשרת לחוקר לעמוד כמעט במדויק על מקומם של מרבית הכוחות בשדה הקרב מבלי להסתמך על מקורות סובייקטיביים.

סוגיה נוספת שהפכה קלה יותר לחקירה היא מקום האויב ופעילותו בשדה הקרב. בעבר הלא רחוק, המחקר של האויב בשדה הקרב היה בעייתי בהיבט המקורות הראשוניים. כמעט לא הייתה נגישות למקורות ראשוניים של האויב, למעט חומרים שהיו בידי אמ"ן ואשר הותר לחושפם לחוקר המוסדי. החוקר נאלץ להסתפק במקורות משניים בעייתיים כמו ספרי זיכרונות וחקירות שבויים, ובתיאור מהלכי האויב בחומר ישראלי.¹⁰ כתוצאה מכך נוצר לעיתים קרובות חוסר

8 אלישיב שמשי, **איפה אני נמצא לעזאזל?**, הוצאת מערכות, 2001.

9 ראו לדוגמה: עודד מגיד, **חמוטל ומכשיר לא בדינו: קרבות "חמוטל" ו"מכשיר" במלחמת יום הכיפורים**, כנרת זמורה דביר, 2019. מגיד עושה שימוש גם בדו"חות של יחידת אית"ן כדרך לזיהוי מיקום הכוחות במהלך הקרב.

10 לדוגמה, השימוש שעשה דני אשר בספרות שלל מצרית, ראו: דני אשר, **לשבור את הקונספציה**, משרד הביטחון – ההוצאה לאור ומודן, 2003. והשימוש שעשה משה גבעתי בחקירות שבויים סורים שנתפסו בחרמון: משה גבעתי, **המערכה בחרמון**, משרד הביטחון – ההוצאה לאור ומודן, 2015.

הבנה לגבי כוונות ופעולות האויב. לדוגמה, גם עשרות שנים אחרי שהסתיימו הקרבות נמשך הוויכוח בין ההיסטוריונים לגבי תוכנית המלחמה המצרית במלחמת יום הכיפורים.¹¹ אך כיום, בזכות אמצעים טכנולוגיים המזהים ירי של האויב, סרטונים מאמצעי איסוף חזותיים, סרטונים שהאויב מפיץ ומופצים ברשתות החברתיות והכמות הגדולה של חומרי שלל שנתפסה, ניתן במקרים רבים לשחזר באופן אמין יחסית את תוכניות האויב ופעילותו בקרב.

אך בצד השינויים הטכנולוגיים המקילים על עבודתו של ההיסטוריון בחקר הקרבות במלחמת 'חרבות ברזל', אופן התפתחות המלחמה מבליט אתגרים חדשים-ישנים, בדגש על הסיוע הקרוב של האש הארטילרית והאווירית והלוחמה בממד התת-קרקע.

חקר האש – תיאור הפעלת האש הארטילרית והאווירית והשפעתה על שדה הקרב הוא חלק מתפקידו של ההיסטוריון הצבאי.¹² אך מסיבות שונות קיימת נטייה במחקר להפריד בין חקר הקרב היבשתי לבין תיאור הפעלת האש, במקרה הטוב, ובמקרה הגרוע – להתעלם מהפעלת האש בקרב.¹³ אך במלחמת 'חרבות ברזל' ההפרדה המלאכותית בין חקר הפעלת האש לבין חקר התמרון הקרקעי כבר איננה אפשרית ומתאימה. זמינות האש לכוחות בשטח, בצירוף יכולת הדיוק, הידקה את השילוביות בשדה הקרב בין האש לבין הכוחות המתמרנים באופן שלא ניתן להתעלם ממנה או להפריד ביניהם. האש המופעלת בשדה הקרב היא חלק בלתי נפרד מסיפור הקרב וקובעת לרוב את תוצאותיו. אך "אֵלֶּיהָ וְקוֹץ בָּהּ"; חקר האש טומן בחובו קשיים מתודולוגיים משמעותיים.¹⁴ מחקרי

¹¹ הדעות השונות הוצגו במסגרת יום העיון "תוכנית המבצעים המצרית במלחמת יום הכיפורים – מה יעדיה ולאן חתרו להגיע", 24 באוקטובר 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=MTbOX5aNajc>

¹² עידו הכט, **הטקטיקה של הפעלת אש מסייעת בקרב: התפתחות ולקחים**, מערכות, 2013.

¹³ לדוגמה, בכל התיאורים של קרב אבו עגילה במלחמת ששת הימים נפקד מקומה של הארטילריה, ששימשה כמסך אש מתגלגל, ורק בריאיון עם מפקד האגד הארטילרי עלתה נקודה זו. ראו: "ראיון עם תא"ל במילואים יעקב עקנין, מפקד אגד ארטילרי 'התקומה', מראיון: תא"ל במילואים אורי גרוס" בתוך: צבי עופר (עורך), **חיל התותחנים במלחמת ששת הימים**, מקתמ"ר ועמותת "יד לתותחנים", 2007, עמ' 161-163. במחקר של המחלקה להיסטוריה בצה"ל על קרב סולטאן יעקוב, מודה החוקר רפאל יקר במבוא: "המחקר שלפנינו מתמקד בכוחות המתמרנים; הוא איננו מרחיב את הדיון בדרג המסייע אלא בהתייחסותו לכוחות המתמרנים ובהשפעתו עליהם" (בעז זלמנוביץ [עורך], **הקרב בסולטאן יעקוב**, משרד הביטחון – ההוצאה לאור ומוזן, 2020). השלמה של מרכיב האש הארטילרית בקרב מופיע כתיאור נפרד בספרים: אריה מזרחי, **מסך אש מתגלגל**, כנרת זמורה דביר, 2023; יעקב זיגדון ושגיאי סימן טוב, **תותחנים בשל"ג: סיפור מלחמה**, בית התותחן, 2005.

¹⁴ בנושא זה, ראו: מחקרו של צח משה, "אין לנו תשובה אחרת פרט לארטילריה: השפעת האש הארטילרית על קרבות מלחמת של"ג - ארבעה מקרי בוחן", **יסודות** 6, 2024, עמ' 31-32.

האש מגדירים בדרך כלל את התפוקה של הפעלת האש באמצעות מדדים כמו כמות האש שנורתה, סוג הפגז והטיל שנורה, תיאור המטרה, נקודת הציון שלה ודיווח לגבי פגיעה במטרה. במקרים של הפעלת אש מדויקת, יהיה לרוב סרטון של ירי לעבר המטרה. אך מנתונים אלו לא ניתן להבין את התפוקה והתוצאה של הפעלת האש והשפעתה על האירועים בשדה הקרב. כאשר הפעלת האש נועדה להשמיד מטרה פיזית כמו גשר, מבנה או רכב, הרי התוצאה ברורה, אם המטרה הושמדה או לא. במקרים שהפעלת האש נועדה לפגוע בלוחמי האויב, התפוקה ברורה פחות שכן אין יכולת לבצע הערכת הישג מלאה. אך מה לגבי ההשפעה הפסיכולוגית של הפעלת האש על כוחותינו ועל האויב? לחוקר אין יכולת לברר מבחינה אובייקטיבית האם האש גרמה לאויב לאבד את הרצון להילחם, היממה אותו באופן ששלל ממנו את היכולת להילחם או חיזקה את הביטחון של הכוחות בשדה הקרב. הדרך היחידה לבדוק את השפעת האש בממד הרך היא באמצעות ראיונות של מפקדים, חיילים ושל שבויים על השפעת האש על התנהגותם; מקור היסטורי בעייתי מבחינה מתודולוגית.¹⁵ על חקר קרבות מלחמת 'חרבות ברזל' להתגבר על מכשולים אלו, שכן ללא התייחסות למקומה של האש הוא יהיה חלקי ומעוות, ועל החוקר לפתח מתודולוגיה שתפרוץ את הפער הקיים בין הבנת תשומות הפעלת האש לבין התפוקות המוחשיות והרכות שלה.

חקר הלחימה בממד התת־קרקע – 'חרבות ברזל' איננה המלחמה הראשונה שבה התנהלה לחימה בתת־קרקע, אך המייחד את הלחימה בתת־קרקע במלחמה זו הוא היקף מערך התת־קרקע שצה"ל נדרש להשמיד והעובדה שממד זה הפך בהדרגה למרחב שמכתיב את הלחימה בעל־קרקע. בעבר, מרכזי הכובד של האויב היו יעדים ומטרות פיזיים כמו מוסדות שלטון או מרכזי פו"ש; במלחמה הנוכחית, מערך התת־קרקע של האויב בהיבט האסטרטגי והטקטי היו למרכזי הכובד של האויב שמכתיבים את צורת הפעילות של כוחותינו. בתיאור הקרב לא ניתן להסביר את הקצב וצורת ההתקפה של כוחותינו בעל־קרקע או את דפוסי הפעולה של האויב ללא תיאור מבנה מערך התת־קרקע של האויב כפי שהבינו כוחותינו בדיעבד.

כתוצאה מכך, תיאור הקרב חייב לכלול התייחסות לעולם התת־קרקע מנוהל הקרב ועד לניתוח תוצאות הקרב. ולכן החוקר נדרש ללמוד ולהכיר

¹⁵ דוגמה למחקר ביקורתי בנושא: Dermot Rooney, "The Psychology of artillery effectiveness" <https://wavelroom.com/2020/08/18/the-psychology-of-artillery-effectiveness-fire-support>

לוחמי יחידת יהל"ם בהכנות להשמדת מנהרה ברצועת עזה במלחמת 'חרבות ברזל' (צילום דובר צה"ל).

עולם שלם של שפה ומושגים, בצד טכניקות, אמצעים ותורת לחימה (תו"ל) שקשורים לחימה בתת-קרקע, וכן להבין ולאסוף את המקורות הראשוניים שנדרשים לשם הבנה ותיאור של התפתחות הלחימה בממד התת-קרקע על שלביו השונים – איתור וחשיפה, חקר והשמדה.

הנגשה

כשם שמרבית המקורות הראשוניים בעבר היו מודפסים, גם המחקרים היו מונגשים לציבור בעותק קשיח: ספר, מאמר או חוברת. עלות הדפסת המחקר הייתה גבוהה, ולכן הוא כלל בעיקר מלל ורק מעט מפות צבעוניות.

בעידן הדיגיטלי ניתן לשפר את הנגשת המחקרים לציבור הקוראים. אין צורך להדפיס את המחקר, וניתן להנגיש אותו דרך המרשתת לקהל הרחב. דבר זה מאפשר לכלול במחקר מספר רב של מפות צבעוניות, שהקורא יכול להגדיל ולשמר באיכות גבוהה ובאופן שיקל עליו להבין את סיפור הקרב.¹⁶ התקדמות ביכולות העיצוב מאפשרת העברת מידע באמצעות אינפוגרפיקה,

16 אהד לסלוי, מבצע חומת מגן: מהכלה להכרעה, צה"ל - המחלקה להיסטוריה ומשרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2022. <https://www.idf.il/54701> במרשתת:

במקום לספר סיפור היסטורי במלל להעביר אותו לקורא דרך איור.¹⁷ יתר על כן, האמצעים הטכנולוגיים מאפשרים ליצור מפות דינמיות או סרטונים המדמים את אירועי הקרב בעלות נמוכה. כמו כן, הנגשת המחקר במרשתת מאפשרת לחוקר לעדכן את המחקר בהתאם למקורות מידע חדשים שעומדים לרשותו או בהתאם למידע חדש (למשל במשוב מהקוראים).

סיכום

למרות השפעותיו של עידן המידע על שדה הקרב, המתודולוגיה של ההיסטוריון נשארה זהה: איסוף מקורות ראשוניים, מבחן התקפות שלהם, הבניית הסיפור ההיסטורי והנגשתו לקוראים. יחד עם זאת, כמות המידע, המהימנות שלו ונגישותו לחוקר מאפשרות להיסטוריון לייעל את העבודה, להשקיע פחות מאמץ וזמן באיסוף החומרים ובמתן מענה לשאלה "מה קרה?" לטובת העמקה והרחבת היריעה של תיאור הקרב ובירור הנסיבות ומשמעותן. היקף ושפע המקורות שעומדים לרשות החוקר כיום מאפשרים לו להגיע מהר יותר ובדיוק רב יותר לתיאור אירועי הקרב. שינויים אלו הופכים את המחקר ההיסטורי לרלוונטי יותר ללמידה על ידי המפקדים. אם בעבר הייתה הלמידה של צה"ל מבוססת על תחקירים ולא על המחקר ההיסטורי, שהיה מסתיים רק שנים לאחר הקרב, הרי שכיום ניתן להפיק מחקרי קרבות מהר יותר ובכך לתרום ללמידה הארגונית והאישית של מפקדים. יחד עם זאת, כל האמצעים הטכנולוגיים אינם פותרים את שאלת היסוד "למה קרה?". כך, למשל, בממד האנושי – בבירור השיקולים שהביאו להחלטות המפקד בכאוס שמאפיין את שדה הקרב נותרו שאלות פתוחות וקשות למענה עבור ההיסטוריון גם בעידן הדיגיטלי.

¹⁷ מאור לוי (עורך), **אטלס מלחמת יום הכיפורים: מפות ומבצעים**, צה"ל - המחלקה להיסטוריה ומשרד הביטחון – ההוצאה לאור, 2023. <https://www.idf.il/118327>

תקציר |

אמצעי התיעוד הדיגיטליים שזכו לתפוצה רחבה במיוחד במאה ה־21 שינו את מלאכת התיעוד והמחקר ההיסטורי. המאמר מבקש לבחון את הסוגיה באמצעות ניתוח הממצאים העולים, בעיקר מסרטוני מצלמות נישאות (GoPro), שצולמו על ידי מחבלי חמאס ב־7 באוקטובר 2023. עמרי שבתאי פותח בתיאור השיטות והתועלת שהפיק ארגון הטרור מתיעוד נרחב של מעשי הזוועה שביצע.

לאחר מכן הוא מפרט את המתודולוגיה המחקרית, ומבקש בתוך כך להציג את הדרך שבה נסקרו ונותחו הסרטונים במחקר, כמו גם דוגמאות נבחרות לשימוש במצלמות מסוג דומה במחקרים אחרים. האתגרים העומדים בפני החוקר מובאים אף הם, כדוגמת סוגיית קביעת זמן שבו צולמו הסרטונים, הקשה במיוחד בחומרים שבהם השעה והתאריך לא הוזנו, או שהיו שגויים. נושא נוסף הוא השָׁמַע; ברבים מהסרטונים ניתן היה לשמוע את המחבלים מדברים אל עמיתיהם ואחרים, כמו גם את רעשי האמל"ח לסוגיו שבהם השתמשו.

התועלת הטמונה בסרטונים היא מוקד החלק הבא במאמר. הכמות האדירה של שעות התיעוד מספקת מידע רב לחוקר: נתיבי הנסיעה, רמת התרגולת, האמצעים הצבאיים שבהם השתמשו המחבלים ונתונים נוספים מאפשרים ליצור תמונה מחקרית שלמה, מגובה בסרטוני זמן אמת.

מראות שיירשמו בהיסטוריה¹

סרטוני וידאו שצילמו מחבלי הזרוע

הצבאית של החמאס והשימוש בהם

בחקר קרבות ובמחקר ההיסטורי

עמרי שבתאי²

מחבל 1: "יא אללה [...]" מי שנעדר מהג'האד [היום] יהרוג את עצמו מרוב חרטה [...]. אנחנו רוצים רק דבר אחד – להראות למשפחותינו בפנים את מה שקורה, והאנשים יחקו אותנו וילכו בעקבותינו".

מחבל 2: "אל תדאג, יש שידור חי".³

מבוא

במאה ה-20 נשען חקר קרבות בעיקר על מקורות מידע צבאיים; עיקרם – תוכניות הקרב שנעשו לפניו, רישום והקלטות הקשר, ולעיתים גם תצלומי אוויר במהלכו ועדויות בדיעבד על מהלכיו. הללו משקפים בעיקר את האופן שבו הובן הקרב על ידי המפקדים, ולעיתים גם החיילים, ולא דווקא את

1 "מה שאנחנו רואים עכשיו, קרוב לסצינות בסרט אקשן. אלו מראות שיירשמו בהיסטוריה" - 'עיתון החדשות הפלסטיני (צחיפת אלחדת' אלפלסטיני)', דיווח העיתונאי מת' נא א-נג'אר, דיווח מקיבוץ ניר עוז ב-7 באוקטובר 2023.

2 סא"ל (במיל') עמרי שבתאי הוא ראש ענף מחקר במחלקה להיסטוריה בצה"ל ודוקטורנט בחוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית.

3 מתוך שיחה בין מחבלים סמוך לקיבוץ בארי, 07:50 בבוקר, 7 באוקטובר 2023. מצלמת רכב מחבלים שתקף את מתחם 'הנובה', הקובץ: **רכב מחבלים - מעבר קיבוץ בארי לפני שמונה בבוקר**, 0003040000TL – 00030000.

תמונת הקרב המלאה. מתוך כך פענחו חוקרים והיסטוריונים את תמונת הקרב ככל יכולתם.

אחד האתגרים המרכזיים בחקר קרבות הוא בניית התמונה השלמה, הכוללת את שני הצדדים הלוחמים. לרוב יש לחוקרים גישה בעיקר למקורות מידע רלוונטיים לצד שאליו הם משתייכים; מקורות המידע על האויב מוגבלים בדרך כלל בהיקפם ובנגישות אליהם.⁴ לעיתים עוברות שנים ארוכות עד שניתן לספר סיפור שלם, משני צידי המתרחש.

בשנים שחלפו, ובייחוד בשנים האחרונות, נפוצו אמצעי תיעוד דיגיטליים. הללו נמצאים בידי כוחות הביטחון ובידי אזרחים ומתעדים את הנעשה סביבם. הם מהווים מקור לתיעוד חלקי ולעיתים אף רציף של חלקים בקרב כפי שהתרחש למעשה.

התקפת 7 באוקטובר על מדינת ישראל הייתה הפתעה אסטרטגית, מבצעית וטקטית. ההתקפה תוכננה והוצאה לפועל על ידי הזרוע הצבאית של חמאס, שביצעה פשיטה צבאית מהירה, מאורגנת, מתואמת, בזמנית ורב-שלבית. לאחר תחילת ההתקפה ועם פריצת גדר הגבול במספר רב של מקומות הצטרפו לפשיטה מאות רבות של אזרחים, שהשתלבו בה במעין פשיטה עממית.

הפשיטה הצבאית והפשיטה העממית תועדו על ידי מבצעהן באמצעות צילומי וידאו ותמונות במצלמות מסוגים שונים. הפשיטה הצבאית תועדה על ידי מחבלי הזרוע הצבאית של חמאס שצילמו באמצעות מצלמות גוף-פרו (GoPro) שנשאו על ראשם ובאמצעי צילום אחרים. הפשיטה העממית תועדה על ידי עיתונאים, אנשי תקשורת ורשתות חברתיות ואזרחים שתיעדו את עצמם ואת סביבתם בעיקר באמצעות טלפונים ניידים. חלק מהתיעוד פורסם באמצעי התקשורת וברשתות החברתיות בזמן ההתקפה או בסמוך לכך, וחלק לא פורסם. חלק מהמצלמות הללו נותרו בשטח ישראל ונמצאו בידי צה"ל וגורמי ביטחון אחרים.

תיעוד זה נוסף למאות מצלמות ממקורות אזרחיים וצבאיים ישראלים שתיעדו את ההתקפה והותירו אלפי שעות צילום. אזרחים ישראלים קורבנות ההתקפה תיעדו באמצעות מצלמות טלפונים ניידים את עצמם ואת הנעשה בסביבתם. מצלמות רכב של ארגוני החירום וההצלה ושל אנשים פרטיים

⁴ לדוגמה, חומרים ארכיונים של המצרים והסורים על מלחמת יום הכפורים אינם נגישים לחוקר הישראלי

תיעדו את הנעשה בקרבכם במהלך הנסיעה, ולעיתים כאשר חנו. מצלמות אבטחה ביישובים ובמתקנים שונים צילמו גם הם את שהתרחש סביבם. מצלמות בקרת תנועה של נתיבי ישראל צילמו את הנעשה בצמתים שבהם הוצבו. כך גם מצלמות התצפית שעל גדר הגבול תיעדו (עד שהושמדו), מצלמות שהותקנו על כלי טיס, כלי רכב צבאיים ורק"ם, ומצלמות גוף של חיילים ושל שוטרים. בכל אלו נעשה שימוש בתחקירי הקרבות על ידי מתחקרי צה"ל ועל ידי חוקרי המחלקה להיסטוריה.

מאמר זה דן באופן שבו נעשה שימוש בסרטי הווידאו בכלל ובייחוד סרטוני גוף-פרו שצולמו במהלך הפשיטה הצבאית על ידי מחבלי הזרוע הצבאית של חמאס בתחקור ובמחקר ההיסטורי. אגב העיסוק המתודולוגי ייחשפו היבטים שונים של התנהלותם ופעולותיהם של המחבלים.

המאמר מבוסס בעיקר על חקר האויב בתחקירי הצבא את הקרבות והאירועים במסיבת 'הנובה', בקיבוץ ניר עוז ובקרב על מחנה רעים, שבהם השתלב המחבר כהיסטוריון מלווה מטעם המחלקה להיסטוריה בצה"ל.

החלק הראשון של המאמר יעמוד על ההיבטים המתודולוגיים בניתוח ובשימוש בצילומים של מחבלי הנוח'בה, וחלקו השני ינתח את החומר מתוך מצלמת גוף-פרו של מפקד מחלקת נוח'בה לכל משכו, ובכך ידגים את שהוצג בחלק הראשון של המאמר.

תיעוד התקפת 7 באוקטובר על ידי חמאס – כלים ושיטות

חמאס וגורמים נוספים עושים שימוש רב בסרטוני וידאו לצורכי הסברה ותעמולה כחלק ממערכת הטרור נגד מדינת ישראל, ונראה כי נועדו להטיל אימה על אזרחיה ועל מקבלי ההחלטות, מצד אחד, ולרומם את יוקרת הארגון בזירה הפנימית, הערבית והאסלאמית, מצד שני. סרטונים אלו מפורסמים ומופצים באמצעי התקשורת וברשתות החברתיות, ומציגים מה שנתפס על ידי האויב כהצלחות מבצעיות ופגיעה באזרחי ישראל, בכוחות צה"ל ובמדינת ישראל. במלחמת 'חרבות ברזל' בכלל, ובפרט בהתקפת 7 באוקטובר, תיעדו מחבלי חמאס את פעולותיהם ומעשיהם באמצעים שונים: מצלמות סטילס, טלפונים ניידים, מצלמות רכב ובעיקר מצלמות ראש מסוג GoPro (להלן: גוף-פרו). חלק מהמצלמות והתיעוד נותרו בשטח ישראל לאחר המתקפה ונפלו לידי צה"ל, וחלק חזרו לרצועת עזה ופורסמו על ידי חמאס ואמצעי תקשורת ערביים, מערביים ואף ישראליים.

צילום מתוך ראש שפורסם על ידי רשת אל-ג'זירה תחת הכותרת "אל-קסאם תקף את מפקדת רעים, מקום מפקדת אוגדת עזה הישראלית".⁵

בסרטונים נראות פעולות המחבלים ונשמעים דבריהם; לעיתים נשמע גם הנאמר במכשירי הקשר. בסרטונים נראים מעשי האויב ואופן פעולתו. נושאי המצלמה וסביבתם הקרובה נראים ונשמעים ברגעי השיא והשפל. כך גם מתבהרת הרגשתם במהלך הצילום – בין שמחה והתלהבות ללחץ, פחד ובהלה; לפעמים מצולמים גם דבריהם לאחר שנפגעו ולפני מותם.

סרטוני חמאס מהווים מקור מידע עשיר ומהימן, המסייע לתחקר ולחקור את המלחמה, ובעיקר את הקרבות הטקטיים, גם מהצד של האויב.

התיעוד היה חלק בלתי נפרד ממשימת הכוחות הפושטים של חמאס ב-7 באוקטובר; הדבר בא לידי ביטוי הן בהנחיות בכתב והן בפועל. משימת ההסברה הופיעה בפקודות שונות של חמאס שנמצאו על ידי כוחות צה"ל.

⁵ מתוך דף היוטיוב של אל-ג'זירה <https://www.youtube.com/watch?v=BtrsAqr4-ZY>

מימין: מחבל נושא מצלמת ראש מסוג גוֹפֵּרוֹ במרחב 'הנובה'. משמאל: מספר מצלמות גוֹפֵּרוֹ בכוח של 11 מחבלים בדרך להתקפה על מעבר ארז.

כך לדוגמה, הופיעה משימת ההסברה בפקודת המבצע של הכוח שתקף את קיבוץ רעים. הפקודה נכתבה בכתב יד בפורמט של פקודת מבצע, שבו הופיע נושא ההסברה כחלק מסעיף המנהלה, לרבות הכוחות שאמורים לעסוק בנושא, וחלוקת המצלמות לכל כוח.

מצלמת ראש על בסיס טלפון נייד של מחבל בכוח הפשיטה על מחסום ארז.⁶

6 מצלמת ראש (להלן: מצר"ש) ארז 1, קובץ (להלן: ק) 2498, 12314537TL.

תיעוד באמצעות טלפון נייד במהלך נסיעת כוח הפשיטה על מחנה רעים.⁷

בחומרים שצולמו בשטח נעשה שימוש ברשתות התקשורת וברשתות החברתיות הישראליות, המערביות והערביות. זמן קצר לאחר האירועים כבר פורסמו ברשתות תקשורת ערביות קטעים ערוכים מהסרטונים. למשל, פורסמו על ידי רשת אל-ג'זירה מספר כתבות תחת הכותרת "מראות מהתקפת גדודי אל-קסאם על מוצב צבאי", אשר כללו את המקומות הבאים – מחנה רעים, קיבוץ בארי, מעבר ארז ומוצב נחל עוז. בכתבות אחרות על 7 באוקטובר שולבו לעיתים קרובות חומרים מתוך ההתקפות השונות עם הסברים וראיונות.

חמאס עשה שימוש בשלושה אמצעים עיקריים לתיעוד התקפת 7 באוקטובר: מצלמות טלפונים ניידים, מצלמות סטילס ובעיקר מצלמות ראש מסוג גוֹ-פֶרו. כמות אמצעי התיעוד הייתה ניכרת, ומספר רב של מחבלים נשאו מצלמות מסוגים שונים. לדוגמה, בהתקפה על מחנה רעים היו ארבע מצלמות ראש, לפחות, ושני טלפונים ניידים שימשו לתיעוד. במסע הרצח במתחם 'הנובה' היו ארבע מצלמות ראש, לפחות, שלוש מצלמות סטילס ומצלמת רכב אחת. בכוח הפשיטה על מתקן ארז נראו שלוש מצלמות ראש על טנדר אחד ובו עשרה מחבלים.⁸

⁷ מצר"ש רעים 2, 11592ק, 15182612TL.

⁸ תמונת המחבל עם מצלמת הגופר, מתוך: מצר"ש 2 נובה, 6083ק, 16275509TL, תמונת המחבלים עם המצלמות מתוך: מצר"ש ארז 1, 2497ק, 12320231TL.

מימין: מחבלים במרחב מסיבת 'הנובה' מצלמים עצמם באמצעות טלפון נייד של אזרח ישראלי⁹. משמאל: מחבל צילם חטוף ישראלי סמוך לאזור מסיבת 'הנובה'.¹⁰

מחבל צילם בכוח הפשיטה על מחנה כרם שלום מצלם במהלך הקרב.¹¹

כאמור, כוחות הפשיטה עשו שימוש בטלפונים ניידים לתקשורת ותיעוד. הם צילמו והעבירו חלק מהתצלומים לרצועת עזה בזמן אמת. לעיתים נעשה שימוש במתקנים מאולתרים שהפכו את הטלפונים הניידים למעין מצלמת ראש.

9 טלפון נייד של אזרח ישראלי (שמו שמור ברשות המחבר), קובץ, (1-3) 10.01.58 WhatsApp Video 00002327TL

10 מצר"ש נובה 1, ק 36179, 14532714TL.

11 מצר"ש בסיס סיוור מדברי, ק 113, 02084440TL.

במקרים אחדים נעשה שימוש בטלפונים ניידים של אזרחים ישראלים שנרצחו לצורך תיעוד עצמי ולהעברת מסרים מורליים. כך, לדוגמה, מחבל שתפס טלפון נייד במרחב מסיבת 'הנובה' צילם את עצמו ואומר:

"זהו מסר לאסירינו בבתי הסוהר של הכיבוש מגדודי עז א־דין אל־קסאם, ומוחמד ד'ף, אנחנו כאן, על אדמתנו הכבושה, באנו לשחרר את אל־אקצא, את ירושלים, את פלסטין, את אסירינו..."¹²

באמצעי התקשורת הישראליים דווח גם על שימוש בטלפונים ניידים ישראלים באמצעות שידור חי ברשתות חברתיות של מעשי רצח ישראלים.¹³

תיעוד האירועים נעשה גם באמצעות מצלמות סטילס. המצלמות הללו היו מעטות מאלה שבטלפונים הניידים וממצלמות הגוף, ונראה כי נושאייהן היו בעלי תפקיד ייעודי, שצילום הייתה משימתם העיקרית. לדוגמה, בכוח הפשיטה על מחנה אמיתי נראה מחבל מצלם במצלמת סטילס במהלך הקרב. במתחם מסיבת 'הנובה' נקרא נושא מצלמה כזו לצלם חטיפת אזרחי ישראל. הוא נראה מצלם גם פגיעה בגופות של אזרחים.

רוב התיעוד נעשה באמצעות מצלמות ראש מסוג גוף-פרו. משך התיעוד של מצלמות אלו עומד על כשעה וחצי של צילום רצוף, ולפיכך הסרטונים תיעדו לרוב את הפעילות בשעות הבוקר של 7 באוקטובר. במספר מצלמות נמצא חומר שצולם לפני הפשיטה. תוכן הצילומים והיקפם שונה ממצלמה למצלמה, אולם ניתן למצוא בהם חלק או את כל שלבי הפשיטה: מסירת המצלמה ובדיקת תקינותה (בדרך כלל, במשרד כלשהו), כינוס והתארגנות בנקודת היציאה לפעולה, תנועה בשטח הרצועה, המכשול וחצייתו, תנועה אל היעד בשטח ישראל, הגעה ליעד (מתוכנן, שגוי או מזדמן) ופעילות על היעד. במקרים מסוימים תועדה הפגיעה בנושא המצלמה ולעיתים גם מותו.

מטבע הדברים, במצלמות שנתפסו בשטח ישראל אין חומר על התנועה חזרה לשטח הרצועה. תנועה כזו ניתן לראות, למשל, בפרסום חמאס של הפשיטה למחנה רעים. בסרטון שהופץ ברשת רואים את חזרת הכוח לרצועה (לאחר שפרץ את הגדר בחלקו המערבי של המחנה ויצא ממנו). המחבלים נראים

¹² טלפון נייד של אזרחי ישראלי (שמו שמור ברשות המחבר), קובץ 1-3 (WhatsApp Video 10.01.58).

¹³ ראו לדוגמה: סרטון טיקטוק של מור רדימי, המעידה על אירוע כזה במסיבת 'הנובה' (הסרטון עצמו נמצא בידי המשפחה). סרטון המתעד רצח בקיבוץ ניר עוז של ב' הוסר מהרשת.

צועדים ברגל מערבה. נושא המצלמה אומר: "הנה לוחמינו [...]" הם הרגו את מי שהרגו, לקחו כשלל את מה שלקחו, והם בדרך לרצועת עזה".¹³

מצלמות הראש נישאו על ידי בעלי תפקידים שונים, חלקם מפקדים וחלקם זוטרים. כאשר מצלמת הראש נישאה על ידי מפקד, מקומה היה לרוב בתחילת הכוח, ובאמצעותה ניתן לשמוע את פקודותיו ושיחותיו של המפקד ולראות את תגובת פקודיו.

תדריך טכני להפעלת המצלמה עם מסירתה.¹⁴

חוסר האחידות בתוכן המצולם במצלמות, העיתוי ואופן הפעלתן, ובעל התפקיד שנשא אותן, מצביעים על כך שלא הייתה תפיסת הפעלה אחודה. במקרים מסוימים נראה תדריך טכני שמבוצע לנושאי המצלמה עם קבלתה, דבר המצביע על כך שהם לא היו בקיאים בהפעלתה וכנראה לא תודרכו לפני כן. נראה כי האמל"ח – המצלמה – הוקצה לדרגי הביצוע ואלו השתמשו בו כמיטב הבנתם.

מהימנות החומר המצולם

נראה כי רוב סרטוני הגוף-פרו צולמו אגב הפעילות המבצעית של נושאי המצלמות. חלק מהסרטונים צולם ברצף במשך כל זמן פעילות המצלמה – דבר שיכול להעיד על חוסר תשומת לב לנושאים המצולמים. חלק מהסרטונים צולם

¹³ יוטיוב, <https://www.youtube.com/watch?v=BtrsAqr4-ZY&t=4s>, 'שהאד-אלקסאם תקתחם קאעדה רעים מקר פרקה ג'זה אלדראיליה' (עדות: "אל-קסאם תקף את מפקדת רעים מקום הימצאה של מפקדת אוגדת עזה הישראלית").

¹⁴ מצר"ש רעים I, 9542ק, 02295114TL.

התארגנות בנקודת היציאה לפשיטה על קיבוץ כרם שלום.¹⁵

במקטעים – כלומר, נושאי המצלמות עצרו, הפעילו את המצלמה ובחרו מה לצלם ומה לא. יחד עם זאת, קשה לקבוע מה לא צולם על ידי נושאי המצלמות ומדוע. ברוב הסרטונים נראה כי הצילום נקטע באופן אקראי. בסרטונים אחדים מופיעים צילומים קשים מאוד לצפייה, כגון הרג חיילים ואזרחים והתעללות בגופותיהם. הדעת נותנת, כי חלק מהחומרים הללו צולמו על מנת להאדיר את ההישג המבצעי של המחבלים ולהטיל אימה. אולם חלק אחר – למעשה, רוב החומר המצולם – מתעד פעילות שוטפת שנראה כי לא ניתן לעשות בו שימוש לצורכי תעמולה והסברה.

המצלמה צילמה את כל מה שנראה בסביבתה – הקרוב והרחוק; יש להניח שהמצולמים מקרוב היו מודעים ברמה כזו או אחרת לצילום, והדעת נותנת כי המצולמים מרחוק לא ידעו על כך. גם מי שהיה מודע לכך שהוא נושא מצלמה ועסק בלחימה של ממש, או בתנועה אל היעד, היה צריך להקדיש את מרב מאמציו לפעולה ולא לצילום. יחד עם זאת, לעיתים צילמו נושאי המצלמה את עצמם כאשר נשאו דברים, על מנת שיתועדו.

הצילום הרצוף, השונות בחומרי הצילומים והיעדר המודעות של חלק מהמצולמים לפעולת הצילום מעידים על כך שהסרטונים מהווים מקור מהימן לחקר אירועי 7 באוקטובר 2023.

¹⁵ מצר"ש צלם של חמאס בכרם שלום, 00003120TLp, MVI0019.

מתודולוגיית המחקר

מצלמת גוֹפְרוֹ נועדה במקורה לתעד פעילות ספורטיבית דינמית. המצלמה "קשיחה, קלת משקל, ניתנת להרכבה בקלות וניתנת לנשיאה בצורות שונות. משך הצילום הרצוף של הדגם המתקדם GoPro HERO 12 באיכות צילום מקסימלית הוא של 70 דקות. במצלמה גם ניתן לשדר סטרימינג בשידור חי"¹⁶.

השימוש לצורכי מחקר בחומרי וידאו בכלל וסרטוני גוֹפְרוֹ בפרט נהוג זה זמן בתחומים שונים במדעי הטבע ובמדעי החברה. בתחום החינוך, לדוגמה, נעשה מחקר שהשווה את השימוש במצלמות גוֹפְרוֹ לשימוש באיי־פד (iPad) כמקור מידע לחקר אופן הביצוע של משוב של מורים לתלמידים.¹⁷ בתחום הרפואה נעשה שימוש במצלמות גוֹפְרוֹ לצילום ניתוחים ולהערכתם ובאמצעות כך הכשרת מנתחים.¹⁸ כמו כן נעשה שימוש במצלמות גוֹפְרוֹ למחקר אתנוגרפי של חויית סטודנטים במציאת ספרים בספרייה. בתמצית המאמר נכתב על השימוש במצלמת גוֹפְרוֹ: "מצלמת הגוֹפְרוֹ סיפקה נקודת מבט בגוף ראשון, והייתה כלי אתנוגרפי יעיל להתבוננות בחוויה האישית של הסטודנט".¹⁹

צילומי וידאו בכלל ומצלמות גוֹפְרוֹ בפרט משמשים גם לחקר אירועי אלימות. כך לדוגמה, בחקר הטבח בסרברניצה שבבוסניה והרצגובינה (1995) נעשה שימוש בסרטי וידאו של צוות טלוויזיה שליווה את חיילי הצבא הסרבי.²⁰

¹⁶ מתוך האתר הרשמי של גוֹפְרוֹ <https://gopro.com/en/il/legal/about-us> ואתר רונלייט (Ronlight) המשווקת את מצלמת גוֹפְרוֹ בישראל. <https://www.ronlight.co.il/blog/the-recommended-extreme-camera-for-2024>

¹⁷ Fabienne van der Kleij, Lenore Adie and Joy Cumming, "Feasibility and Value of Using a GoPro Camera and iPad to Study Teacher-Student Assessment Feedback Interactions", In: Bernard P. Veldkamp and Cor Sluijter (Eds), *Theoretical and Practical Advances in Computer-based Educational Measurement*, Springer Open, 2019

¹⁸ Xin-Yue Huang, Zhe Shao and more, "Comparative analysis of GoPro and digital cameras in head and neck flap harvesting surgery video documentation: an innovative and efficient method for surgical education", *BMC Medical Education*, May 2024

¹⁹ "The GoPro provided a first-person perspective and was an effective ethnographic tool" for observing a student's individual experience", Kirsten M. Kinsley, Dan Schoonover & Jasmine Spitler, "GoPro as an ethnographic tool: A wayfinding study in an academic library", *Journal of Access Services*, Volume 13, 2016

²⁰ Stefan Klusemann, "Micro-Situational Antecedents of Violent Atrocity", *Sociological Forum*, Vol. 25, No. 2 JUNE 2010

גם בישראל נעשה שימוש כזה; מחקר מיקרו־סוציולוגי שביצע ניתוח חזותי של פיגועי טרור במהלך 'אינתיפאדת היחידים' התבסס על סרטוני וידאו, שמקורם במצלמות אבטחה ובמצלמות טלפון נייד, ונאסף ממקורות גלויים.²¹

זמן האמת וחישבו

אחת הסוגיות בחקר קרבות היא שאלת הזמן: מתי בדיוק התרחשו האירועים הנידונים? לכאורה, בסרטונים ובתמונות שהשעה מופיעה בהם התשובה פשוטה; אולם, מתברר שאין זה כך. בחלק מהצילומים אין חיווי של זמן האמת – קרי, השעה שבה הדברים מצולמים – אלא חיווי של זמן הצילום, כלומר הזמן שעבר מרגע הפעלת המצלמה או מתחילת השימוש בה. לעיתים, זמן האמת של מצלמות שונות באותו אירוע שונה אחד ממשנהו, ופעמים רבות זמן האמת של המצלמה אינו מכוון.

הפתרון לכך הוא מציאת מקור מידע כלשהו שנתפס כמהימן ומדויק דיו, אשר מצולם על ידי מצלמת הראש. זה עשוי להיות שעון יד, שעון רכב או מצלמת אבטחה שהזמן המצוין בה נחשב מדויק. כך ניתן לחשב את זמן האמת במצלמת הראש. לדוגמה, במצלמת הראש שנמצאה במחנה רעים

שעון רכב מצולם על ידי מצלמת ראש בפשיטה על מחנה רעים²² צילום השעה מתוך מסך רכב במהלך ביזה בחניון מסיבת 'הנובה'.²³

21 עוזי בן שלום, רינה משה, רוני מש ועמית דביר, "מיקרו־סוציולוגיה של מלחמות חדשות", **חברה צבא וביטחון לאומי** 2, אוקטובר 2021.

22 מצר"ש רעים 1, ק9547, 03552501TL.

23 מצר"ש נובה 1, ק26179, 14230722TL.

צולמה חוליית מחבלים בטנדר שהיה בנקודת הזינוק לקראת ההתקפה. נושא המצלמה, שהיה גם מפקד הכוח, ישב מלפנים, ושעון הרכב נראה לשבריר שנייה בעת שהוא סובב את ראשו לעבר הנהג שישב לצידו, והראה את שעת האמת – 06:31. מרגע זה, ועד להפסקת הצילום הרצוף, ניתן היה לחשב את זמן האמת של הצילום.

בדרך דומה חושב הזמן במסע הרצח במסיבת 'הנובה'. אחד מנושאי מצלמות הראש (שנמצאת ברשות צה"ל) חיפש דבר-מה לבזוז בכלי הרכב האזרחיים שעמדו ביציאה ממרחב המסיבה. באחד הרכבים הוא מצא כסף ולקח אותו. ברכב אחר מסוג סקודה סופרב מצא טלפון נייד מונח סמוך למוט ההילוכים, ובזמן שהרים את הטלפון נראתה השעה 08:34 לשבריר שנייה על מסך הרכב. כך נקבע זמן האמת של מצלמת הראש שצילמה את השעה, ובאמצעותה הזמן של מצלמות נוספות שנעשה בהן שימוש בתחקיר 'הנובה': מצלמת ראש נוספת, מצלמת רכב של המחבלים ומצלמות אבטחה שונות.

כאשר יש יותר ממצלמה אחת, וזמן האמת של אחת מהן ידוע, ניתן לקבוע את זמן האמת גם במצלמה השנייה, בתנאי שבסרטונים ניתן למצוא רגע שהן מצולמות זו על ידי זו או מצלמות אותה התרחשות בוודאות גבוהה מאוד.

כך לדוגמה, התמונות שלהלן, צולמו על ידי שני נושאי מצלמה שיעדם מחנה רעים במהלך קרב קצר מול הכניסה המערבית לקיבוץ כיסופים. נושא מצלמת הראש שישב בג'יפ (ומשתקף במראת הצד שלו) הגיע לצומת זמן קצר אחרי

שתי מצלמות ראש מצלמות זו את זו בכניסה המערבית לכיסופים.²⁴

24 התמונה מימין: מצר"ש רעים 2, 1592ק, 15230307; התמונה משמאל: מצר"ש רעים 1, 19547ק, TL 04223214.

נושא מצלמת הראש השני. לשבריר שנייה מבטם הצטלב, והם צילמו זה את זה. כך, ומכיוון שכאמור לעיל זמן האמת של מצלמת הראש בטנדר נקבעה באמצעות שעון הרכב, ניתן היה לקבוע את זמן האמת של מצלמת הראש של רוכב האופנוע; ובכך לקבוע את השעה המדויקת שבה הגיע הכוח למחנה רעים. דוגמה נוספת היא צילום הדדי של מצלמת ראש ומצלמת אבטחה בקיבוץ בארי. כוח המחבלים שפשט על מסיבת 'הנובה' הגיע למקום על כביש 232 מכיוון צפון. הוא נסע לעבר כביש 232 ממערב למזרח, חלף על פני בארי והשתהה לזמן קצר מעבר לגדר. בזמן הזה צילם נושא מצלמת הראש את מצלמת האבטחה של דפוס בארי, אשר בה היה חיווי של זמן האמת, וזו צילמה אותו ואת הרכב שבו הגיע בנסיעה למקום.²⁵

מצלמת האבטחה של דפוס בארי מצלמת את הטנדר שבו נשא מצלמת ראש.²⁶

ניתוח השמע בסרטוני הווידאו

לאורך הסרטונים נשמעים דברי המחבלים, שבקרבת מקום. כאשר מפקדים נושאים אותה או נוכחים ברכב, אפשר לשמוע פקודות שהם נותנים ולעיתים פקודות שהם מקבלים בקשר. אפשר לשמוע – אם כי לרוב לא לראות – את השיח של מי שנמצא בסביבתם הקרובה. לחלק גדול מהמלל יש משמעות טקטית והוא תורם בעיקר להבנת הנראה; אולם לעיתים נשמעים דברים התורמים גם להבנת תמונת הקרב בכללותו ואף מעבר לכך.

אפשר לשמוע באחד הרכבים של כוח הפשיטה על 'הנובה', שהפעיל מצלמת רכב, את המחבלים מדברים ביניהם. באמצעות מצלמת גוף-פרו זוהה

²⁵ יש להתייחס בזהירות לזמן שמופיע על מצלמות האבטחה.

²⁶ מצלמת אבטחה דפוס בארי, ק236-01-20231007080, 00000014TL.

מי שיושב בקדמת הרכב כאחד ממפקדי המשנה של הפשיטה, ובמקום אחר נראה גם מכשיר קשר ברכב. כאשר הרכב חלף על פני השער של בארי ונסע לעבר צומת בארי, נשמע ברכב שיח מתלהב בין המחבלים שבו הם אומרים: "איפה נתיבות? המשימה שלנו בנתיבות".²⁷

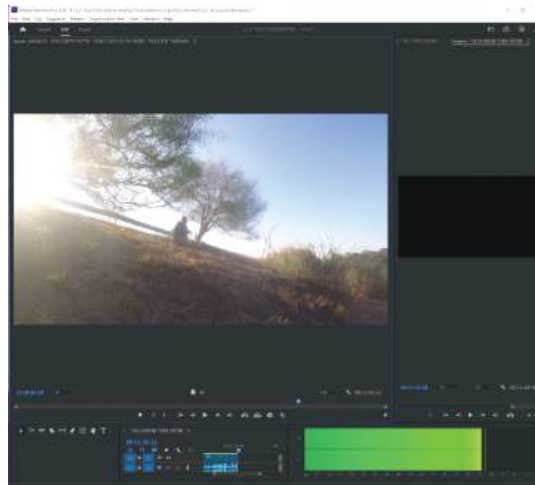
כאשר מחבלים שאינם מפקדים נושאים את המצלמה, אפשר לשמוע פקודות שניתנות להם ואת דבריהם בנושאים שונים אל הסובבים אותם. כך למשל, נשמע נושא מצלמת ראש במתחם 'הנובה' מדבר אל עצמו, כאשר זיהה שחברו אוסאמה נאצר נורה ושוכב ליד טנק 22 שהגיע לשטח המסיבה. הוא רץ לעברו, נושא תפילה ומפציר בו לומר את דבר העדות.²⁸ לאחר שהחבר מת מפצעיו, הוא נשא תפילה. מרגע זה ועד לסוף הסרטונים הוא מספר בעצב לרבים מהמחבלים שפגש על מותו של אוסאמה, עד כדי כך שננזף על ידי חבריו שדרשו כי יתעשת. אחד מהם סיפר שגם אחיו נהרג, ושלמרות זאת הוא ממשיך לתפקד ולהילחם.²⁹

לא רק דיבורים ניתן לשמוע בצילומי הווידאו, אלא גם את קולות הקרב, ובייחוד את נפח הירי, משכו ואת סוג האמל"ח. כך לדוגמה, בעת הגעת הטנדר שבו מצלמת הראש למרחב מסיבת 'הנובה', תפסו המחבלים שהיו עליו מחסה והסתתרו בשיחים מערבית לכביש 232. כך עשה גם נושא המצלמה; הרגעים הראשונים של הקרב בין המחבלים לשוטרים בחסימה הצפונית של המסיבה אינם מצולמים אך נשמעים. ההיכרות עם האמל"ח שנשאו המחבלים, ואשר נראה במהלך הסרטון בדרך אל היעד, תרמה להבחנה בין קולות הירי השונים. תחילת הקרב נשמעה כך: ירי בודד של נשק קל ואחר כך ירי רציף; מייד לאחר מכן ירי בודד ואחריו ירי רציף של מקלע כבד (מק"כ), ואז ירי של שתי רקטות אֶר־פִּי־גִ'י. הירי בכלל ובייחוד קול הפיצוץ של פצצת האֶר־פִּי־גִ'י גם נראה בחיווי הצליל בתוכנת העריכה.

²⁷ נובה, מצלמת רכב (להלן: מצר"ב) מחבלים, הקובץ **רכב מחבלים - מעבר קיבוץ בארי**, 000428 – 000430. הדבר פורסם גם בכתבתו של איציק זוארץ **בכאן 11** ב־23 בנובמבר 2023: "באקסטזה וללא מעצורים: תיעוד מצמרר ממצלמות הרכב של המחבלים".

²⁸ העדות (שהאדה) היא המשפט "אין אלוהים מלבד אללה ומוחמד הוא שליח האלוהים". משפט זה הוקלט בכמה מצלמות שנושאייהן נפגעו והיו על סף מוות.

²⁹ מצר"ש נובה 1, ק361799, 14511700-145122.

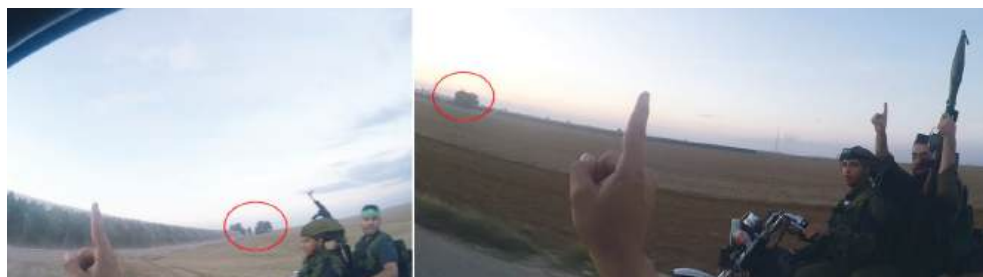
המחבל נושא מצלמת גופּרו מצלם ממסתור בזמן הירי על חסימת המשטרה הצפונית בדרך אל מרחב מסיבת 'הנובה'. על מסך הצליל (מצד ימין למטה) נראה חיווי של קול הפיצוץ מירי אר־פּי־ג'י.

התיעוד המצולם כמקור מידע לניתוח הקרב

בסרטונים נמצא מידע צבאי רב. ניתוח מדוקדק שלהם עשוי לתרום להבנת הקרב, לרבות פעולותיהם ומעשיהם של המחבלים, מקומם, נתיב התנועה, סדר גודל הכוח, סדר התנועה, אמצעי הניוד, אמצעי הלחימה שבהם השתמשו, תפיסת ההפעלה, התרגולות, רמת החיילות והכשירות המבצעית, השיוך הארגוני הכללי והיחידתי (על פי תגי היחידות), פיקוד ושליטה ועוד. ניתן גם לזהות חלק מהמחבלים באמצעות אמצעי מודיעין נוספים, המתבססים על הנראה בסרטונים.

שילוט דרכים בציר התנועה של כוח הפשיטה שהגיע למחנה אורים (פקע"ר).

עץ גדול ובולט במיוחד במרחב.³⁰

נתיב הנסיעה של החוליה על בסיס מפת גוגל.

בחלק מהסרטונים רואים את נתיב התנועה של המחבלים מרגע היציאה לפעולה ועד הגעתם ליעדם (או ליעד אחר שאליו הזדמנו). מקומם ופענוח נתיב התנועה שלהם אפשרי על בסיס היכרות עם המרחב שבו הם נעו, על בסיס זיהוי אתרים בולטים ואיתורם או על סמך שילוט שנראה במהלך התנועה. זאת, ללא שימוש במומחים או בתוכנות מתוחכמות ויקרות אלא באמצעים פשוטים ונגישים לכל חוקר, לרבות איתור תמונה במנוע החיפוש של גוגל.

תנועה על גבי כבישים ניתנת לזיהוי בקלות באמצעות שילוט הדרכים בדרך. השילוט נראה באופן יחסית רציף, ולעיתים ניתן לזיהוי באמצעות צפייה רגילה בסרטון. כך לדוגמה, נראה בבירור מסלול הנסיעה של חוליה שנעה על גבי חמישה אופנועים שפשטה על מחנה אורים. הצילום מתחיל בשטח שנמצא מערבית לקיבוץ מגן; האופנועים נעים בשטח הכפרי בדרכי עפר ואחר כך עולים על כביש. הם חולפים מדרום על פני קיבוץ מגן ומגיעים לצומת על

³⁰ מצר"ש 1 רעים, ק9547, 04060422TL, 04070801TL.

כביש 232. בצומת זה ניתן לראות את השילוט,³¹ כך ניתן לשחזר את מקומם ולפענח את נתיב הנסיעה עד לצומת ואחריו.

תנועה בדרכי עפר קשה יותר לזיהוי, אולם גם בה ניתן לזהות עצמים בולטים מקרוב או מרחוק, ולעיתים גם שילוט מקומי.

במהלך תנועתה של חוליית מחבלים לכיוון מחנה רעים, נראה באחת מדרכי העפר – מכמה זוויות ראייה – עץ בולט במיוחד. גודלו וייחודו אפשרו את זיהויו באמצעות תצלום אוויר, וכך הובן מקום המצלמה ומכאן – נתיב התנועה בשדות שבין עבסאן הקטנה ובין קיבוץ נירים.

חוליית נוח'בה בדרך למחנה רעים.

כוח האויב והרכבו

אחד האתגרים בחקר הקרבות והאירועים של 7 באוקטובר הוא קביעה מבוססת לגבי מספר המחבלים שהשתתפו בקרב או באירוע מסוים, בין אם מדובר בפשיטת הכוח המאורגן של חמאס ובין – ואולי בעיקר – בפשיטה העממית שבאה בעקבותיו. צילומי הווידאו ממצלמות האבטחה, הרכב והראש של האויב ושל כוחותינו מאפשרים ניתוח מושכל של כוח האויב והרכבו; זאת, באמצעות זיהוי וספירה של המחבלים עצמם או זיהוי וספירה של כלי הרכב.

³¹ מצר"ש אורים, קל 07014915TL, 10001GXO.

ספירת מחבלים על אחד הטנדרים שהשתתפו במסע ההרג במסיבת 'הנובל'.³²

ספירת המחבלים

ספירת המחבלים עצמם נעשית באמצעות צילומי הפנים של המחבלים שנראים לאורך הסרטונים. בכל פעם שנראה מחבל, 'גוזרים' את תמונת פניו – חלקית או מלאה; כך מצטברת מעין רשימה ויזואלית המאפשרת ספירה. מובן שאין ודאות לגבי הרשימה הזו, אולם היא יכולה לקבוע לפחות את הגודל של הכוח. בנוסף, קיום רשימה כזו מאפשר לפענח את האירוע או את הקרב באופן מדויק יותר.

לעיתים לא ניתן לזהות ולגזור באופן ברור דיו את פני המחבלים, אולם ניתן לספור אותם על כלי הרכב או בשטח. לדוגמה, בקרב על מחנה רעים היו לפחות שלושה כוחות משנה: שניים יצאו מעבסאן הקטנה (אזור ח'אן יונס) ומצולמים במצלמות גוף-פרו שנמצאות ברשות צה"ל. כוח אחד נע בטנדר, וכוח שני נע על גבי אופנועים. הכנת רשימת תמונות של יושבי הטנדר אפשרה להבין את חלקו של הכוח במהלך התנועה לעבר היעד ואת תפקידו בקרב.³³

³² מצר"ש 2 נובה, ק6082, 15366413TL.

³³ מצר"ש 1 רעים, קבצים: 9457, 19457, 29457, 39457; תמונת הרכב מתוך: מצר"ש 2 רעים, ק1592, 15170113TL.

ספירת כלי רכב

ניתן, כאמור, לחשב את מספר המחבלים באמצעות ספירת כלי הרכב וחישוב סטטיסטי, המבוסס על קביעת כמות מחבלים לכלי רכב אחד. זאת, באמצעות צילום מרב הכוח בתמונה אחת על ידי מצלמה כלשהי, או צילום של כלי הרכב כשהם עוברים בזה אחרי זה במקום שמצולם על ידי מצלמת אבטחה.

המחבלים השתמשו בעיקר בשני סוגי כלי רכב – אופנועים וטנדרים; לעיתים הם השתלטו על כלי רכב ישראליים ונעו באמצעותם.

אחד האתגרים בקביעת כמות כלי הרכב הוא הדמיון הרב בין הטנדרים, ובייחוד אלו שהוסר מהם מספר הרישוי של הרכב. לדוגמה, בפשיטה על 'הנובה' היה מספר לא מבוטל של טנדרים לבנים, שחלק ניכר מהם היה ללא מספר רישוי. נוסף לכך היו באזור 'הנובה' שני טנדרים חומים – גם הם זהים בצבעם ובצורתם. לפיכך נדרש לתת בכלי הרכב סימנים שיאפשרו להבחין ביניהם. ההבדלים הללו מזעריים וכמעט ולא ניתנים לאיתור במהלך הצפייה בסרטונים, אולם ניתן לראות לעיתים בציוד של אחד מהם מדבקה או צבע שונה של חישוק הגלגל.

טנדרים לבנים, חלקם ללא מספר רישוי, בדרך אל 'הנובה'.³⁴

שיטה אחת לספירת כלי רכב היא זיהוים בתמונה אחת; כך ניתן 'לנטרל' את הדמיון הרב ביניהם ולספור אותם זה לצד זה. הדבר מתאפשר כאשר נושא המצלמה נמצא בקצה הכוח – תחילתו או סופו.

34 מצר"ש 2 נובה, ק6082, 15304424TL.

טנדרים חומים, כמעט זהים, בדרך אל 'הנובה'.³⁵

ספירת האופנועים באחד מכוחות הפשיטה על מחנה רעים.³⁶

לאחר שפוענח נתיב הנסיעה באמצעות מצלמות הגוף-פרו, הובן שייתכן כי הכוח צולם על ידי מצלמות שהוצבו סמוך לנתיב הנסיעה וצפו עליו. ואכן נמצאו כמה מצלמות כאלו בקיבוץ בארי. ניתוח הסרטים שצילמו סייע לאמת ואף לדייק את מה שנראה במצלמות הגוף-פרו.

מצלמות האבטחה הללו, בשונה ממצלמות הגוף-פרו, היו מצלמות סטטיות. מצלמת הגד"ש (גידולי שדה) כוונה לעבר שער בגדר הקיבוץ. בשולי הצילום ניתן לראות את כביש 232. כך התאפשר לספור את כל כלי הרכב שעברו שם – ללא קשר לסממן מזהה כזה או אחר. בכך ניתן לצמצם, ואף לבטל, את הדמיון הרב בין כלי הרכב השונים. גם בשיטה זו אין ודאות האם הם משתייכים לאותו כוח או לכוחות שונים; אולם תנועה רציפה באותו פרק זמן מאפשרת להניח באופן מושכל כי אכן מדובר בכוח אחד.

³⁵ שם, 15366413TL.

³⁶ מצר"ש 2 מחנה רעים, 1592ק, 15164102TL.

באמצעות שיטה זו נקבע מספר כלי הרכב, ובאמצעות כך נקבע מספר המחבלים המשוער מהכוח המאורגן שהגיע ל'נובה'. מצלמת אבטחה בקיבוץ בארי צפתה על שער הגד"ש. בשולי התמונה ניתן לראות את הכביש שבין צומת בארי ובין שער הקיבוץ, שנמצא מערבית לצומת, וחלק מהכביש (מספר 232) אשר נמצא דרומית לצומת. בשעה 08:00 לערך הגיעה מכיוון מערב שיירה של טנדרים ואופנועים ופנתה דרומה. רוב כלי הרכב דומים זה לזה בצורתם ובצבעם (לבן). כמה כלי רכב היו בצבע אחר ואף בצורה ייחודית (בשל מתקון אמצעי לחימה עליהם). הרכבים עברו זה אחרי זה באותה נקודה על הכביש, וכך ניתן היה לקבוע את מספרם המדויק. אישוש לכך שמדובר באותו כוח אפשר למצוא בעובדה שאותה שיירה עצמה צולמה זמן-מה לאחר מכן באותה נקודה כשהיא נוסעת מכיוון מתחם 'הנובה' צפונה.

מצלמת אבטחה מספר 1 בשער הגד"ש בקיבוץ בארי (צופה לכיוון צפון-מזרח) צילמה שני טנדרים שהגיעו למסיבת 'הנובה' במהלך נסיעתם על כביש 232 לכיוון דרום.³⁷

שני טנדרים של מחבלים שצולמו בדרכם למסיבת 'הנובה' על ידי מצלמת שער הגד"ש בבארי.

³⁷ מצלמת אבטחה שער הגד"ש בארי, ק00263210TL, CH1, 20231007075111.

זהותו של הכוח ניתנת לפענוח באופן חלקי באמצעות צילומים וסרטוני וידאו על סמך המדים שלבשו המחבלים, תגי היחידה שלהם וסממני זיהוי נוספים. רבים מהם ענדו סרטי ראש המזוהים עם חמאס, תגי יחידה של גדודי עז א-דין אל-קסאם, ולעיתים גם תגים של הנוח'בה.³⁸

מימין: סרט ראש עם סמל של גדודי עז א-דין אל-קסאם ועליו הכתובת "גדוד ירושלים". משמאל: תג יחידה של גדודי עז א-דין אל-קסאם.

מימין: תג יחידה ועליו הכתובת "כוחות העתודה" (נוח'בה). משמאל: תג נצמד לאפוד עליו הכתובת "כוחות העתודה" (נוח'בה) - A.

³⁸ סרט ראש ועליו סמל גדודי עז א-דין אל-קסאם, והכתובת "גדוד ירושלים" - מצר"ש נובה 2, ק6083, 16270604TL; תג יחידה של גדודי עז א-דין אל-קסאם ב'נובה' - מצר"ש נובה 2, ק6083, 16280002TL; תג יחידה ותחתיו הכתובת "כוחות העתודה" (נוח'בה) - מצר"ש נובה 1, ק36179, 14435923TL; תג נצמד לאפוד ועליו כתוב "כוחות עתודה" (נוח'בה) - A - מצר"ש נובה 1, ק16179, 14081707TL.

הכתובת "גדוד שאבורה" של הנוח'בה במחנה סופה.

היו מקרים שהמחבלים השאירו אחריהם כתובות מזהות. לדוגמה, בהתקפה על מחנה סופה נכתב בצבע על הקיר "גדוד שאבורה [יחידת הנוח'בה]"³⁹.

ניתן להיעזר בסרטוני הווידאו על מנת לפענח את הרכבו הפנימי של הכוח ומפקדיו ואת מסגרות המשנה שלו באמצעות הצלבת התמונות והשמות שנשמעים מדי פעם בסרטון עם מידע מודיעיני. אין בכוחם של הצילומים וסרטוני הווידאו לפענח זאת ללא מקורות מידע נוספים.

אמצעי לחימה

בסרטונים נראים אמצעי לחימה אישיים, מחלקתיים ואף פלוגתיים רבים של הכוחות; בהם רובי סער אישיים, תחמושת אישית ורימונים, מקלעים קלים (בדרך כלל פִּי־קִי), רובי צלפים מסוגים שונים, מטולי אֶר־פִּי־ג'י נגד

מקלע כבד מסוג דושקה בכניסה למרחב 'הנובה'.⁴⁰

³⁹ צולם במחנה סופה ב־7 או ב־8 באוקטובר 2023 על ידי אחד מאנשי שיטת 13 שטיהרו את המחנה.

⁴⁰ מצר"ש נובה 2, ק16082, TL0615480906.

רק"ם, מטולים נגד מטוסים (נ"מ) אֶס-אֶי-7 ומקלעים כבדים מסוג DShK ('דושקה'). לא כל האמל"ח שפורט לעיל נמצא בידי כל כוח; חלק מהאמצעים שכיחים מאוד ואחרים שכיחים פחות. מטולי אֶר-פִּי-ג'י שכיחים ונראים כמעט בכל כוח שצולם. מקלעים כבדים, לעומת זאת, היו מעטים יחסית. בהתקפה על 'הנובה' נעשה שימוש בשני מקלעים כאלו, שהותקנו על גבי טנדרים. אחד מהם נע בראש השיירה והיה הראשון להיתקל בכוח המשטרה שביצע החסימה על כביש 232 לכיוון צפון.

בנוסף, נשאו עימם המחבלים אמצעי קשר. הללו היו בעיקר מכשירי קשר טקטיים מסוג מוטורולה וטלפונים ניידים. מפקדים נשאו עימם שניים ואף שלושה מכשירי קשר טקטי.

מימין: מפקד מחלקה בהתקפה על מחנה רעים נושא שלושה מכשירי קשר.⁴¹ משמאל: מנשא יד מאולתר לטלפון נייד של מפקד חוליה שתקפה את מחנה אורים (פקע"ר).⁴²

המחבלים נשאו ציוד נוסף, לרבות ציוד פריצה, אזיקים, כיסויי ראש ועוד. פריט מעניין שהיה ברשותם הם דגלים ששימשו לצורך זיהוי בעת שימוש בכלי רכב ישראלים.

הכוחות הפושטים הצטיידו, בין השאר, גם בפקודת המבצע לכיבוש היעד שעליו פשטו ותצלומי אוויר שלו. יחד עם זאת, לא נראה כי היו מצוידים במפות של נתיב התנועה, והסתמכו בחלק מהמקרים המתועדים על נווט שהוביל את הכוח. נראה כי חלק מהכוחות הפושטים תעו בדרכם והתעכבו בדרך אל היעד, וחלקם לא הגיעו אליו ותקפו יעד אחר.

⁴¹ מצר"ש רעים 1, ק21592, 16083805TL.

⁴² מצר"ש מחבל אורים, ק2-50001, 07530202TL.

שימוש במגזרי תיל לפריצת הגדר של מחנה רעים.⁴³

מפקד חוליה שתקפה את מחנה אורים (פקע"ר) מסתכל בתצ"א לאחר שהבין כי הוא אינו נמצא ביעד שאליו התכוון להגיע.⁴⁴

'מלך 3' – דוגמה לניתוח מיקרו־טקטי של התנהלות מפקד בלחימה

דרגי הפיקוד השונים מזוהים באופן ברור דיו בסרטונים באמצעות מקומם בכוח, מתן פקודות לסביבתם, מכשירי הקשר שהם נושאים, ועוד. ניתן להבחין ביחסי הגומלין בינם לבין הסובבים אותם באופן שבו הם פוקדים עליהם ובהיענות (או היעדר היענות) של הפקודים. קולותיהם והאינטונציה שלהם נשמעים היטב במהלך שלבי הקרב השונים, ומכאן ניתן להבין גם את תחושותיהם ורגשותיהם, בעיקר כאשר המפקדים עצמם נושאים את מצלמת הראש.

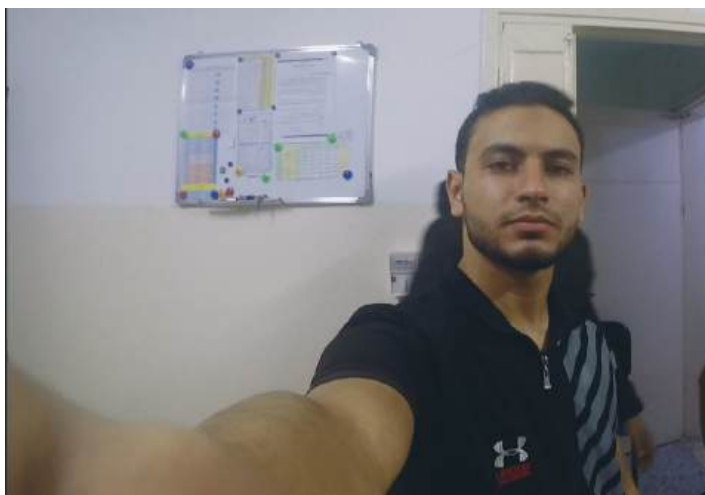
⁴³ מצר"ש רעים 2, ק21592, 16113024TL.

⁴⁴ מצר"ש אורים, ק50001, 07540909TL.

מקרה כזה היה באחד הכוחות שפשטו על מחנה רעים. אחד ממפקדי כוחות המשנה נשא מצלמת ראש וצילם ברציפות מנקודת היציאה לקרב ועד סופו.

מצלמת הראש נישאה על ידי אחמד סופיאן אבראהים הדא, שהציג את עצמו בשמו המלא כאשר צילם את עצמו באחד מרגעי שביעות הרצון בשעות הבוקר. חיפוש ברשת החברתית מצא כי הדא כינה את עצמו אבו אסלאם. הוא היה רווק בן 24, התגורר בח'אן יונס ועבד במשרד הפנים. הוא למד באוניברסיטת אל-קודס בעזה והתמחה בתקשורת רדיו וטלוויזיה (רקע זה מסביר את מספר הפעמים הרב שצילם עצמו יחסית לאחרים במצלמות שנמצאו). בפוסט שפרסם בדף הפייסבוק שלו שלושה ימים לפני התקפת 7 באוקטובר כתב: "אני מקווה שנמצא סוף ראוי, אחרי כל מה שעברנו".⁴⁵

הדא צילם באופן רצוף. אופן צילום זה, ומספר הפעמים שצילם את עצמו, מאפשרים לנתח את התנהלותו כמפקד ואף להבין במידה מסוימת את עולמו הפנימי.

אחמד הדא מצלם את עצמו במשרד כלשהו לאחר קבלת מצלמת הראש.⁴⁶

הדא קיבל את המצלמה במשרד כלשהו. במהלך בדיקת המצלמה הפעיל אותה וצילם את עצמו למשך כמה שניות. שביעות רצונו ניכרת על פניו. זמן-מה לאחר מכן, בשעה 06:31 בבוקר, הוא הפעיל את המצלמה בנקודת

⁴⁵ מתוך עמוד הפייסבוק של המחבל אחמד סופיאן אבראהים הדא.

⁴⁶ מצר"ש רעים 1, ק9543, 02305003.TL.

היציאה לקרב. בצילום ניתן לראות את ההמתנה ליציאה, התנועה בשטח הרצועה אל עבר הגבול, חציית הגבול ותנועה בשטח ישראל, הגעה למחנה רעים, השתלבות בקרב שכבר התנהל שם, ומותו. הדא גם צולם על ידי שתי מצלמות גוף-פרו נוספות – אחת נישאה על ידי מפקד נוסף, זוטרי ממנו, מהכוח שתקף את מחנה רעים, ונמצאה בצומת הכניסה למחנה, והשנייה נמצאה בקיבוץ נחל עוז.

הדא פיקד על חוליה של עשרה מחבלים. אמצעי הניוד שהוקצה לו היה טנדר של 'מגיני הספר'⁴⁷ מחטיבת ח'אן יונס. את הנהג פגש, כנראה, לראשונה בבוקר ההתקפה, ונראה שלא ידע את שמו במהלך כל הפעילות. בתחילת הנסיעה שאל אותו הדא האם הוא מתכוון לבוא עימם, ונענה בחיוב. בתא הנהג ישבו שישה מחבלים; בארגז, על ספסל שהותקן מבעוד מועד, ישבו ארבעה.⁴⁸

טנדר של 'מגיני הספר', חטיבת ח'אן יונס, בנקודת היציאה להתקפה על מחנה רעים.⁴⁹

כל המחבלים בחוליה נשאו נשק אישי מסוג קלצ'ניקוב וכמה מחסניות. חלקם קיבלו את הנשק ביציאה לפעולה; אחד מהם קיבל את רובהו תוך כדי נסיעה מתוך תיק כלי הנשק שהיה בארגז הטנדר. על אחד הנשקים הותקן גם פנס; פנס נוסף, אחד לפחות, היה באפוד של אחד המחבלים.

⁴⁷ 'מגיני הספר' (קוואת חמאה אל-ת'ע'ור) הוא כוח של חמאס, שנועד לאבטח באופן שוטף את הגבול בין ישראל לרצועת עזה.

⁴⁸ ראו בסעיף "כוח האויב והרכבו" את תמונת חברי החוליה.

⁴⁹ מצר"ש רעים 1, 9547ק, 03564113TL.

מימין: הדא נושא מכשיר קשר אחד מסוג מוטורולה. משמאל: מחבל אחר נושא מכשיר טלפון נייד עם אוזנייה שהותקן לאפוד.

הדא נשא מכשיר קשר אחד מסוג מוטורולה, ואות הקריאה שלו היה 'מלך' 50. מכשיר קשר נוסף היה אצל מחבל שישב בארגז. מחבל אחר שישב בארגז נשא מכשיר טלפון נייד עם אוזנייה שהותקן לאפוד.⁵¹

המחבלים בכוח לבשו שלושה סוגי בגדים: הדא ושני מחבלים לבשו בגדים אזרחיים שחורים; הנהג לבש מדים מנומרים בהירים, והשאר לבשו מדים בצבע זית.

מחבלי המחלקה לבשו מדים משלושה סוגים.

⁵⁰ מצר"ש רעים 1, ק29547, 04340817TL.

⁵¹ מצר"ש רעים 1, ק19547, 04194917TL.

הכוח המתין ליציאה על כביש באזור ח'אן יונס, בעבסאן הקטנה. במהלך ההמתנה סייעו שני מחבלים למצנח ממנוע גלגלי⁵² להמריא משדה סמוך, אולם ניסיון זה כשל. הדא המתין ברכב להוראה לצאת. הוא קרא כמה פעמים בקשר למפקדו ואמר שהוא מחכה להוראות, אך לא נענה. בזמן זה נראה ירי תלול מסלול, ונשמעו רעשי פיצוצים. הדא אמר בתסכול: "אנשים יורים ואנחנו יושבים". בשעה 06:36 נשמע פיצוץ חזק ואחריו צעקות במכשיר הקשר. אחריו קרא הדא בצעקות ובתחושת לחץ לשני המחבלים שסייעו למצנח הממונע, שלא הצליח להמריא, לעזוב אותו ולהגיע לרכב.

בשעה 06:37 יצא הכוח לדרך, ללא הנחיה מפורשת בקשר. עם תחילת התנועה קרא הדא שוב בקשר, ולא נענה. הוא אמר בתסכול לכוח ברכב: "הרשת כולה עמוסה". זמן קצר לאחר תחילת הנסיעה פגש בכוח רכוב על גבי אופנועים, שיצא מאותו אזור. גם משימתו של כוח זה הייתה התקפה על מחנה רעים. הדא צעק לאחד הרוכבים שהוא ייסע עימם, וכך עשה בהמשך.

נראה שהדא הכיר את הסביבה ברמה כזו או אחרת. אחד המחבלים ברכב שאל כיצד יעברו את הגדר, והדא ענה לו שהגדר פוצצה. כשנשאל מי פוצץ אותה, ענה הדא שצוות מספר 1 של הקבוצה של חוסיין ביצע זאת.

כאשר יצא הכוח מהשטח הבנוי לעבר השטח הפתוח, נשמעו קריאות התלהבות. הדא צעק יחד עם יושבי הרכב: "אללה אכבר" (אלוהים הוא הגדול ביותר). אחד המחבלים שישב מאחור קרא בקול רם משפט מתוך הקוראן. הדא הצטרף אליו בהתרגשות: "פתחו עליהם את השער, וכאשר נכנסתם בו תהיו הגוברים".⁵³

התנועה אל הגבול נמשכה שתי דקות בלבד, ובשעה 06:39 חצתה החוליה את הגדר, שכבר הייתה פרוצה. הדא קרא לרוכבי האופנוע שנסע בסמוך אליהם לפנות ימינה. הטנדר ושלושת האופנועים שנסעו לפניו פנו ימינה, לכיוון דרום. לאחר זמן קצר הורה הדא לנהג לעצור ליד סוללת עפר, מזרחית לגדר הגבול, וטיפס עליה כדי לתצפת. אחריו רצו שני מחבלים שירדו מהרכב. הוא שאל בפליאה: "איפה הפתח?" אחד מרוכבי האופנוע קרא לו מרחוק ואמר שמצא את הפתח, שהיה צפונה משם, בכיוון ההפוך לזה שפנה הדא. הדא ירד מהסוללה בריצה ונכנס לטנדר, שנסע אחרי האופנועים.

⁵² מכונה גם באקאי.

⁵³ סורת השולחן הערוך, פסוק 23. תרגום: אורי רובין. משפט זה נשמע גם בסרטונים אחרים, והוא מופיע גם בכותרת פרסומים שונים מטעם חמאס על המלחמה. המשפט הוא חלק מגרסת הקוראן לפרשת המרגלים שבספר במדבר.

הדא רואה את עצמו עם מצלמת הראש, מחייך ומסמן V עם אצבעותיו.

זמן קצר לאחר מכן הוא התבונן במראת הצד הימנית של הרכב וראה את עצמו עם מצלמת הראש. הוא חייך, סימן V עם אצבעותיו וקרא בהתלהבות: "אללה אכבר".⁵⁴

לאחר נסיעה קצרה פנה הטנדר מערבה בעקבות האופנועים. הדא אמר לחברי חולייתו שהכוח פנה שמאלה, למרות שסוכם שיפנה ימינה. לאחר נסיעה קצרה, בשעה 06:40, חצה הטנדר את המכשול העיקרי בגבול - גדר 'שעון חול' - שגם הוא היה כבר פרוץ.⁵⁵

הכוח של אחמד הדא חוצה את גדר 'שעון חול'.

⁵⁴ מצר"ש רעים 1, ק9547, TL04:03:43:03.

⁵⁵ שם, TL04042110.

עם החצייה הורה הדא לנהג לעצור. הוא התבונן לכיוון דרום – כנראה לעבר עמוד חשמל וחדר חשמל לצידו – והתלבט בקול האם לפוצץ את המקום. אחד המחבלים ברכב השיב שימשיכו לנסוע, והדא הורה לנהג להמשיך. לאחר זמן־מה אמר אחד היושבים ברכב כי המקום כבר פוצץ.

הטנדר המשיך בנסיעה, והדא צעק לרוכבי האופנוע שיפנו את הדרך כדי שיוכלו לעקוף אותם. במהלך הנסיעה פתח אחד היושבים מאחור בציטוט משפט מהקוראן, והדא הצטרף אליו: "השפע עלינו אורך רוח והצב איתן את גלגלנו, ועזור לנו לגבור על האנשים הכופרים".⁵⁶

לאחר מכן התחילו לשיר: "אללה אכבר ולאילה אלחמד" (אלוהים הוא הגדול ביותר, השבח לאל) והדא הצטרף אליהם. הדא צעק מהחלון בהתלהבות: "יידרשו להם [ליהודים] חיים שלמים כדי שיבינו [את מה שקרה]... זוהי הכרעה נחרצת".⁵⁷

כאשר התקרב טנדר המחבלים לקיבוץ עין השלושה, אמר אחד המחבלים לחבריו לפתוח נצרות. הדא עצר אותן, והורה לא לפתוח נצרות עד שיירדו מהרכב. הכוח חלף על פני עין השלושה והמשיך לכיוון כיסופים. זמן קצר לאחר מכן זוהו אנשים במבנה הלולים הישן שמחוץ לקיבוץ. במקום היו עובדים תאילנדים. הדא, שלא זיהה דבר, הצטרף לירי וירה דרך חלון הטנדר. בזמן הזה ירדו חלק מהמחבלים מהרכב.

הדא התקשה מאוד לשלוט בנהג, וזה ירד מהרכב עם שאר המחבלים ונמלט לעבר מסתור סמוך. הדא, שביקש להמשיך בנסיעה ואולי להתקדם ברכב לעבר המטרה, קרא כמה פעמים בלחץ רב: "איפה הנהג?" ולאחר שלא מצא אותו קרא בלחץ לעבר המחבלים שהיו בסביבתו: "מי יודע לנהוג?". כאשר חזר הנהג, נזף בו הדא וצעק עליו שהוא לא הורה לו לרדת מהרכב, ופקד עליו שלא לרדת ללא הוראה ממנו. לאחר מכן הסתובב כוח המחבלים כדי לנסוע לכיוון השני. הדא אמר למחבלים שבטנדר ומחוצה לו: "הרכב הזה הוא עד המוות".

הטנדר נסע לכיוון קיבוץ עין השלושה ועצר מולו. כוח האופנועים נסע לכיוון קיבוץ כיסופים. הדא הצביע על שער ואמר שעליהם לפוצץ אותו עם מטען גדול. אחד המחבלים ברכב אמר לו כי הם חייבים להיצמד למחלקת האופנועים, וביקש מהנהג להמשיך לנסוע אחריהם. מחבל אחר ברכב אמר

⁵⁶ סורת הפרה, פסוק 250.

⁵⁷ מקור הביטוי "הכרעה נחרצת" (על פי תרגום אורי רובין) הוא סורת ההכרעה, פסוק 1.

לנהג לנסוע אחרי הנווט של מחלקת האופנועים. הדא שאל מי הנווט, ונענה. אז הורה הדא לנהג לנסוע אחריו. הדא הביע תסכול רב מכך שלא התאפשר לו לתקוף את הקיבוץ. נראה כי הוא לא הבין היכן הכוח ואמר לנוסעי הטנדר כי הם "הלכו לאיבוד".

המצב נרגע אחרי שמחלקת האופנועים נמצאה. הכוח המשיך בנסיעה אחריה והתחיל לשיר: "אלוהים הוא הגדול ביותר והשבח לאל". הדא אמר לכוח שהוא רוצה לעקוף את מחלקת האופנועים והורה לנהג לעשות כן.

במהלך הנסיעה ליד קיבוץ כיסופים נתקל כוח המחבלים בכוח צה"ל. במהלך ההיתקלות תפסו רוב המחבלים מחסה ולא חתרו למגע. הדא, לעומת זאת, הסתער קדימה בראש כוח קטן של מחבלים. עם תום ההיתקלות וההסתערות מצא הדא את עצמו לבד; שאר הכוח היה במרחק כמה מאות מטרים ממנו. בדרכו חזרה לרכב הוריד את מצלמת הראש וצילם עצמו נושא נאום קצר:

בשם אלוהים הרחמן והרחום, אני, אחמד סופיאן אבראהים הדא, אבו אסלאם, בן 24 שנים ומעט יותר, 24 אביבים, לקחתי מהם כשלל רובה תבור, והרגתי עד כה שניים מהחיילים. אללה אכבר. רוץ אחי, כי אינך בודד בדרך, קדמו לך מי שליבם בער.⁵⁸ ובזה הבוקר, ובזה ההישג, נבקש מאללה הכרעה נחרצת, ונבקש מאללה ניצחון מוחץ, ונבקש מאללה שיקבל אותנו כשאהידים. זוהי חובתנו להקריב למען הגאולה, להביא ניצחון לדתנו, ולנביאנו, ולאל-אקצ'א שלנו ושלוש עליכם.⁵⁹

כשחזר הדא לטנדר, נראה כי היו עליו כמה מחבלים שלא היו בבוקר, וכי מספר מחבלים מהכוח של הדא נעדרו. אחד המחבלים אמר שהטנדר צריך לחזור על עקבותיו. מייד לאחר מכן הסתובב הטנדר ונסע מערבה לכיוון רצועת עזה. הדא פנה לרוכב אופנוע שעבר במקום וביקש שייקח אותו. הרוכב העלה את הדא ומחבל נוסף מהכוח שלו והמשיך בנסיעה. מרגע זה הפסיק הדא, למעשה, לפקד על כוח והיה כאחד המחבלים. בהמשך הוא עבר לרכוב בעצמו על אופנוע. כאשר הגיעו לצומת גמה שהו שם אופנועים רבים, וכנראה גם מפקד המחלקה. הדא שאל אותם למה הם מתעכבים, ולאחר הסתובבות קצרה במקום המשיך יחד עם בן זוגו לאופנוע לכיוון מחנה רעים.

⁵⁸ המשפט "רוץ אחי, כי אינך בודד בדרך, קדמו לך מי שליבם בער" כתוב בדף הפייסבוק של הדא כמוטו.

⁵⁹ מצר"ש רעים 1, TL 04:34:30 – 03:44:27, 29547ק.

בדרך למחנה רעים צילם עצמו שוב ואמר: "בשם אללה [...] זוהי הצהרה אל בני האדם: בזאת הכרענו למענך הכרעה נחרצת.⁶⁰ אנו חיילי העילית [הנוח'בה]. יש ביכולתנו לשתק את ידי, רגלי ולבבות הציונים [...]".⁶¹

כאשר הגיע למחנה רעים ירד מהאופנוע. בזמן זה התנהל קרב בין המחבלים ובין חיילי צה"ל בשער המחנה. רבים מהמחבלים היו מאחורי מחסות מול המחנה. הדא התקדם לעבר המחנה, נע בין מחסות באזור מגרש החנייה עד שהגיע בסמוך לשער. הוא קרא למחבלים לחפות עליו ולבוא עימו. הוא הסתער לבד על שער המחנה בשעה 07:46, כשעה ועשר דקות לאחר יציאתו למשימת הפשיטה, נורה ונהרג. שעת חייו האחרונה, ומותו, תועדו באמצעות מצלמת גוף-פרו שחבש לראשו.

נראה כי אחמד סופיאן אברהמים הדא היה מפקד בעל מוטיבציה גבוהה ביותר. מקור ההשראה שלו היה, ללא ספק, האסלאם והקוראן שממנו הרבה לצטט. הוא הביע נכונות להילחם ולהקריב את עצמו למען הניצחון ולמען האמונה. הוא חתר למגע באופן עקבי, והסתער באומץ למול האויב ומול האש. יחד עם זאת, רמת הפיקוד שלו הייתה נמוכה; הוא שידר לחץ רב, התקשה לשלוט בכוח שהיה תחת פיקודו ולא הצליח להניע אותם להסתער איתו. שליטתו במשימה הייתה חלקית, ונראה כי לא היה בקיא כלל בציר התנועה אל היעד. הוא ויתר בקלות על אמצעי הניוד שעמד לרשות הכוח שלו, ולא ארגן אותו מחדש להמשך תנועה, ובכך פירק למעשה את הכוח.

סיכום

התקפת הפתע של חמאס ב-7 באוקטובר 2023 הייתה התקפה משולבת של פשיטה צבאית מאורגנת ומתוכננת של הזרוע הצבאית של חמאס ושל ארגונים נוספים שהצטרפו אליה לאחר תחילתה, ופשיטה עממית של מאות רבות של אזרחים שהצטרפו להתקפה. הפשיטה הצבאית והפשיטה העממית תועדו על ידי מבצעים באמצעות צילומי וידאו ותמונות במצלמות מסוגים שונים.

מאמר זה דן בתיעוד שנעשה על ידי חמאס במהלך הפשיטה הצבאית. בתיעוד שנעשה בפשיטה העממית ובמאפייני השונים יש לדון בנפרד.

⁶⁰ ציטוט מהקוראן, סורת ההכרעה, פסוק 1. תרגום: אורי רובין.

⁶¹ מצר"ש רעים 1, ק9548, 04:48:15 – 04:58:30TL.

סרטוני הווידאו שצילמו מחבלי הזרוע הצבאית של חמאס ביום זה מהווים מקור מידע יקר ערך, עשיר ומהימן מאוד, שמסייע לחקור את 7 באוקטובר.

רוב החומר שצילמו המחבלים מופיע בסרטוני מצלמת גוף; שאר החומר מופיע במצלמות רכב, מצלמות של טלפונים ניידים – לרבות של אזרחים ישראלים – ומצלמות סטילס. נוסף על כך, קיימות עשרות רבות של מצלמות שהותקנו על ידי גופים ישראלים שונים ואזרחים פרטיים – מצלמות אבטחה, מצלמות רכב ומצלמות ייעודיות על אמצעי לחימה צבאיים.

ניתוח של החומר המצולם בשיטת Frame by Frame חושף את מעשי המחבלים ודבריהם. בסרטונים אפשר לראות את רוב שלבי הלחימה: התארגנות, תנועה אל גדר הגבול, פריצתה, תנועה בשטח ישראל והתקפה על יישובים ועל מחנות צה"ל. הסרטים מראים את מעשי המחבלים – החל מחבלה באמצעי לחימה וציוד צבאי ואזרחי, ביזה והתעללות בגופות, וכלה בחטיפה, רצח אזרחים והרג חיילים בקרב.

הסרטונים מאפשרים לאמוד את סדר הגודל של הכוחות המצולמים, את אמצעי הלחימה שבהם הצטיידו והשימוש בהם, ואת כלי הרכב שבהם נעו. הם מסייעים לפענח את הטכניקות הקרביות, התרגולות, שיטות הפעולה ומערכת הפיקוד והשליטה של המחבלים. כך ניתן גם להעריך את רמת הכשירות והמיומנות שלהם.

הסרטונים חושפים גם את הלך הרוח שבו היו המחבלים; את הרגשתם, את רגעי הפחד והאימה ואת רגעי ההתלהבות והשמחה. דבריהם חושפים את מניעיהם, מקורות ההשראה שלהם ואת תפיסת עולמם של מבצעי התקפת 7 באוקטובר.

חמאס – משיקוליו ולצרכיו – תיעד את מעשיו. הוא הקצה מצלמות רבות וקבע בעלי תפקידים לצורך זה.

במנשר שפרסם חמאס בינואר 2024 תחת הכותרת "זוהי גרסתנו - מדוע מבול אל אקצ'א?"⁶² נכתב:

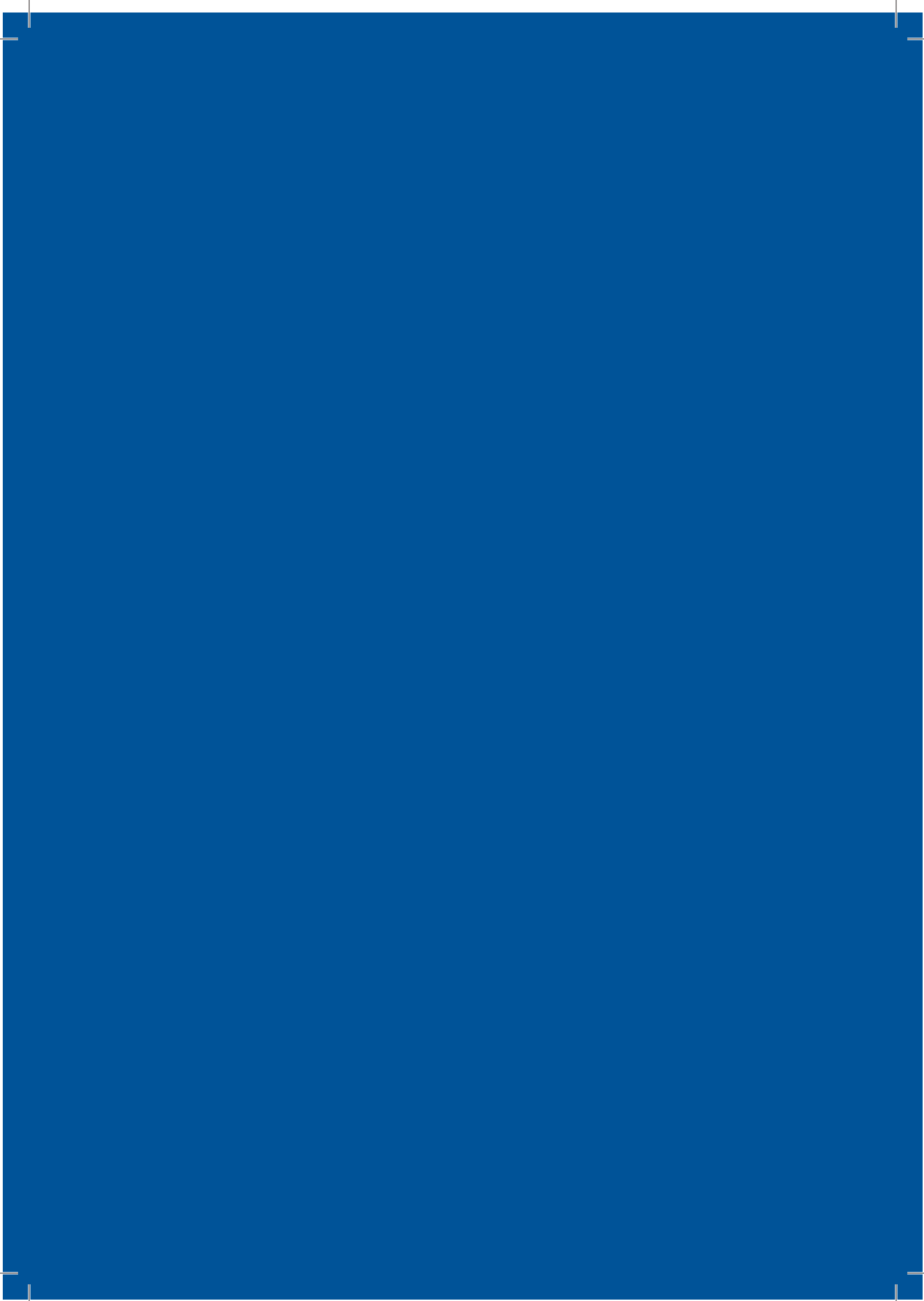
טענת הכיבוש הישראלי בדבר תקיפת אזרחים ישראלים על ידי גדודי עז – א־דין אל קסאם בהתקפה ב־7 באוקטובר היא הכפשה ושקרים גרידא. מקורות המידע הטוענים זאת הם מקורות

62 זוהי גרסתנו, מדוע מבול אל אקצ'א? (הד'ה רויאתנא..למאד'א טופאן אל אקצ'א?), משרד ההסברה, חמאס, עמ' 8.

ישראלים. אין מקורות עצמאים המאשרים את תקפות טענותיהם...
סרטוני הווידאו שצולמו באותו יום, ועדויות ישראליות שפורסמו
מאוחר יותר, הראו כי לוחמי הקסאם לא תקפו ישראלים[...]"

אולם סרטוני הווידאו שצילמו מחבלי חמאס מראים אחרת. חמאס העמיד
בהם בעצמו ראיות המפריכות את טענותיו.

שער לחימת כיתות הכוננות

כיתות הכוננות - מבוא

בעז זלמנוביץ¹

ב-7 באוקטובר 2023 יצאו אנשי היישובים ובראשם חברי כיתות הכוננות להגן על משפחותיהם ועל קהילותיהם. בשעות הראשונות הם היו היחידים שניצבו כנגד מחבלי חמאס בחלק ניכר מהיישובים, והמחיר היה כבד: רבים מהם נהרגו בלחימה ורבים נפצעו. חלקם נחטפו חיים או חללים. שער זה עוסק במחלקות הגנת היישובים (כיתות הכוננות בשמן בפי כול) של יישובי הנגב המערבי ובלחימתן ב-7 באוקטובר 2023.

מקורותיה של ההגנה המרחבית (הגמ"ר) נעוצים עוד בתקופה שלפני הקמת המדינה.² אז, על פי אלון קדיש: "ההתיישבות הכפרית היוותה נדבך מרכזי באסטרטגיות של הנהגת היישוב במלחמת העצמאות – תחילה [...] כאמצעי לקביעת גבולותיה בפועל של המדינה היהודית, לכשתקום בהתאם לעקרון החלוקה. מאוחר יותר, כשהישגי ה'הגנה' בחודשי המלחמה הראשונים אפשרו למעשה את הקמתה של מדינה יהודית בארץ-ישראל, היוו היישובים קו

1 אל"ם (במיל") בעז זלמנוביץ חוקר ועורך ספרים במחלקה להיסטוריה בצה"ל. מחקרו 'הדרך צפונה - מבצע ליטני' פורסם ב-2023.

תודה לחיים בונדר על הסיוע בהכנת המבוא.

2 דותן דרוק, "הגנה מרחבית – עלייתה, ירידתה ולידתה מחדש", **בין הקטבים** 19, פברואר 2019, עמ' 79-80 (להלן: דרוק, **הגנה מרחבית**). ראו גם: דותן דרוק, "האם הופקו הלקחים הנכונים מעמידת היישובים במלחמת העצמאות?", **יסודות** 1, מאי 2019, עמ' 83-133.

ההגנה הראשון בפני פלישת הצבאות הערביים.³ לצורך כך הוקצו משאבים לבניית ביצורים, להצטיידות במלאי נשק, תחמושת ומזון, וכן הוצב כוח אדם מתוך היישוב ומחטיבות ה'הגנה' ולאחר מכן מצה"ל. בשנים הראשונות שלאחר הקמת המדינה היו היישובים חלק ממערך ההגנה של מדינת ישראל, ולפחות בתכנון הם שולבו בבלימת ההתקפה של צבאות ערב. בהדרגה דעך רעיון ההגנה המרחבית, ומשקלה הופחת ביחס לכוחות הניידים שנועדו להכריע את המלחמה בשטח האויב. בחלוף השנים ועם השתנות הגבולות חדלה ההגנה המרחבית במתכונתה זו להתקיים בגלל השינוי באופי האיומים העיקריים, שמולם נראתה התועלת של הגנה מרחבית מוגבלת.⁴ בעשורים האחרונים נבנו ואומנו כיתות הכוננות בעיקר כנגד תרחיש של חדירת חוליית מחבלים ליישובים.⁵ תחום ההגנה המרחבית אופיין במבוכה ובשינויים תכופים.⁶ בשנים האחרונות הוגדרו הסמכויות לטיפול בהגנת היישוב:

- פיקוד העורף (פקע"ר) – אחריות לרכש, הצטיידות וניהול מרכיבי הביטחון;
- זרוע היבשה – אחריות לבניין הכוח של מערך הגנת היישוב;
- הפיקוד המרחבי – אחריות מבצעית בשגרה ובחירום.

בפועל, הטיפול השוטף בהגנת היישוב הוטל על קצין היישובים (קצין מפקע"ר) בחטיבה המרחבית, והכפיפות המבצעית היא למפקד הגזרה.

התפיסה המבצעית שגובשה במטכ"ל ובפיקוד הדרום לאחר מבצע 'צוק איתן' (2014), שבמהלכו הצליח חמאס לממש מספר פשיטות בשטח ישראל – חלקן באמצעות מנהרות, הגדירה שיש לשפר את מעטפת הביטחון ביישובים. זאת נוסף לבניית המכשול התת-קרקעי והעל-קרקעי ולביצוע הפעולות הבאות: קביעת נהלים מבצעיים להגנת המכשול ולהגנת היישובים; חיבור הגדרות האינדיקטיביות של היישובים לחמ"לים הצבאיים; השלמה ושיפור של מרכיבי הביטחון ביישובי עוטף עזה; השלמת העבודה הארגונית

3 אלון קדיש, "יישובים מתכוננים למלחמה", בתוך: אלון קדיש (עורך), **מלחמת העצמאות תש"ח-תש"ט: דיון מחדש**, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2004, עמ' 801.

4 דרוק, **הגנה מרחבית**, עמ' 93; ראו גם: יורם פריד, **מהתיישובות ביטחון לביטחון היישובים: תפיסת ההתיישובות של צה"ל**, רסלינג, 2020.

5 דרוק, **הגנה מרחבית**, עמ' 95.

6 לילך אשתר, "תקומת ההגנה המרחבית", **מערכות** 503, ספטמבר 2024, עמ' 32-39 (להלן: אשתר, **תקומת ההגנה המרחבית**).

להקמת ענף עורף באוגדת עזה; תיקוף והתאמה של תפיסת ההגמ"ר; והסדרת הפריסה של כוחות הגנה והגנת יישובים (הגנ"ש).⁷

בשנים הראשונות לאחר המבצע אכן פעלו פיקוד הדרום ופיקוד העורף בשיתוף עם משרד הביטחון לשיפור מרכיבי ההגנה ביישובים, אך עם הזמן נזנח העיסוק בנושא. בשנים שקדמו לאוקטובר 2023 לקה ההגמ"ר בכל הדרגים. באוגדת עזה היה ראש ענף עורף,⁸ אבל לא היה קצין הגמ"ר אוגדתי. גם יחס המפקדים בדרגים השונים להגנת היישובים היה תלוי בהם עצמם. כך היה גם היחס של מפקדי גדודי התעסוקה המבצעית (תע"ם). הוא לא היה אחיד והשתנה בהתאם לתפיסת עולמם ולהשקפתם. חלקם השקיעו מאמץ בטיפוח הקשר עם היישובים שבאחריותם, ואילו אחרים הזניחו אותו והתרכזו בפעילות הצבאית העצימה בהקשר ההפגנות על הגדר וההתרעות בגדר ובמאמץ הרב שהושקע בתחזוקת המכשול.

בעקבות בניית המכשול סביב רצועת עזה חל, כאמור, שינוי ביחס של צה"ל לכיתות הכוננות של היישובים. ההערכה שרווחה בקרב מפקדי צה"ל בעקבות הקמת המכשול הייתה, שתרחיש פשיטת מחבלים היה לפחות סביר. הערכה זו הייתה אחת הסיבות המרכזיות לעדיפות הנמוכה שקיבלו כיתות הכוננות.

מהראיונות שנערכו לאחר 7 באוקטובר עם רבש"צים וחברי כיתות כוננות של יישובי הנגב המערבי אפשר ללמוד על ההרעה שחלה בכלל הרכיבים הקשורים בכיתות הכוננות, או לפחות על התחושות שהדבר עורר בקרב אנשיהן. אביתר עמר, רבש"ץ זיקים, דיבר על התסכול שחש עקב היחס לכיתות הכוננות ומכך שלא קיבלו את הציוד המתאים: "בכללי אני יכול להגיד את זה כי אנחנו היינו אכולי תסכול על הדבר הזה בצורה... לא יודע איך לפרוס את כמות התסכול כשאני עוד לא בתפקיד הזה [רבש"ץ] הרבה זמן [...] [לנוכח] היחס פה של הבט"ש (ביטחון שוטף), והתפיסה של הבט"ש פה, והתפיסה של 'גבול חכם'. אנחנו היינו שבוע-שבועיים מלפני להכניס פה רכבים חכמים שמחליפים את הסיורים שלנו בכלל. ושאתה מבין מה הסד"כ ששומר עליך בסוף שבוע אתה אומר 'אוקי'. ללכת לישון רגוע אתה לא הולך".⁹

7 פד"ם, **המרחב המבצעי והמכשול להגנה על עוטף רצ"ע - 'זוהר דרומי' - עיקרי התפיסה המבצעית** (מצגת), 10 במאי 2015, שקופית 113.

8 רע"ן העורף עסק בכלל ההיבטים של הכנת העורף האזרחי לשעת חירום, כך שההגמ"ר המתמקד בכוח הצבאי היה רק אחד מהתחומים שבהם עסק.

9 **ראיון אביתר עמר, רבש"ץ זיקים**, 9 בנובמבר 2023.

אור חווה, רבש"ץ קיבוץ ארז, דיבר על שחיקת מרכיבי הביטחון בעקבות הקמת המכשול: "אמרו את זה בפה מלא 'חבר'ה, המכשול עומד להסתיים, אפשר לצמצם, לא יהיה אירוע' [...] מבחינת מרכיבי הביטחון [...] יש גדר אינדיקציה שהייתה מתריעה בפלוגה, ומיד אחרי שבנו את המכשול, הצבא לאט לאט הפסיק להתייחס להתרעות הגדר [בקיבוץ] ומרמה, שכל התרעה בגדר הצריכה את הצבא להגיע ליישוב. אז גם ברמת הרבש"ץ לחזל"ש אירוע, וגם המערכות בצבא כבר הפסיקו לעבוד. הם כבר לא קיבלו את התרעות הגדר ביישוב. אז לא הייתה התייחסות בכלל לגדר. [...] וכנ"ל עם הקשרים. בהתחלה היו קשרים צבאיים, היה קשר עם החמ"ל הגדודי, עם החמ"ל הפלוגתי. לאט לאט לקחו את הקשרים הצה"ליים, שמו לנו פה איזה קשר 'מוטורולה' אזורי, וגם הקשר 'מוטורולה' אזורי לא עבד [...] כל התקשורת [עם הצבא] עברה לווסטאפ".¹⁰

סוגיית כלי הנשק של חברי כיתות הכוננות היא אחד הנושאים שעוררו ביקורת ומחלוקת, ואולי גם שבר, באמון שבין הצבא לציבור. בתקשורת התפרסם כי בעקבות סדרה של אירועי גנבת נשק מיישובי עוטף עזה החל צה"ל בהסדרה והקשחה של הנהלים לאפסון נשק ביישובי העוטף במחצית השנייה של שנת 2020. שינוי הנהלים הקשה על הפעילות השוטפת של כיתות הכוננות ביישובים.¹¹ זו הייתה התחושה גם של אנשי הביטחון בחלק מהיישובים. כך למשל אמרו בריאיון איתם ניסים דקלו, סגן רבש"ץ נחל עוז, ובני מאירוביץ', מפקד כיתת הכוננות: "ובסופו של דבר לקחו לנו את הנשקים. זה היה מצחיק, שלפני אימון אילן [פיורנטינו, רבש"ץ נחל עוז] היה עובר בין הבתים עם הקלנועית, עם הקלאב־קאר, והיה מחלק לנו את הנשקים. כל אחד רשום לו השם על הנשק. זה באמת היה מגוחך, אבל אני באיזשהו שלב כבר הבנתי שזה לא הולך לשום מקום".¹²

אולם בניגוד לתחושות ולפרסומים הרבים בנושא, לא הייתה הוראה של גורם מוסמך שחייבה את הפקדתם של כלי הנשק בנשקיות היישוביות. ההוראות הקובעות בעניין זה היו הוראות חטיבת המבצעים, פיקוד הדרום, אוגדת עזה והחטיבות המרחביות מהשנים 2019–2020, שכולן נקבעו כי

10 ריאיון אור חווה, רבש"ץ ארז, 3 בדצמבר 2023.

11 לדוגמה: תמיר סטיינמן, "פרסום ראשון: בניגוד לרצונם, חברים בכיתות הכוננות בעוטף הנוחו על ידי צה"ל להחזיר את נשקיהם", **N12**, 1 בספטמבר 2020.

12 ריאיון עם ניסים דקלו ובני מאירוביץ', כיתת הכוננות נחל עוז, 9 בנובמבר 2023. אילן פיורנטינו ז"ל נהרג ב־7 באוקטובר 2023 בזמן שהגן על הקיבוץ.

ביישובים שהוגדרו קדמיים (0-4 ק"מ מהגדר)¹³ יוחזקו כל כלי הנשק בבתי של חברי כיתות הכוננות. בפקודת מטכ"ל האחרונה שנכתבה בנושא, הוגדרו שתי אפשרויות לאפסון הנשק "במחסן נשק בישוב [...]" או כספת או התקן ביתי [בביתם של חברי כיתות הכוננות]¹⁴. אוגדת עזה הגדירה בפברואר 2020 ל"ישובים צמודי גדר וקדמיים – נשק לכל חבר מחלקת הגנה בבית לפי 100% מתקן המחלקה"¹⁵. לא ידוע על מסמך מאוחר יותר ששינה את הפקודות האלו, וגם לא שניתנה הוראה המחייבת את החזרת כלי הנשק לנשקיות. אולם בפועל, גם אם לא ניתנה הוראה מפורשת בכתב או בעל פה לאיסוף כלי הנשק, הייתה זו רוח הדברים בשיחות עם חלק ממפקדי הגזרה. לעיתים, נוחות לוגיסטית היא שהנחתה את הדברים.¹⁶ בביקורת נשקיות שנערכה ביולי 2023 בחטיבה הצפונית נמצא, כי בחצי מהישובים הוחזקו רוב כלי הנשק בבתי, ובחצי מהישובים בנשקיה. ניתן להסיק מכך שלא הייתה אכיפה או, לחלופין, שהחלטה הושארה בידי הרבש"צים והנהלת היישובים.

גם רכיב האימון של כיתות הכוננות נשחק ונפגע, ובכלל זאת שימור כשירות הירי באמצעות מטווחים תקופתיים. אימון של כיתות הכוננות כלל יום אימונים אחד או שניים בשנה בבית הספר להגנת היישוב. אימון זה התמקד ברמת הפרט (מטווחים, תרגולות וכדומה). לאימונים אלה היו מקצים כמות מצומצמת של תחמושת, וזה השפיע על היקפם ועל איכותם. כיתות הכוננות היו אמורות גם לערוך תרגיל אחד בשנה ביישוביהם. בתרגילים אלו תורגל תרחיש של חדירת חוליה בת שלושה או ארבעה מחבלים ליישוב (בתרחישים נתנו כוחות התע"ם מעטפת ליישוב וסייעו בלחימה ובסריקות). חלק מהרבש"צים ניסו ליזום, במידה שונה של הצלחה, אימונים ותרגילים נוספים. כך על פי שי

¹³ על החלוקה "המטרית" של היישובים לפי המרחק מהגבול, ראו: אשחר, **תקומת ההגנה המרחבית**, עמ' 33-34.

¹⁴ אמ"ץ-חטיבת המבצעים, **מרכיבי הביטחון והגנת היישוב**, יוני 2019; פד"ם, **תחקיר נשקים בהגמ"ר בפקוד הדרום – סיכום הרמ"ט**, 7 באפריל 2020; אוגדה 143 - אג"ם, **נוהל הגנת יישובים**, 3 בנובמבר 2022; חטמ"ר 7643 - עורף, **תכנית הגנת היישוב לשגרה ולחירום**, אוקטובר 2022.

¹⁵ אוגדה 143, **שט-מנ 1497**, 26 בפברואר 2020.

¹⁶ **ריאיון רס"ן (במיל') א'**, על ידי עודד מגידו, 5 באוגוסט 2024. א' שימש מפקד בית הספר להגנת היישוב, המכשיר ומאמן את הרבש"צים ואת כיתות הכוננות, בשנים 2013-2020. הוא פעל בתחקור כיתות הכוננות ב-7 באוקטובר מטעם חיל הגנת הגבולות. דוגמה למצב שיצרו ההנחיות היא הנחייתו של רמ"ט פיקוד הדרום באפריל 2020 בעקבות דו"ח תחקיר שעסק בגניבות נשק בהגמ"ר. הרמ"ט הנחה שביישובי 0-4 ק"מ כלי הנשק יהיו בידי האזרחים בהתאם לפקודת אמ"ץ, אך סייג זאת באמירתו כי אזרח שאינו יכול לאפסן את הנשק בבית, על פי הפקודות, יאפסן את הנשק בנשקיה ביישוב. לגבי יישובים 4-7 ק"מ הנחה שכלי הנשק יאופסו בנשקיה.

אשר, סגן רבש"ץ כיסופים: "כן, אם פעם היו קצת יותר אימונים וגם היינו יכולים, נגיד, לטווח בצורה סבירה, נגיד פעם בחודש לירות במטווחים [...] בשנתיים האחרונות זה בכלל לא קרה".¹⁷

מכך עולות שאלות מערכתיות רבות, ובהן: מה הייתה הציפייה מכיתות הכוננות, ומה היה חלקן בתפיסת ההגנה; גם שאלות על בניין כוחן ועל צידן. האם נלקח בשל הצורך בצמצום האמצעים או האם הייתה כוונה לחדש את האמצעים ולהתאימם למשימה. אולם, שער זה יעסוק בשאלות נקודתיות ומקומיות יותר. הוא יבחן את פועלן של כיתות הכוננות במצב הבלתי אפשרי אליו נקלעו בבוקר השבעה באוקטובר.

על המאמרים בשער

בשער זה ארבעה מאמרים על כיתות כוננות שלחמו ב-7 באוקטובר בנגב המערבי. סיפורי גבורה; מעטים מול רבים; לוחמים שעזבו את ביתם כדי להגן על הקהילה ועל היישוב. מאמרים אלה הם דוגמה למחקר יסודי לצד רצון שלנו להצדיע לגיבורים ולאמיצים שעשו כל שביכולתם.

מאמרו של ד"ר **עודד מגידו** מתאר את הלחימה של כיתת הכוננות ושל תושבים נוספים בקיבוץ **בארי** מרגע חדירת המחבלים לשכונות המגורים ועד לפינוי התושבים ששרדו. זהו תיאור קרב של מעטים מול מאות מחבלים שפלטו לשטח הקיבוץ, כבשו שכונות, רצחו עשרות תושבים וחטפו אחרים. למרות נפילתו של הרבש"ץ בתחילת הקרב ועל אף היפגעותם של חברי כיתת כוננות נוספים, האחרים לחמו, הובילו כוחות צבא ומשטרה ופינו תושבים במשך יממה ובכך הצילו רבים.

בקרב של כיתת הכוננות של **קיבוץ כפר עזה** עוסק מאמרו של תא"ל (במיל') **שמאי רן**. רבים מחברי הכיתה נפגעו בשעה הראשונה ללחימה, מרביתם באזור הנשקיה, שאליה הגיעו על מנת להצטייד בנשק. אנשי כיתת הכוננות של כפר עזה נקלעו למארב של מעטים מול רבים, שלא הותיר להם סיכוי. לאמיתו של דבר, פחות משעה לאחר חדירת המחבלים חדלה כיתת הכוננות מלפעול ככוח מאורגן. רן מתאר את הקרב ואת הנסיבות שהובילו לפגיעה הקשה בכיתת הכוננות וביישוב.

17 ריאיון עם שי אשר, סגן רבש"ץ כיסופים, 20 בנובמבר 2023.

בקיבוץ רעים, אשר נמצא בצומת דרכים שדרכן עברו מחבלים רבים, יצאו שישה מחברי כיתת הכוננות להגן על ביתם ועל חבריהם כנגד כשישים מחבלים שחדרו משלושה כיוונים שונים בשעה 07:55. ד"ר **ענת שטרן** בחנה את הלחימה שהם ניהלו כמעט לבדם עד הגעת כוח מהיחידה הרב־ממדית בשעה 11:40, ואת הסיבות לכך שחברי כיתת הכוננות בסיוע תושבים ספורים הצליחו למנוע פגיעה נרחבת בקהילת רעים.

כאשר הגיע הכוח הצבאי הראשון ל**קִיבוץ מגן** בשעה 13:30, הסתיים זה מכבר הקרב שניהלה כיתת הכוננות יחד עם תושבים אחרים כנגד מחבלי הנוח'בה. על אף שהללו פוצצו את גדר הקיבוץ, בלמה כיתת הכוננות את כניסתם לבתי התושבים והגנה לבדה על הקיבוץ. מחקרה של **נגה לינדנשטראוס** מתאר את הקרב ומנסה לפענח את מקורות ההצלחה: האם הייתה זו הטופוגרפיה הייחודית של הקיבוץ, מה הייתה תרומת האויב לכישלונם, ובעיקר, כיצד ההכנות המוקדמות, הערנות, המקצועיות והנחישות של לוחמי כיתת הכוננות הביאו לניצחון בקרב על מגן. מחקר זה עודכן על ידי המערכת בעקבות התחקיר המבצעי.

שלושת המאמרים הראשונים הם פתח דבר לחקר האירועים בקיבוצים בארי, כפר עזה, ורעים. המאמר הרביעי, בהתאם להשתלשלות האירועים, מתאר את הקרב בקיבוץ מגן, שנערך כולו על ידי כיתת הכוננות של הקיבוץ. מחקרים ראשוניים אלה מתארים את גבורתם של חברי כיתות הכוננות ושל תושבים נוספים בארבעה קיבוצים, אך גם מרמזים על הסוגיות שהצבענו עליהן – השפעת הקמת המכשול על מוכנות כיתות הכוננות, על אימונן וצידן ועל נושאים נוספים בהקשר של ההגנה המרחבית. השלמת המחקר ההיסטורי על כיתות הכוננות בכל היישובים ועל אודות הפקודות והמעשים שהיוו את התשתית והרקע ללחימתן ב־7 באוקטובר, תאפשר ללמוד על רכיב חשוב זה בהגנת הנגב המערבי ובכלל גזרות המדינה.

תקציר |

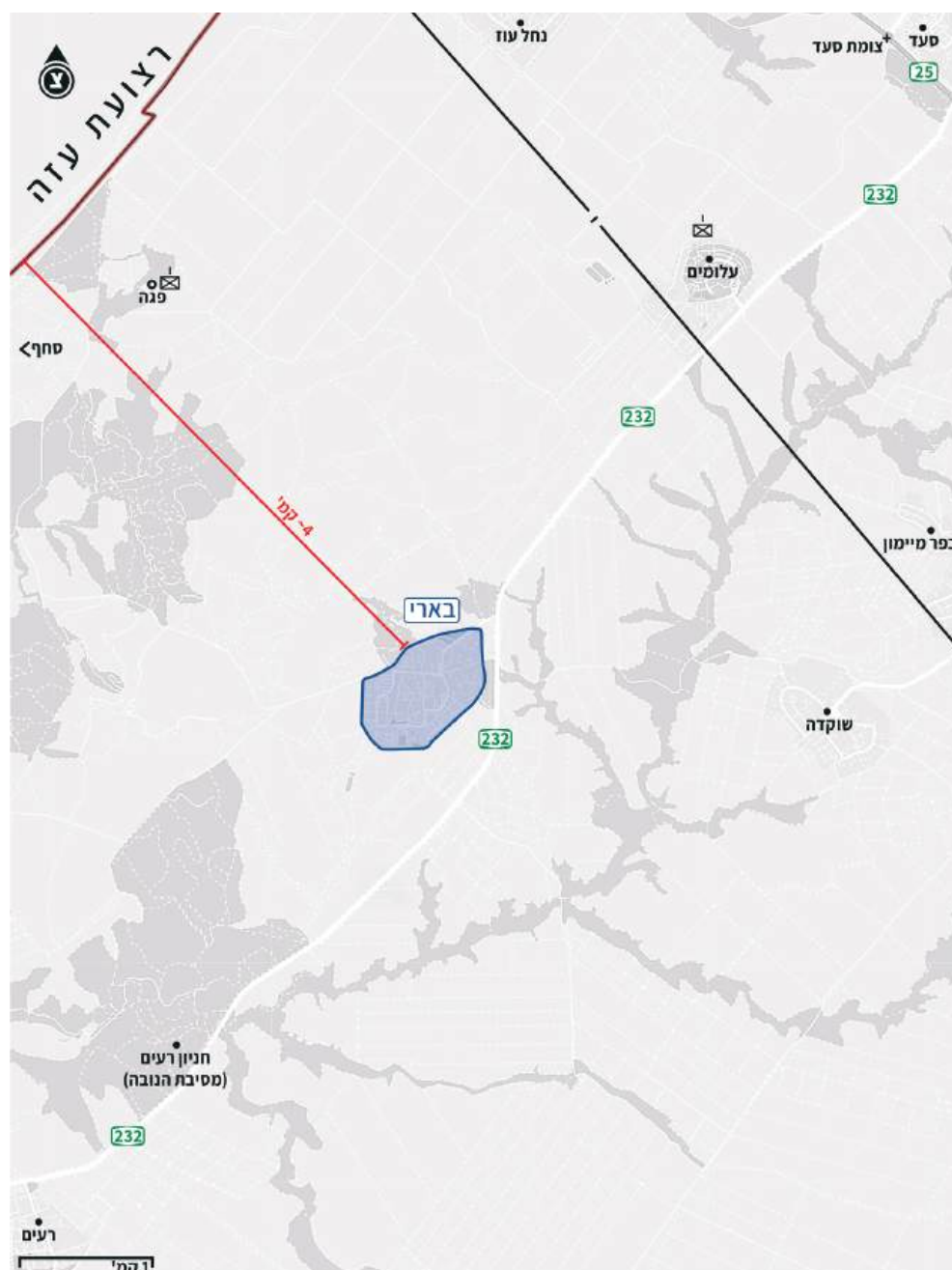
מאמר זה מתאר את לחימת הגבורה של קומץ אנשי בארי – כיתת הכוננות ותושבים נוספים – שנשאו בעיקר עול הלחימה לעצירת מסע הכיבוש והשתלטות של מאות המחבלים שפלשו לשטח הקיבוץ במהלך 7 באוקטובר 2023 וכבשו שכונות שלמות בבארי, עד להגעת כוחות הביטחון.

חברי כיתת הכוננות ולוחמי הקיבוץ התחילו את פעילותם עם הקריאה להתייצב בנשקיה בשעה 06:59 בבוקר 7 באוקטובר. הם התחילו את הלחימה כשחלקם ללא נשק ארוך, וכמה מהם ללא נשק כלל; חלקם לחמו באקדחים מול רובי סער קלצ'ניקוב, מטולי אר-פיג'י ורימוני רסס, כאשר הם מעבירים נשק ארוך ואפודים מיד ליד בעת שאחד מהם או מי מהחיילים נפגע; במקרה אחד אף נטלו נשק ממחבלים שנהרגו כדי להמשיך ולהילחם.

סיפור לחימתם של לוחמי הקיבוץ מספר את סיפורה של ההתקפה על בארי, משום שהם לחמו במשך שעות לבדם מול גלי מחבלים שפלשו ליישוב, ובהמשך ניווטו כוחות צבא ומשטרה והצילו חיי תושבים בכל זירות הלחימה והחיכוך עם המחבלים, בפעילות רצופה שנמשכה אצל חלקם כ-60 שעות.

בלחימה נפלו חמישה מלוחמי הקיבוץ, ושניים נפצעו.

המאמר הוא חלק מתחקיר מקיף על אירועי בארי בין 7 ל-10 באוקטובר 2023, במסגרת התחקיר הצה"לי ובמסגרת מחקר האירועים מטעם המחלקה להיסטוריה בצה"ל.

מבט כללי על גזרת קיבוץ בארי.

קרב כיתת הכוננות של קיבוץ בארי ב־7 באוקטובר 2023

עודד מגידו¹

מבוא

מאמר זה מתאר את לחימת הגבורה של קומץ אנשי בארי – כיתת הכוננות ותושבים נוספים – במאות המחבלים שפלשו לשטח הקיבוץ בבוקר 7 באוקטובר 2023 וכבשו בו שכונות שלמות, עד להגעת כוחות הצבא.

סיפור לחימתם של לוחמי הקיבוץ מספר את סיפורה של התקפת המחבלים על בארי. אנשי הקיבוץ לחמו, ניווטו כוחות צבא ומשטרה והצילו חיי תושבים בכל זירות הלחימה והחיכוך עם המחבלים שפלשו ליישוב. בלחימה נפלו חמישה מלוחמי הקיבוץ, ושניים נפצעו.

המאמר הוא חלק מתחקיר מקיף על אירועי בארי בין 7 ל־10 באוקטובר 2023. הקרב על בארי היה מגה־אירוע, שבמהלכו פלשו כ־300–350 מחבלים לקיבוץ, כבשו חלקים ממנו וערכו מסע טבח, השמידו בתים ורכוש וחספו תושבים. ב־7 באוקטובר, עד לשעה 13:30, נשאו קומץ חברי כיתת הכוננות ולוחמים מחברי הקיבוץ בעיקר עול הלחימה לעצירת מסע הכיבוש

¹ סא"ל (במיל') ד"ר עודד מגידו, הוא חוקר במחלקה להיסטוריה בצה"ל, מ"פ טנקים במילואים במלחמת יום הכיפורים ומג"ד טנקים במילואים בשנים 1975–1983; מחבר הספר **חמוטל ומכשיר לא בדינו: קרבות 'חמוטל' ו'מכשיר' במלחמת יום הכיפורים**, שזכה בפרס יצחק שדה לספרות צבאית לשנת 2020. עבודת הדוקטורט שלו עוסקת בבחינת ההכנות של צבאות ישראל ומצרים בשנים 1967–1973. ספריו **חזרנו לעצמנו**, על קרבות השריון בשריון בחזית המצרית ב־14 באוקטובר 1973, ו**בנתיבי אבק וזמן: סיפורה של חטיבת הצליחה 421** ראו אור במסגרת פרסומי המחלקה להיסטוריה בצה"ל.

וההשתלטות של מחבלי חמאס על בארי. באותה שעה החלו להגיע לבארי יחידות צבא, משטרה, ימ"ם, שב"כ ומג"ב, שהצטברו עד לשעות הלילה למאות רבות של לוחמים שנכנסו לקיבוץ, לחמו במחבלים ופינו, בחלק מהמקרים תחת אש, את מאות התושבים. הלחימה הסתיימה רק בשעות אחר הצהריים המאוחרות של 8 באוקטובר. בכל הפעילות הזאת השתתפו אנשי בארי כלוחמים, כמנווטי כוחות וכמובילי החילוץ והפינוי של תושבי המקום. מאמר זה מתמקד בלחימת חברי כיתת הכוננות ולוחמי בארי בהגנה על הקיבוץ.

המאמר מתבסס על ראיונות עם חברי כיתת הכוננות ומערכי הצח"י² והרפואה ששרדו את הקרב, ועם חברי הקיבוץ הנוספים שהשתתפו בלחימה; על התכתובת שעברה במהלך 7 באוקטובר בקבוצות הוואטסאפ השונות של הקיבוץ;³ על הקלטות של שיחות בין חברי כיתת הכוננות בינם לבין עצמם ובינם לבין מנהלת הצח"י; על ראיונות עם מפקדי כוחות שהשתתפו בלחימה בבארי; על סיכומי מודיעין של אוגדות 143 ו-99; ועל צפייה במצלמות שערי הקיבוץ.

בעת כתיבת מאמר זה טרם הושלם המחקר ההיסטורי של אירועי בארי, וייתכן שהיו אירועים נוספים בקרב על בארי ופעולות חילוץ המשפחות, שבהם היו מעורבים אנשי הקיבוץ, וטרם נחשפו.⁴

קיבוץ בארי

קיבוץ בארי הוקם במסגרת מבצע הקמת י"א הנקודות במוצאי יום כיפור תש"ז, 6 באוקטובר 1946, באתר נח'אביר. לאחר מלחמת העצמאות הוא עבר מזרחה, למקומו הנוכחי.

בארי הוא הגדול בקיבוצי העוטף, ובסוף 2022 מנה 1,071 תושבים.⁵ ב־6 באוקטובר 2023 בערב התקיים בבארי חג המשק לציון 77 שנים לעלייה על

2 צח"י – צוות חירום יישובי, הגוף האחראי על תיאום בין יחידות החירום השונות של הקיבוץ ובינו לבין צה"ל ומערך החירום של המועצה האזורית.

3 קבוצות הוואטסאפ העיקריות היו: כיתת הכוננות; צח"י, מקומי ואמהות; וקבוצות וואטסאפ שכונתיות: כרם, זיתים ג', העיגול, אשלים.

4 המחבר מתחקר את אירועי בארי מטעם המחלקה להיסטוריה בצה"ל, ויחד עם אלוף (במיל') מיקי אדלשטיין הוביל את התחקיר המטכ"לי לאירועי בארי.

5 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **קובץ הישובים 2022**.

הקרקע. לרגל האירוע הגיעו לקיבוץ, ונשארו ללון בו, אורחים רבים ובני משק שעזבו. בבוקר ה-7 באוקטובר שהו בקיבוץ כ-1080 תושבים, אורחים ועובדים.⁶

המבנה הפיזי של הקיבוץ הוא של מעטפת שכונות סביב ליבה של מבני ציבור, מבני משק ושטחים ציבוריים פתוחים. שכונות המגורים בקיבוץ הן, ממערב למזרח: שכונות כרם וזיתים, שכונות אורנים, צעירים, ותיקים וקומותיים (עיגול, כדורסל ומשמר הגבול) במרכז הקיבוץ, ושכונות אשלים והדרים בדרום-מזרח. בשכונות הקומותיים גרו רוב המשפחות הצעירות בקיבוץ, ובהן כ-60% מילדי הקיבוץ.⁷

מערך החירום בבארי

מערך החירום בקיבוץ כלל את המרכיבים הבאים:

- צוות צח"י (צוות חירום יישובי) – מנהל(ת) ושני סגנים;
- צוות הפיקוד – רבש"ץ (רכז ביטחון שוטף צבאי) וסגן רבש"ץ;
- כיתת הכוננות – מפקד ו-12 חברי כיתה;
- צוות רפואה – על פי נוהלי החירום, בעת אירוע ביטחוני צורף צוות הרפואה לכיתת הכוננות;
- צוות חירום רגשי;
- צוות לוחמי אש.

כיתת הכוננות לפני 7 באוקטובר

כיתת הכוננות של הקיבוץ מנתה 13 חברים, שלושה חסרו לתקן (16). חברי הכיתה היו בטווח הגילים שבין 37 ל-55, וכולם היו בוגרי יחידות קרביות מהחי"ר (צנחנים ו'גולני'), מהשריון ומהמודיעין (מודיעין קרבי ויחידה מיוחדת). מפקד כיתת הכוננות היה יאיר אביטל, בן 38, יוצא יחידה מיוחדת.

⁶ סקר מקיף שנערך על ידי המחבר באמצעות ראיונות אישיים ושאלונים שהופצו לתושבי בארי (להלן: **סקר נוכחות**).

⁷ שם.

מפת קיבוץ בארי (באדיבות ארכיון קיבוץ בארי). המפה הוכנה לקראת חג המשק של הקיבוץ בשנת 2019 וב-7 באוקטובר 2023 המפה שימשה את המפקדים בלחימה.

אימונים

כיתת הכוננות ערכה במשך השנים אימונים סדורים במסגרת בית הספר להגנת היישוב של חיל הגנת הגבולות, שכללו אימונים בבא"פ (בסיס אימונים פיקודי) לכיש וימי תרגול בקיבוץ. במסגרת האימון השנתי של 2022 נערך תרגיל ביישוב בשיתוף יחידת 'שלדג'. על פי סיפור המעשה של התרגיל השתלטו מחבלים על בית בקיבוץ, וכוח כונן של 'שלדג' הונחת ממסוק במגרש הכדורגל בדרום הקיבוץ, כשמשימתו הריגת המחבלים וסגירת האירוע.⁸

ב-28 במארס 2023 התאמנה הכיתה בבא"פ לכיש. האימון כלל תרגול אינטנסיבי בתפעול וירי בנשק האישי. ב-3 בספטמבר 2023 עברה כיתת הכוננות יום אימון בקיבוץ, שכלל תרגול סריקת רחוב שמחבלים חדרו אליו, הרצאת מודיעין של קצינת העורף של החטיבה הצפונית של אוגדת עזה,⁹ מטווח ותרגול עזרה ראשונה.¹⁰

באימוני כיתת הכוננות נחשף פער בין פקודות הצבא באשר למשימות כיתת הכוננות לבין תפיסת המשימה של אנשי הכיתה. על פי פקודות אגף המבצעים במטכ"ל (אמ"ץ), פיקוד הדרום ואוגדה 143, במקרה של השתלטות מחבלים על מבנה בקיבוץ – על כיתת הכוננות לחתור למגע לחיסול המחבלים מבלי להמתין להגעת כוחות צבא.¹¹ על פי ראיונות עם כל חברי כיתת הכוננות ששרדו את אירוע 7 באוקטובר, באימונים שבהם תורגל תרחיש של השתלטות מחבלים על בית בקיבוץ, משימות כיתת הכוננות היו לבדוד את גזרת הפעולה עד להגעת כוחות הביטחון ולשלוח איש קשר (שדכן) לשער הקיבוץ לחבירה עם כוחות הביטחון, כדי להובילם למקום האירוע.¹² ב-7 באוקטובר פעלו אנשי כיתת

8 **ריאיון עם יאיר אביטל, מפקד כיתת הכוננות**, על ידי עודד מגידו, בארי, 5 במארס 2024 (להלן: **ריאיון אביטל**).

9 בהרצאה נאמר לחברי כיתת הכוננות, כי הערכת צה"ל היא שחמאס מורתע, יש לו אינטרס להגביר את כניסת הפועלים מרצועת עזה לעבודה בישראל; המכשול והמערכות הטכנולוגיות התומכות בו אינם מאפשרים חדירה לתחום ישראל, ובכל מקרה, צה"ל ערוך לכל תרחיש, מעל ומתחת לקרקע. שם.

10 שם.

11 **מרכיבי הביטחון והגנת הישוב** - מסמך מטכ"ל-אמ"ץ-חטיבת המבצעים 1100239-10-3078 מיוני 2019; **תחקיר נשקים בהגמ"ר בפיקוד הדרום – סיכום הרמ"ט**, ללא סימוכין, 7 באפריל 2020; **נוהל הגנת ישובים** - מסמך מפקדת אוגדה 143-אג"ם ללא סימוכין, 3 בנובמבר 2022; **תכנית הגנת הישוב לשגרה ולחירום**, מסמך מפקדת חטמ"ר 7643/עורף, ללא סימוכין, אוקטובר 2022.

12 **ריאיון עם עילם מאור, חבר כיתת הכוננות**, על ידי עודד מגידו, בארי, 20 בפברואר 2024 (להלן: **ריאיון מאור**); **ריאיון עם דור הררי, סגן הרבש"ץ**, על ידי עודד מגידו, בארי, 31 במארס 2024 (להלן: **ריאיון הררי**); **ריאיון אביטל**.

הכוננות בניגוד לפקודות שהיו ידועות להם, כאשר חתרו למגע עם המחבלים שהשתלטו על הקיבוץ.

נשק אישי וציוד לחימה¹³

ערב 7 באוקטובר, מ-13 חברי כיתת הכוננות של בארי – לשבעה היה נשק ארוך בבית, ונשקם של שישה חברי כיתה היה בנשקיה. אצל כל צמד חברי כיתת הכוננות היה מכשיר קשר נייד (מוטורולה) שנועד לשימוש בשעת חירום. המכשירים היו תלויי ממסר. באימוני כיתת הכוננות הממסר לא תיפקד, וחברי כיתת הכוננות איבדו אמון במערכת וחדלו להתייחס אליהם כאל חלק מציוד הכוננות.¹⁴

חברי כיתת הכוננות היו מצוידים באפודים קרמיים ובקסדות שהוחזקו בבתיהם. כל חבר כיתה החזיק בביתו שש מחסניות מלאות, בין אם החזיק נשק בביתו ובין אם לאו.¹⁵

הכוח הלוחם בקיבוץ בבוקר 7 באוקטובר

בבוקר 7 באוקטובר 2023 נמנו עם הכוח הלוחם של הקיבוץ הרבש"ץ, סגנו וכיתת כוננות בת 13 חברים. שניים מחברי כיתת הכוננות לא נמצאו ביישוב, ועוד שניים נשארו בבתיהם עם משפחותיהם.¹⁶ כך שבפועל מנה הכוח הלוחם של הקיבוץ סמוך לתחילת האירוע 11 אנשים (הרבש"ץ וסגנו, ותשעה אנשי כיתת כוננות); מהם, לחמישה לא היה נשק ארוך בביתם, ונשק הכוננות שלהם היה מופקד בנשקיית הקיבוץ שנמצאה על הפאה הצפונית של מתחם בית העם. לנוכח הניסיון הלא מוצלח עם מכשירי המוטורולה, חלק מחברי הכיתה העדיפו להשאירם בבית כאשר נקראו להגיע למפגש בנשקיה.¹⁷

¹³ ראו מאמרו של בעז זלמנוביץ, מבוא לכיתות כוננות, בגיליון זה.

¹⁴ ריאיון אביטל.

¹⁵ שם.

¹⁶ שניים שלא השתתפו בלחימה - חבר כיתת הכוננות שאישתו יצאה לרכיבת אופניים מוקדם בבוקר ונתקלה במחבלים על כביש 232, והוא נשאר עם הילדים בבית; וחבר נוסף בכיתת הכוננות.

¹⁷ ריאיון אביטל; ריאיון הררי.

תחילת האירועים – 09:00-06:30

בשעה 06:29 החלה מתקפת חמאס, ואזעקת 'צבע אדום' הופעלה בקיבוץ.¹⁸ כעבור שמונה דקות (06:37) הופצה ברשת הווטסאפ של הקיבוץ הוראת הצח"י: "צבע אדום. יש להישאר במרחב מוגן עד להודעה חדשה". בסביבות השעה 06:50 הגיעה לקיבוץ מחלקה מפלוגת הנוח'בה השנייה בגדוד נוסיראת. במחלקה, בפיקודו של מוחמד א-שאפעי,¹⁹ היו כ-20-25 מחבלים רכובים על אופנועים,²⁰ ואיתם כנראה גם יעה אופני ('שופל'). אנשי המחלקה פרצו פרצה בפניה הצפון-מערבית של הגדר ההיקפית של הקיבוץ, ליד בית 603,²¹ והתבצרו בקו המזרחי של שכונת זיתים הצפונית (בתים 507-510-513). לאחר ביצוע הפירצה, וככל הנראה לאחר מתן הוראות ראשוניות לפקודיו, המשיך א-שאפעי עצמו עם מחבל נוסף והגיע על גבי אופנועו בציר ההיקפי שמחוץ לקיבוץ אל שער הקיבוץ, לשם הגיע בשעה 06:55.

תושב הקיבוץ שהתגורר ליד הגדר הצפונית דיווח בשעה 06:54 למנהלת הצח"י, כי זיהה שני מחבלים חמושים על אופנוע ולראשם סרט ירוק נעים על הכביש שמצפון לקיבוץ לכיוון מזרח.²² א-שאפעי ניפץ את שמשת ביתן השמירה, שלא היה מאויש. באותו רגע הגיעה אל השער מכיוון צומת בארי מכונית מאזדה כחולה, ובה שלושה אזרחים שברחו ממסיבת 'הנובה' בחניון רעים. המכונית נתקלה באש צולבת של שני המחבלים, ושלושת נוסעיה נרצחו. א-שאפעי פתח את השער מתוך ביתן השמירה, והמכונית הידרדרה ללא שליטה לתוך הקיבוץ, עלתה על המדרכה משמאל לכניסה ונתקעה שם.²³

18 האזעקות מופעלות על ידי מערכת של פיקוד העורף.

19 ככל הידוע בעת כתיבת מאמר זה, א-שאפעי הצליח לחזור לנוסיראת והתמנה למפקד הפלוגה במקום המ"פ מחסן שנהרג בלחימה בבארי (ראו להלן).

20 אוגדה 99 - מודיעין, **סיכום מודיעין - הפשיטה לקיבוץ בארי בשבעה באוקטובר 2023**, 15 ביוני 2024, ללא סימוכין (להלן: **סיכום מודיעין**).

21 מצלמה שהייתה מותקנת בפינת בית 603/2 והייתה מכוונת לפינה הצפון-מערבית של הגדר, נשרפה עם הבית. ליאור אלון, שגר בדירה הסמוכה, 603/1, העיד כי כאשר היה בדרכו לממ"ד, ראה "חייל" עומד על הדשא הצפוני של משפחת קיפניס (בית 603/2); באותו זמן הוא היה משוכנע שזהו חייל צה"ל. **ריאיון עם ליאור אלון**, על ידי עודד מגידו, בארי, 10 במאי 2024.

22 תמלול שיחת טלפון בין גל כהן לרחלי בנאקוט, 06:55.

23 המידע מתוך צפייה במצלמת השער, 06:55-06:56. גופת אחד הנרצחים, יונתן סמרנו, נחטפה בהמשך הבוקר לרצועת עזה.

באותה עת (06:58) הותקף מחנה פלוגת 'מגן בארי' בפגה, והכוח המיועד לחבירה לקיבוץ²⁴ נוטרל.

בשעה 06:56 הורה הרבש"ץ אריק קראוניק למנהלת הצח"י להזעיק את כיתת הכוננות לנשקיה, ויצא לשם.²⁵ כעבור כארבע דקות (07:00), חוליית א-שאפעי שפרצה בשער והמשיכה לתוך הקיבוץ פגשה סמוך לנשקיה את הרבש"ץ שהגיע לשם ברכבו ופתחה באש לעברו. הוא נפצע אנושות, ורכבו הידרדר ללא שליטה עד שנתקע בשיחים ליד חניית בית הדפוס. קבוצת רוכבי אופניים שנמלטה לחפש מסתור בקיבוץ ניסתה לטפל באריק קראוניק, ללא הועיל. לאחר זמן קצר נפטר אריק קראוניק מפצעיו.²⁶

בשעה 07:04 המשיכו שני המחבלים לעבר הרחבה המרכזית של הקיבוץ, נכנסו לגן ה־60 שממערב לחדר האוכל, פתחו באש על חבר הקיבוץ תום השרוני שעבר בשביל סמוך²⁷ והמשיכו לבית מס' 18.

כעבור שלוש דקות (07:07) פגשו חברי כיתת הכוננות יובל וייס ושחר צמח, בדרכם לנשקיה, את שני המחבלים ליד בית 18, והתנהלו ביניהם חילופי אש.²⁸ המחבלים נכנסו לבית מס' 18 והציתו אותו. זה היה הבית הראשון שעלה באש בבארי ביום זה. בשעה 07:09 המשיכו שני המחבלים בדרכם והגיעו לשביל שממערב למבנה מרפאת השיניים שבמרכז הקיבוץ. מולם הגיע, רכוב על אופניים, חבר כיתת הכוננות גיל בויס. כעבור שתי דקות מפקד כיתת הכוננות, יאיר אביטל, אף הוא רכוב על אופניו בדרכו לנשקיה, הגיע לצומת שממזרח למרפאת השיניים. יאיר שמע את הירי מצפון והבחין שמבית מס' 18 מתחיל לעלות עשן. הוא ניסה להתקשר לרבש"ץ, שלא ענה לו. הוא התקשר לרחלי בנאקוט, מנהלת הצח"י, ואמר לה שאריק הרבש"ץ

²⁴ על פי הפקודות, "פלוגת בארי תגן על היישוב, תמנע ותסכל פח"ע ותהיה מוכנה לפעילות התקפית [...] על מנת לאפשר אורח חיים תקין לתושבים". **עקרי תכנית הגנת היישוב לשגרה ולחירום: בארי**, אוגדת עזה 143-חטמ"ר 7643, עדכון אחרון: אוקטובר 2022.

²⁵ **ריאיון עם מנהלת הצח"י, רחלי בנאקוט**, על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, בארי, 11 באפריל 2024 (להלן: **ריאיון בנאקוט**).

²⁶ אל הרכב של קראוניק הגיעו כעבור דקות אחדות רכב ובו קבוצת בורחים מהנובה, ושתי מכוניות ובהן קבוצת רוכבי אופניים שנמלטה לחפש מסתור בקיבוץ. החבורה ניסתה לטפל באריק קראוניק, ללא הועיל. **ריאיון טלפוני עם מאיר אוחיון, מקבוצת הרוכבים**, על ידי עודד מגידו, 8 באפריל 2024.

²⁷ **מצלמת חדר האוכל**. תום השרוני לא נפגע מהירי.

²⁸ **ריאיון עם יובל וייס, חבר כיתת הכוננות**, על ידי עודד מגידו, בארי, 12 באפריל 2024 (להלן: **ריאיון וייס**).

לא עונה, שהוא שומע ירי מכיוון מבנה הנהלת החשבונות (מול בית 18), והוא מבקש שתשלח את כיתת הכוננות לכיוון זה.²⁹ יאיר ראה את גיל ביום מגיע לצומת שממערב לו רכוב על אופניו, ניסה לסמן לו לרדת לקרקע ופנה לכיוון בית 18 העולה באש. יאיר שמע את גיל צועק, היפנה מבטו מערבה וראה את שני המחבלים יוצאים מהמעבר שממערב למרפאת השיניים. הוא צפה כיצד אחד מהם נתן שתי מכות בקת הנשק בראשו של גיל והמחבל השני ירה בו. יאיר ירה צרור לכיוון המחבלים,³⁰ אך איבד קשר עין איתם.

בשעה 07:15 הגיעו לאזור הנשקיה יתר חברי כיתת הכוננות – עילם מאור, סער דגן, חגי אבני ויואל פרידמן, ודור הררי (סגן הרבש"ץ). רחלי הזעיקה את סגנה, אילן וייס, להגיע לנשקיה עם המפתח. אילן יצא מביתו (607) בשכונת כרם אל הקלנועית שלו, ונרצח שם.³¹ משימתו של סער, על פי פקודות הקבע של כיתת הכוננות, הייתה לחבור בשער לכוחות הצבא שיגיעו, והוא יצא אל השער. איתן חדד, שהגיע בהמשך לנשקיה, הצטרף אליו. דור, חגי ויואל, ששמעו את הירי ממערב, רצו לכיוון שממנו נשמעו היריות והגיעו למרפאת השיניים. לשם הגיעו גם שחר ויובל שנתקלו קודם לכן בשני המחבלים. בינתיים, יאיר הורה לרחלי לשלוח את האחות נירית הנוולד למרפאת השיניים³² ולהודיע שוב לכל אנשי הקיבוץ להיכנס למרחבים מוגנים. נירית הגיעה בתוך דקות למרפאה, התחילה לטפל בגיל והזעיקה את הפראמדיקת עמית מן, שאצלה נמצאה קלנועית ועליה ערכת ההחיה של הקיבוץ. שחר ונירית פינו את גיל למרפאת השיניים תוך כדי כך ששחר פורץ את הדלת וגורר את גיל פנימה. נירית ועמית טיפלו בגיל, שכבר היה ברגעי חייו האחרונים.³³ יואל, שהיה מצוייד רק באקדח, לקח את נשקו של גיל.

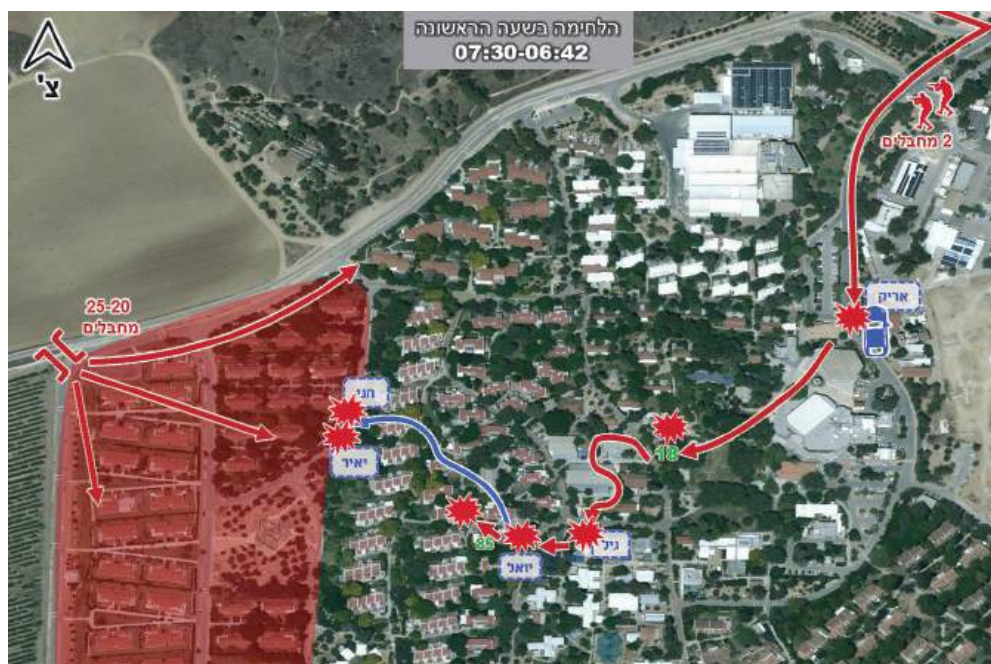
29 תמלול שיחות טלפון בין יאיר אביטל לרחלי בנאקוט, 07:12-07:09; **ריאיון אביטל**.

30 שם. בראיונות שנתן יאיר בחודשים שלאחר האירוע סיפר כי ירה וזיהה פגיעה באחד המחבלים, וכי חברו משך אותו לשיחים. בשיחתו (המוקלטת) עם רחלי, דקה לאחר האירוע הוא אמר: "יריתי עליו ולא הצלחתי לפגוע. הוא המשיך..."

31 **ריאיון בנאקוט**. גופתו של אילן וייס ז"ל נחטפה לעזה והושבה במבצע של צה"ל והשב"כ ב-28 באוגוסט 2025.

32 נירית הנוולד משמשת כראש צוות צח"י רפואה. **ריאיון עם נירית הנוולד**, על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, עין בוקק, 6 ביוני 2024 (להלן: **ריאיון הנוולד**).

33 תמלול שיחות טלפון בין יאיר אביטל לרחלי בנאקוט, 07:13; **ריאיון הנוולד**.

הלחימה בבארי בשעה הראשונה (ערכה: סרן (במיל') שיר דני).

עילם ניסה לסייע בכיבוי האש בבית 18, ואז פנה לחפש את מפתחות הנשקיה. הוא חיפש אותם על גופתו של הרבש"ץ אריק ובחמ"ל, אך לא מצא אותם. הנשקיה נותרה סגורה במשך כל היום. עילם הצטרף לסער ולאיתן באזור השער.³⁴

בין 07:22 ל-07:25 יאיר ועוד ארבעה מחבריו – יובל, יואל, דור וחגי (כשחגי חמוש רק באקדח) – פנו מערבה לסריקה ולאיתור המחבלים. הם שמעו צרורות ירי מכיוון מערב. כאשר עברו את צומת גן ירדנה והתקרבו לבית מס' 85, נזרק אליהם רימון ממרפסת הבית שבקומה השנייה. יואל נפצע ופינה עצמו למרפאת השיניים. ארבעת הנותרים התפצלו באזור מגרש הכדורסל. מדרום להם, בין הבתים 86 ו-94, זיהה יאיר שני מחבלים וירה עליהם. ייתכן שאלה היה א-שאפעי ובן זוגו שחדרו מהשער. הארבעה חזרו שוב בעזרת צעקות בשכונת ותיקים, ונכנסו למעבר שבין בית 105 ל-106.³⁵

³⁴ ריאיון מאור.

³⁵ ריאיון אביטל; ריאיון הררי; ריאיון וייס; ריאיון עם יואל פרידמן, חבר כיתת הכוננות, על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, בארי, 10 במאי 2024 (להלן: ריאיון פרידמן).

בחמש הדקות הבאות – עד 07:30 – יצאו ארבעת לוחמי הקיבוץ מקו הבתים של שכונת ותיקים לעבר מזרח שכונת זיתים. מהקומות העליונות של הבתים המזרחיים בשכונת זיתים נפתחה עליהם אש מרוכזת. סמוך לכביש המפריד בין שתי השכונות, חגי ויאיר נפצעו. חגי נחלץ למעבר שבין הבתים 104 ו-105. יאיר פינה את עצמו למרפאת השיניים. יובל ודור נחלצו דרומה לדירה שהייתה בשיפוץ בבית 109.³⁶

מרפאת השיניים – 07:35-09:00 – יאיר הפצוע הגיע למרפאה והושכב לטיפול במסדרון. בשלב זה היו כבר שלושה מטופלים במרפאה. עמית הזעיקה את ד"ר דניאל לוי שהתגורר בסמוך למרפאה, והוא הגיע במהירות.³⁷ רמי גולד, חבר קיבוץ וצנחן ותיק שהוזעק לעזרה על ידי חגי הפצוע, הגיע למרפאה, לקח את הנשק והאפוד של יואל הפצוע ויצא עם הקלנועית של המרפאה לחלץ את חגי.³⁸ איתן הגיע מאזור השער, לקח את הנשק של יאיר ויצא להגן על המרפאה מעבר לכביש, בצמוד לגן אמנון ותמר. שחר התייצב להגנה על פתח המרפאה.³⁹ בשעה 08:18 דיווח שחר על פגיעה במחבל רכוב על אופנוע ליד גן אמנון ותמר.⁴⁰

הגעת כוח ביטחון ראשון – 07:37-08:27 – רכב ובו חמישה שוטרים נכנס לקיבוץ.⁴¹ השוטרים פגשו בשער את סער ועילם. עילם הוביל אותם למערב שכונת העיגול, שם פגשו את חברי הקיבוץ שי דוידי ואורי ברגלס, חמושים באקדחים, ואת דורון, חייל חובה בן הקיבוץ שהגיע ממסיבת 'הנובה', ללא נשק. השוטרים שמעו את הירי מכיוון שכונת זיתים והחליטו לעזוב את הקיבוץ, כשהם מבטיחים לחזור עם נשקים ארוכים. הם לא נראו עוד בבארי.⁴²

דורון עדכן את אורי כי הוא סיכם טלפונית עם קרוב משפחתו שלא היה בקיבוץ בבוקר זה, כי ילך לדירתו וייקח ממנה את הנשק שלו שנמצא בה, ואורי ודורון סיכמו להיפגש לאחר מכן במרפסת דירתו של אורי.⁴³

36 ריאיון אביטל; ריאיון הררי; ריאיון וייס; ריאיון פרידמן.

37 ריאיון הנוולד.

38 ריאיון עם רמי גולד, על ידי עודד מגידו, בארי, 16 באפריל 2024 (להלן: **ריאיון גולד**).

39 ריאיון הנוולד. דיווחי שחר צמח ואיתן חדד בקבוצת הווטסאפ של כיתת הכוננות.

40 דיווח בקבוצת הווטסאפ של כיתת הכוננות.

41 ככל הידוע, השוטרים הגיעו ממסיבת 'הנובה', שם שימשו חלק מכוח אבטחה משטרתי בשכר. **ריאיון מאור**.

42 שם. ייתכן שנלחמו במקומות אחרים, אך על כך אין לנו מידע.

43 ריאיון עם אורי ברגלס, על ידי עודד מגידו, בארי, 7 במאי 2024 (להלן: **ריאיון ברגלס**); ריאיון עם דורון, על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, בארי, 5 במאי 2024 (להלן: **ריאיון דורון**).

07:41 – חבר הקיבוץ שי כהן, שהתגורר בקצה הצפון־מערבי של שכונת ותיקים (101/4), זיהה אופנוע עם צמד מחבלים בצומת שממערב לביתו, יצא מהבית וירה לעברם באקדחו. הוא לא הצליח לפגוע בהם, אולם הם נפלו מהאופנוע וברחו לשכונת זיתים.⁴⁴

מחוץ לקיבוץ – 08:05-08:01 – שיירת טנדרים של פלוגת הנוח'בה השנייה של גדוד נוסיראת, בפיקודו של איסמאעיל מחסן, חלפה בכביש ההיקפי החיצוני, עברה ליד שער הקיבוץ, המשיכה לצומת בארי ומשם דרומה לאתר מסיבת הטבע בחניון רעים.⁴⁵

09:15-08:00 – רמי הגיע אל חגי הפצוע ופגש במקום את יוסי בכר⁴⁶ שהוזעק על ידי נירית. רמי ניסה לחלץ את חגי אל הקלנועית וחטף מוטח ריות מאזור בית 512 בשכונת זיתים. חגי אבני היה ברגעי חייו האחרונים ונפטר מאוחר יותר מפצעיו. רמי ויוסי בכר ניסו לאגף לכיוון שכונת זיתים דרך המעבר שבין הבתים 105 ו־106, ושוב חטפו מכת אש מאותו כיוון. הם החליטו להתמקם במרפסת הכניסה המערבית של דירתה של חסידה בוכסוויילר (105/4).⁴⁷

09:00-08:10 – דירה 79/2 בשכונת העיגול, על הציר המרכזי המוליך מהאזור המנהלתי־משקי של הקיבוץ לשכונות המערביות, דירת משפחת ברגלס – אורי ודורון התמקמו על המרפסת והקימו שם עמדה שולטת על הציר המרכזי מזרח-מערב של הקיבוץ. בין 08:30 ל־09:00 הם הרגו על הדשא שמתחת לבית שלושה מחבלים, שרצחו קודם לכן את חבר הקיבוץ יורם בר־סיני על מדרגות הדירה הסמוכה (79/4).⁴⁸

באותו זמן – 09:00-07:30 – בדירה 109/4 בשכונת ותיקים, יובל ודור התמקמו מאחורי יריעת מסתור. הם ירו על מחבלים שנעו ברגל ועל אחרים רכובים על אופנועים ואופניים שעברו בכביש ממערב להם. הם חילצו למסתור

⁴⁴ שי כהן: "רוקנתי מחסנית"; **ריאיון עם שי כהן**, על ידי עודד מגידו, עין בוקק, 26 באוגוסט 2024. שרון כהן דיווחה על האירוע בקבוצת הווטסאפ צח"י בשעה 08:00.

⁴⁵ **סיכום מודיעין**. "סיכום מודיעין"; **מצלמות השער** 08:05-08:01; **מצלמות שער הגד"ש**, 08:02-08:17.

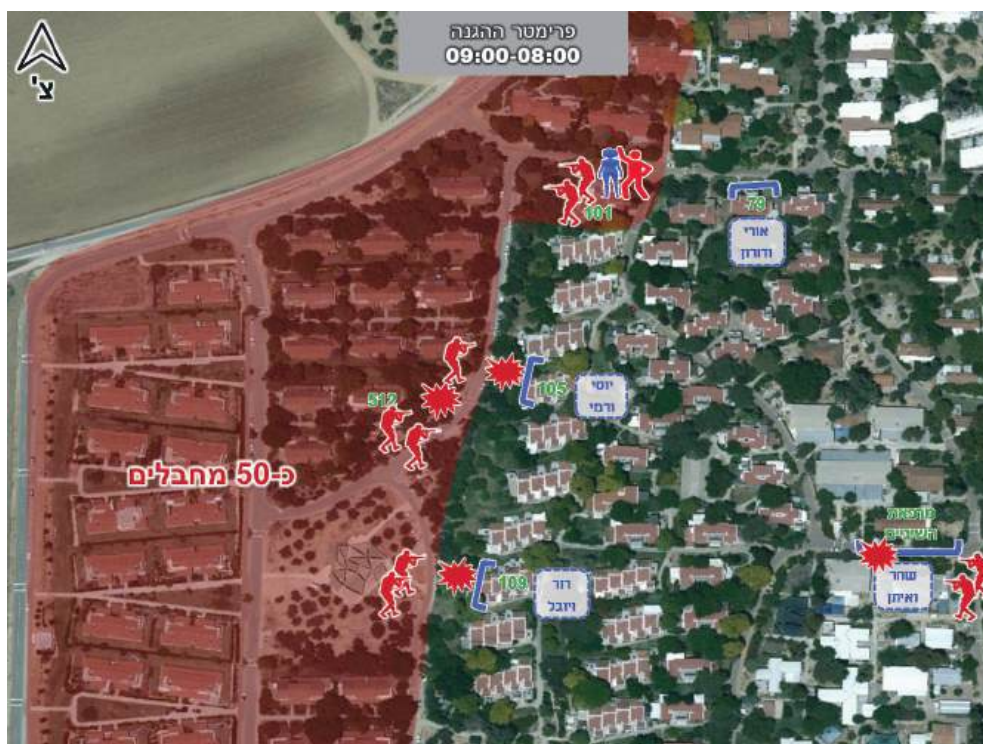
⁴⁶ יוסי בכר, אלוף (במיל'), סגן מפקד פיקוד הדרום בשעת חירום וחבר הקיבוץ.

⁴⁷ **ריאיון גולד**; **ריאיון עם יוסי בכר**, על ידי אלי מיכלסון ועודד מגידו, באר שבע, 24 ביולי 2024 (להלן: **ריאיון יוסי בכר**).

⁴⁸ **ריאיון ברגלס**; **ריאיון דורון**. יורם בר־סיני הגיע מוקדם יותר לדירת בתו רותי אלגרנטי, הסמוכה לדירת ברגלס, כדי להגן עליה ועל משפחתה.

את חבר המשק הפצוע מרדכי נווה, שנורה בקלנועית בנסיעה דרומה על הכביש. דור, מתוקף תפקידו כסגן וממלא מקום הרבש"ץ שנרצח, קיים תוך כדי הלחימה קשר עם החטיבה הצפונית, חבר טלפונית לכוח 'שלדג' שעמד להיכנס לקיבוץ וקישר בינו לבין סער.⁴⁹

עד לשעה 09:00 איבד הכוח המגן על הקיבוץ חמישה מלוחמיו; שלושה שנפלו ועוד שניים שנפצעו ויצאו ממעגל הלחימה. לקראת הגעת כוח הצבא הראשון, עמדו מול כ-50 מחבלים שמונה מלוחמי הקיבוץ, פרוסים בדלילות בפאות הצפונית, המערבית והדרומית של מרכז הקיבוץ.

קו ההגנה 09:00-08:00 (ערכה: סרן (במיל") שיר דני).

49 ריאיון הררי; ריאיון וייס; תמלול הקלטות ווטסאפ של דור הררי, 08:34, 09:01.

13:30-09:00 – כיתת הכוננות עם צוות 'שלדג'

בשעה 08:47 נחת בשדה חקלאי שממזרח לצומת הכניסה לבארי (ממזרח לכביש 232) הכוח הצה"לי הראשון שהופנה לבארי – צוות הכוננות של יחידת 'שלדג', שמנה 13 איש בפיקוד המצביא א"ב והמפק"ץ א"ק.⁵⁰ בשעה 08:58 נכנס הכוח לקיבוץ בשער הגד"ש (גידולי שדה; מדרום לשער הכניסה הראשי) וחבר אל חבר כיתת הכוננות סער. סער ביקש מחברי כיתת הכוננות הכוונה למוקדי לחימה בקיבוץ וקיבל קריאה לעזרה מיובל ודור בבית 109/4, ואינדיקציה על מחבלים בבית הוריו של יובל, מתי ועמיר וייס (512/1).⁵¹ צוות 'שלדג' נע בהובלת סער אל מרכז הקיבוץ, וליד מבנה מרכז הפעילות הצטרף אליהם עילם. מבלי הכוונה וכוונה, חבר הכוח ליוסי ולרמי במרפסת המערבית של בית 105/4.⁵²

לאחר קבלת עדכון מיוסי, החליט המצביא א"ב על יציאה להתקפה. הכוח נערך במעבר שבין שני בתים (103-104) מול מאחז המחבלים במזרח שכונת זיתים א'. תוך כדי ההיערכות קיבל מכת אש מקו הבתים שממול. הלוחם אילון נפגע והכוח נסוג לאחור. לאחר טיפול בפצוע החליט א"ב לצאת שוב להתקפה ממעבר דרומי יותר (בין בתים 104-105). שוב נפתחה אש על הכוח ממאחז המחבלים בשכונת הזיתים, והלוחם אוהד (בודי) כהן, נפצע אנושות ונפטר בהמשך מפצעיו.

לאחר שתי ההיתקלויות החליט המצביא א"ב לפנות את הזירה לצורך פינוי הפצועים ולהיערכות מחדש. ההחלטה עוררה ויכוח בינו לבין שני חברי כיתת הכוננות שליוו את הכוח, סער ועילם, שדרשו כי הכוח יישאר בזירת הלחימה.⁵³ הכוח נשא את פצועיו והתפנה לבית העם, שם התבצר ונערך. שני הפצועים הועמסו על קלנועית ופוננו על ידי סער, חובש הכוח ולוחם נוסף לחבירה עם מסוק יסעור של יחידה 669 שהוזעק ונחת בשעה 10:08 ליד שער הגד"ש, ממזרח לכביש 232, ופינה את הפצועים.⁵⁴

50 ריאיון עם א"ב, על ידי אליחי בן־נן ועודד מגידו, נחשונים, 13 במארס 2024 (להלן: **ריאיון א"ב**); **ריאיון עם א"ק,** על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, ג'וליס, 8 במאי 2024 (להלן: **ריאיון א"ק**).

51 תמלול הקלטות ווטסאפ של סער דגן, דור הררי ויובל וייס, 09:03-09:09.

52 ריאיון מאור; ריאיון דגן; ריאיון יוסי בכר; ריאיון גולד; ריאיון א"ב; ריאיון א"ק.

53 ריאיון א"ב; ריאיון מאור; ריאיון דגן. ההחלטה עוררה ויכוח קשה גם בתוך הצוות, בין המצביא למפק"ץ. **ריאיון א"ק.**

54 ריאיון א"ב; ריאיון א"ק; ריאיון דגן; מצלמת שער הגד"ש.

בשלב הנסיגה מזירת הלחימה לבית העם, פגש המצביא א"ב במדשאת גן ה-60 את חבר כיתת הכוננות יואל, שבאותה שעה החליט לקום מהטיפול במרפאה וללכת להגן על ביתו. לדבריו, הוא הפציר בא"ב לעבור דרך מרפאת השיניים ולקחת איתו את יאיר הפצוע, וא"ב סירב (א"ב אינו זוכר את המפגש).⁵⁵

לאחר הפינוי התמקם צוות 'שלדג' המוקטן באזור שער הכניסה לבארי, במטרה לפגוע במחבלים נוספים שינסו להיכנס לקיבוץ, וכדי להמתין שם לכוח נוסף שאמור היה להגיע מהיחידה.⁵⁶ הכוח התמקם מאחורי שער הכניסה, ומעמדה זו פגע ברכב מחבלים ובמספר מחבלים רגליים.

בשלב זה נותרו מול עשרות המחבלים – שכבשו את השכונות המערביות ונעו בחופשיות ברוב אזורי הקיבוץ – רק שורדי כיתת הכוננות וחברי הקיבוץ הנוספים שהצטרפו ללחימה.

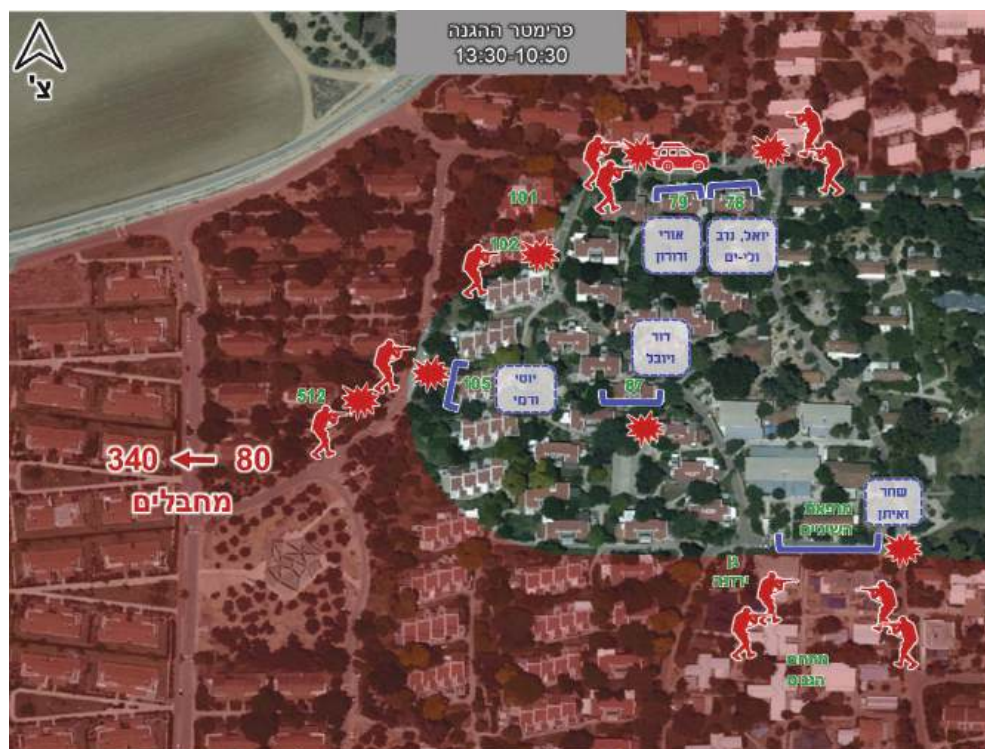
15:30-09:00 – המשך הלחימה של כיתת הכוננות ולוחמי הקיבוץ – קו ההגנה

עד להגעת כוחות נוספים וכניסתם לקיבוץ, לקראת 14:00, קומץ חברי כיתת הכוננות וחברי הקיבוץ האחרים שהצטרפו ללחימה נשאו לבדם בעול בלימת מסע הכיבוש של המחבלים בתוך הקיבוץ. הפעילות של רמי גולד ויוסי בכר, יובל וייס ודור הררי על הפאה המערבית ובמרכז הקיבוץ; של אורי ברגלס ודורון, יואל פרידמן, נדב ולי-ים קציר על הציר המרכזי של הקיבוץ; ושל שחר צמח ואיתן חדד בחזית הדרומית של מרפאת השיניים – יצרה מעין קו הגנה במרכז היישוב שהמחבלים התקשו לעבור אותו.⁵⁷ כל אותן שעות נמשכו הכיבוש וההשתלטות של המחבלים על שכונות הקצה, במערב הקיבוץ – זיתים וכרם וצפון שכונת ותיקים, בדרום הקיבוץ – בשכונת משמר הגבול ובמתחם הגנים, ומהצהריים גם בשכונות הדרים ואשלים שבדרום-מזרח הקיבוץ, תוך שהם מבצעים באין מפריע מסע הרג, שריפת בתים על יושביהם – בעיקר כדי לאלץ את התושבים לצאת מהבתים ולהיחשף – וחטיפת אנשים.

55 ריאיון פרידמן.

56 ריאיון א"ב; ריאיון א"ק; ריאיון מאור; ריאיון דגן. הכוח הנוסף שאמור היה להגיע מהיחידה היה צוות בפקודו של סגן מפקד היחידה. הכוח נתקל בדרך בכוח מחבלים בעלומים, ורק חלק מאנשיו הגיעו לבארי בשעות הערב.

57 בשכונות שנכללו בפרימטר הזה – עיגול, כדורסל והחלק הצפוני של שכונת וותיקים, שהו באותן שעות 94 משפחות ולהן 172 ילדים, למעלה מ-55% מהילדים שהיו בבארי ב-7 באוקטובר. לבד מילדי משפחת כהן – ראה להלן הערה 65 – לא נפגעו ילדים נוספים במתחם זה.

קו ההגנה 13:30-10:30 (ערכה: סרן (במיל") שיר דני).

שכונת ותיקים. בקו המערבי של שכונת ותיקים נמשכה בשעות הראשונות לחימתם של שני מוקדי התנגדות: העמדה של רמי ויוסי בבית 105/4, והעמדה של דור ויובל ב-109/4. רמי ויוסי המשיכו להילחם ממרפסת הדירה המערבית בבית 105 בשכונת ותיקים, מול שכונת זיתים א', שעות רבות לאחר נסיגת הכוח של 'שלדג' מזירה זו. ברשותם היו רובה אֶם-16 ואקדח. הטלפון הנייד של יוסי אבד במהלך ניסיון ההסתערות מוקדם יותר בבוקר, והסוללה בטלפון של רמי התרוקנה, וכך הם נותרו ללא קשר. במהלך הבוקר ובשעות הצהריים הם הרגו כתשעה מחבלים במדשאה שממערב למרפסת, על הכביש שממערב למדשאה ומעבר לו – בטרסה שממזרח לבית 512. בשלב מסוים התקרבו מחבלים למרפסת וזרקו רימון שממנו נפצע רמי. המחבלים נורו ונהרגו. רמי חבש את עצמו עם שני סמרטוטי רצפה וגלילי נייר טואלט שמצא במרפסת והמשיך להילחם, כשמעתה ואילך הוא מסוגל לעמוד אך לא לשבת. לחימת

השניים נמשכה עד שנותרו עם כדור אחרון ברובה. בשלב זה הגיעו אליהם קיריל שוטקו ו־ס', שני לוחמים מתנדבים שהגיעו לקיבוץ,⁵⁸ תגברו אותם במחסניות ובהמשך החליפו אותם בלחימה. רמי ויוסי נכנסו לנוח בתוך הדירה⁵⁹ עד להגעת כוח של סיירת מטכ"ל לבית בסביבות השעה 15:00.

דרומה משם, בקצה המערבי של בית 109 בשכונת ותיקים, מול גן הזיתים, נמשכה לחימתם של דור ויובל. לשניהם היה נשק ארוך. הם המשיכו לירות על מחבלים רכובים ורגליים שעברו בכביש ממערב להם, ובין השאר ניסו לפגוע גם ביעה אופני ('שופל') שנע על הכביש בין שכונת זיתים לשכונת כרם, ללא הצלחה. דור ויובל הבינו ששכונות כרם וזיתים נכבשו. יובל ניהל ממקום זה את השיחות האחרונות עם הוריו, מתי ועמיר וייס, לפני שנרצחו מולו, בבית 512.⁶⁰ בסביבות 11:00 התחילה התקפה של שתי חוליות מחבלים, כל אחת בת כשישה אנשים, על העמדה של דור ויובל. הם נסוגו תחילה לקו הבתים המזרחי של שכונת ותיקים (110-111), ולאחר מכן נסוגו מגמה נוספת לאחר לשכונת משמר הגבול (84-85), שם התמקמו במארב על הדשא בציפייה למחבלים, שלא באו אחריהם.⁶¹

לאחר שנסוגו משכונת ותיקים, התחילו דור ויובל לפטרל באזור שבין שכונת העיגול לשכונת הכדורסל. לאחר היתקלות במחבל בגן ירדנה, נעו צפונה ונתקלו בחוליה בת כשבעה מחבלים על הכביש בין הבתים 90-102. הם ניהלו קרב אש עם כוח המחבלים, וייתכן שבכך מנעו את התקדמותם לעומק שכונת העיגול, לאחר שהמחבלים כבר שרפו את בית 89 על ארבע דירותיו. השניים נעו דרומה והתמקמו במרפסת הדירה של משפחת צמח בבית 87/2, החולשת על מספר צירי תנועה במרכז הקיבוץ.

⁵⁸ קיריל שוטקו ו־ס', לוחם ביחידה מיוחדת, הגיעו לבארי יחד עם אל"ם (במיל') שלמה פריינטה, שחבר לכוחות 'שלדג' בקיבוץ. **ריאיון עם קיריל שוטקו**, על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, רמלה, 28 במאי 2024.

⁵⁹ הדיירת בדירה 105/4, חסידה בוכסוויילר בת ה־91, שהתה כל השעות האלה בממ"ד עם מטפלת פיליפינית.

⁶⁰ יובל וייס: "בשלב הזה אני מקבל טלפונים מההורים שלי שהמחבלים כבר מגיעים לממ"ד. עילם [מאור] אומר לי שהוא מגיע עם שלדג, ואני מנסה להרגיע את אמא שלי ואומר לה הנה כוחות כבר מגיעים. השיחות עם ההורים שלי התחילו ב־09:30. ב־10:20 זו השיחה האחרונה. אחרי זה הם כבר לא עונים. אני כל פעם מנסה לתת אש לכיוון הבית של הוריי, למרפסת, ברור לי שהיא לא יעילה, זה קצת רחוק וגם הראות לא משהו, אבל בכל זאת יריתי לכיוון, אולי בשביל להרגיש שאני עושה משהו". **ריאיון וייס**.

⁶¹ **ריאיון הררי; ריאיון וייס**. תמלול הקלטת ווטסאפ של יובל וייס, 11:33.

מעמדה זו הרגו בסביבות השעה 13:00 מחבל חמוש שנע באזור מגרש הכדורסל.⁶²

תוך כדי שהותם בדירת שחר היה דור, כסגן וממלא מקום הרבש"ץ, בקשר עם יחידות שהתחילו להגיע לקיבוץ והכווין אותן פנימה. בשעה 14:54 עברה דרכם פלוגת צנחנים מגדוד 890 בהובלת נדב, צוער בן הקיבוץ שהגיע מאיר"ש, והם הכוונו אותם למרפאת השיניים. בסביבות בין 15:30-16:00 חברו יובל ודור לכוח של יחידת 'עוקץ' ויצאו איתם לחילוץ משפחות מהבתים - 110 ו-109 בשכונת ותיקים.⁶³

לחימתם של רמי גולד ויוסי בכר בעמדה שלהם במרכז שכונת ותיקים, וקרב ההשהיה שניהלו דור הררי ויובל וייס בדרום השכונה עיכבו במשך שעות רבות את התקדמות המחבלים למרכז הקיבוץ.

הציר המרכזי. גם על הציר המרכזי, המוליך מהאזור המנהלתי-משקי של הקיבוץ לשכונות המערביות, בקו הבתים 78-79, התנהלה לחימה באותן שעות. במרפסת דירה 79/2 נמשכה לחימתם של אורי ודורון. לדורון היה נשק ארוך ולאורי אקדח עם קת הארכה. קצת לאחר השעה 09:00 התקשר אורי למכרה שלו, אמא של מפקד הפיקוד, וביקש ממנה שתודיע לבנה "שישלח כבר את הצבא".⁶⁴ אורי ודורון ירו על כלי רכב שחלפו בכביש, ובמהרה אזלה התחמושת במחסנית הבודדת שהייתה בידי דורון. הם ירדו בחיפוי הדדי אל גופות המחבלים שהרגו מוקדם יותר לפני הבית ונטלו מהן את הקלצ'ניקובים והמחסניות. בשעות הצהריים התקרב אליהם בכביש ממערב רכב שטח (טויוטה פראדו) ובו ארבעה מחבלים. הם פגעו בפראדו בירי והרכב נעצר. ארבעה מחבלים ירדו מהרכב, נורו ונהרגו בזה אחר זה. קצת לאחר 14:00, כשכבר הופצו ברשתות הווטסאפ של הקיבוץ ידיעות על כניסת כוחות צה"ל ליישוב, שמעו כוח מתקדם ממזרח. הם ראו ארבעה חיילים במדים, ודורון צעק להם: "צה"ל צה"ל למעלה". החיילים הסתכלו למעלה, ואז ראו אורי ודורון שאלה מחבלים; לפני שהספיקו לפתוח באש, ברחו הארבעה מזרחה ונעלמו.⁶⁵

⁶² הריגת המחבל דווחה על ידי יובל וייס בקבוצת הווטסאפ של כיתת הכוננות בשעה 13:03, וצולמה על ידי חבר הקיבוץ אמיתי אפרת מדירתו בקומת הקרקע של בית 87 (87/3).

⁶³ **ריאיון הררי; ריאיון וייס.** תמלול הקלטות ווטסאפ של יובל וייס, 13:03, 14:54, ושל דור הררי, 14:54, 15:28.

⁶⁴ **ריאיון עם אורי ברגלס.**

⁶⁵ **ריאיון ברגלס; ריאיון דורון.**

לקראת 16:00 עבר בכביש מתחת לבית כוח (ככל הנראה, כוח מג"ד 74), ודורון ירד וחבר אליו. דורון וחיילי הכוח נכנסו לבית 101/3 וחילצו משם את סנדרה כהן הפצועה וילדיה⁶⁶ ואת אביבה סלע בת ה-97⁶⁷ והובילו אותם לשער הקיבוץ.⁶⁸ זמן-מה לאחר מכן יצאו מדירת ברגלס אורי, אישתו ובתם, ותושב נוסף שהצטרף אליהם בשעות אחרי הצהריים, וחברו למאחז הסמוך בדירתו של יואל.⁶⁹

יואל, חבר כיתת הכוננות שנפצע בהיתקלות עם צמד המחבלים מוקדם בבוקר וטופל במרפאת השיניים, החליט בשעה 09:45 לקום מהטיפול במרפאה וללכת להגן על ביתו ומשפחתו. בסביבות 10:00 הוא הגיע לדירתו בקומה השנייה של בית 78/2 הממוקם בצומת הצירים המרכזי בקיבוץ. הוא התמקם מאחורי חלון בתצפית על המדרגות. בצומת שמתחת לבית חלפו כלי רכב ובהם מחבלים, ומחבלים רגליים. הנשק הארוך שאיתו נלחם מוקדם יותר בבוקר נלקח על ידי רמי, וליואל היה רק אקדח. הוא המתין. לקראת 12:00 התקשרו אליו ובהמשך חברו אליו נדב ולי-ים, חייל חובה שהגיע בבוקר ממסיבת 'הנובה' עם דורון. לשניהם היו נשקים ארוכים. יואל, נדב ולי-ים התפרסו בדירת פרידמן בשלוש עמדות שחלשו על הצומת. כעבור כשעה זיהו השלושה שני מחבלים מגיעים רגלית מכיוון תחנת האוטובוס ממזרח. נדב ולי-ים פתחו באש, מחבל אחד נפל מצפון-מזרח לצומת, והשני הצליח לברוח. כעבור זמן-מה חזר המחבל השני לגרור את חברו, נורה, נפצע גם הוא, ונעלם.⁷⁰

ב-14:30 התחילו לעבור בצומת כוחות צבא שהגיעו לקיבוץ, וכמה ממפקדי הכוחות עלו לדירת פרידמן כדי להתעדכן בתמונת המצב ביישוב.⁷¹ נדב הצטרף לפלוגה א' של גדוד 890 שעברה בצומת וירדה דרומה לכיוון מרפאת

⁶⁶ בעלה של סנדרה, אוהד, ובתה בת תשעת החודשים מילה, נרצחו מוקדם יותר בביתם, 102/1. סנדרה הפצועה וילדיה הועברו על ידי המחבלים לדירת אביבה סלע [101/3], לשם הביאו גם את חברת הקיבוץ עדי אפרת שחטפו מוקדם יותר מדירתה בשכונת הצעירים. **ריאיון עם עדי אפרת**, על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, בארי, 21 במאי 2024.

⁶⁷ המטפלת הפיליפינית של אביבה סלע, גריסי קבררה (Grace Cabrera), נרצחה.

⁶⁸ **ריאיון דורון.**

⁶⁹ **ריאיון ברגלס.**

⁷⁰ גופתו של המחבל השני נמצאה מאוחר יותר מצפון לבית 223. **ריאיון פרידמן. ריאיון עם נדב**, על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, בארי, 22 בדצמבר 2024 (**להלן: ריאיון נדב**).

⁷¹ **ריאיון עם סא"ל אורן שינדלר, מג"ד 74**, על ידי אליחי בן-נון ועודד מגידו, בוידארוזום, 27 בפברואר 2024; **ריאיון עם סרן יניב טורמורה, מ"פ מגדוד 17**, על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, מחנה צור, 9 ביוני 2024 (**להלן: ריאיון טורמורה, גדוד 17**).

השיניים.⁷² יואל ולי-ים חילקו ביניהם את גזרת הצומת. בסביבות השעה 16:00 חברו אורי ברגלס והאנשים שהיו בדירתו לדירת פרידמן, ואורי התמקם בעמדה שנעזבה על ידי נדב.⁷³ ב־17:24 עבר בצומת טנק מגדוד 53 (טנק מאירי) שפנה דרומה לכיוון מתחם הגנים.⁷⁴ בסביבות השעה 17:30 עבר מתחת לדירתו של יואל כוח של 'עוקץ', שפינה פצועים מהלחימה בשכונת זיתים ומשפחות משכונת ותיקים. את הכוח הובילו יובל ודור. יואל, משפחתו וכל "אורחיהם" הצטרפו לשיירה והתפנו אל מחוץ לקיבוץ. יואל התפנה בהמשך לטיפול בפציעתו במרכז רפואי במרכז הארץ.⁷⁵

הלחימה מדירותיהם של יואל ואורי בלמה חדירת מחבלים ממערב הקיבוץ, ממזרחו ומצפון לתוך מתחם שכונת העיגול ואל העורק המרכזי צפון-דרום של בארי.

מרפאת השיניים. משעות הבוקר הצטבר מספר רב של מחבלים מדרום למרפאת השיניים, בגני הילדים אמנון ותמר ובגן ירדנה (גינה פתוחה בצפון-מערב מתחם הגנים). על מבנה המרפאה המשיכו להגן שחר ואיתן, שהצליחו לפגוע במספר מחבלים בצומת שממזרח להם.⁷⁶ בסביבות 11:00 יצא איתן לתצפית על גן ירדנה, וחזר ודיווח כי להערכתו נמצאים בגן כ־50 מחבלים.⁷⁷ בשעות הצהריים התגבר לחץ המחבלים על המרפאה, והתחמושת של שחר ואיתן הלכה ואזלה. בשעה 12:44 דיווח שחר בהודעה בקבוצת הוואטסאפ של כיתת הכוננות: "איתן ואני ליד מרפאת שיניים כמעט בלי תחמושת".⁷⁸ ללא יכולת להמשיך בלחימה, נכנסו השניים למבנה.⁷⁹ המחבלים סגרו על מבנה המרפאה והתחילו לירות ולזרוק רימונים לתוכו. הפראמדיקית עמית מן יצאה אל המחבלים עם ידיים מורמות ונורתה. לקראת 14:30 הסתיים הקרב. המחבלים נכנסו אל תוך המבנה תוך כדי ירי וזריקת רימונים, השתלטו על

72 ריאיון פרידמן; ריאיון נדב.

73 שם; ריאיון ברגלס.

74 סרטון מעבר הטנק בצומת בשעה 17:24 צולם על ידי יואל פרידמן.

75 ריאיון פרידמן; ריאיון וייס; ריאיון הררי; ריאיון ברגלס.

76 דיווחי שחר צמח ברשת הוואטסאפ של כיתת הכוננות: 09:08, 10:32, 10:35. הדיווח ב־10:35: "הורדנו שני מחבלים, אחד ברח לכיוון הבריכה".

77 ריאיון אביטל.

78 וואטסאפ כיתת הכוננות.

79 בשעה 13:54 נרשמה בקבוצת הוואטסאפ של כיתת הכוננות קריאתו האחרונה של שחר צמח: "מנסים להיכנס אלינו במרפאת השיניים, מלא מחבלים בגן תמר".

המרפאה ורצחו את הרופא ד"ר דניאל לוי, את שחר צמח ואת איתן חדד. הם לא גילו את נירית, שהסתתרה בחדרון שירותים, ולא את יאיר הפצוע מקרב הבוקר, שהסתתר בארונות מתחת לכיור. לאחר קרוב לשעתיים שבהן השחיתו את המרפאה, עזבו המחבלים את המקום. נירית ויאיר חולצו מבעד החלון האחורי של המרפאה על ידי לוחמי גדוד 890 קצת לפני השעה 16:00.⁸⁰

לחימת הגבורה של איתן חדד ושחר צמח בשער המרפאה חסמה במשך שעות רבות את התקדמות המחבלים צפונה על ציר האורך המרכזי של הקיבוץ.

בשעה 12:42 התלונן מ"פ הנוח'בה שחדר לשכונת אשלים, איסמעיל מחסן, בפני המפקדה שלו בעזה, כי הוא מנסה לחבור למחלקה מפלוגתו שפעלה משעות הבוקר במערב הקיבוץ, אולם הוא נחסם על ידי "כוחות צה"ל במרכז הקיבוץ".⁸¹ הכוח היחיד שעמד מול המחבלים במרכז הקיבוץ באותה שעה היו איתן ושחר.

7 באוקטובר 13:30 עד 8 באוקטובר 03:00 – שדכנים ומתאמי חילוץ

בשעות אחר הצהריים הצטוותו שורדי כיתת הכוננות לכוחות מיחידות צה"ל שהתחילו להגיע לקיבוץ. משימתם הייתה לנווט את הכוחות בשבילי היישוב אל מוקדי הלחימה ואל משפחות במצוקה. בהמשך הצטרפו לפעילות זו חברי קיבוץ נוספים.

בשעה 13:45 הגיע לשער בארי צוות מסיירת מטכ"ל וחבר לצוות 'שלדג' שהיה שם משעות הבוקר. לאחר מפגש לתיאום הפעילות בין מפקדי שני הצוותים במיגונית שמאחורי שער הקיבוץ, נכנסו שני הכוחות ליישוב במגמה לסרוק ולטהר את השטח ממחבלים. בתדריך המשותף במיגונית סוכם כי בשל דלילותם של שני הכוחות יפעלו שני הצוותים יחד ויעברו משכונה לשכונה; אולם עם הכניסה לתוך הקיבוץ נוצר נתק בין שני הכוחות, ונוצרה חלוקה דה פקטו של הקיבוץ לזירה מזרחית ('שלדג') ולזירה מערבית (סיירת מטכ"ל). גבול הגזרות בפועל בין שני הכוחות נקבע בדיעבד, תוך כדי הלחימה, כעורק המרכזי צפון-דרום של הקיבוץ, העובר דרך 'צומת יואל' [פרידמן] וממשיך

⁸⁰ ריאיון הונוולד; ריאיון אביטל; חטיבת הצנחנים-גדוד 'אפעה' 890 -אג"ם, סיכום לחימת בארי גדוד 890, מסמך ללא סימוכין, 6 במאי 2024 (להלן: סיכום לחימת 890).

⁸¹ סיכום מודיעין, עמ' 6.

דרומה ממזרח למרפאת השיניים ומתחם הגנים.⁸² שני חברי כיתת הכוננות שהיו עם כוח 'שלדג' מהבוקר התפצלו: סער המשיך עם כוח א"ב של 'שלדג', ועילם המשיך עם כוח מ' של סיירת מטכ"ל.⁸³

צוות סיירת מטכ"ל יצא למשימתו ראשון מהשער בסביבות 14:00, בהובלתו של עילם. עילם הוביל את הכוח דרך חצרות הבתים בשכונות האורנים והעיגול עד לחיבור בין השכונות עיגול וותיקים. בשלב זה חבר אליהם צוות נוסף של סיירת מטכ"ל, צוות ב'. לאחר התייעצות עם עילם, הנחה מ' את ב' לפנות מערבה לשכונת זיתים, כשגבול הגזרות ביניהם הוא הכביש ממערב לשכונת ותיקים. כוח מ' המשיך דרומה בהובלת עילם, כשיעדיהם הם מרפאת השיניים וגן ירדנה. הכוח עבר בשבילי הקיבוץ כשהוא חולף על פני דירתו של עילם (106/1), שבממ"ד שלה הסתתרו לבדם מאז שעות הבוקר אישתו ושני ילדיהם, אך עילם המשיך במשימתו. הכוח הגיע לשכונת משמר הגבול (בתים 80-85 בדרום שכונת ותיקים). בדירת משפחת שוש בבית 84/2 התמקם מחבל שכבר רצח את אבי המשפחה, נוי. הכוח פרץ לדירה, הרג את המחבל והציל את מחול שוש וילדיה. לאחר קרב זה עבר עילם עם כמה מחיילי הכוח בדירות ובבתים הסמוכים, כדי להרגיע את התושבים שבממ"דים ולהביא להם מים וקצת מזון. רק בשעה 17:25, לאחר שהביא את כוח מ' לאזור מתחם הגנים והתרשם כי הכוח תוגבר, כוחות נוספים הגיעו וטנק עמד להגיע, וכי שירותיו נדרשים פחות בשלב זה, הרשה עילם לעצמו לגשת לביתו ולמשפחתו. כעבור עשר דקות חזר וביקש מחבריו לכיתת הכוננות להפנותו למשימות נוספות.⁸⁴

צוות 'שלדג' יצא בעקבות צוות מ', בהובלת סער, כאשר הצטרף אליהם בחוד הכוח אל"ם (במיל') שלמה פריינטה.⁸⁵ הכוח חצה את שכונות הצעירים צפון ודרום בתנועה מאובטחת ואיטית לדרום הקיבוץ, תוך היתקלויות עם מחבלים בודדים. כמו עילם, גם סער עבר ליד דירתו (4/1) שבה הסתתרו אשתו ושני ילדיהם, והמשיך במשימתו. הכוח הגיע למערב גן ה־60. בנקודה זו הפציר סער בא"ב לבוא לעזרת חבריו במרפאת השיניים, מרחק כ־60 מ', שאלה היו רגעיהם האחרונים.

⁸² ריאיון א"ב; ריאיון א"ק ('שלדג'); ריאיון עם מ', מפל"ג בסיירת מטכ"ל, על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, בסיס היחידה, 23 במאי 2024 (להלן: ריאיון מ').

⁸³ ריאיון מאור; ריאיון דגן.

⁸⁴ ריאיון מ'; ריאיון מאור; הודעות עילם מאור בקבוצת הוואטסאפ של כיתת הכוננות 17:25 ו־17:37.

⁸⁵ שלמה פריינטה הגיע לבארי כדי לחלץ את אחייניתו, תושבת הקיבוץ. ריאיון שלמה פריינטה, על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, בארי, 28 במאי 2024 (להלן: ריאיון פריינטה).

א"ב סירב, בנימוק שהמרפאה נמצאת מעבר לגבול הגזרה שהעביר ל"מ' מסיירת מטכ"ל, והוא חושש מירי בין עמיתים (דו"צ). הכוח המשיך דרומה באזור הדשא הגדול, נתקל והרג כחמישה מחבלים. הם הגיעו למבנה 'נאות בארי' בסביבות 15:00, ולקראת 15:30 חבר אליהם צוות נוסף של 'שלדג', צוות יצהר הופמן,⁸⁶ שהונחת ממסוק מחוץ לקיבוץ בשעה 14:40. שני המפקדים חילקו ביניהם את רצועות הבתים ('ה'סטריפים') של השכונות הדרים ואשלים, כשהתוכנית הייתה לסרוק מצפון לדרום. הכוח המשולב יצא מ'נאות בארי' מזרחה בכיוון הבתים הצפוניים של שכונת אשלים, כשפרייטה מוביל שוב את החוד, והוא שנתקל ראשון במחבלים בבית 424 – 'הבית של פסי'. השעה הייתה 15:50 לערך.⁸⁷ סער לא ידע זאת, אבל הוריו היו בין בני הערובה שרוכזו בבית של פסי. באותה עת הגיעו לזירה כוחות שב"כ, ימ"ם וכוחות נוספים, והתחיל נוהל 'סיר לחץ' מול המחבלים שהתבצרו בבית של פסי ובבתים השכנים.

לקראת השעה 18:00 הגיע לזירת הבית של פסי מפקד אוגדה (מאו"ג) 99, שקיבל מוקדם יותר פיקוד על היישוב. סער חבר אליו והצטרף לחפ"ק שלו. בסביבות 20:00 חבר סער לכוח צנחנים ונכנס לשכונת הצעירים לחלץ את משפחתו ואת שאר התושבים בבתי 3 ו-4, אל ריכוז ההיסעים בצומת בארי, וחזר לחפ"ק בשער הקיבוץ להמשך משימות.

בעוד כוחות 'שלדג' וסיירת מטכ"ל ממשיכים במסלול דרומה, הגיע בשעה 14:17 לשער הקיבוץ כוח משטרה שכלל שתי פלגות של המתפ"א.⁸⁸ מפקד הכוח, ואדים בליך, קיבל מפיקוד המשטרה הוראה להיכנס לקיבוץ כדי לטפל שם באירוע של השתלטות מחבלים על בית. בכניסה ליישוב חבר אליהם חבר הקיבוץ זיו שופן, שהגיע זמן קצר לפני כן מחופשה בתל אביב והתנדב לנווט את הכוח בתוך הקיבוץ. בליך ארגן חלק מהכוח בשני רכבי "תן".⁸⁹ הם נכנסו בשער ופנו לציר ההיקפי הצפוני. הכוח נתקל בשלושה מחבלים באזור הפרצה הצפון מערבית; כל אחד משני ה"תנים" דרס מחבל אחד, מחבל שלישי ברח למטע החוחובה שממערב לקיבוץ, ושני ה"תנים" נכנסו למרדף אחריו – כך דיווח בליך בקשר. לאחר שהסתיים המרדף, נכנסו שני ה"תנים" בדירוג בחזרה לתוך הקיבוץ, ובאזור שמצפון לבית

⁸⁶ רס"ן יצהר הופמן ז"ל נפל בקרב במחנה הפליטים שאטי ב-31 בינואר 2024.

⁸⁷ ריאיון א"ב; ריאיון א"ק; ריאיון דגן; ריאיון פרייטה.

⁸⁸ מתפ"א - מינהלת תיאום פעולות אכיפה - כוח יס"ם ארצי; היחידה הוקמה לצורך טיפול בבנייה בלתי חוקית, אבל בגלל איכות הכוח היא הופעלה כיחידת התערבות ארצית.

⁸⁹ תן - רכב שטח ממוגן מתוצרת פלסן סאסא.

502 בשכונת זיתים נתקלו במארב.⁹⁰ שני הכלים נפגעו מאר־פִּי־ג'י. רק שלושה מהלוחמים הצליחו לרדת מהכלים ולנסות להשיב אש, שניים מהם נהרגו, בהם מפקד הכוח ואדים בליך. יתר שבעת הנוסעים בשני ה"תנים", בהם זיו שופן, נלכדו ומצאו בהם את מותם. כוח המתפ"א היה היחידה שספגה את מספר האבדות הגדול ביותר מכלל היחידות שנלחמו בבארי ב־7 באוקטובר.⁹¹

בסביבות השעה 14:45 עברה פלוגה א' של גדוד 890 מתחת לבית של יואל פרידמן, ונדב קפץ מהחלון האחורי של דירת פרידמן והצטרף אליה. הם חילצו תושבים מבית שעלה באש בשכונת העיגול והעבירו אותם למסתור בבית אחר.⁹² נדב הוביל את הכוח דרומה וכאשר עברו מתחת לבית 87, בשעה 14:53, פגש את יובל ודור, שהכווינו אותו למרפאת השיניים. נדב הוביל כשהוא בחוד הכוח.⁹³ עם הגיעם לצומת שממערב למרפאת השיניים, נתקל החוד במחבלים במרחב גן חצב – גן ירדנה. הם זיהו מחבל בין גן ירדנה למבנה זוגון א'–ב' מדרום לגן, וקלע החוד של הכוח פגע בו והרגו. באותו זמן נפתחה עליהם אש מקלע ורובים מהחלונות הצפוניים של מבנה גן חצב. כוח החוד, ונדב בתוכו, תפס עמדת מסתור מאחורי מתחם פחי האשפה שממזרח לצומת, והחל לנהל אש עם המחבלים בגן חצב. כעבור זמן חולץ יאיר אביטל הפצוע ממרפאת השיניים על ידי צוות אחר של הפלוגה והובא אל מאחורי המסתור, והכוח נסוג לבית 70, שהפך לנאפ"ל ובו טופל יאיר.⁹⁴

מעמדתם החדשה במרפסת בית 70 ראו נדב ולוחמי 890 שאיתו כיצד אנשי סיירת מטכ"ל נושאים לוחם שנפצע בהתקפתם מדרום למבנה זוגון א'–ב' וחולץ. נדב והלוחמים חברו לכוח המחלץ ליד בית 84, וסייעו להם להעביר את הפצוע לרכב של היחידה שהגיע מהשער. לאחר פינוי הלוחם התמקמו נדב והלוחמים שאיתו בדירה בבית 85, לשם פינו לוחמי סיירת מטכ"ל את מחול שוש וילדיה, ובה נמצאו תושבים נוספים.⁹⁵ הכוח הציב מאג בחלון וניהל אש עם המחבלים

⁹⁰ על פי עידן גד, תושב בארי שהסתתר בדירת הוריו בבית 502, גג הדירה של הוריו שימש עמדה שממנה נורו פצצות אר־פִּי־ג'י לעבר כוח המתפ"א. **ריאיון עם עידן גד**, על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, עין בוקק, 6 ביוני 2024.

⁹¹ משטרת ישראל, **תחקיר אירוע המתפ"א בבארי; ריאיון וידאו עם סנ"ץ נ"ס, סגן מפקד מתפ"א**. החומרים באדיבות נצ"ם רונן הגדוש, מתחקר האירוע המבצעי של יחידת מתפ"א בבארי; רפ"ק ד"ר אורי קוסובסקי, ראש חוליית היסטוריה במשטרת ישראל.

⁹² **סיכום לחימת 890.**

⁹³ **ריאיון נדב.**

⁹⁴ **סיכום לחימת 890; ריאיון נדב.**

⁹⁵ בדירה 85/4 התקבצו הדיירת קרן כהן ובן זוגה איתי. אליסון שומרוני ויצחק ערודי, ומחול שוש וילדיה.

במרחב הגנים. קצת לאחר 17:30 הגיע לזירה טנק מאירי, ובחסותו יצאו נדב והכוח שעזמו בין הבתים צפונה לכיוון מגרש הכדורסל, ומשם דרך מערכת הכבישים של הקיבוץ אל מגרש החנייה שמצפון לשכונת צעירים. בריאיון עימו תיאר נדב את הפינוי, כאשר הוא "הולך בין הגופות עם ילד על הידיים".⁹⁶

התושבים המפונים הובלו על ידי כוח שהיה במגרש החנייה לשער הקיבוץ. נדב חבר במגרש החנייה לכוח נוסף של סיירת מטכ"ל. הוא הצטייד שם בחוסמי עורקים שישמשו אותו בהמשך. נדב חזר עם כוח סיירת מטכ"ל אל מרכז הקיבוץ, שם חילצו תושבים מבית דיור מוגן במרכז הקיבוץ ומשכונת העיגול.⁹⁷ הפעם יצא נדב עם המחולצים לשער הקיבוץ, אולם לא לזמן רב. הוא פגש את מג"ד 890 שהגיע מנחל עוז כדי לחבור עם כוחותיו הנלחמים בבארי. נדב הצטרף לג'יפ המג"ד והגיע איתו לזירת הלחימה במערב הקיבוץ - שכונת כרם. כאן פגש את מפקד כוח הלוט"ר סא"ל (במיל) אלי גינסברג וחבר לחפ"ק שלו.⁹⁸

בין 15:30 ל-16:00 חברו יובל ודור לפלוגה של יחידת 'עוקץ' במרכז שכונת כדורסל. הם הובילו אותה לחילוץ משפחות מבתייהן בשכונת ותיקים לפי איתורים שקיבלו מהצח"י, ותחילה לבית 109. יובל הוביל חלק מהכוח לדירת משפחת השרוני שכבר התחילה לעלות באש (109/1) - האם מור ושלושת ילדיה⁹⁹), ודור הוביל לדירת משפחת בן-יעקב (109/3) - ההורים יעל ורז ושני ילדיהם).¹⁰⁰ כוח נוסף של 'עוקץ' הלך לבית 110 וחילץ את שרון שני (110/4) - אם, שני ילדיה ובנה של האחות נירית הנוולד). כל המחולצים רוכזו בבית מאובטח ומוגן בשכונת כדורסל (93/3). בתוך כך יצא חלק מהכוח של 'עוקץ' לסייע להתקפת צוות ב' מסיירת מטכ"ל, שנלחם במחבלים בזירת בית 513 ובסביבתו בשכונת זיתים. בפעולה זו נפצע המ"פ מ'עוקץ', והכוח פינה אותו ואת נפגעי סיירת מטכ"ל לבית המאובטח בשכונת כדורסל.

96 ריאיון נדב.

97 חולצו: רחל חוברה והמטפלת שלה מדירת דיור מוגן (15/1), ומשפחת שני ושלומי יטח וילדיהם מתן, דנה ומשה (78/1). בנה של רחל חוברה, יובל בר, נרצח עם אשתו מעין בביתם בשכונת כרם (512/2). אביה של שני יטח, אבולום מילס, נרצח בביתו בשכונת עיגול (89/3).

98 ריאיון נדב.

99 אבי המשפחה, תום השרוני, יצא עם תחילת האירועים להשיג רכב כדי להוציא את המשפחה מהקיבוץ, נתקל במחבלים בגן ה-60, ברח לשכונת אשלים ונתקל שוב במחבלים, ולאחר שהסתתר בעליית גג בבית בשכונת אשלים חולץ בלילה על ידי לוחמי 'דובדבן'. ריאיון וייס.

100 המחבלים נכנסו לדירה שבין דירות השרוני ובן-יעקב - 109/2 וניסו לפרוץ דרך הקיר המשותף לדירת בן-יעקב. שם; דיווח בקבוצת הוואטסאפ של כיתת הכוננות, 16:04.

בשלב זה – בסביבות 17:30 – החליט מפקד הכוח מ'עוקץ' לפנות אל מחוץ לקיבוץ את כל הנפגעים ואת התושבים שחולצו לבית המאובטח. החלטה זו הכעיסה את יובל ודור, שסברו שאין צורך שכל הכוח של 'עוקץ' (כ־50 לוחמים) ייצא לליווי האזרחים והפצועים. לדעתם, אפשר היה להשאיר את רוב הכוח להמשך לחימה וחילוץ אזרחים מבתיים. גם במקרה זה, כמו בוויכוח שהתנהל בבוקר עם מפקד הצוות מ'שלדג', דעתם של יובל ודור לא התקבלה והכוח יצא אל שער הקיבוץ. בעוברה ב'צומת יואל' [פרידמן] הצטרפו אליהם יואל, משפחתו וכל מי שנאספו בדירתו.¹⁰¹

לאחר התרעננות קצרה בשער, חברו יובל ודור לכוח של בית הספר ללוחמה בטרור (לוט"ר) שהגיע לבארי, בפיקודו של סא"ל אלי גינסברג. הכוח נכנס בשער הקיבוץ בשעה 18:54 ונע בהובלת יובל ודור לשכונת כרם. בהגיעם לשכונה חבר אליהם נדב, שכאמור הצטרף שם לחפ"ק מפקד הכוח. בצפון שכונת כרם התפצל הכוח. צוות בפיקוד גינסברג ואיתו דור ונדב פנה לרצועה (סטריף) המערבית של השכונה, וצוות בפיקוד המפל"ג י"ל ואיתו יובל פנה לרצועה המזרחית. המשימה הייתה לסרוק את הבתים ולהוציא משפחות שפנו לצח"י בבקשה לחלצן. הצוות המערבי חילץ כבר בשעה הראשונה את משפחת שבו מגג ביתה (609/2 – האם רויטל וארבעת ילדיה¹⁰²) ואת משפחת אבני מהממ"ד (605/2 – האם עדי, חמשת ילדיה ושני ילדי משפחת אבן¹⁰³). הצוות המזרחי חילץ בשעה הראשונה את משפחת ברוך (601/1 – האב רוני ובנו). המשפחות פתחו את דלתות הממ"ד רק לאחר שדור או יובל הזדהו ומסרו פרטים מזהים.

בשלב זה אורגנה מחדש הלחימה בשכונת כרם. כוח משיטת 13 קיבל אחריות על המשך סריקת הרצועה המערבית, ומשימת הלוט"ר הצטמצמה לרצועה המזרחית. צוות לוט"ר שפעל ברצועה המערבית חזר, ודור חבר

101 ריאיון הררי; ריאיון וייס; ריאיון פרידמן; ריאיון ברגלס; ריאיון עם רס"ן נדב, סגן מפקד 'עוקץ', על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, מתקן אדם, 6 ביוני 2024.

102 אבי המשפחה, שרון שבו, יצא מוקדם בבוקר לרכיבת אופניים, נתקל במחבלים ונפצע, והיה מנותק ממשפחתו. כאשר העלו המחבלים את הבית באש, העלה הבן הבכור, שקד, צוער בחופשה עם נשק, את המשפחה להסתתר בארון בגג הבית, ומעמדה זו הרג שני מחבלים שניסו להגיע אליהם.

103 אבי המשפחה, חגי אבני, חבר כיתת הכוננות, נפל בקרב הבוקר ליד בתים 104-105. עדי הסתגרה בממ"ד עם חמשת ילדיהם, ובסביבות 15:45 הגיעו אליה שני ילדי משפחת אבן, תומר וניר, שברחו מהמסתור שבו הסתתרו עם משפחתם בשיחים ליד בתים - 605/1. שאר בני משפחת אבן - ההורים רינת וחן והילדים אלון ועידו - נרצחו.

שוב ליובל ולנדב. שיטת העבודה הייתה שבכל בית הכוויין דור את צוותי לוט"ר לדירות שמהן הגיעו קריאות לעזרה, ולאחר הטיהור נכנס יובל לשכנע את המשפחות לפתוח את דלת הממ"ד. בשעה 21:40 נכנס כוח הלוט"ר הסורק לקרב קשה בבית 606/2, שבו נהרגו המפק"ץ רועי נגרי והלוחם עמרי בלקין, ונפגעו ארבעה לוחמים. לאחר שהסתיים קרב זה נמשכה הסריקה, ובהמשך הלילה חולצו משפחות קדרון (610/1 – אנט ובוועז), מור (614/1 – עינת ואריק), סטולבה (618/1 – לנה ופיוטר), אבישי אפרת (618/2), משפחת נשיא (620/1 – האב שלומי ובנו) ומשפחת חכים-פרידלנדר (620/2 – איילת ואריאל וילדיהם יונתן וגון). התושבים שחולצו הועברו לאחר על ידי צוותים של חניכות וחניכי קורס מ"פים, כוח של הבלנ"מ, וצוות האחים קלמנזון.

בסביבות השעה 02:50 נתקל כוח השייטת במחבלים באיזור בתים 615-613 ברצועה המערבית, לוחם השייטת נהרג ומספר לוחמים נפצעו. אלי גינסברג החליט לצאת לרצועה המערבית לסייע לכוח השייטת, כשגם הפעם נדב בחוד הכוח, בחפ"ק המפקד. החפ"ק של גינסברג נתקל אף הוא במחבלים באותה זירה, גינסברג נפגע ונהרג, ושניים מאנשי החפ"ק שלו נפצעו.¹⁰⁴ נדב חילץ את אחד הפצועים למסתור מאחור, וטיפל בשני הפצועים. חוסמי העורקים שלקח מצוות סיירת מטכ"ל מוקדם יותר באו עתה לידי שימוש.¹⁰⁵ לאחר קרב זה, ולאחר שפזנו כמעט כל התושבים משכונת כרם, התפנו יובל ודור מהשטח יחד עם נפגעי הלוט"ר בשעה 03:30. דור ויובל השלימו בכך 20 שעות רצופות של לחימה וחילוץ.¹⁰⁶

במקביל לפעילותם של שורדי כיתת הכוננות, הצטרפו בשעות אחר הצהריים והערב בני קיבוץ נוספים לפעילות ניווט כוחות לזירות לחימה וחילוץ תושבים. אורן כהן ועידן בן צבי, בני הקיבוץ, שהו בממ"ד בדירותיהם בשכונת הצעירים [223/3 ו-230/2] כשהגיעו אליהם אנשי גדוד 17. הם הצטרפו ללוחמי 17, ובמשך כשעתיים הובילו אותם לדירות בני הקיבוץ

104 ריאיון נדב; ריאיון עם א.ח, מג"ד הפושטים בשייטת 13, ע"י מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, 5 ביוני 2024; ריאיון עם י.ל., מפל"ג בלוט"ר, על ידי אליחי בן נון ועודד מגידו, 6 במרץ 2024; ריאיון עם יוני שלום, לוחם חפ"ק הלוט"ר, על ידי אליחי בן נון ועודד מגידו, 8 באפריל 2024.

105 ריאיון נדב.

106 ריאיון וייס; ריאיון הררי; ריאיון נדב.

בשכונת צעירים מערב. המחולצים רוכזו במגרש החנייה שמצפון לשכונה, ומשם הועברו לשער הקיבוץ.¹⁰⁷

אורן חבר לכוח צנחנים ויצא איתם לחלץ דיירים משכונת צעירים, והוציאם לשער. לקראת חצות הצטרף לכוח מגדוד 74 שיצא לשכונת הכדורסל, ושם חילצו תושבים מבתים 70-72 ו-87. לאחר ששיירת המפונים מסבב זה הגיעה לשער, יצא אורן שוב, לפנות בוקר של 8 באוקטובר, עם כוח לוט"ר שהגיע מקיבוץ מגן לשכונת הדרים, וחילצו משם תושבים נוספים.¹⁰⁸

עידן חבר בשער הקיבוץ לבני משפחת פוקס – האב דני והבנים עופר ודרור – וביחד עם אנשי צוות התכנון של אוגדה 99 החלו להקים שם את חפ"ק השילוח שריכוז את המידע על אזרחים המצפים בממ"דים לחילוץ, ושילח יחידות לחילוצם.¹⁰⁹ לאחר מספר שעות של פעילות בחפ"ק השילוח הצטרף עידן לאחים אלחנן ומנחם קלמנזון שפעלו מאז שעות הערב לחילוץ ופינוי תושבים מאיתורים שונים ברחבי הקיבוץ, ויצא איתם לחלץ תושבים משכונת הצעירים. כמו כן חילצו את וויסאם, לוחם מכוח מאו"ג 36 שנפצע בלחימה במתחם הגנים במרכז הקיבוץ.¹¹⁰

דורון, שחבר בשעה 16:00 לכוח מג"ד 74 וסייע בחילוץ סנדרה כהן וילדיה, חזר עם הכוח לשכונת אורנים וסייע בפינוי המשפחות מהשכונה. בהמשך חבר בשער לכוח בפיקודו של מח"ט 7 שהגיע בסביבות 19:00, והשתתף בפינוי תושבים מהחלק הדרומי של שכונת צעירים. דורון המשיך עם כוח מח"ט 7 לקרב שהתנהל במהלך כל הלילה במתחם הגנים, השתתף בהתקפה על המחבלים במתחם, בחילוץ הנפגעים מהקרב ובטיפול הרפואי בהם.¹¹¹

107 ריאיון עם אורן כהן, על ידי מיקי אדלשטיין, תל אביב, 10 ביוני 2024 (להלן: **ריאיון אורן כהן**); **ריאיון עם עידן בן צבי** ע"י עודד מגידו, באר שבע, 1 בנובמבר 2024 (להלן: **ריאיון בן צבי**); ריאיון טורמורה.

108 ריאיון אורן כהן; ריאיון טלפוני עם א"א, מ"פ פחת"ק גדוד 74, על ידי יהונדב עציון, 24 בינואר 2024; **ריאיון טלפוני עם א"ח, מפק"ץ בלוט"ר,** על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, 19 באוגוסט 2024.

109 ריאיון בן צבי; ריאיון עם דני פוקס, על ידי עודד מגידו, תל אביב, 11 בספטמבר 2024; **ריאיון עם רס"ן (במיל') אמנון דוקוב, קמב"ץ צוות התכנון של אוגדה 99 ומרכז חפ"ק השילוח,** על ידי עודד מגידו, ירושלים, 3 בספטמבר 2024; **ריאיון עם אל"ם (במיל') אלישב בהרב, מפקד צוות התכנון של אוגדה 99,** על ידי עודד מגידו, מחנה נחשונים, 15 בספטמבר 2024.

110 ריאיון בן צבי; ריאיון עם מנחם קלמנזון, על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, עתניאל, 11 בנובמבר 2024.

111 ריאיון דורון; ריאיון עם אל"ם אלעד צורי, מח"ט 7, על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, מחנה ביל"ו, 3 ביוני 2024.

נקטר שביט־ידנפלד הייתה בין אלה שחולצו על ידי אורן, עידן וכוח גדוד 17 משכונת הצעירים. בסביבות השעה 21:30 השתתפה עם כוח של בית הספר לניוד בחילוץ נפגעי אירוע הלוט"ר בקרב בבית 606 בשכונת כרם, ומאוחר יותר השתתפה בחילוץ בנות משפחת וייס, מיטל (231/2) ומעין (221/3)¹¹² משכונת הצעירים.¹¹³ כמו נדב, אורן, עידן, דורון ונקטר, השתתפו בני קיבוץ נוספים בניווט הכוחות ובחילוץ המשפחות.

03:30 – 8 באוקטובר, עד השעה 17:00, 9 באוקטובר – שורדי כיתת הכוננות והלוחמים – סיוע בחפ"ק השילוח, בסריקות החוזרות וגם השתתפות בלחימה

ארבעת חברי כיתת הכוננות הכשירים - עילם, סער, דור ויובל - לא סיימו את פעילותם בלילה שבין שבת לראשון. לאחר שווידאו את יציאת משפחותיהם בשעות הלילה, הצטרפו לחפ"ק שילוח היחידות לחילוץ תושבים שטרם פונו. במשך יום ראשון, 8 באוקטובר, הם ליוו כל משפחה שיצאה אל מרכז ההיסעים בצומת בארי, ודאגו לפינוייה.

נדב חבר בשעות אחר הצהריים לכוח מהיחידה הרב ממדית, שיצא לסריקה נוספת בשכונת זיתים דרום. בבית 513 נתקל הכוח במחבל והרג אותו. לא נמצאו תושבים חיים נוספים בשכונה בסריקה זו.¹¹⁴

ביום שני בבוקר, לאחר שהכול סברו כי פינוי כל התושבים הסתיים, יצאו שתי חברות קיבוץ מבוגרות מהממ"דים שלהן והגיעו לשער.¹¹⁵ בעקבות זאת הוחלט על סריקה חוזרת בכל הבתים בקיבוץ, ועילם, דור ויובל הצטרפו שוב - כל אחד לכוח אחר ולשכונה אחרת - לסריקות. רק לאחר שהסתיימו הסריקות, ביום שני אחר הצהריים, ולאחר שהגיעה קבוצת מחליפים מאנשי הקיבוץ שהתפנו למלון בים המלח, בהם אורן כהן, יצאו אחרוני כיתת הכוננות מן הקיבוץ והצטרפו למשפחותיהם במלון.¹¹⁶

¹¹² אביהן של מיטל ומעין, אילן וייס, נרצח. אמן שירי ואחותן הצעירה נוגה נחטפו לרצועת עזה ושוחררו בנובמבר 2023.

¹¹³ **ריאיון עם נקטר שביט־ידנפלד**, על ידי מיקי אדלשטיין ועודד מגידו, תל אביב, 29 במאי 2024.

¹¹⁴ **ריאיון נדב**.

¹¹⁵ אלה היו פרץ פילו [425/2] ששרדה את הקרב על מתחם 'הבית של פסי' בממ"ד שנותר על תילו, לאחר שיתר הבית "גולח" על ידי די"ר בבוקר 8 באוקטובר 2023, ואתי מורדו [102/4], ששרדה יומיים בממ"ד ליד גופת המטפלת הסרי"לאנקית שלה, אָנוּלָה רַטְנַיָאָקָה (Anula Ratnayaka), שנרצחה.

¹¹⁶ **ריאיון מאור; ריאיון דגן; ריאיון הררי; ריאיון וייס**. סער נסע ביום ראשון בצהריים לפגוש את אימו, הדס דגן, שהייתה הניצולה היחידה מניסיון החילוץ שכשל ב'בית של פסי'.

סיכום

פעילות כיתת הכוננות ולוחמי בארי ב־7 באוקטובר ובימים הבאים התחלקה לשלושה שלבים:

בשלב הראשון – מ־07:00 בבוקר של 7 באוקטובר ועד להגעת כוחות התגבור הנוספים - בשעה 13:30 - נשאו לוחמי כיתת הכוננות והלוחמים הנוספים בעיקר עול הלחימה לעצירת מסע הכיבוש וההשתלטות של מחבלי חמאס על הקיבוץ. לאחר ששלושה ניסיונות של כיתת הכוננות ושל צוות שלדג להסתער על מאחז המחבלים בשכונת זיתים כשלו, ובמחיר כבד, ייצבו לוחמי הקיבוץ קו הגנה בחזית הצפונית, המערבית והדרומית של שכונות המגורים של מרכז הקיבוץ (שכונות העיגול, ותיקים, קומותיים וצעירים דרום), ובלמו את התקדמות המחבלים לשכונות אלה, שבהן היו מרוכזות רוב המשפחות הצעירות שלהן ילדים בקיבוץ.

בשלב השני – בין השעה 13:30 של 7 באוקטובר לשעה 03:30 ב־8 באוקטובר – פעלו לוחמי כיתת הכוננות ובני קיבוץ נוספים כשדכנים חבירים לכוחות שנכנסו ליישוב, ניווטו אותם לאזורים שבהם התבצרו המחבלים ולבתים שמהם הגיעו קריאות לעזרה, תוך כדי הובלתם בשבילים נסתרים ומוגנים יחסית ברחבי הקיבוץ, ופעלו לשכנע את התושבים בממ"דים לפתוח את הדלתות ולצאת לפינוי. נדב ודורון השתתפו באופן פעיל בלחימה בשלב זה.

בשלב השלישי – מהלילה שבין שבת ליום ראשון ועד שעות אחר הצהריים של יום שני – השתתפו שורדי כיתת הכוננות במבצע חילוץ ופינוי המשפחות מרחבי הקיבוץ, ובסריקות החוזרות.

חברי כיתת הכוננות והלוחמים התחילו את הלחימה כשחלקם ללא נשק ארוך, וכמה מהם ללא נשק כלל; חלקם לחמו באקדחים מול רובי סער קלצ'ניקוב, מטולי אֶר־פִּי־ג'י ורימוני רסס, כאשר הם מעבירים נשק ארוך ואפודים מיד ליד בעת שאחד מהם או מהחיילים נפגע; במקרה אחד אף נטלו נשק ממחבלים שנהרגו כדי להמשיך ולהילחם. חברי כיתת הכוננות התחילו את פעילותם עם הקריאה להתייצב בנשקייה בשעה 06:59, נלחמו במשך כל ה־7 באוקטובר ומילאו, כאמור, תפקיד מרכזי בהכוונת הכוחות שהגיעו לקיבוץ ובחילוץ ופינוי התושבים, בפעילות רצופה שנמשכה אצל חלקם כ־60 שעות.

בהערכת פעילותם וגבורתם של חברי כיתת הכוננות ולוחמי הקיבוץ, מן הראוי לציין גם את נשותיהם, שנשארו עם ילדיהם לבדן בממ"דים, בתוך

האימה. במציאות שבה מחבלים חמושים מסתובבים בתוך הבתים כשהם זורעים הרס, מציתים את הדירות ומנסים לפרוץ לממ"דים, הן נאבקו לבדן במשך שעות ארוכות על ידית הממ"ד. ארבע מהן התבשרו במהלך היום שבן זוגן כבר לא יחזור.

רבים מחברי בארי חבים את חייהם ללוחמים שנפלו בקרב על הקיבוץ – חגי אבני, גיל בוים, איתן חדד, שחר צמח ואריק קראוניק, זכרם לברכה, וללוחמים ששרדו את הקרב.

נספח – חברי כיתת הכוננות, לוחמי הקיבוץ והצוות הרפואי

צוות הרבש"ץ

אריק קראוניק ז"ל, רבש"ץ, בן 54, שירת בצנחנים
דור הררי, סגן הרבש"ץ, בן 37, שירת בהנדסה קרבית (גדוד 601)

לוחמי כיתת הכוננות

יאיר אביטל, מפקד כיתת הכוננות, בן 38, שירת ביחידה מיוחדת
חגי אבני ז"ל, בן 50, שירת כלוחם חרמ"ש ויחמ"ם
גיל בויום ז"ל, בן 55, שירת כלוחם שריון
איתן חדד ז"ל, בן 43, שירת כלוחם מודיעין קרבי
שחר צמח ז"ל, בן 39, שירת בפלס"ר נח"ל
סער דגן, בן 37, שירת בפלס"ר נח"ל
יובל וייס, בן 40, שירת ב'גולני'
עילם מאור, בן 41, שירת בצנחנים
יואל פרידמן, בן 46, שירת ביחידה מיוחדת

לוחמים מחברי הקיבוץ

זיו שופן ז"ל, בן 54, שירת בגדוד 890
דורון, בן 21, שירת ב'גולני' (גדוד 51)
יוסי בכר, בן 59, אלוף (במיל'), סגן מפקד פיקוד הדרום במינוי חירום
נדב, בן 20, צוער מ'גולני'
אורי ברגלס, בן 54, שירת כלוחם מודיעין קרבי
רמי גולד, בן 70, שירת בגדוד 50

הצוות הרפואי

ד"ר דניאל לוי ז"ל
עמית מן ז"ל
נרית הנוולד

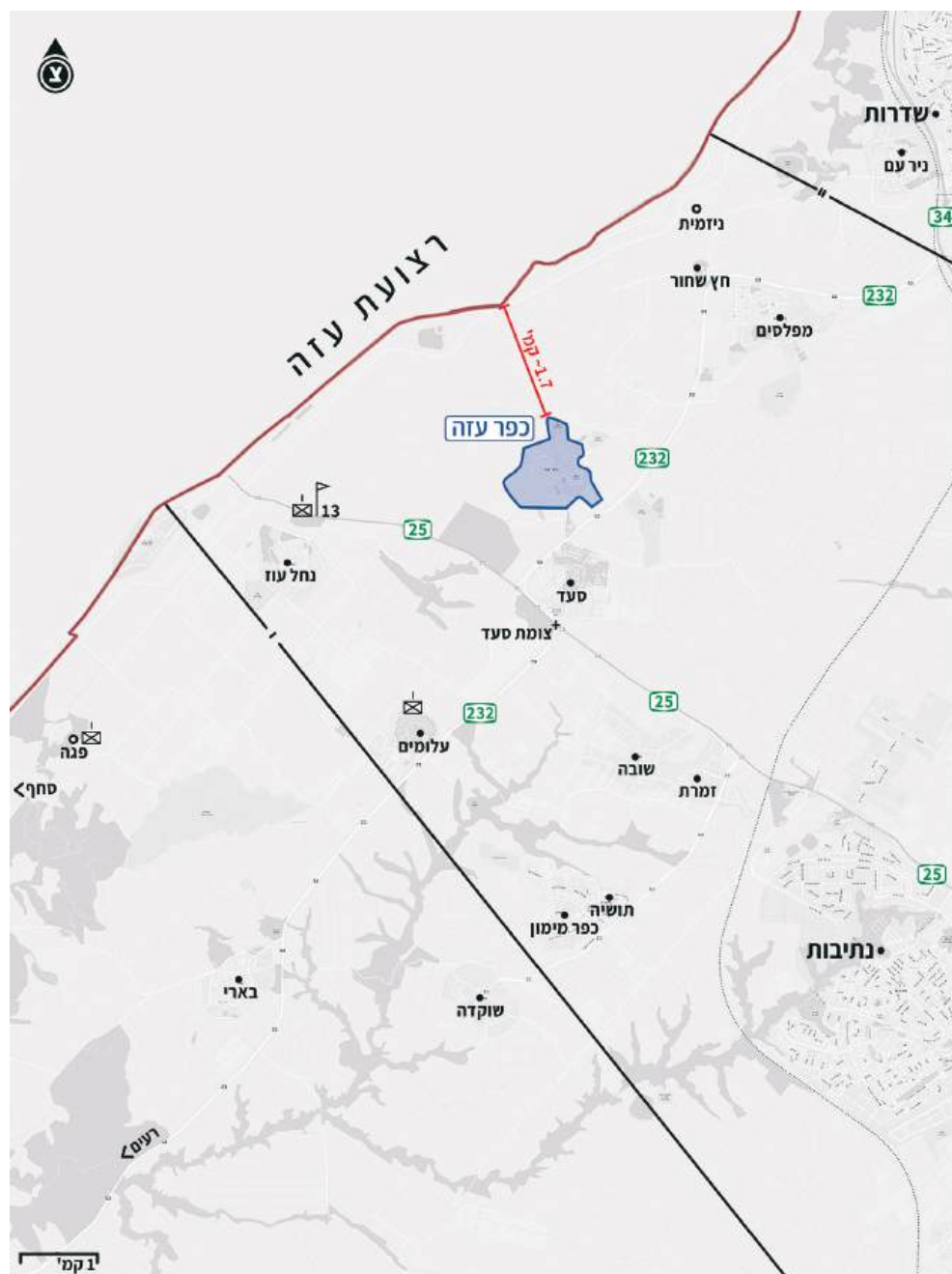
תקציר |

בבוקר 7 באוקטובר 2023 פתחו ארגון הטרור חמאס ופלגים פלסטיניים נוספים בהתקפת סער, מלווה בסיוע אש נרחב לכל רוחב חזית רצועת עזה. יעדיו היו היישובים האזרחיים הישראליים וכוחות צה"ל המוצבים בגזרה, שייעודם שמירה על קו הגבול ועל היישובים.

אחד מיעדי ההתקפה המרכזיים היה קיבוץ כפר עזה, השוכן ממזרח לעיר עזה. הקיבוץ היה למוקד מרכזי של מתקפת חמאס, וכוחות מחבלים רבים הגיעו אליו זמן קצר מאוד לאחר תחילתה. אל מול כוחות האויב הרבים, שפתחו מייד במסע הרג וטבח של אזרחים, התייצבו חברי כיתת הכוננות של הקיבוץ אשר נלחמו בגבורה. שבעה מהם נהרגו במהלך הלחימה.

כוחות צה"ל הראשונים הגיעו ליישוב שספג אבדות רבות שעתיים בלבד לאחר תחילת הלחימה, וזאת לאחר שהם עצמם ניהלו קרבות קשים ועקובים מדם.

התוצאות הקשות של הלחימה בכפר עזה מחייבות הערכה מחודשת בדבר האימון וההפעלה של כיתות הכוננות ושילובן עם כוחות צה"ל.

מבט כללי על גזרת נחל עוז וקיבוץ כפר עזה.

קרב כיתת הכוננות של קיבוץ כפר עזה ב־7 באוקטובר 2023

שמאי רן¹

מבוא

אירועי כפר עזה היו מהקשים ב־7 באוקטובר 2023. בתוך זמן קצר התמוטט מערך ההגנה של צה"ל מול מתקפת החמאס, וקיבוץ כפר עזה נותר לבדו במערכה. אנשי הקיבוץ לחמו לבדם כשעתיים, לפני שהגיעו תגבורות ראשונות. נדרשו שעות רבות לצה"ל ולכוחות הביטחון להשתלט מחדש על היישוב, ועוד שעות רבות יותר, ואף ימים, לסריקה ולפינוי התושבים.

מאמר זה סוקר את התמודדות הקיבוץ מול מתקפת חמאס בשעתיים הראשונות, עד להגעת כוחות צה"ל. בשעתיים אלה התגונן הקיבוץ באמצעות הכוח הלוחם היחיד שהיה בו – כיתת הכוננות. דרך השתלשלות האירועים האלו ננסה לבחון את היערכות היישוב להגנה ואת יחסי הגומלין שהיו בינו לבין כוחות צה"ל בגזרה.

מדובר באירוע מורכב מאוד; המחקר המקיף על אירועי כפר עזה נמצא בעיצומו, ופרטים רבים עודם לוטים בערפל, בפרט לגבי פעילות האויב.

¹ תא"ל (במיל') שמאי רן קסטנברג, יליד 1955, שירת בצה"ל בשנים 1973–2000 במגוון תפקידי פיקוד חי"ר וצנחנים. מאז פרישתו עבד ברפא"ל ובמערכת הביטחון. כותב מאמר זה הוא נציג המחלקה להיסטוריה בצה"ל בצוות התחקיר הצה"לי על הלחימה בקיבוץ כפר עזה, שמוביל מח"ט 55, אל"ם עודד זימן. הכותב מלווה את הקהילה מאז 7 באוקטובר ומנסה לסייע לה להשתקם.

המקורות שעליהם נסמך מאמר זה הם ראיונות, סיורי שטח, תכתובות ווטסאפ, הקלטות קשר, צילומי אוויר, עדויות, מסמכים ותיעוד בתקשורת. קיים פער בחלק מתיעוד ממצלמות אבטחה.²

אני פצוע, ו[אורי] רוסו, ליד הבית של עידו שמריז, מחבלים במדי צה"ל, חסלו אותם, חסלו אותם, אחרי זה נטפל בפצועים.³

כך כתב טל אילון, מפקד כיתת הכוננות, לאחר שנפצע ולפני שנפטר מפצעיו. גבורתם של טל וחבריו לכיתת הכוננות זועקת משורות אלה, ואותה ראוי שנכיר, נלמד וננחיל לרבים.

אין זה אירוע צבאי רגיל שמעורבים בו כוחותינו ואויב; האירוע התרחש בזירה אזרחית, והאזרחים הם שנשאו ונושאים בתוצאות. תקצר היריעה ודלות המילים מלתאר את סבלם, עימם הסליחה.

קיבוץ כפר עזה

קיבוץ כפר עזה, המשתייך למועצה האזורית שער הנגב, הוקם ב-1951 על ידי גרעין נח"ל במסגרת תנועת איחוד הקיבוצים. הקיבוץ נעזב על ידי מתיישביו הראשונים ב-1955 ויושב מחדש בהדרגה על ידי גרעינים מתנועות הנוער העובד והלומד והצופים בשנת 1956.

ערב מלחמת 'חרבות ברזל' חיו בכפר עזה כ-300 משפחות שהם כ-850 תושבים. בשנים האחרונות עבר הקיבוץ תהליכי הפרטה, ונבנתה הרחבה ובה גם תושבים שאינם חברי קיבוץ. במיזם הרחבה נוסף החלה הבנייה, לאחר שכל המגרשים נרכשו.

הכלכלה המשותפת של הקיבוץ מבוססת על גידולי שדה ומטעים (במשותף עם קיבוץ מפלסים הסמוך); מפעל 'כפרית' לייצור חומרי גלם לתעשיית הפלסטיק; וחברת הגברה מהגדולות בארץ – 'סינקופה'. חלק מנכסי הקיבוץ, כדוגמת הלול, הושכרו ליזמים פרטיים, ובשטח היישוב יש גם עסקים פרטיים. הקיבוץ בנוי ברובו על השיפולים המזרחיים של רכס מתון בגובה 90 מ'. הכניסה הראשית לקיבוץ היא מדרום, מכביש 232 (ציר שדרות-כרם שלום). מרחק הקיבוץ מגבול רצועת עזה כ-1,700 מ' ו-7.5 ק"מ משדרות.

2 חלק מהמצלמות לא נמצאו, ובחלקן לא השתמרה הקלטה.

3 ווטסאפ כיתת הכוננות כפר עזה - "כיתת כוננות - לא לירות!!!" (להלן: ווטסאפ כיתת הכוננות), 2023 שעה 07:00 לערך.

קיבוץ כפר עזה.

את היישוב חוצה ציר מרכזי בכיוון כללי מדרום לצפון 'כביש 6' (ראו מפה בעמוד 124). חלקו המזרחי הוא ברובו שטח משקי (למעט שכונת מגורים אחת), ובפינתו הדרום-מזרחית מצוי מפעל 'כפרית'. בחלקו המערבי מצויות עיקר שכונות המגורים, ובמרכזו מבני הציבור – חדר האוכל, מכולית, מרכז תרבות, גני הילדים וכו'. בחלקו העליון, הצפון-מערבי, של הקיבוץ מצויים מגורים בהשכרה לסטודנטים ושכונת דור צעיר הקרובים ביותר לגבול רצועת עזה. בפאתי היישוב הדרום-מערביות נמצאת שכונת ההרחבה.

הקיבוץ מוקף גדר מרותכת אינדיקטיבית המתריעה על חיתוך וחצייה, ולאורכה דרך היקפית. בגדר שמונה שערים.⁴ בין הדרך ההיקפית לצירים הפנימיים היו תשעה מחסומים בדרכים הראשיות, שנועדו להגביל תנועת רכב בתוך היישוב. בכניסה הראשית יש שער חשמלי המצויד במצלמות אבטחה ועמדת שומר מבוטנת. בהיותו יישוב סמוך גבול, בכל בתי כפר עזה יש ממ"דים, ובשטחים הציבוריים פזורות מיגוניות.

מרחב ההגנה

כוחותיה של אוגדת עזה ערוכים להגנה לאורך קו הגבול עם רצועת עזה. "משימת האוגדה הינה להגן על תושבי המדינה הנמצאים בגבולות הגזרה שהוגדרו לה מפני איומים משטח רצועת עזה ובכלל".⁵ לאורך הגבול נבנה מכשול נגד חדירה ומערך איסוף משוכלל הנשלט מרחוק. בסוף שנת 2021 הושלמה בנייה של קו מכשול מעובה נוסף בעורף המכשול הקיים – מכשול 'שעון חול' – הכולל גם מערכת לגילוי ומניעת חפירת מנהרות לשטח ישראל.⁶

מאז מבצע 'צוק איתן' (קיץ 2014) עסקו הכוחות בקו בפעילות במרחב המכשול. במארכ 2018 החלו 'צעדות השיבה',⁷ והאוגדה התמודדה עם אירועי הפרות סדר סמוכות גדר; לפרקים התנהלו סבבי לחימה, שעיקרם היה חילופי אש תלולת מסלול. מעבר לשגרת הפעילות, נערכו הכוחות ותרגלו

4 החטיבה הצפונית 643 - עורף, תכנית הגנת הישוב לשגרה ולחירום, שם הישוב כפר עזה, עדכון: אוקטובר 2022 (להלן: פקודת הגנת היישוב).

5 אוגדת עזה 143, "קיר הברזל": תפיסת ההגנה בשגרה ברצועת עזה, 15 במארכ 2022, עמ' 4, התפיסה שהייתה בתוקף הפרוץ המלחמה (להלן: קיר הברזל).

6 שנה להשלמת המכשול בעזה – תמונת מצב, אתר צה"ל, 25 בינואר 2023.

7 דו"ח צוות התחקור המטכ"לי לבדיקת אירועי "שומרי הסף" בגבול רצועת עזה, יולי 2018. להרחבה ראו ויקיפדיה, ערך:

(<https://he.m.wikipedia.org/wiki/2021-2018>) עזה (העימותים בגבול ישראל-רצועת עזה)

מצבי חירום אפשריים כמו חדירה, פיגוע נגד כוחות צה"ל במרחב הגבול וגם פשיטת פתע על יישוב או על מספר יישובים.

מעיון במסמך תפיסת ההגנה של האוגדה המכונה "קיר הברזל" (2022) ניתן ללמוד שאיום הפשיטה על היישובים נתפס כאיום בסבירות נמוכה מאוד לאור הערכת יכולות האויב, כוונותיו ואי יכולתו להתמודד עם המכשול.⁸

גזרת נחל עוז

על הגנתו של קיבוץ כפר עזה מופקד צוות קרב גדודי (צק"ג) 'נחל עוז' – הגדוד הדרומי של החטיבה המרחבית הצפונית באוגדת עזה. משימת הגדוד הוגדרה: "צק"ג נחל עוז יגן בגזרתו כולל מרחב היישובים. יאתר וישמיד פעילות אויב לעבר שטח מדינת ישראל, ויהיה ערוך לביצוע מהלכים התקפיים, כל זאת על מנת להקנות בטחון לתושבי הנגב המערבי ועוטף עזה".⁹

גדוד 13 מחטיבת גולני קיבל את האחריות לגזרה ב-19 ביולי 2023. בסיסה של פלוגה ב' אשר בגזרת אחריותה נמצא גם קיבוץ כפר עזה היה ב"מוצב" נחל עוז, יחד עם מפקדת הגדוד. צוות קרב מחלקתי (צק"ם) מפלוגה זו היה במוצב הקידמי "ניזמית". ומנה באותו סוף שבוע טנק אחד ונמ"ר.

הפלוגה המסייעת הייתה כוח עתודה גדודי, ובסיסה היה במוצב עלומים. הגדוד, כשאר כוחות הגזרה, היה טרוד בעיקר בפעילות סביב המכשול ועסק פחות בקשר עם היישובים. "חשוב לי שתדעו, אני, כלל המפקדים ועד אחרון הלוחמים רואים זכות גדולה להילחם 'ולהתחכך' באויב במרחב הגבול מדי יום, ברור לנו שכל עוד המפגשים בינינו יהיו שמה אז היישובים יהיו בטוחים יותר..."¹⁰ כתב מג"ד 13, סא"ל תומר גרינברג,¹¹ לרבש"צים כאשר אלה הלינו על כך שלא התקיים איתו מפגש.

8 קיר הברזל, עמ' 11.

9 פקודת הגנה – נחל עוז, תע"מ נחל עוז / צק"ג 13, מצגת, תאריך משוער: יולי 2023 (להלן: מצגת פקודה 13).

10 קיטוע ממסרון שכתב סא"ל תומר גרינברג בקבוצת הוואטסאפ של הרבש"צים. תאריך משוער: אוגוסט-ספטמבר 2023.

11 סא"ל תומר גרינברג ז"ל נהרג בקרבות חטיבת 'גולני' בשג'אעיה ב-12 בדצמבר 2023.

הגנת היישוב והיישוב בחירום

כפר עזה הוגדר יישוב "קדמי"; קרי, יישוב הנמצא ב"סבירות גבוהה לאיום".¹² מהגדרה זו נגזרת הזכאות למרכיבי ביטחון חומריים (תשתיות, ציוד וכו') ולכוח הגנה חמוש – "מחלקת הגנת היישוב"; דהיינו, כיתת הכוננות של היישוב.

לכפר עזה, בדומה לשאר היישובים בגזרה, הוכנה תוכנית הגנה שנכתבה על ידי רכו הביטחון השוטף הצבאי (רבש"ץ) יחד עם קצין היישובים. המסמך אושר ונחתם (לא בשטח) על ידי מח"ט הגזרה.¹³ המסמך מכיל ברובו נתונים על היישוב, מרכיבי הביטחון, הנחיות ונהלים, ויש בו התייחסות מועטה להערכת מצב פרטנית ולתוכנית הנגזרת ממנה.¹⁴

איומי הייחוס שהוגדרו למערך החירום ביישוב היו: "חדירה קרקעית לשטחנו, ירי תמ"ס, ירי נ"ט, איום הרחפנים לרבות רחפנים מטילים, איום בלוני נפץ ותבערה וצליפה".¹⁵

לכל יישוב רבש"ץ הממונה על ידי צה"ל (בתיאום עם היישוב) וממלא את תפקידו במשרה ושכר מלאים.¹⁶ באחריותו "שגרת האבטחה של היישוב בשגרה ובחירום, כשירות ומוכנות כיתת הכוננות היישובית. מבצעת כפוף הרבש"ץ למ"פ הגזרה".¹⁷

רבש"ץ כפר עזה היה שחר אביאני, בן 54, רס"ם (במיל') ובוגר קורס רבש"צים.¹⁸ הוא היה בתפקיד מאז 2018. מפקד כיתת הכוננות היה טל אילון. תפקיד הכיתה במצב חירום ויחסי הגומלין שלה עם כוחות הגזרה הוגדרו בתוכנית הגנת היישוב: "הרבש"ץ וכיתת הכוננות האזרחית יתנו את המענה המבצעי באירוע עד להגעת כוחות הצבא. לאחר מכן ישולבו במשימות ת"פ [תחת פיקוד] הכוח הצבאי שיגיע ליישוב ויתפוס פיקוד על האירוע".¹⁹

¹² מטכ"ל-אמ"ץ-חטיבת המבצעים, **מרכיבי הביטחון והגנת היישוב**, סימוכין 1100239-10-3078, יוני 2019 (להלן: **מרכיבי הביטחון והגנת היישובים**).

¹³ **ריאיון עם רס"ן אראל סאסי, רבש"ץ קיבוץ סעד**, על ידי שמאיר רן, סעד, 21 באוגוסט 2024 (להלן: **ריאיון סאסי**).

¹⁴ **פקודת הגנת היישוב**.

¹⁵ שם.

¹⁶ המפקדה הכללית-אגף המבצעים, **הוראה מבצעית – הגנת היישוב ומרכיבי ביטחון**, 28 בפברואר 2023 (להלן: **הוראה מבצעית הגנת היישוב**).

¹⁷ **פקודת הגנת היישוב**.

¹⁸ **תחקיר כפר עזה – הגנת היישוב**, רס"ן צורי אביבי, אע"צ יחזקאל פייגלין, תאריך משוער: יולי 2024 (להלן: **תחקיר הגנת היישוב**).

¹⁹ **פקודת הגנת היישוב**, עמ' 14.

ערב 7 באוקטובר 2023 מנתה כיתת הכוננות בכפר עזה 15 חברים, כולל הרבש"ץ וסגנו. לחברי כיתת הכוננות רקע צבאי מגוון; חלקם לוחמים וחלקם ממערכי תמיכה, אשר אומנו והוכשרו במסגרת אימוני הכיתה. הם היו מצוידים בנשקים מסוג אָם-16 מקוצר ובציוד אישי הכולל כוונת אופטית, יראור, אפוד לוחם וקסדה. כיתת הכוננות ערכה בשנת 2022 שני אימונים, אחד במתקן אימונים והשני ביישוב; ובשנת 2023 הספיקה להתאמן רק פעם אחת במתקן האימונים.²⁰ האימון האחרון ביישוב – ב-28 בנובמבר 2022 – סוכם במילים "טוב מאוד".²¹ התרחישים שתורגלו היו הפעלת בידוד מרחב ופק"ל חשיפה עקב התרעה, פגיעת נ"ט ברכב תקוע בשער אחורי, שני נערים נעדרים ביישוב, התרעת 'צבע אדום' ביישוב ואירוע רב-נפגעים (אר"ן) במגרש.²²

כלי הנשק של חברי כיתת הכוננות היו מאוחסנים בבתיהם, ולשם כך נקנו כספות מתאימות. אולם כמה חודשים לפני 7 באוקטובר רוכזו כלי הנשק ואוחסנו בנשקיה.²³

לצורכי תקשורת עם הגזרה היה אמור להיות בידי הרבש"ץ מכשיר קשר. לשם שדרוג המכשירים נאספו המכשירים הישנים לפני האירוע, ומכשירי קשר חדשים עדיין לא הגיעו.

הטיפול בצורכי הפרט והקהילה בעת אירוע מסור בידי צוות החירום היישובי (צח"י). בצוות כמה קבוצות העוסקות בנושאים שונים כמו רפואה, רווחה וכו', והוא מקשר בין הצבא (באמצעות הרבש"ץ) ומחלקת הביטחון של המועצה האזורית לקהילה, מנחה ומעדכן את התושבים, דואג לצורכיהם ופותר בעיות פרטניות.

לרשות הצוות עמד חמ"ל היישוב שנמצא בסמוך לחדר האוכל, אולם הסיכון בתנועה לחמ"ל בעת אירוע הביא את צוות החירום לגבש נוהל עבודה בטלפונים הניידים מבתיהם. כך נהגו באירועים בעבר וכך נהגו גם בתרגילים.²⁴

20 תחקיר הגנת היישוב.

21 קצין הגמ"ר החטיבה הצפונית, **סיכום אימון – חד יומי כפר עזה**, 28 בנובמבר 2022.

22 שם.

23 לסוגיית אחסנת כלי הנשק של כיתות הכוננות ביישובים ראו: המבוא לשער כיתות הכוננות בגיליון זה של "יסודות".

24 **ריאיון עם רחל סטלמן, ראש צח"י**, על ידי אל"ם עודד זימן ושמאי רן, כפר עזה, 21 באוגוסט 2024 (להלן: **ריאיון סטלמן**).

על פי תוכנית הגנת היישוב, במצבי הכוננות השונים אמורים האזרחים להישאר בבתיהם.²⁵

בוקר 7 באוקטובר – תחילת המתקפה על כפר עזה

בשעה 06:29 נפתחה הרעשה – ירי תלול מסלול (תמ"ס) של רקטות ופצצות מרגמה על הגזרה כולה ובתוכה על היישוב, שבו אותרו נפילות של ארבע רקטות,²⁶ והופעלה אזעקת 'צבע אדום'. בשעה 06:42, על פי הדיווח בקבוצת הווטסאפ של כיתת הכוננות,²⁷ נחתו שלושה מצנחים ממונעים²⁸ בשטח היישוב. בצומת הציר ההיקפי עם דרך פנימית הפונה לבריכה, סמוך לבית משפחת עידן (ראו תצלום אוויר בעמוד 131). כאן החל מסע ההרג של המחבלים בקיבוץ.

המחבלים ירו בבני הזוג סמדר ורועי עידן בתוך ובסמוך לביתם. שנים מילדיהם נשארו להסתתר בבית, ואילו אביגיל, הבת הקטנה, רחקה מהמקום ונאספה לבית משפחת ברודץ'.

מייד לאחר נחיתת המצנחים הממונעים, בין השעה 06:50 ל-06:58 נפרצה גדר היישוב, ככל הנראה בשני שערים בגדר הצפונית: השער המזרחי באזור השדה הסולרי והשער המערבי, המכונה פשפש הרחבה, מצפון למגרש הספורט ושכונת ההרחבה.

דרך שערים פרוצים אלה חדר גל ראשון של עשרות מחבלים רכובים על גבי טנדרים ואופנועים. כוח המחבלים שפשט על הקיבוץ באותו יום מנה כחמש מחלקות נוח'בה מחטיבת העיר עזה, מגדודי דרג' א-תופאח ונאצר רד'ואן. מספר המחבלים שהגיעו לקיבוץ, בכמה גלים, מוערך ב-200-250 (גופות של כ-100 מהם נמצאו בקיבוץ בתום הלחימה, וגופות של עשרות נוספים נמצאו בינו לבין גדר המערכת). המחבלים היו מצוידים בכלי נשק אישיים, מקלעים, מטולי אר-פיג'י, רימונים ומטענים. על כלי הרכב שננטשו ברחבי הקיבוץ נמצאו מנת תחמושת נוספת וציוד רפואי.²⁹

25 פקודת הגנת היישוב, עמ' 18.

26 בשטח היישוב נמנו ארבע נפילות של רקטות. **התחקיר המבצעי מלחמת חרבות ברזל, אוגדה 143, תחקיר הקרב על כפר עזה 7.10.2023-10.10.2024**, אוגוסט 2024 (להלן: **התחקיר המבצעי**).

27 ווטסאפ כיתת הכוננות.

28 מספר המצנחים – על פי תצלום של רועי עידן מ-ynet ומצלמת כוונת מנמ"ר, גדוד 13.

29 חטיבה 55, **תחקיר כפר עזה**, פרק המודיעין, מצגת, מתחקר: אל"ם עודד זימן, 17 בספטמבר 2024 (להלן: **תחקיר 55**).

עם הפריצה ליישוב התפצלו כוחות המחבלים לנקודות שונות ברחבי הקיבוץ. חלק מחוליות המחבלים נעו דרומה לעבר השכונות הדרומיות, דרך או בסמוך לשכונת ההרחבה, כשהן רוצחים בדרכם את אורלי שורצמן פינקו ובעלה דוד שגרו בקצה הדרומי של שכונת ההרחבה.

טנדר מחבלים אחד נע דרך האזור המשקי לרחבת המזכירות, שם נתקלו המחבלים ברכב נהוג על ידי חבר הקיבוץ דוד קציר (קצ'קו) שיצא בבוקר מהקיבוץ לטיול, ועם תחילת הירי ניסה לחזור למשפחתו. קצ'קו נורה למוות ברכבו.³⁰

חוליות מחבלים אחרות נעו מזרחה, תוך כדי הרג תושבים.³¹ בבית הסמוך למשפחת עידן הם רצחו את כל בני משפחת קוץ – לבנת, אביב, רותם, יונתן ויפתח. עומר צדיקביץ, שהיה אחראי מחשוב במועצה, נרצח בסמוך לרכבו בעת שיצא לנסוע, כבכל אירוע, למועצה האזורית כדי להפעיל את מערכות המחשוב בחמ"ל. את הדר ואיתי ברדיצ'בסקי רצחו בביתם, כשבעריסה לידם נותרו זוג תאומים בני 10 חודשים. בלהה אפשטיין, בת 81, נורתה למוות בפתח ביתה. מיכל אדמוני ובנה, סרן גיא אדמוני, נרצחו בביתם. גם מירה שטהל נרצחה בביתה, ומזרחה משם (ייתכן שעל ידי חוליה אחרת) נרצח בביתו שחר ברגשטין.

דורית (בר-אילן) ורטהיים – חברת הצח"י שהייתה אמונה על הפעלת התקשורת הפנים-יישובית המבוססת על תפוצת אס-אמ-אס, 'קהילהנט' הצליחה לשלוח בשעה 06:41 הודעה: "... לתושבי הקיבוץ, נא להסתגר בבתים ובממד"ים, עד הודעה חדשה". זאת, בטרם נרצחה יחד עם בן זוגה אביב. בנם, שהיה איתם בדירה, הסתתר ושרד. בהיעדרה נדרש זמן לראש הצח"י ולמנהלת הקהילה להפעיל מחדש את הרשת. בשעה 07:35 יצאה בקהילהנט הודעה "בוקר טוב. מחבלים בקיבוץ. נמשיך לעדכן. קהילנט". הדיווחים ברשת מאנשי הקיבוץ, בקהילנט ובשאר הרשת, היו רבים והיה קושי ליצור קשר עם בעלי תפקידים מחוץ ליישוב. עיקר המידע שיצא ממנו לרשויות ולכוחות השונים התבסס על שיחות והודעות טלפוניות מתושבים שהתקשרו למכריהם, תיארו את מצוקתם וקראו נואשות לעזרה. מספר תושבים בקיבוץ ומחוצה לו נטלו על עצמם ליצור קשר ולהעביר הודעות מתושבי המקום לצבא ולארגוני החירום. מידע והנחיות מגופים אלה לתושבים לא הועברו כלל.

30 ריאיון עם רועי כהן, תושב כפר עזה, על ידי שמאיר רן, כפר עזה, 26 ביולי 2024.

31 היות שבמועד כתיבת מאמר זה אין בידינו ידיעות מפורטות על מהלכי המחבלים, אין במאמר זה להצביע במדויק על הסדר והזמן של ההרג והרצח.

לחימת כיתת הכוננות של כפר עזה

בבוקר 7 באוקטובר נכחו ביישוב 14 מ־15 אנשי כיתת הכוננות. עם תחילת ירי התמ"ס והפעלת 'צבע אדום', הם הכניסו את בני משפחותיהם לממ"דים ודאגו לשהייתם שם. הירי נשמע חריג ביחס לעימותים קודמים, אך לא התקבלו הנחיות מהצבא להפעלת הכיתה. רק כרבע שעה לאחר תחילת הירי, כשהתקבלו דיווחים על נחיתת המצנחים הממונעים, התבהר שאין מדובר בעוד סבב רגיל. בשעה 06:45 הינחה מפקד כתת הכוננות, טל אילון, בקבוצת הווטסאפ על פתיחת הנשקיה ומיד אחריו הכריז הרבש"ץ אביאני "חברים אמת, אמת, כתת כוננות תוקפץ".³²

על פי התרגולת, יצאו אנשי הכיתה אל הנשקיה להצטייד בנשק ולקבל משימות. הראשונים להגיע היו בעלי התפקידים – שחר אביאני וטל אילון, שבתיהם סמוכים לנשקיה, ואיתם הגיעו אורי רוסו ואבי הנדי.

הנשקיה היא מבנה חד־קומתי בן חדר אחד, מוקף מדרום וממזרח ברחבה פתוחה, נטועה במספר עצי זית. בניצב למבנה, ממזרח לו, נמצא מבנה הארכיון של הקיבוץ. מדרום, בטווח של כ־25 מ', עומדים שני מבנים צמודים – בית המכלול והמספרה. ממערב, במרחק 50-60 מ', מצויים הגלריה, בית הכנסת והמועדונית. הרחבה והכניסה לנשקיה נשלטות מכל המבנים סביב. (ראו תצלום אוויר בעמ' 135).

בשעה 06:50 דיווח רוסו, סגן מפקד כיתת הכוננות,³³ שהוא בנשקיה; משם יצא יחד עם טל, מפקד הכיתה, מערבה. השניים נעו, ככל הנראה, לכיוון המצנחים שעליהם דיווח אביחי ברודץ' כבר בשעה 06:42. בדרכם הם נתקלו במחבלים. ב־07:00 לערך דיווח טל בקבוצת ווטסאפ של כיתת הכוננות: "אני פצוע, ורוסו, ליד הבית של עידו שמריז, מחבלים במדי צה"ל, חסלו אותם, חסלו אותם, אחרי זה נטפל בפצועים".³⁴ גופותיהם של השניים נמצאו סמוך לשביל שמצפון לבית ברדיצ'בסקי-שמריז (בית מס' 510).

32 כיתת הכוננות, דברי טל אילון, כפר עזה, 7 באוקטובר 2023, שעה 06:45.

33 שם.

34 שם.

גם אופיר ליבשטיין, חבר כפר עזה וראש המועצה האזורית שער הנגב, הגיע מייד לנשקיה. הוא יצא עם נשקו ומחסנית ורץ לכיוון האויב. גופתו נמצאה מאוחר יותר על ידי בנו, לאחר שנורה ברחבה שלפני ביתו.³⁵

יניב אוחנה יצא מביתו ברכב שהחנה ליד הקניונית ורץ בטעות לחמ"ל, שם פגש את נדב עמיקם. החמ"ל היה נעול, והשניים רצו לנשקיה ונפגשו עם שחר ואבי.

כשאביחי יצא להתייצב בנשקיה, הוא מצא בפתח ביתו את אביגיל עידן. כאמור, אביגיל בת השלוש נמלטה מבית הוריה שנרצחו בתחילת האירועים ואחיה נשארו במסתור בביתם. ממנה הבין אביחי על אופי האירוע. הוא הכניס אותה לביתו וצרף אותה לאשתו, הגר, ולשלושת ילדיהם. אביחי מיהר להצטרף לחבריו בכיתת הכוננות בנשקיה. בדיעבד היה זה מפגש אחרון לפני שמשפחתו ואביגיל נחטפו לעזה.³⁶

גם עידו שמריז הגיע לנשקיה מביתו. בדרכו חלפו על פניו טל ורוסו. בנשקיה הוא פגש בחטף את אופיר, שמיהר לצאת.³⁷

בעוד חברי כיתת הכוננות מגיעים לקחת נשק, נפתחה מצפון אש יעילה של מחבלים אל רחבת הנשקיה. האם ידעו המחבלים על הנשקיה והגיעו לשם על פי תוכנית או שהיה זה מפגש אקראי בין הכוחות? סביר שידעו, אך לפי שעה אין בידינו תשובה מהימנה על כך.

נדב ועידו דילגו בשטח הפתוח למבנה הגנרטור בחלקה הצפון-מזרחי של רחבת הנשקיה וניהלו חילופי אש עם חוליה של מספר מחבלים שתפסו מחסה מאחורי ומתחת לכלי רכב שחנה ברחבת החנייה ליד בית אביאני. בעת שדילגו חזרה, ובמהלך חילופי האש ברחבת הזיתים, נפגעו שלושה מאנשי הכיתה – שחר, נדב ואבי, ונותרו שוכבים בחורשה.

יניב ניסה לאגף את הנשקיה, וכשחזר ראה את השלושה פגועים ברחבה שלפני הנשקיה. בהמשך הוא זיהה שני מחבלים שקפצו מהמקום, ירה באחד מהם ניהל חילופי אש עם השני, וכשהיה למחבל מעצור בנשק ירה גם בו.³⁸

³⁵ ראו דבריה של ורד ליבשטיין: **כאן 11, זמן אמת**, עונה 8 פרק 5 – "כיתת כוננות, לא לירות!" (להלן: **זמן אמת**).

³⁶ הוחזרו במסגרת עסקת שחרור החטופים ב-26 בנובמבר 2023.

³⁷ **תחקיר כיתת הכוננות כפר עזה**, על ידי שמאי רן, כפר עזה, 28 בנובמבר 2023 (להלן: **תחקיר כיתת הכוננות**).

³⁸ **ריאיון עם יניב אוחנה, חבר כיתת הכוננות**, על ידי שמאי רן, המרכז הרפואי שיבא בתל השומר, 27 בדצמבר 2023 (להלן: **ריאיון אוחנה**).

בינתיים הגיעו והצטרפו ללחימה חברים נוספים של כיתת הכוננות. דקל סיג ואביב ברעם הגיעו למקום לאחר שהשאירו את הקטנוע עליו רכבו מבתיים באזור תחנת ההסעה, ודילגו בין המספרה לנשקיה בחיפוי של עידו. סרגיי יענקלביץ יצא מביתו רכוב על אופניים.³⁹ הוא השאיר אותם בפינת בית המכלול ודילג לנשקיה. בר אלישע, לאחר שהשאיר את שתי בנותיו אצל השכנים, יצא ברכבו אל קרבת הנשקיה והמשיך לשם רגלית.

השטח כולו נשלט באש המחבלים. חברי הכיתה ניהלו חילופי אש עם המחבלים שתקפו אותם בחסות הפאה הדרומית של הנשקיה. מהפינה הדרום-מזרחית של הנשקיה זוהה מחבל ליד הבית של טל, מפקד כיתת הכוננות. עידו ואביב השיבו אש, פגעו והסתערו למקום; לאחר שוידאו פגיעה, חזרו לנשקיה.

אביב החליט לצאת ממחסה הנשקיה ולנסות לחלץ את הפצועים – אבי, שחר ונדב. ביציאה לשטח הפתוח הוא נפגע מירי, נפצע ונשכב שם. בכוחותיו האחרונים הוא דיבר בטלפון עם אישתו, דיווח על המצב, התקשר גם לאישתו של אבי הנדי והעביר לה ממנו מסר אחרון.⁴⁰

עידן שלזינגר, לאחר שנתקל במחבלים, נסע ברכבו לקרבת הנשקיה, וכשהתקרב זיהה את הפצועים וההרוגים ברחבת הזיתים. אביב סימן לו בידיו, בכוונה להזהיר אותו מירי מהגות. לאחר ניסיון לא מוצלח להגיע לנשקיה, חזר שלזינגר לביתו ובתוך כך יידע אנשים והזהיר אותם מפני הטבח. הוא לקח ברכבו את משפחתו ויחד עם שכניו (כולל בנותיו של בר) יצאו לקיבוץ סעד הסמוך. שם, בצומת על כביש 232, כיוון כוחות תגבור שהגיעו למקום.⁴¹

מכיתת הכוננות נותרו שישה לוחמים, בשטח נשלט בירי אויב וללא פיקוד. הם הרגישו שהלחימה במקום חסרת תוחלת והחליטו לנתק מגע.

עידו, דקל ואביחי פנו לכיוון ביתו של עידו. בדרך נפרד מהם אביחי והשניים הנותרים המשיכו לביתו של עידו, שם שהו בממ"ד בהמשך היום עד שחולצו.

יניב סיפר שהוא נשאר במקום, דילג למחסה מתחת למדרגות בית הארכיון וניהל חילופי אש מול מחבלים, ששניים מהם נמצאו באזור המועדוניות. בשעה 10:15 התקשרה אישתו ודיווחה על מחבלים בבית. הוא ניתק מגע מהנשקיה,

39 ריאיון עם סרגיי יענקלביץ, חבר כיתת הכוננות, על ידי שמאי רן, שפיים, 7 בדצמבר 2023 (להלן: ריאיון יענקלביץ).

40 ראו: דברי שרון הנדי וחלי ברעם בתוך: **זמן אמת.**

41 דברי עידן שלזינגר בתוך: **תחקיר כיתת הכוננות.**

תצלום אוויר של מרחב הנשקיה.

עלה על רכבו ונסע לכיוון ביתו. בדרך על הציר ההיקפי מצפון, באזור שכונת דור צעיר נתקל במחבלים, ניהל אש, נפצע בידו וחילץ עצמו לאחור עם רכבו לרחבת המרכולית. בשארית כוחותיו הצליח להגיע אל הרמפה, לברז כיבוי אש, שם שתה והמתין. לאחר כשעתיים וחצי להערכתו, הגיע רכב משטרי ופינה אותו אל מחוץ ליישוב.⁴²

אביחי, שהתנתק מחבריו, המשיך לחמ"ל הנמצא בקומת הקרקע של מבנה חדר האוכל. בפתח החמ"ל הוא נקלע לקרב מטווח קצר עם מחבלים. בשעה 08:25 דיווח בקבוצת הווטסאפ שנפצע.⁴³

⁴² ריאיון אוחנה.

⁴³ ווטסאפ כיתת הכוננות.

רחבת הנשקיה, מבט ממבנה המכלול (צילום שמאי רן).

בר וסרגיי יצאו לכיוון שכונת ההרחבה. בדרכם נתקלו במחבל, ירו בו וסטו ממסלולם דרומה, שם זיהו קבוצה של מחבלים. ליד בית ארז יצקן הם מצאו מחסה במחסן. ממקום מסתורם זיהו עוד קבוצה של מחבלים, כשהם סורקים את הבתים מדרום למדשאת חדר האוכל.

גם תושב הקיבוץ גון סוסנה זיהה מביתו הסמוך לחדר האוכל, קבוצה של כ-10-15 מחבלים; הם נעו, לדבריו, בצורה מאורגת וניתן היה להבחין במפקדם. הם סרקו חלק מהבתים וירו בכל מי שנקלע בדרכם.⁴⁴

בנוסף לרצח דורית (בר אילן) ורטהיים⁴⁵ ובן זוגה אביב ורטהיים, נרצחו בביתם בני משפחת פלד – גילה, יזהר ודניאל בנם. בבית מולם נרצחו בני הזוג תמי זיו פלג ואיתן זיו. הניסיון לרצוח את בני משפחת יצקן נכשל; בנסותם לפוצץ את דלת הממ"ד פצעו המחבלים את ארז, אבי המשפחה. טובה וארן גורן, אם ובתה, נרצחו בביתה של טובה. באותה שכונה נרצח גם אליקו רייכשטיין שהיה בדרכו לרכיבת אופניים. מודי אמיר נרצח בביתו כשיצא מהממ"ד להגן על משפחתו, ויהב וינר נרצח כשחיפה על בריחת אישתו ובתו התינוקת.

44 ריאיון עם גון סוסנה, תושב כפר עזה, על ידי שמאי רן, תל אביב, 31 בדצמבר 2023 (להלן: ריאיון סוסנה).

45 כאמור, דורית (בר אילן) ורטהיים הייתה אחראית על התקשורת עם התושבים בצוות החירום היישובי (צח"י).

סרגיי נפרד מבר ונע לשכונת ההרחבה. בעודו סורק בשכונה קיבל מסרון מחברו, אביחי על פציעתו בפתח החמ"ל ויצא מייד לכיוון החמ"ל. בשעה 08:44 הגיע למקום, ונפצע גם הוא, בעת שחצה את רחבת חדר האוכל – 'הפיאצה'.⁴⁶ סרגיי הצליח לחלץ את עצמו לעבר אביחי ששכב פצוע בפתח החמ"ל. השניים היו תחת אש מחבלים עד שזו הוסטה, ככל הנראה בשל הופעת נמ"ר מהפלוגה המסייעת של גדוד 13 על רחבת הדשא בשעה 09:00 בקירוב.⁴⁷ בהמשך הם קיבלו סיוע מכוחות שנכנסו ליישוב עד שחולצו בשעה 14:00 על ידי רכב משטרה.⁴⁸

בר ששהה במחסן בית ארז יצקן קיבל שיחת טלפון מתושב סעד שעמד להיכנס לישוב, שיחה שהופנתה אליו על ידי עידן שלזינגר. בר סיפר לו שיש מחבלים ומתחולל טבח בכפר עזה, קבע איתו להיפגש במזכירות ויצא לשם. באזור חניית המזכירות חבר בר לשלישיית אזרחים שהגיעו מסעד. הוא הוביל אותם לחדר האוכל והחמ"ל, שם הם חברו לאביחי וסרגיי הפצועים, לקחו מהם את נשקם והמשיכו בתנועה. בדרכם פגשו בגון, ובר התשוש נשאר איתו בביתו.

בשעה 09:35 נכנס ליישוב כוח מאולתר בהובלת קצין היישובים האוגדתי. כוח זה חבר בשעה 09:54⁴⁹ לאביחי וסרגיי, והשאיר איתם חובש שטיפל בהם עד שחולצו.

במקביל לפעולות כיתת הכוננות, הצטרף ללחימה תא"ל ישראל שומר, מפקד אוגדה 146 ותושב כפר עזה. בעת שהחלה המתקפה, התארגן שומר בביתו כדי לצאת לריצה. לאחר שהכניס את משפחתו לממ"ד, צפה החוצה וזיהה מצנחים ממונעים חולפים מעל ביתו לקראת נחיתה באזור מגרש הכדורגל. הוא הבין שמדובר בפשיטה על היישוב ודיווח על כך טלפונית לרמטכ"ל, לבכירים נוספים בצה"ל ולרבש"ץ. היות שהשאיר את נשקו בבסיס, הצטייד בסכין ויצא אל מרכז הקיבוץ במטרה להצטייד בנשק.⁵⁰ הוא נע בהסתר והגיע לבית של גון סוסנה. לגון היה אקדח, ושומר קרא לו לבוא עימו. הם התחילו בתנועה צפונה לכיוון

46 ווטסאפ כיתת הכוננות.

47 ריאיון סוסנה.

48 ריאיון יענקלביץ.

49 מצלמת ראש של השוטר כתר צורן, מתוך: כאן 11, "גבורת הצלף מכפר עזה" <https://www.facebook.com/watch/?v=240214242424890>

50 על פעילותו של תא"ל שומר ראו: <https://www.youtube.com/watch?v=tjwwmeWPtOg> ו- <https://www.israelhayom.co.il/magazine/hashavua/article/14891498>

גני הילדים, שם זיהו מחבל לבוש מדי צה"ל. המחבל ירה צרור גון השיב באש מאקדחו, וכנראה פגע במחבל; אולם המחבל, שהיה כנראה חלק מחוליה שהשיבה אש לכיוונם, נעלם. הם ניתקו מגע ונפרדו. גון חזר להגן על ביתו ושומר המשיך דרומה עד לבית 415;⁵¹ שם חבר לכוחות מגדוד 13.

על אף נחישותם של אנשי כיתת הכוננות, הם מצאו עצמם בנחיתות מול האויב שהצליח לצבור כוח במהירות רבה בטרם הספיקה כיתת הכוננות להיערך ללחימה. לאחר הקרב העקוב מדם באזור הנשקיה, אף שחלק מהחברים המשיכו לפעול כבודדים, הפסיקה הכיתה להוות כוח לוחם אפקטיבי.

הלחימה בגזרת נחל עוז, עד 08:30

קבוצות הווסטאפ בכפר עזה היו פעילות מאוד והעבירו מידע וקריאות לעזרה. השאלה המרכזית שעלתה הייתה: "איפה הצבא??"

בבוקר 7 באוקטובר, בשעה 06:30, הותקפו כל מחנות נחל עוז (כמו כל המחנות בגזרת רצועת עזה) באש תלולת מסלול. בחסות האש חדרו לגזרה מאות מחבלים, רובם רכובים על גבי טנדרים ואופנועים.⁵² מחמישה טנקים מאוישים שהיו בגזרה, שניים נפגעו בתנועה לעמדות ושניים נפגעו מאוחר יותר בלחימה על מוצב נחל עוז. החיילים במחנות הגדוד נלחמו על נפשם.

הסמג"ד נפצע קשה בשעה 06:55⁵³ בלחימה על מוצב נחל עוז, מ"פ הגזרה, רס"ן שילה הר אבן, היה בעת תחילת ההתקפה ליד מוצב נזמית עם כוח כוננות נייד. את רכבי החפ"ק והכוננות (שלושה כלי רכב ממוגנים מסוג 'דויד') שלח להגנת כפר עזה, על הטנק שהיה עימו פקד: "סע לכפר עזה, מה שמעניין אותי זה כפר עזה",⁵⁴ ואילו הוא עלה על הנמ"ר, יצא לעזרת אנשיו הנלחמים במוצב נחל עוז ונפל שם בקרב. הטנק ניהל חילופי אש עם רכבי מחבלים בקדמת כפר עזה, אך בשעה 10:30, בהיעדר פיקוד גדודי ופלוגתי בגזרה, עזב את המקום ויצא לחלץ את אנשי צוותו של טנק אחר מפלוגת השריון, בפקודת מפקדו

51 ריאיון עם תא"ל ישראל שומר, מפקד אוגדה 146 ותושב כפר עזה, על ידי ענת שטרן, שגיט טורגן ושמאי רן, חוות השומר, 12 בדצמבר 2023.

52 ריאיון עם סא"ל תומר גרינברג, מג"ד 13, על ידי חלוצי רודוי וצביקה וולק, צומת אורים, 26 באוקטובר 2023 (להלן: **ריאיון מג"ד 13**).

53 רשת קשר גדוד נחל עוז 'נשרים', שעה 06:55: כספיתון משנה [קשר הסמג"ד] "קבלי כי הסמג"ד חטף כדור...".

54 רשת קשר פלוגת נחל עוז "גרנט", שעה 07:11.

האורגני (שלא היה בגזרה ולא היה מודע לתמונת המצב).⁵⁵ רכבי ה'דויד' ששלח הר אבן כלל לא הגיעו לכפר עזה.

כוח הכוננות הגדודי, בפיקוד מ"פ המסייעת, על גבי ארבעה כלי רכב התייצב כבכל בוקר לכוננות במשואות יצחק הישנה. עם תחילת האירוע, יצא לסייע לקיבוץ נחל עוז ובהמשך, לאחר שצירף אליו נמ"ר, הופנה לביצוע התקפת נגד על מוצב נחל עוז יחד עם מ"פ ב'. בשעה 08:00 פקד עליו מח"ט צפונית: "כפר עזה ונחל עוז זו כרגע המשימה".⁵⁶ גם מג"ד 13, שעשה דרכו מביתו לגזרה, שלח אותו לכפר עזה.⁵⁷

הנמ"ר, בפיקוד מ"פ המסייעת, שנכנס לשוב בשעה 08:30 היה הכוח הצבאי הראשון שהגיע לקיבוץ. בהמשך הצטרף אליו שאר כוח העתודה על גבי כלי רכב 'רכים', ואלה חברו לתא"ל שומר. הכוח ירד מהנמ"ר והמשיך בלחימה לשכונת ההרחבה, שם ניהל קרבות נגד מחבלים והכווין אש על רכבי מחבלים שהיו בתנועה אל הקיבוץ.

לצוות הקרב הגדודי בגזרת נחל עוז, שאמור היה להגן ולהחיש עזרה ליישובים שבגזרתו, היו בסוף היום 95 הרוגים ועשרות פצועים.⁵⁸ שרשרת הפיקוד של הגדוד נפגעה קשה: הסמג"ד, שהיה בבוקר המתקפה מפקד הגזרה, נפצע קשה מייד בתחילת הלחימה; מ"פ גזרת נחל עוז, רס"ן שילה הר אבן, נהרג; וסגן מפקד פלוגת הטנקים נפצע.⁵⁹ הכוח הנייד היחיד שנותר הופנה לכפר עזה. לוחמי הכוח נלחמו בגבורה, אך זה היה בבחינת מעט מכדי לשנות את המצב.

לחימת כוחות התגבור וכוחות צה"ל בקיבוץ, 08:30 ואילך

בשעה 08:30 לערך הגיעו מקיבוץ סעד הסמוך שלושה אזרחים מצוידים בשני רובים ובאקדח (אחד מהם הגיע יחף).⁶⁰ בהדרכתו של בר מכיתת הכוננות הם נעו למזכירות, שם ראו את טנדר המחבלים בכיכר שליד המזכירות ורכב נוסף

⁵⁵ מפקדת חיל השריון תח"ש, תחקיר צוותי בלחימה – תח"ש מילואים-מלחמת 'חרבות ברזל' - צוות 3, פלוגת חרמון, גדוד 77, 19 באוקטובר 2023.

⁵⁶ רשת הקשר 'נשרים', שעה 08:12.

⁵⁷ ריאיון מג"ד 13.

⁵⁸ שיחה עם צפרייר תפארת, מתחקר גדוד 13.

⁵⁹ ריאיון מג"ד 13.

⁶⁰ נצפו במצלמות האבטחה של תחנת הדלק דור הסמוכה ליישוב בשעה 08:20, 31 בדצמבר 2023.

שבו היה מוטלת גופתו של דוד קציר (קצ'קו). לאחר שפגשו בשעה 09:01 בנמ"ר של גדוד 13,⁶¹ המשיכו בתנועה לחמ"ל ומשם לשכונת ההרחבה.

בשעה 09:45 נכנס גם כוח מאולתר בהרכב קצין היישובים האוגדתי, שני אזרחים ושני שוטרים. לאחר שאחד מהם נשאר עם סרגיי ואביחי הפצועים בפתח החמ"ל, המשיכו האחרים בתנועה עד לפאתי שכונת דור צעיר. שם, כשאחד מהם פצוע קשה, ניהלו חילופי אש ונלחמו עם מחבלים עד שחברו אליהם כוחות צה"ל בשעות הצהריים.

כוחות הצבא הראשונים שלא מן הגזרה הגיעו לכפר עזה בשעה 10:30. היו אלה כוחות מיחידת 'דובדבן' וצוות מסיירת מטכ"ל, שנלחמו בשכונה הדרומית.

כוחות נוספים הגיעו לקיבוץ במשך היום; בתחילה כוחות קטנים ומאולתרים, ובהמשך יחידות מלאות. הכוחות הראשונים פעלו במקביל, ללא תיאום, ללא תמונת מצב על האויב, ללא תמונת מצב על כוחותינו ולא על מצב האזרחים. כוחות אלה, שמטרתם הייתה ברורה – לטהר את היישוב ממחבלים ולהציל כמה שיותר תושבים – פעלו באומץ ובנחישות וספגו נפגעים רבים בלחימה.

במקביל להגעת כוחות התגבור והלחימה ברחבי הקיבוץ, נמשך מסע ההרג. עיקר מעשי הרצח התבצעו בשכונות הצפוניות הסמוכות לגדר הצפונית, אליהן הגיע צה"ל באיחור. בשכונות אלה, בין 10:30 ל-12:00⁶² לערך התבצעו חטיפות של 19 תושבים.⁶³

חלפו עוד שעות רבות עד שהצליחו הכוחות לייצב מערכת פיקוד ושליטה ולפעול בצורה סדורה, והלחימה נמשכה במלוא עוצה עד לשעות הלילה המאוחרות. שליטה ברוב השטח הושגה בבוקר יום ראשון, 8 באוקטובר, וטיהור השטח ממחבלים נמשך עד יום שני, 9 באוקטובר.

עד לסיום הלחימה ספג קיבוץ כפר עזה 62 נרצחים (כולל אנשי כיתת הכוננות). נחטפו ממנו 19 אזרחים, מהם שניים נהרגו בשוגג בידי כוחות צה"ל לאחר שהצליחו לברוח מידי חוטפיהם;⁶⁴ 15 הוחזרו ושניים, בעת

⁶¹ מתוך צילום וידאו מהנמ"ר של מ"פ מסייעת 13, 7 באוקטובר 2023.

⁶² **תחקיר 55.**

⁶³ תושב נוסף שנחטף, יורי לוין, הצליח להימלט משוביו.
<https://www.youtube.com/watch?v=wQAKNiNeEss>

⁶⁴ אלון שמרזי ויותם חיים שנחטפו מכפר עזה יחד עם סאמר טאלקה נהרגו בשוגג ע"י חיילי צה"ל ב-15 בדצמבר 2023 (את"צ, יומן המלחמה, 15 בדצמבר 2023).

כתיבת שורות אלה, עדיין ברצועת עזה. מהכוחות הלוחמים – צה"ל ושב"כ – נפלו בקרבות 18 לוחמים.⁶⁵

סיכום

כבכל מתקפת פתע, גם במקרה זה השעות הראשונות היו גורליות. על אף לחימתם העיקשת וגבורתם של חברי כיתת הכוננות, עד להגעת כוחות צה"ל פעלו המחבלים בכפר עזה כמעט ללא הפרעה. עד השעה 08:30 הם רצחו 37 תושבים (בהם חללי כיתת הכוננות) מ־62 התושבים שנרצחו בקיבוץ באותו יום. התושבים הסתתרו בממ"דים, חלקם היו במאבק על דלתות הממ"דים מול המחבלים. רוב תושבי הקיבוץ חולצו בלילה שבין שבת לראשון.

שני מרכיבי ההגנה ברמת השטח – צה"ל ומערכת הגנת היישובים האזרחית – קרסו. אמנם כוחות הצבא התעשתו והשתלטו מחדש על היישוב ועל השטח, אולם לא היה די בכך.

היכולת להתמודד בעתיד מול התקפות פתע לשטח ישראל מותנית במוכנות ובהיערכות נכונה של כוחות הצבא בשילוב עם מערך הגנה אזרחי מקומי זמין ומותאם למשימותיו.

חובתי לסיים מאמר זה בהתייחסות לגיבורי האירוע:

- תושבי כפר עזה, שנאלצו להילחם על נפשם ולשרוד את התופת תוך גילויי אומץ, תושייה ומעשי גבורה רבים;
- אנשי כיתת הכוננות של כפר עזה, שהתייצבו לקריאה להגן על הקהילה והשאירו את משפחותיהם מאחור; הם נלחמו וניסו להתמודד עם מצב שלא היו ערוכים לו בתנאי נחיתות ואי־ודאות. מתוך 14 שהתייצבו 7 נפלו בקרב ו־3 נפצעו. כולם פעלו כמיטב יכולתם והבנתם את המצב.

אחרית דבר – מחשבות מן העבר

בפקודת הגנת היישוב⁶⁶ נכתב: "הגנת הישוב מתבססת על כוחות צה"ל ותושבי הישוב עצמו". בפועל, ההפתעה ועוצמת ההתקפה הכריעו גם את הכוחות הגזרתיים המדוללים ומנעו מהם את היכולת לעמוד במשימתם – למנוע הגעת מחבלים ליישוב. במצב שנוצר, כיתת הכוננות שאמורה הייתה

⁶⁵ מניין זה כולל את רס"ל יונה בצלאל בריף ז"ל שנפצע בקרב זה ונפטר מפצעיו ב-26.11.2024.

⁶⁶ פקודת הגנת הישוב, עמ' 14.

לתת מענה ראשוני בלבד עד להגעת כוחות צה"ל, מצאה עצמה במשך זמן ארוך מהמתוכנן הכוח הלוחם היחיד בקיבוץ מול עשרות מחבלים מצוידים, מאורגנים ומאומנים. בשל רמת המוכנות הנמוכה, יחסי הכוחות והתנאים המבצעים, לא שרדה הכיתה, והשפעתה על המתרחש הייתה מוגבלת.

מצב זה מעלה הרהורים על עצם התפיסה וההיערכות להגנת היישוב, ובעיקר על הקשר בין צה"ל לתושבים. במלחמת העצמאות, ובפרט בחבל ארץ זה של הנגב הצפון-מערבי, היו היישובים ויושביהם קו ההגנה של מדינת ישראל הצעירה. היישובים מוגנו והתחפרו במיטב האמצעים של אז; חלקם פינו את התושבים "הלא-לוחמים", והקרבות התנהלו על גדרות היישובים.⁶⁷ חשוב לציין, שבעוד שכל היישובים עמדו בהצלחה, חלקם רק בכוחות עצמם, מול התקפות של כוחות בלתי סדירים, הרי שמול התקפות של כוחות סדירים וסדירים למחצה, למעט מקרה בודד, היישובים שבלמו את התקפות האויב עשו זאת בסיוע של היחידות הלוחמות.⁶⁸

גם אחרי מלחמת העצמאות נתפסה ההתיישבות כקו המגן וכאמצעי למימוש החזקה על הארץ ועל נכסיה. יישובים נבנו לאורך גבולות הארץ, ולעיתים מוקמו שם משיקולים טקטיים-ביטחוניים יותר מאשר משיקולים אזוריים. בהתייחסו לדרכי התמודדות עם הבעיות הביטחוניות של המדינה הצעירה, כתב אלוף מאיר עמית: "מה הייתה התשובה שניסינו לתת? הלא היא הקמת יישובים שתכליתם ניסיון לתקוע טריזים, למלא חללים, לשלוט על דרכי התחבורה ולהוות בסיסים לכוחות הפטרול שלנו".⁶⁹

על יישובים אלה צריך היה להגן, ולשם כך נבנה מערך ההגמ"ר – ההגנה המרחבית – שאמור היה להגן על היישובים ולאפשר ליחידות הצבא חופש פעולה התקפי או הגנתי. מערך ההגמ"ר הורכב מתושבים לוחמים בני המקום, שהתייצבו בעת חירום למשימות הגנה שונות, הן בהגנת היישוב והן להגנת המרחב. כוחות הגמ"ר אורגנו במסגרות צבאיות, חבלים, גדודים וכו', שעסקו הן בבניית הכוח והן בהפעלתו בעת חירום. מערך הגמ"ר לבש פנים רבות

⁶⁷ מאיר פעיל, "התיישבות במבחן מלחמת העצמאות", דפי אלעזר 3: התיישבות וביטחון, עמיקם, אוניברסיטת תל אביב, 1981, עמ' 80.

⁶⁸ שם, עמ' 84.

⁶⁹ אלוף (במיל') מאיר עמית, "תפקיד ההתיישבות באבטחת הגבולות ובשמירת הריבונות ממלחמת העצמאות עד מלחמת ששת הימים", דפי אלעזר 3: התיישבות וביטחון, עמיקם, אוניברסיטת תל אביב, 1981, עמ' 107.

במהלך השנים כנגזר מרמת האיום וממאזן התפקידים בינו לבין המערך הצבאי בגזרה; ממצב שבו היה מערך משמעותי להגנת המרחב ועד מצב שבו היה מרכיב משני במערך ההגנה.⁷⁰

בתקופה שלפני מתקפת החמאס, מתוך תחושה של עליונות וביטחון בהתרעה ובמכשול, נדחק מקומו של המרכיב האזרחי בהגנת היישובים והמרחב; ממערכת המשולבת בהגנה עם הכוחות הסדירים לאוסף של כיתות כוננות, אשר בשגרה אין עליהן פיקוד אחיד האחראי על בניין הכוח. שילובם במערך הכוננות והמגננה מותנה בפניות של מפקדי יחידות הבט"ש, המתחלפים מעת לעת, וברמת האימון הכרחית מינימלית.

מהתקפת חמאס נגזרים שני לקחים מרכזיים:

- במתקפת פתע נרחבת, זמינותם של הכוחות הסדירים לסיוע ליישובים תהיה מוגבלת בזמן ובסד"כ.
 - אנשי הגנת היישוב והמרחב האזרחי, גם אם הם מיומנים פחות מבחינה צבאית, נהנים מיתרונות של זמינות מיידית, היכרות עם השטח ובעיקר מוטיבציה גבוהה להגן על עצמם, על משפחתם ועל קהילתם.
- לאור תובנות אלה, יש לארגן מחדש את כוחות הגנת היישוב כמרכיב משמעותי במערך ההגנה. יש לערוך, לצייד ולתרגל את תושבי היישוב וכוחות הכוננות להגנה ולהתמודדות עם מצבי חירום שונים; ויש לבחון ולעדכן את מערכת היחסים שבין היישוב הבודד למערך ההגנה כולו.
- בשנת 1979 כתב אלוף אהרון יריב מאמר העוסק בהיעדר עומק אסטרטגי, ודומה כי חזה את פני העתיד:

אולם גם אם נקיים כוחות בפועל ככל יכולתנו, עלול המצב להיות קשה מאוד אם נצטרך לסמוך רק עליהם. לאושרנו נמצאת בידינו תשובה שעשויה להקל והיא – ההגנה המרחבית [...] הצלחתה של ההגנה המרחבית תלויה במידה רבה גם בשילובה האורגני ביתר הכוחות במערכת ההגנה שצה"ל יקיים.⁷¹

⁷⁰ דותן דרוק, "הגנה מרחבית – עלייתה, ירידתה ולידתה מחדש", **בין הקטבים** 19, פברואר 2019.

⁷¹ אהרון יריב, "עומק אסטרטגי – השקפה ישראלית", **מערכות** 270-271, אוקטובר 1979.

נספח – חברי כיתת הכוננות – לוחמי הקיבוץ

צוות רבש"ץ

שחר אביאני ז"ל, רבש"ץ, בן 56

אברהם חננאל הנדי ז"ל, סגן רבש"ץ, בן 37

לוחמי כיתת הכוננות

טל אילון ז"ל, מפקד כיתת הכוננות, בן 46

אורי שמעון רוסו ז"ל, סגן מפקד כיתת הכוננות, בן 44

אופיר ליבשטיין ז"ל, בן 50

נדב עמיקם ז"ל, בן 39

אביב ברעם ז"ל, בן 33

אביחי ברודץ', בן 43

עידו שמריז, בן 33

דקל סייג, בן 33

סרגיי ינקלביץ, בן 44

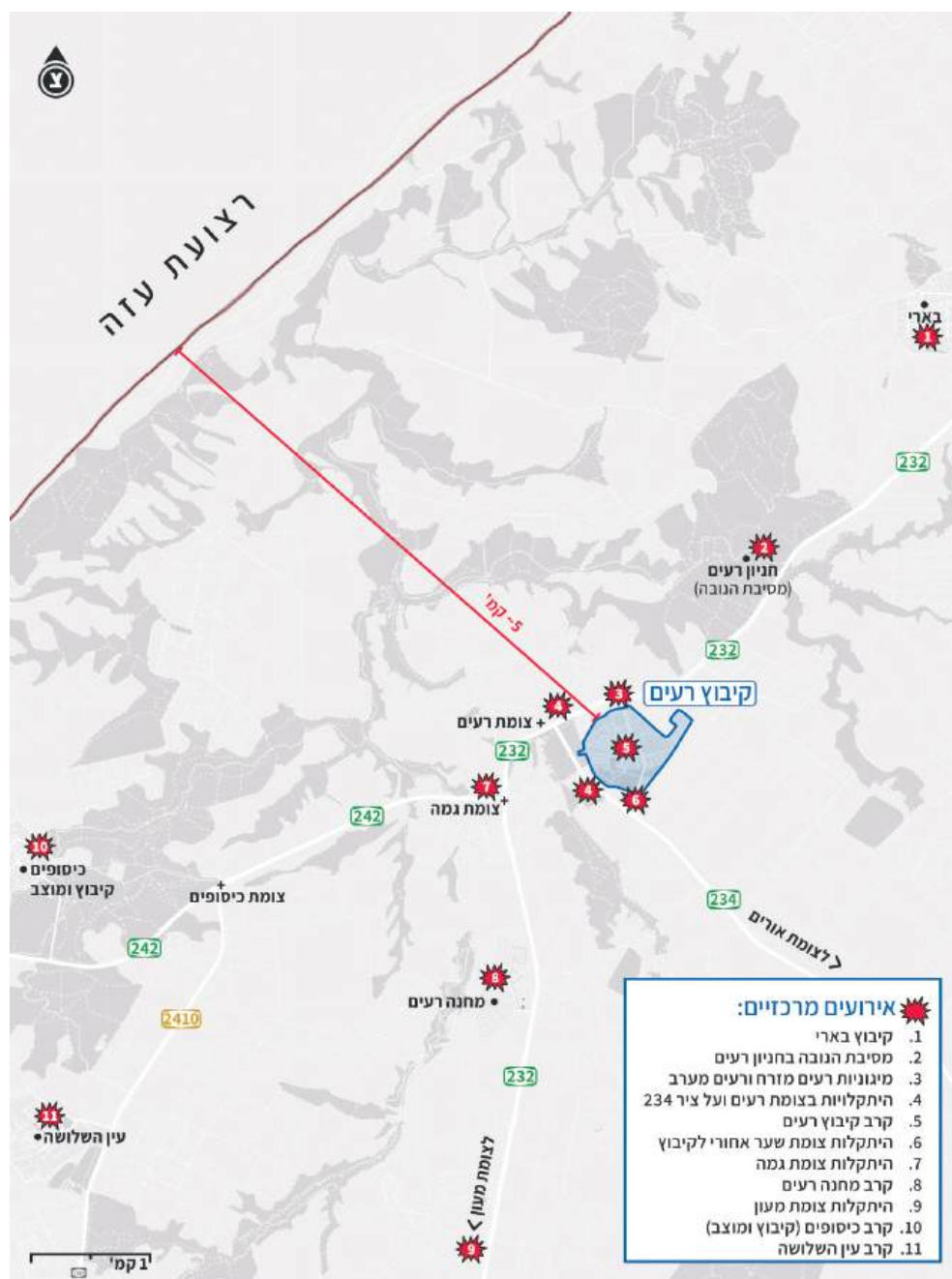
יניב אוחנה, בן 45

בר אלישע, בן 42

עידן שלזינגר, בן 39

תקציר |

בבוקר 7 באוקטובר 2023 היה קיבוץ רעים, השוכן כ־5 ק"מ בלבד מרצועת עזה, אחד מיעדי ההתקפה הרצחנית של ארגון חמאס. אל מרחב רעים הגיעו כ־100 מחבלים, מהם 80 לפחות חדרו אל תוך היישוב משלושה כיוונים שונים. בשל עוצמת ההתקפה, לא הצליחו כוחות צה"ל שהוקצו לגזרה להגיע ולסייע לאנשי הקיבוץ. על כן עם פרוץ ההתקפה עמדו להגנת הקיבוץ שישה חברי כיתת כוננות פעילים בלבד, אשר הגנו בגבורה ובאומץ על קיבוצם תוך ניצול יתרון המגן כבני המקום. בשעה 10:00 הצטרפו שני שוטרי מג"ב ושלושה שוטרי משטרת ישראל ללוחמי כיתת הכוננות. כוחות מצומצמים אלו הצליחו למנוע מסע הרג בקיבוץ ולדחוק את המחבלים לשכונת הצעירים בצפון. באמצעות ניתוח העושה שימוש בכלי מיקרו־היסטוריה, המאמר מספר את סיפור הקרב של כיתת הכוננות מתחילת ההתקפה ועד השעה 12:00 בצהריים, וזאת כדי לפתוח צוהר להבנת פיסה אחת מאירועי היום הנורא בהיסטוריה של קיבוץ רעים, יישובי הנגב המערבי ומדינת ישראל כולה.

מפת האירועים המרכזיים באזור קיבוץ רעים.

קרב כיתת הכוננות של קיבוץ רעים ב־7 באוקטובר

ענת שטרן¹

מבוא

התאריך 7 באוקטובר 2023 נחרט בלבה של האומה הישראלית לעד. בשעה 06:29 בבוקר התחיל חמאס במתקפת טרור רצחנית שכוונה כנגד מוצבי צה"ל ויישובי הנגב המערבי. קיבוץ רעים, השוכן במרחק 5.2 ק"מ מקו הגבול עם רצועת עזה, היה אחד מיעדי ההתקפה באותו יום נורא. הקיבוץ הוקם בשנת 1949 בידי יוצאי פלמ"ח שנלחמו במלחמת העצמאות. שמו של הקיבוץ נבחר בהשראת שמו הערבי של תל גמה הסמוך, תל אל-ג'ומעה (בערבית: החברים), כהקדשה לזכרם של חברי גרעין הצופים ו' שנפלו בקרבות הפלמ"ח על ירושלים והנגב.² ב־6 באוקטובר 2023 מנה הקיבוץ 440 תושבים ב־90

¹ ד"ר ענת שטרן היא היסטוריונית צבאית, חברת סגל הוראה במחלקה להיסטוריה, פילוסופיה ומדעי היהדות באוניברסיטה הפתוחה ומשמשת כחוקרת המחלקה להיסטוריה במילואים מאז השבוע הראשון של המלחמה. בעבר שימשה כמדריכה אקדמית וחברת סגל במכללה לביטחון לאומי ובמכללה לפיקוד ולמטה של צה"ל. ספרה, **לוחמים במשפט: השיפוט הצבאי בישראל במלחמת העצמאות**, התפרסם בשנת 2021 בהוצאת יד בן-צבי.

המחברת מבקשת להודות לסנ"צ שלומי שיטריט, ראש מדור היסטוריה ומורשת במשטרת ישראל ולסנ"צ טל משגב, מפקד יחידת היסטוריה ומחקר של מג"ב ועל סיועם בהנגשת המידע מארגוניהם לשם כתיבת המאמר. תודה מיוחדת לחברי כיתת הכוננות וכל אנשי קיבוץ רעים ששיתפו את קורותיהם מ־7 באוקטובר בפתיחות ובכנות.

² מקימי הקיבוץ היו יוצאי גרעין ו' של תנועת הצופים, בוגרי בתי ספר מקצועיים ונערים עובדים, שהתארגנו להכשרת פלמ"ח בקיבוץ נען ובקבוצת שילר. הם שירתו בחטיבות הראל והנגב של הפלמ"ח והשתתפו בקרבות על ירושלים ובנגב. אנדרטה לזכר הנופלים הוקמה במשלט 16, שהיה חלק מהיעדים עליהם נלחם צה"ל במסגרת מבצע 'מכבי'. שמות הנופלים שהונצחו: אביתר פרלמוטר, פנחס נירי, אריה יונג, יוסף לקס, יצחק מרעשלי, שלמה ברין, שמעון כהן.

<https://share.google/GiJzmfSKgad57Wesu>

בתי אב.³ פרנסת הקיבוץ נשענת על מספר ענפים: פרדסי פרי הדר ואבוקדו, לול תרנגולות, גידולי שדה (גד"ש) בשותפות עם הקיבוצים רביבים וחולית לגידול חיטה, תפוחי אדמה, חמניות, תירס, גזר, בצל ובוטנים, וכן רפת בשיתוף עם קיבוץ חולית. בקיבוץ שני מפעלים: ישראללייזר לחיתוך לייזר וישראלביג המייצר סכינים לחיתוך קרטונים לתעשייה.

משימת ההגנה על קיבוץ רעים הוטלה על החטיבה הדרומית של אוגדת עזה, אשר מפקדתה שוכנת במרחק קילומטרים ספורים מן הקיבוץ, במחנה רעים הסמוך. כבכל קיבוץ בגזרה זו, משימת ההגנה המיידית הוטלה על כיתת הכוננות של הקיבוץ, אשר הגדרת תפקידה הייתה הגנה על היישוב עד להגעת כוחות צה"ל הסדירים להגנתו. ב-7 באוקטובר, עוצמת ההתקפה לכל אורך הגזרה מנעה את הגעתם של כוחות צה"ל לעזרת היישוב. בשל נסיבות אלה, עד השעה 12:00 בצהריים התבצעה משימה זו כמעט באופן בלעדי בידי כיתת הכוננות של הקיבוץ, אליה הצטרפו בשעה 10:00 שלושה שוטרי משטרת ישראל ושני שוטרי מג"ב. כוחות מצומצמים אלו הצליחו למנוע מסע הרג בקיבוץ ולדחוק את המחבלים לשכונת הצעירים בצפון. בשעה 11:40 החלו להיכנס ליישוב כוחות צה"ל, והחל בשעה 12:00 בצהריים עבר עיקר הלחימה לידי הצבא.

מקומו של הקיבוץ, בצומת הדרכים שבין כביש 234 לכביש 232 וסמוך לחניון רעים שבו התקיימה מסיבת הנובה, השפיע על הקרב שהתרחש בו. במהלך 7 באוקטובר אירעו מספר היתקלויות וקרבות בסביבות הקיבוץ: בצומתי הכניסה הראשית והאחורית אליו, בצמתים הסמוכים לו – צומת רעים וצומת גמה – במחנה רעים, במיגוניות וכן על כביש 234 וכביש 232 בסמוך לאתר המסיבה, שבה התרחש מסע הרג רצחני חסר תקדים. סמיכותו של הקיבוץ לאתר המסיבה – הוביל, בין השאר, לכניסת מבלים שברחו מהתקפת חמאס אל תוך הקיבוץ. בשל המספר הרב של מוקדי הלחימה בסביבות הקיבוץ, הגיעו כוחות מארגוני ביטחון שונים אל האזור; כפי שנראה להלן, חלקם נכנסו לרעים והשפיעו על הקרב. מפאת קוצר היריעה, מאמר זה לא יעסוק בקרבות הרבים שנערכו באזור ויתמקד בלחימה להגנת הקיבוץ בשעות הבוקר ועד השעה 12:00 בצהריים, עת עברה הלחימה בו לידי כוחות צה"ל.

3 ב-7 באוקטובר 2023 התגוררו בקיבוץ 426 תושבים, עשרה עובדי חקלאות תאילנדים וארבעה עובדי סיעוד. הקיבוץ מנה 197 חברים. המידע מתוך: **התכתבות ווטסאפ עם זוהר מזרחי**, מזכירת קיבוץ רעים, 20 בפברואר 2024.

הקרב ברעים החל בשעה 07:51 בבוקר, עם הגעת כ-100 מחבלי חמאס למרחב הקיבוץ, הכולל את כבישי הגישה אליו ואת צומת רעים. אל הקיבוץ חדרו כ-80 מחבלים, לכל הפחות, משלושה כיוונים שונים. כבר בשעה 08:15 בבוקר, דקות ספורות לאחר חדירת המחבלים לקיבוץ, נחטפו ממנו חמישה אנשים: הנער ליאם אור נסאר בן הקיבוץ, שלושה עובדי חקלאות תאילנדים – מאני צ'ירצ'אט (Manee Chirachat), קומקריט צ'ומבונא (Khomkrit Chumbua) ונאת'אפורן אונקיו (Natthaporn Onkeaw),⁴ וכן אנגיו אנוצ'ה (Angaew Anucha), אזרח תאילנדי שעבד קיבוץ בארי.⁵ בזמן שנערכו החטיפות, נרצחו בקיבוץ שבעה אזרחים: חמישה מתושבי קיבוץ – אסף פבר, עמית גבאי, ורדה הרמתי, דביר קארפ וסתיו קימחי – ושני עובדי חקלאות תאילנדים – פאטי קיאטיסאק (Patee Kiattisak) וקונסרי פונגסאטורן (Khunsree Pongsatorn).⁶ הקרב על רעים הסתיים בשעה 01:30 בליל 8 באוקטובר עם הריגתם של שני מחבלים שברחו לאחד מבתי הקיבוץ. ביום ראשון, 8 באוקטובר, בשעה 07:30 לערך, חולץ הצעיר רועי מזרחי מהממ"ד בדירה הצמודה לדירה שבה הסתתרו המחבלים האחרונים, ונערכו סריקות סדורות לטיהור היישוב ממחבלים. תושבי הקיבוץ פונו ממנו במהלך 8 באוקטובר; בתחילה הם מצאו מקלט במלון ספורט שבאילת, ובהמשך עברו להתגורר בדיר זמני בתל אביב.⁷

בקרב על קיבוץ רעים נפלו שישה לוחמי צה"ל: סמ"ר גיא שִמחי, אל"ם רועי יוסף לוי, סרן יותם בן בסט, רס"ן מרדכי (מוטי) שמיר, סגן אדיר גאורי ורס"ן

4 לעובדי החקלאות היו כינויים: מאני, אשר כונה לפי שם משפחתו, עבד בנוי; קומקריט המכונה נון, עבד בבניין; ונאת'פורן המכונה נאט עבד בפרדסי הקיבוץ. על פי המסמך "סטטוס תאילנדים", קיבוץ רעים (להלן: **סטטוס תאילנדים**), באדיבות רון אסף (בובו).

5 אנוצ'ה, המכונה ארט, עבד במטעי האבוקדו של קיבוץ בארי. בערב שישי יצא יחד עם נאט ותאילנדי נוסף שנרצח (לא ציין את שמו) לשחק כדורגל בנתיבות עד לשעות הבוקר. עם תחילת מתקפת הטילים עלו על טרקטורון ונכנסו למיגונית בקיבוץ רעים. בסך הכול היו שבעה תאילנדים במיגונית (ארבעה נחטפו, שניים נרצחו, ועובד נוסף בשם טיי ברח מן המיגונית והתחבא במטבח המגורים). המחבלים רצחו את העובדים התאילנדים קלין וטופ והעלו את נאט, נון, מאני וארט יחד עם ליאם לטנדר וחטפו אותם לרצועת עזה. ראו: ריאיון עם אנוצ'ה אנגאוה על החטיפה והשבי [ללא ציון שם מחבר], "רצחו את חבריי כי לא היה מקום ברכב. ארבעה ימים ידיי היו קשורות ולישראלים היה יותר גרוע", **רויטרס**, 7 בדצמבר 2023. <https://www.ynet.co.il/news/article/h13av1klp>

6 קיאטיסאק המכונה טופ עבד בלול, פונגסאטורן שהיה מכונה קלין עבד בנוי, ראו: **סטטוס תאילנדים** ואתר המעקב אחר מקום מותם של הנרצחים ב-7 באוקטובר 2023 של ד"ר יובל הרפז בקישור https://yuval-harpaz.github.io/alarms/oct_7_9.html

7 "הרצל פינת קיבוץ רעים: המפונים שוכנו במבני קבע עד סוף הלחימה", **כאן**, 11, 17 בדצמבר 2023; ביום שלישי, 10 באוקטובר 2023, חוסל מחבל שניסה לדקור חייל מגדוד המילואים של בה"ד 1 שהופקד על אבטחת הקיבוץ.

אריאל בן משה, כולם בשכונת הצעירים. שישה שוטרים נפלו בקרבות בקיבוץ ובסביבותיו: לוחם הימ"ם רב־פקד סטניסלב שיינקמן בשער הכניסה ליישוב, נצ"ם יצחק בוזוקשווילי ורס"ב יקיר בלוממן בתוך הקיבוץ, רס"ם אוריאל אברהם ורס"ב אלכסיי בודובסקי נפלו בקרב בכניסה האחורית לקיבוץ, ומפקד תחנת רהט, נצ"ם ג'יאר דוידוב, נפל בהיתקלות בכביש 234 הסמוך לקיבוץ ממערב. ממארב המחבלים על כביש 234 נפלו קצינה ושני לוחמים מגדוד 947 של מערך ההגנה האווירית: סרן סהר סעודיין, סמל נתיב קוצרו וסמל בנימין גבריאל יונה בעת שנסעו לחדש מלאי תחמושת לסוללת כיפת ברזל.

מיקררו־היסטוריה היא גישה היסטורית המתמקדת בניתוח מעמיק ומדויק של אירועים קטנים או יחידות קטנות בזמן ובמרחב, כמו קהילה מקומית או אירוע בודד. גישה זו צמחה בשנות השבעים והשמונים של המאה ה-20, בעיקר באיטליה, כתגובת־נגד להיסטוריה מאקרו־חברתית ולהיסטוריה כלכלית רחבת היקף, אשר נטו להכללות רחבות וגורפות. ג'ובני לוי, מחלוצי חוקרי המיקררו־היסטוריה, תיאר אותה כבחינה מדוקדקת בתוך מרחב גאוגרפי מצומצם של תופעות פרטניות, והסקה ממנה על דרך האינדוקציה לשם קבלת תובנות בהקשר רחב יותר.⁸ השימוש בכלי המחקר של מיקררו־היסטוריה, המתמקדים בעשייה של אנשים כפרטים ומתארת את פעולותיהם במרחב מצומצם ובזמן מוגבל באופן עשיר ורחב, מסייעת בשחזור העבר והבנתו לעומק מתוך ההתרחשויות עצמן. עוצמת ההתקפה הרצחנית של חמאס על חבל עוטף עזה כולו עלולה להוביל לתחושת חידלון נוכח הביקורת על המחדל הביטחוני של 7 באוקטובר ולפניו. אולם דווקא בשל כך, מודגש הצורך להבין בצורה מפורטת מה בדיוק קרה באותן שעות בכל אחד מן היישובים ומוצבי צה"ל שהותקפו. סיפורה של כיתת הכוננות של רעים הוא חלק אחד מן הפאזל, והוא מובא כאן מתוך רחשי כבוד לחברי כיתת הכוננות ולאנשי הקיבוץ שעמדו בשעות הראשונות לבדם למול נחשול הרוע שהתנפץ עליהם. לשם כתיבת מאמר זה נערכו ראיונות עומק עם הלוחמים, השוטרים וחברי הקיבוץ, וכן נאספו מסמכי צה"ל רלבנטיים ונעשו סיורי שטח בקיבוץ ובסביבותיו.

לשימוש בתיעוד בעל פה ככלי מחקרי ישנן לא מעט מגבלות, בעיקר בשל מגבלות הזיכרון האנושי; אולם הראיונות שנערכו במועד סמוך יחסית

Giovanni Levi, "On Microhistory", in Peter Burke (Ed), **New Perspectives on Historical Writing** 8 (1992), pp. 95-98.

לאירועים סיפקו מידע רחב ומפורט על אודות הקרב, כמו גם על תחושותיהם ותובנותיהם של מי שנטלו בו חלק.⁹ התייעוד בעל פה עליו נסמך המאמר נתמך בעדויות דיגיטליות שנאספו ממקורות שונים במהלך המחקר וסייעו בעיגון בזמן ובמרחב: צילומי מצלמות האבטחה, התכתבויות ווטסאפ, תמונות, סרטונים והקלטות של שיחות טלפון. בנוסף, נעשה מאמץ רב לאתר כתבות עיתונות וחומרים משלימים דיגיטליים אחרים, שיעמידו תמונה מלאה ככל האפשר של אירועי היום. המאמר הוא חלק ממיזם מחקרי רחב, ומבקש באמצעות ניתוח מיקרו-היסטורי להעמיד תשובות ראשונות על שהתרחש בקרב ההגנה על קיבוץ רעים ב-7 באוקטובר 2023.

היערכות היישוב להגנה

ההגנה על קיבוץ רעים ב-7 באוקטובר הופקדה תחת אחריותה של החטיבה הדרומית בפיקודו של אל"ם אסף חממי, השייכת לאוגדת עזה בפיקוד הדרום. משימת ההגנה על הקיבוץ הוטלה על פלוגת כיסופים, שהוצבה במוצב כיסופים הצמוד לקיבוץ כיסופים, קילומטרים בודדים מקיבוץ רעים. על פי תיק הגנת היישוב, כוחות צה"ל שהוגדרו להגנת קיבוץ רעים הם פלוגת כיסופים, המונה חפ"ק מפקד פלוגה ולבנת סיור (תשעה לוחמים ושלושה נהגים) ממוצב כיסופים וכוח עתודה מפלוגה המונה כ-60 חיילים ממוצב מארס, וכן כוח תפר גזרתי ממוצב מו"פ, הזהה בהרכבו לכוח מפלוגת כיסופים. בסעיף 7 של תיק הגנת היישוב הוגדרה כך משימת הפלוגה: "הפלוגה הגזרתית תגן על היישוב רעים, תמנע ותסכל פח"ע ותהיה מוכנה לפעילות התקפית כנגד האויב, כל זאת ע"מ [על מנת] לאפשר אורח חיים תקין לתושבים ולעובדים בגזרתה".¹⁰

כפי שקרה בכלל גזרת העוטף, מיתאר ההתקפה של 7 באוקטובר והיקפה לא נחזו על ידי צה"ל כלל. תיק הגנת היישוב שנחתם באוגוסט 2022 בידי מח"ט דרומית הגדיר חמישה איומים אפשריים כתרשיש ייחוס להתקפה על הקיבוץ. איומים אלו הוגדרו לכלל היישובים בגזרה:

⁹ אורית רמון, "על תיעוד וזהות", פעמים: רבעון בין-תחומי לחקר קהילות ישראל במזרח 130, חורף תשע"ב (2012), עמ' 215-221.

¹⁰ **תיק הגנת יישוב, חטיבה דרומית**, "תיק הגנת יישוב – תכנית הגנת היישוב לשגרה וחירום: יישוב רעים", אוגוסט 2022, סעיף 7 (להלן: **תיק הגנת היישוב רעים**). אל"ם אסף חממי ז"ל נפל בקרב על הגנת קיבוץ נירים בשעות הבוקר המוקדמות של 7 באוקטובר 2023.

- חדירה ליישוב וביצוע פיגוע הרג, 'מעגל פרוץ' [כיבוש יישוב] או 'צבא שמיים' [חטיפת בני ערובה והתבצרות].
- ירי מנגד לעבר תושבים ומטרות ביישובים צמודי גדר (נק"ל, נ"ט).
- ירי נק"ל לעבר אזרחים בצירים ובשטחים חקלאיים הסמוכים לגדר.
- ירי של רקטות לעבר היישוב.
- הפרחה של בלוני תבערה לעבר היישוב.¹¹

תרחיש הייחוס העיקרי להתקפה על הקיבוץ תואר בסעיף א': חדירת מחבלים בודדים לתוך הקיבוץ, ומסע הרג או התבצרות בתוך בית עם בני ערובה. המענה המבצעי שהגדירה החטיבה הדרומית בתיק היסוד לתרחיש הייחוס הזה הוא הגנה על הקיבוץ באמצעות תפיסת ההגנה המרחבית, לפיה "הרבש"ץ וכיתת הכוננות האזרחית של היישוב יתנו את המענה המבצעי הראשוני באירוע עד להגעת כוחות הצבא, לאחר מכן ישולבו במשימות ת"פ [תחת פיקוד] הכוח הצבאי שיגיע ליישוב ויתפוס פיקוד על האירוע".¹² בהתאם להגדרה זו של תרחיש הייחוס, אימוני כיתת הכוננות התמקדו לאורך השנים בבידוד הבית שלכאורה יותקף בהתאם לתרחיש והכלת המצב עד להגעת כוחות תגבורת של צה"ל.¹³

בתיק היסוד נערך ניתוח קרקע יסודי, אשר שילב גם את הרקע הגזרתי של אירועים שהתרחשו בשנים קודמות ביישוב ובקרבתו, ובהתאם להם נמנו שני נתיבי איום לחדירה לקיבוץ. הראשון, חדירה באמצעות תנועה באפיקי הנחלים המקיפים את היישוב: מק"ד (קו דיווח) 110 והגעה על בסיס נחל הבשור מדרום ליישוב או מנחל גרר מצפון (נחל גרר מתחבר לנחל הבשור). האיום השני שהוגדר הוא חדירה מק"ד 125 באזור כיסופים דרך שטח מיוער, הנמצא מדרום-מערב ליישוב, וחדירה מכיוון השער האחורי או הגדר המערבית של הקיבוץ. בשני מיתארי החדירה – הכוונה הייתה לתנועה רגלית של כוח אויב לפי נתיבים אלו.

ב-7 באוקטובר שהתה בקו פלוגה ב' של גדוד 51 מחטיבת 'גולני' בסד"כ של שלוש מחלקות, אך אלו היו בסד"כ מוקטן בשל חופשת השבת והחג.¹⁴ כחלק

11 תיק הגנת היישוב רעים, סעיף 4.א3. השוו: תיקי הגנת יישוב ניר עוז, נירים, כיסופים ועוד.

12 שם.

13 ריאיון חברי כיתת הכוננות של קיבוץ רעים, על ידי צביקה וולק, אילת, 8 בנובמבר 2023 (להלן: ריאיון חברי כיתת הכוננות).

14 התכתבות ווטסאפ עם סגן ד', סגן מפקד פלוגה ב', גדוד 51, 4 באפריל 2024.

ממיתאר ההתקפה של חמאס לכל אורך גזרת אוגדת עזה, הכוח ששהה במוצב כיסופים הותקף בידי עשרות מחבלי חמאס החל בשעה 06:29 בבוקר וניהל קרבות עזים במוצב ובקיבוץ כיסופים. בשל ההיקף הגדול של ההתקפה וההיקף המצומצם של כוח המגן, לא נשלחו כוחות הגנה וסיוע מכיסופים לקיבוץ רעים, כמו גם לשאר היישובים שהיו באחריות גדוד כיסופים. בשל כך, הלחימה למול התקפת המחבלים על רעים התבצעה בידי כיתת הכוננות של הקיבוץ עד השעה 10:00 עת התחילו להגיע לקיבוץ כוחות ראשונים של משטרת ישראל ומשמר הגבול, ומהשעה 12:00 בצהריים גם באמצעות כוחות צה"ל.

היערכות להגנה ופעולות כיתת הכוננות מהשעה 06:29 בבוקר

ביום ההתקפה מנתה כיתת הכוננות של קיבוץ רעים כ־12 חברים, ורק לעשרה מהם הוקצה נשק ארוך בידי צה"ל.¹⁵ בראש כיתת הכוננות של היישוב עמד רכז ביטחון שוטף צבאי (רבש"ץ), הראל אורן, יוצא סירת 'גולני' הממלא את התפקיד מאז מאי 2016. אורן, בן 53, גייס את חברי כיתת הכוננות והתעקש שכל אחד מהם יחזיק נשק ארוך מסוג אם־16 בכספת בביתו. מאחר שעל פי דרישת צה"ל היה צורך בתקן מיוחד של כספות, מימן הקיבוץ את רכישתן והתקנתן, והוא דאג לכך באופן אישי.¹⁶ בסיועם של ראש צוות החירום היישובי (צח"י) אילן כהן ונועם גבאי סגן הרבש"ץ ב',¹⁷ שפעלו לגיוס תרומות, נופקו לכיתת הכוננות כוונות מפרולייט לכלי הנשק, וסטים קלים בעלי מיגון קרמי, קסדות טקטיות ומכשירי קשר מסוג מוטורולה במימון הקיבוץ.¹⁸ איכותו הגבוהה של הציוד תרמה לאיכות הלחימה של חברי הכיתה ולתחושת הביטחון שלהם בתנועתם ברחבי הקיבוץ תחת אש. כיתת הכוננות אומנה פעם בשנה לערך בידי החטיבה הדרומית, בדרך כלל ביום אימון בבסיס האימונים הפיקודי (בא"פ) לכיש ובו נערך איפוס נשק, מטווח

¹⁵ בהתכתבות ווטסאפ עם הראל אורן, הרבש"ץ, ב־14 באפריל 2024, הוא הסביר כי "אורן [אחרק] ואריאל [שלייכר] חברי כ.כ. ללא נשק, הצבא מאוד מכביד על קבלת נשק צבאי לפני 7.10... אחת הבעיות היתה החיבור בין הבט"פ [ביטחון פנים] למשרד הביטחון".

¹⁶ ריאיון עם הראל אורן (רבש"ץ רעים), על ידי ענת שטרן, קיבוץ רעים, 22 בינואר 2024; ריאיון חברי כיתת הכוננות.

¹⁷ סגן הרבש"ץ הוא ניב טוביה, אך מאחר שהוא פועל במסגרת צוות חש"ל (חוליית שליטה להכוונת כוחות ופינוי פצועים) של החטיבה הדרומית במילואים, הוגדר סגן נוסף, סגן ב', נעם גבאי. ריאיון ניב טוביה (סגן הרבש"ץ), על ידי ענת שטרן, קיבוץ רעים, 18 במרס 2024 (להלן: ריאיון ניב טוביה).

¹⁸ ריאיון נעם גבאי (סגן הרבש"ץ ב'), על ידי ענת שטרן, תל אביב, 24 במרס 2024; ריאיון עם אילן כהן (ראש צח"י), על ידי ענת שטרן, קיבוץ רעים, 14 באוגוסט 2024.

ותרגולות שונות.¹⁹ התרגול האחרון של כיתת הכוננות בקיבוץ נערך ב-18 ביולי 2023 תחת פיקודו של מח"ט דרומית חממי. בהתאם לתרחיש הייחוס, תורגל בידוד היישוב, כיתור ופריצה לבית מבוצר.²⁰ בנוסף, כלל האימון באופן חריג גם פינוי רפואי של אזרח והחברת כוחות רפואיים.²¹

עם תחילת ההתקפה ב-7 באוקטובר שהו בקיבוץ שמונה חברי כיתת כוננות אשר ברשותם נשק ארוך.²² הראל אורן הרבש"ץ, ניב טוביה סגן הרבש"ץ, נועם גבאי סגן הרבש"ץ ב', אימרי בונים, יניב אריאל, אבי אביטל, אייל אחרק ועומרי בן ישי. אורן אחרק, חבר כיתת כוננות נוסף שלא הוקצה לו נשק ארוך,²³ הצטרף ללחימה בשעה 10:00 כשברשותו אקדחו האישי בלבד. במהלך היום, מספר חברי קיבוץ שאינם חברים בכיתת הכוננות באופן רשמי מילאו תפקידי הגנה או הצטרפו ללחימה: רון אסף (המכונה בובו) לולן הקיבוץ, גולן ספטון חבר הקיבוץ ושני בני משק, סמ"ר אביב וסמ"ר הדר, לוחמי יחידת מגלן ששהו בחופשת שבת בבתייהם בשכונת הצעירים. בשעה 12:00 בצהריים הגיע לקיבוץ יגאל בן דיין, בן משק לשעבר המתגורר במושב כוכב מיכאל, שהביא עימו נשק ארוך שהוקצה לו מן המועצה האזורית והשתתף אף הוא בלחימה. במהלך היום, ראש צח"י אילן כהן ששהה ביישוב סמוך וחבר כיתת הכוננות עוז בנאי ששהה בחו"ל סייעו רבות ללחימה באמצעות העברת מידע ותיווכו באמצעות שיחות טלפון והעברת הודעות רלוונטיות בין קבוצות הוואטסאפ השונות של הקיבוץ וקשר עם גורמים חיצוניים לשם החברת כוחות וסיוע.²⁴

19 סגן הרבש"ץ נעם גבאי, העובד בחברת מוטורולה, סייע בהשגת מחיר מוזל לרכישת מכשירי הקשר. **ריאיון כיתת הכוננות; ריאיון נעם גבאי; ריאיון ניב טוביה.**

20 **ריאיון אבי אביטל, חבר כיתת הכוננות,** על ידי ענת שטרן, תל אביב, 4 ביוני 2024; **ריאיון אילן כהן.** הבית שנבחר לשם התרגול היה הבית שבו התבצרו מחבלי חמאס בליל 7-8 באוקטובר 2023.

21 האימון נערך ב-18 ביולי 2023. אבי אביטל ציין בריאיון, כי הוא זוכר שאסף חממי היה שם וגם [אילן] אייזקסון [קב"ט המועצה] משדה ניצן, ושהאימון היה שונה מבדרך כלל. **ריאיון אבי אביטל.**

22 חברי כיתת הכוננות של רעים ב-7 באוקטובר: רבש"ץ הראל אורן, סגן רבש"ץ ניב טוביה, סגן רבש"ץ ב' נעם גבאי, יניב אריאל, אימרי בונים, עומרי בן ישי ואורן אחרק. שני חברי כיתת כוננות לא היו בקיבוץ בעת ההתקפה – עוז בנאי שהיה בחו"ל, ואילן כהן ראש צח"י שהיה בנתיבות. שני חברי כיתת כוננות נושאי נשק נותרו בביתם בשל סיבות אישיות. שני חברי כיתת כוננות אושרו כחברים, אך לא הוקצה להם נשק בשל בעיות בירוקרטיות בקשר שבין המשרד לביטחון פנים וצה"ל. במהלך יום הלחימה העביר הרבש"ץ הראל אורן את נשקו של עוז בנאי לבובו. **תיק הגנת יישוב רעים; ריאיון הראל אורן.**

23 אורן אחרק מילא טפסים כדי להצטרף לכיתת הכוננות, אך לא מונה פורמלית ולא קיבל נשק. בעת תחילת ההתקפה שהה מחוץ לקיבוץ וחזר אליו בשעה 10:00 בבוקר, כפי שנראה להלן. **ריאיון כיתת הכוננות.**

24 **ריאיון הראל אורן.**

כידוע, התקפת חמאס החלה בירי טילים רחב היקף לעבר מדינת ישראל. תושבי קיבוץ רעים, המורגלים בהרעשות מסוג זה, נכנסו למרחבים המוגנים בבתייהם. מאחר שהיקף האזעקות וירי הטילים היה חריג, מיהר הרבש"ץ אורן ליצור קשר עם ראש צח"י אילן ועם קצין ההגנה המרחבית בחטיבה הדרומית,²⁵ שעדכן אותו על הפעלת 'אביר לילה ג' – כלומר, אירוע ודאי לחדירת מחבלים ליישוב, בכל הגזרה.²⁶ בהתאם לסדר הפעולות הנדרש המופיע בפקודת הגנת היישוב, וידא הרבש"ץ בשעה 06:38 את המקום והזמינות של חברי כיתת הכוננות באמצעות קבוצת הווטסאפ של הכיתה. כאמור, חוץ מהראל הרבש"ץ, נכחו בקיבוץ שבעה מחברי כיתת הכוננות, אך לא אחד מהם לא נופק נשק, וחבר נוסף שהיה לבד בבית עם ילדיו הקטנים, ועל כן לא יכול היה להצטרף ללחימה בשלב זה.²⁷ עם פרוץ התקפת חמאס על ישראל, ובמשך השעתיים הראשונות ללחימה, עמדו אס כן להגנת קיבוץ רעים שישה מחברי כיתת הכוננות בלבד, שהיו מצוידים כל אחד בנשק ארוך מסוג אק-16 ומספר מחסניות.

קיבוץ רעים שוכן סמוך לשני צירי תנועה מרכזיים באזור עוטף עזה: כביש 232 העובר לאורך גבול הרצועה מכרם שלום בדרום עד לצומת סעד בצפון, וכביש 234 מצאלים דרך צומת אורים ועד לרעים, המכונה לעיתים בפי בני הקיבוץ כביש טל-אור על שם חווה חקלאית הממוקמת על אם הדרך בין צומת אורים לצומת רעים.²⁸ ב-7 באוקטובר נערכו בקרבת הקיבוץ שתי התקפות רחבות

²⁵ על פי יומן שיחות הטלפון של הראל, הוא התקשר לראש הצח"י אילן כהן בשעה 06:35 ולעורך החטיבה הדרומית, שולחן מפקד, בשעה 06:48, "אוקטובר 7 – מיפוי שיחות הראל אורן רבש"ץ רעים", להלן: **מסמך מיפוי שיחות הראל אורן**. לא ברור האם האוגדה כבר הכריזה על 'אביר לילה ג' בשעה כה מוקדמת או שמדובר בשיחה שנערכה בשלב מאוחר יותר.

²⁶ **תיק הגנת היישוב**, נספח א' "נוהל אבירי לילה"; **הרצאת הראל אורן בפני חברי כיתת הכוננות של כפר גלעדי**, קיבוץ רעים, 22 בינואר 2024 (להלן: **הרצאת הראל אורן**).

²⁷ נעם גבאי ערך מסמך פי-די-אף, הכולל התכתבות והקלטות שיחות הווטסאפ של כיתת הכוננות (להלן: **ווטסאפ כיתת הכוננות**). אבי אביטל ציין בקבוצת הווטסאפ שהוא בבית עם הילדים, ואיראל שלייכר ציין שהוא ללא ציוד. חבר כיתת כוננות נוסף לא יצא מביתו בשלב זה והצטרף למשימות הכיתה בשעות הצהריים המאוחרות.

²⁸ כינויי הצירים על פי מפת קוד "רעים – מהדורה ב". בבוקר 7 באוקטובר שהו בחווה כ-120 חברי צוות ההפקה של פסטיבל המדבר, שהיה מתוכנן להתקיים בנובמבר 2023. עם תחילת מתקפת הטילים עזבו חברי ההפקה את המקום. לפי תיאורה של איילת מייזנר, מי שפנה שמאלה (לכיוון צומת אורים) שמע יריות וניצל, ומי שפנה ימינה (לכיוון בארי) נפגע. ד"ר חגית רפאלי מישקין מהוד השרון נרצחה סמוך לקיבוץ בארי, ושני אנשים נוספים נפצעו. יפעת מנהרדט: "ד"ר חגית רפאלי מישקין הגיעה לתכנן מסיבה ונרצחה", **אתר YNET**, 2 בנובמבר 2023, <https://www.ynet.co.il/laisha/article/bkjr1s1ma>; "ריאיון דבי אול", על ידי רבקה טננבוים-פרצל, **עדות 710: מאגר עדויות**

היקף בעלות משמעות מיוחדת: בחניון רעים הסמוך לקיבוץ הותקפה מסיבת 'הנובה', וכן הותקף בסיס רעים שבו שוכנות מפקדות אוגדת עזה, החטיבה הצפונית והחטיבה הדרומית. בנוסף, תקפו המחבלים את מחנה מפקדת גדוד כיסופים והפלוגה הגזרתית, וכמו כן הם מיקמו מארבים בצמתים בסביבת הקיבוץ. כפי שנראה בהמשך, מקומו הייחודי של רעים השפיע על חברת כוחות הביטחון לאזור כולו ולקיבוץ בפרט.

הידיעות על הנעשה במרחב הסמוך לקיבוץ הגיעו באופן מדורג: בשעה 06:56 שלח הרבש"ץ הראל הודעת ווטסאפ לכיתת הכוננות להיות מוכנים ליציאה ועדכן כי יש ירי בנירים, ונשמע ירי קרוב לקיבוץ. כמה דקות לאחר מכן דיווח כי נשמע ירי קרוב, לא ברור אם זה ירי כוחותינו, וציין כי "מחכים לעדכונים". בשעה 07:11 הוא שלח הודעה קולית: "חבר'ה יש פה ירי על כביש 232, אני מבקש מכולם לעלות על ציוד להיות מוכנים ליציאה נשמע ירי מכיוון הוואדי, ואדי הבשור, להיות מוכנים". חמש דקות לאחר מכן עדכן הראל בהודעה קולית נוספת: "חבר'ה לפתוח מכשירים, לפתוח מכשירים, יש כבר הרוגים על כביש 232 ואופנועים שנוסעים לכיוון אופקים, אני מבקש, אני פה ליד [הבית של] נועם גבאי מבקש שגם ניב [סגן הרבש"ץ] ייצא לכיוון שלי". בשעה 07:21 דיווח בקבוצת הוואטסאפ אילן ראש צח"י, שלא שהה בקיבוץ באותו בוקר, כי ישנה חוליית מחבלים בין רעים לטל-אור, כלומר על כביש 234 בין צומת רעים לצומת הכניסה האחורית לקיבוץ. בעקבות שיחות טלפון שלו עם חברי קיבוץ ואנשי כוחות ביטחון, עדכן ראש צח"י שוב בשעה 07:29 כי יש מחבלים בבארי וגם על הכביש בין רעים לטל-אור, עם פצועים.²⁹ תיעוד מצלמות הדרך של צומת אורים מעלה כי פצועים אלו נפגעו משני רכבי מחבלים שעברו שם בשעה 07:00 בבוקר, ובדרכם לאופקים ירו ברכבים שנסעו עליו. בשעה 07:51 דיווח הרבש"ץ ברשת הקשר של המועצה האזורית אשכול כי יש "מחבלים ברעים",³⁰ וזאת ככל

היסטורי של אירועי שבעה באוקטובר 2023, כ"ב בתשרי התשפ"ד (להלן: **עדות 710**), 1 בינואר 2024, <https://www.edut710.org/testimonies/debi-oulu-midburn>

29 בני משפחת ערוסי חברי הקיבוץ נפגעו מירי מחבלים סמוך לצומת אורים בעודם עושים את דרכם לתפוס מחסה ביישוב. במקביל נודע לאילן כהן על ההתקפות במקומות נוספים מקבוצת הוואטסאפ של ראשי צח"י בעוטף. **ריאיון עם אסף ערוסי**, על ידי ענת שטרן, קיבוץ רעים, 10 במרץ 2025; **ריאיון אילן כהן**; אביב ועדי נופר שהיו בדרכם לקיבוץ נפצעו אף הם מירי המחבלים סמוך לחוות טל-אור. **שיחה עם קטי ואופירה רפאלוב** על ידי ענת שטרן, קיבוץ רעים, 4 באפריל 2025.

30 הקלטות מכשיר הקשר של הרבש"צים במועצה האזורית אשכול, כפי שנקלטו במצלמת הרכב של רבש"ץ עין הבשור: **גבורת הרבש"צים באשכול 7.10.23**, <https://www.youtube.com/watch?v=Ey3sHQXJrEw>

הנראה בשל חדירת המחבלים מן השער הדרומי ליישוב. בשעה 07:54 בתשובה לשאלה שנשאלה בקבוצת הווטסאפ של כיתת הכוננות, עדכן נעם גבאי כי ירי המחבלים מגיע מן השער הראשי אליו הגיעו המחבלים בשעה 07:50.³¹

בזמן שהמידע המשיך להגיע מבחוץ, התקבצו בשעה 07:30 לערך הרבש"ץ אורן ושני סגניו, ניב טוביה ונועם גבאי, סמוך לביתו של נועם גבאי בפינה הצפון-מערבית של הקיבוץ שממנה ניתן לראות את הכבישים 232 ו-234, את בסיס האוגדה ואת צומת רעים. עוד יצא מביתו בשלב זה חבר הקיבוץ רון אסף (בובו) המתגורר סמוך לגדר הקיבוץ, כשהוא חמוש באקדחו האישי וללא תיאום עם כיתת הכוננות. חברי כיתת הכוננות המודאגים ראו רכבים אזרחיים בשולי הדרך והניחו שמדובר באזרחים שביקשו למצוא מחסה מירי התמ"ס וכן את רכבי הפיקאפ של המחבלים, אך לא הבינו במה מדובר. כך סיפר ניב טוביה: "אנחנו רואים רכב מגיע, רואה טנדר על כביש 234, עוצר, ויורדים ארבעה חבר'ה בחאקי. אנחנו מדברים בינינו: זה חיילים? זה מחבלים? לא מבינים מה אנחנו רואים. אנחנו רואים אותם יורדים לוואדי, שומעים ירי בודדת וצרורות, הם חוזרים לטנדר ונוסעים לכיוון אורים. אנחנו קולטים מה היה, ומסכימים בינינו שזה רחוק ואנחנו לא יכולים לעשות דו"צ [ירי דו-צדדי]. לא יורים. הטנדר נוסע".³² הראל, ניב ונועם הזעיקו את חברי כיתת הכוננות הנוספים.³³ דקות לאחר מכן הצטרפו אימרי בונים וניב אריאל אל חבריהם שעמדו בפינה הצפון-מערבית של הקיבוץ והשקיפו על צומת רעים. כך סיפר ניב טוביה:

כשיניב מגיע אנחנו ליד הבטונדה, אנחנו רואים את הטנדר חוזר עם ארבעה חמושים, נשק כלפי מעלה [...] ממול מגיע טנדר בז' עם פס אדום. נפל לי אסימון פעם ראשונה שזה טנדר ערבי. [...] אנחנו מדברים בינינו: מה זה? מה הולך פה? מה העיניים רואות? יורדים מחבלים מהטנדרים, העצים מסתירים את הטנדר הלבן, יודעים שהוא עצר אבל לא רואים פיזית, שומעים ירי, ניב [חבר כיתת הכוננות] מגיע ואומר: מה אתם עושים? תתפסו מחסות, ואז אנחנו

31 מצלמות אבטחה מס' 1 ו-2 הממוקמות בשער הראשי של הקיבוץ ממהרות ב-5 דקות וזאת על פי הצלבה עם מצלמת הרכב של אוסמה אבו עסא ז"ל, מצלמות ישראליר ותיעוד מצולם של ענבר לילטי.

32 **ריאיון עם ניב טוביה**, על ידי ענת שטרן, קיבוץ רעים, 18 במרס 2024.

33 בריאיון עימו זכר ניב שהראל אורן הודיע שיש פצועים בכביש טל-אור. ככל הנראה, הכוונה להודעת ווטסאפ ששלח אילן ראש צח"י בשעה 07:29, לפיה יש פצועים על כביש 234 (טל-אור), ועל כן הם החליטו להזעיק את חברי כיתת הכוננות הנוספים. **שם**.

קולטים ירי על השלוחה שלפנינו [...] להבנתי ירו כבר מהגבעה מהצד שלנו [...] מהחלק המזרחי של 232, קרוב יותר לקיבוץ. [...] הראל בא לקראתנו ואז [אנחנו] מתפצלים.³⁴

קולות ירי נשמעו לכל אורך הגזרה ובסביבת הקיבוץ. במרחק נשמע ירי הפגזים שירו הטנקים באזור המוצבים הסמוכים לגדר.³⁵ בשלב זה, עוד בטרם כניסת המחבלים לקיבוץ, קיבל הרבש"ץ הראל החלטה שהייתה משמעותית בהגנת הקיבוץ לאורך היום; הוא חילק את הכוח לשלושה צמדים שיפעלו בשלושה אזורים שונים של הקיבוץ: זוג אחד (נועם גבאי ויניב אריאל) יתייצב לתצפית בעמדה הפונה לכביש 232 והשער הראשי; זוג שני (ניב טוביה ואימרי בונים) נשלחו לעמדה בגדר המערבית סמוך לשער בית הקברות, לתצפת על כביש 234; והרבש"ץ עצמו ייסע לעבר החלק הדרום מזרחי של הקיבוץ כדי לחבור לחבר כיתת הכוננות עומרי בן ישי המתגורר סמוך לשער האחורי של הקיבוץ.³⁶ הנחיית הרבש"ץ הייתה להתכונן להתקפה ולא להתקרב לשער הראשי, מתוך הנחה שהמחבלים יניחו שם מארב. הנחיה זו, שהייתה מנוגדת לנוהל החבירה הרגיל של חברי כיתת הכוננות, שבהתאם לתרגולת היו אמורים להמתין לכוחות צה"ל חבירים בכניסה לקיבוץ, הצילה את חייהם של חברי כיתת הכוננות ואפשרה להם להתמקד בהגנה על הקיבוץ מפני המחבלים שחדרו אליו בהמשך היום.³⁷ העובדה שהם היו חמושים בנשק ארוך שהיה בבתיהם אפשרה התארגנות וחלוקת משימות מהירה של הכוח מבלי שייאלצו להגיע לנשקיית הקיבוץ. במהלך השעתיים שלאחר מכן, הגנו חברי כיתת הכוננות על הקיבוץ כמיטב יכולתם באמצעות בידוד מרחבים שונים בתוכו וניצול היכרותם עם

34 שם. ככל הנראה, היו חברי כיתת הכוננות עדים לרצח אזרחי ישראלי שניסה להימלט.

35 ריאיון הראל אורן; ריאיון עם אימרי בונים חבר כיתת הכוננות, על ידי ענת שטרן, קיבוץ רעים, 15 ו-21 בפברואר 2024; **ריאיון ניב טוביה; ריאיון נעם גבאי;** "ריאיון יניב אריאל, חבר כיתת הכוננות" עבור פרויקט עדות 710 <https://www.edut710.org/testimonies/yaniv-ariel-reim>

36 הרצאת הראל אורן; ריאיון הראל אורן, 22 בינואר 2024. עומרי בן ישי, חבר כיתת הכוננות המתגורר בדרום הקיבוץ, סיפר בעדותו שהתקשר להראל אורן הרבש"ץ עם הישמע הירי הראשוני, דיווח שהוא מוכן וביקש ממנו שיבוא לאסוף אותו. לאחר שהרבש"ץ ביקש בשעה 07:18 "לפתוח מכשירים", הודיע בן ישי שאין בידיו מכשיר. בשעה 07:47 מתועדות שתי שיחות טלפון שלא נענו מעומרי להראל. ייתכן שהן התבצעו בזמן שהראל היה בדרכו לאסוף את עומרי. **ריאיון עומרי בן ישי, חבר כיתת הכוננות,** על ידי ענת שטרן, קיבוץ רעים, 2 ביוני 2024.

37 ריאיון כיתת כוננות; ריאיון הראל; ריאיון נעם; ריאיון אימרי; ריאיון ניב. בטרם חבירתו לעומרי בן ישי, עבר הרבש"ץ אורן בחמ"ל, נטל משם מכשיר קשר והעבירו לחיים המאיר, חשמלאי הקיבוץ שיש לו הרשאות לצפייה במצלמות; כך יכול היה חיים להעביר מידע והנחיות לחברי כיתת הכוננות מביתו. **ריאיון עם חיים וטלי המאיר,** על ידי ענת שטרן, תל-אביב, 11 בדצמבר 2024.

מהלכים עיקריים של כיתת הכוננות בשעות הבוקר.

מרחב הלחימה כבני המקום. להלן יוצגו מהלכי ההתקפה העיקריים של חמאס והמענה ההגנתי של כיתת הכוננות על פי החלוקה לצמדים וסדר כרונולוגי במידת האפשר. בחלקו השני של המאמר יוצגו פעולות הכיתה יחד עם כוח השוטרים שנכנס לקיבוץ בשעה 10:00 בבוקר ועד להגעתם של כוחות צה"ל סמוך לשעה 12:00.

ההתקפה על קיבוץ רעים – השער הראשי

התקפת המחבלים על קיבוץ רעים התבצעה מעט לפני השעה 08:00 בבוקר משלושה כיוונים ב־זמנית: מן השער הראשי בצפון הקיבוץ, מהשער האחורי בדרומו ודרך פרצה בגדר המערבית של הקיבוץ סמוך לשער בית הקברות. בשעה 07:50 הגיע כוח המחבלים העיקרי על גבי שבעה רכבי טנדר מסוג פיקאפ מכביש 232 מכיוון מערב. חמישה מהם פנו ימינה, דרומה, לעבר השער הצפוני. שני רכבים נעצרו על כביש 232; ייתכן ששימשו כוח מתגבר או חוסם, וייתכן שיעדם היה הצבת מארב על הכביש או לבורחים ממסיבת הנובה. מחבלים אלו תקפו במקביל את הצעירים שהסתתרו בשתי המיגוניות על כביש 232 סמוך לתחנות האוטובוס הסמוכות לקיבוץ.³⁸ בסרטוני האבטחה ניתן לראות כי כוח המחבלים העיקרי היה חמוש בתתי־מקלע קלצ'ניקוב, מקלעי פִּי־גִי, משגרי אֶר־פִּי־גִי, מטענים ורימונים רבים.³⁹ כוח מחבלים משני הגיע על גבי שני טנדרים לשער האחורי של הקיבוץ סביב

38 במיגוניות רעים מערב נוהל כנגדם קרב עיקש. ענר שפירא, לוחם סירת הנח"ל הצליח להשליך חזרה אל מחוץ למיגוניות כשבעה רימונים עד שהתפוצצות הרימון השמיני הביאה למותו. במיגוניות רעים מערב הסתתרו 27 צעירים, מהם נרצחו 16 ונחטפו ארבעה. שבעה צעירים שרדו את התופת, ולימים סיפרו על שהתרחש במקום. במיגוניות הנמצאת בצד המזרחי של כביש 232, המכונה מיגוניות רעים מזרח, הסתתרו כ-40 צעירים, 29 נרצחו במיגוניות ובסמוך אליה וצעיר אחד נחטף. 12 צעירים שרדו את ההתקפה. רון קריסי, "דרך המוות", YNET, 30 באפריל 2025, <https://p.ynet.co.il/deathroute> ראו את סיפורה של "מיגונית השלדג" וגבורתם של אלו שהסתתרו בה אצל: ניצן הורוביץ וארווה דגין, **לכודים: מיגונית הגבורה בצומת רעים**, ידיעות אחרונות, 2024. על גבורתו של ענר, ראו: יואב לימור, **גיבורים: לבד מול החמאס**, כנרת זמורה ביתן, 2024, עמ' 87-89. ראו גם: אריאלה שטרנברג מרסקי, "ענר שפירא הגיבור שהציל עשרות במסיבה ושילם בחייו", **רשת 13**, 6 בנובמבר 2023, <https://www.youtube.com/watch?v=uYBk8GHgS0Q>; יפעת גליק, "הגבורה של ענר: הלוחם בחופשה שהדף את המחבלים במסיבה ברעים", **כאן 11**, 17 באוקטובר 2023, <https://www.youtube.com/watch?v=yJcNOKc3cc> סגן הרבש"ץ נעם גבאי וחבר כיתת הכוננות יניב אריאל שמעו את קולות הירי ואת צעקותיהם של הנרצחים, ראו: **ריאיון נעם גבאי**, נעם סיפר על כך גם בריאיון לתסכית הרדיו "אין מקום אחר – רעים", **כאן 11**, 11 ביולי 2024, <https://www.kan.org.il/content/kan/podcasts/p-756475/772694>

39 המחבלים לקחו את רכב הפיקאפ הירוק של רב־פקד סטניסלב (סטס) שיינקמן ונכנסו בו לקיבוץ, בנוסף לרכבים שלהם. **סרטון אבטחה קיבוץ רעים**.

השעה 07:50⁴⁰ גם הוא חמוש בנשק קל, מקלעי פי-קי ורימונים. מאחר שהשער היה נעול וניתן לפותחו רק באמצעות אפליקציה, כוח המחבלים שמנה כ-15 אנשים הותיר את הרכבים מחוץ לשער ונכנס רגלית לקיבוץ דרך שער כניסת הולכי הרגל (הפשפש). כוח שלישי, רכוב על גבי שישה פיקאפים בסד"כ של כ-30 מחבלים תפס את ציר 234 בין השער האחורי של הקיבוץ לצומת רעים. חלק מכוח זה נכנס לקיבוץ דרך פרצה שנפרצה בגדר המערבית סמוך לשער בית הקברות,⁴¹ וחלק אחר הציב מארב על ציר 234. ככל הידוע, מחבלי חמאס שהגיעו לרעים באו מחטיבת מחנות המרכז ומחטיבת ח'אן יונס. בהיעדר מידע מודיעיני מדויק, היקף הכוח התוקף משוער בהתאם לצילומי האבטחה וראיונות עם חברי כיתת הכוננות ועם כוחות הביטחון שנלחמו בהם.

חדירת המחבלים מן השער הראשי תועדה במלואה במצלמות האבטחה של הקיבוץ. כוח המחבלים העיקרי הגיע לשער הראשי בשעה 07:50. דקות ספורות קודם לכן הגיע לשער רב-פקד סטינסלב (סטס) שיינקמן, לוחם ימ"ם שהיה בדרכו לבסיס אוגדת עזה וכנראה הגיע בטעות לשער הקיבוץ במקום לבסיס האוגדה. שיינקמן התחיל לנסוע לאחור על מנת להסתובב ולחזור לכביש 232 שממנו אפשר להגיע למחנה רעים שבו שוכנת האוגדה. מחבלים שהגיעו באותו זמן לכביש הגישה לקיבוץ פתחו בירי מסיבי על רכבו. שיינקמן השיב באש, הצליח לצאת מן הרכב וניסה לברוח לעבר הקיבוץ, אך השער היה סגור והוא נהרג סמוך אליו.⁴² בשעה 07:56 פרצו שלושה מחבלים את גדר הקיבוץ באמצעות מטען שהונח בסמוך לביתן השמירה בשער הראשי. לאחר שהגדר נפרצה הם צעדו פנימה, הגיעו לכפתור ההפעלה של השער שבחלקו הפנימי ופתחו את השער לכניסת רכביהם. המחבלים ניצלו את ההזדמנות שנקרתה בפניהם, לקחו את רכבו של שיינקמן שעדיין היה מונע, העמיסו עליו מחבלים ותחמושת ונכנסו עימו לתוך הקיבוץ. בנוסף לרכבו של שיינקמן,

40 סרטון מצלמת הרכב של אחת מנרצחות 'הנובה' מתעד את רכב המחבלים בעל המראה הייחודי (חד קבינה, פס אדום ומכסה מנוע לבן) פונה ימינה בשעה 07:28 מכיוון צומת גמה, מכביש 232 לעבר כביש 234.

41 בשעה 08:11 דיווח ראש צח"י אילן כהן בווטסאפ כיתת הכוננות, כי קיבל דיווח על כך שיש מחבלים במגורי העובדים התאילנדים, ככל הנראה בעקבות דיווח של חבר הקיבוץ איתמר מזרחי, שראה את החטיפה מבעד לחלון הממ"ד בדירה שבה שהה. **ריאיון אילן כהן; ווטסאפ כיתת כוננות רעים.**

42 **סרטון אבטחה רעים**, שעה 07:50. ריאיון עם אלונה שיינקמן, אלמנתו של סטס, בכתבה של נטעלי שם טוב, "אפשר היה למנוע: עדויות חדשות מהלילה שלפני ההתקפה על העוטף", **ערוץ 13**, 1 במרס 2024 <https://13tv.co.il/item/news/domestic/internal/black-saturday-903956737>

החטופים מקיבוץ רעים בשבי חמאס. מימין: נאט, ליאם, מני, ארט ונון. התמונה הופצה בטלגרם כבר בשעות הצהריים של 7 באוקטובר.

נכנסו עוד ארבעה רכבי פיקאפ לבנים ועשרה מחבלים נכנסו רגלית. בסך הכול נכנסו כ-40 מחבלים מן השער הראשי בשלב ההתקפה הראשון. כרבע שעה לאחר החדירה לקיבוץ נראה אחד הפיקאפים נוסע בתוך הקיבוץ לעבר השער הראשי. בסרטון מהשעה 08:22 נראה מחבל אחד יושב בארגז הרכב בנוסף לנהג. ככל הנראה, על רכב זה הועלו חמשת החטופים מהקיבוץ.⁴³ מצלמות האבטחה הפסיקו לפעול בשלב זה, כך שייתכן כי מחבלים נוספים נכנסו מהשער הראשי במהלך שעות הבוקר.⁴⁴

⁴³ בריאיון עימו סיפר ליאם אור נסאר, שהעלו אותו ואת ארבעת עובדי החקלאות התאילנדים על רכב פיקאפ ותיאר את מסלול הנסיעה: <https://twitter.com/yairbrill/status/1777064760200024218>. מאיה איידן, "ליאם ששחרר מהשבי משחרר: היינו במנהרה, בלי יום ולילה", **רשת** 13, 8 באפריל 2024 <https://13tv.co.il/item/news/domestic/internal/liam-or-904011659>; ריאיון עם ליאם אור נסאר, "שש וחצי – עדויות ניצולים מ-7 זירות שונות שהותקפו בשבעה באוקטובר" **כאן דוקו**, 7 באפריל 2024 <https://www.youtube.com/watch?v=Sc9chHp71EM&t=1119s>; מקור למידע על הפצת תמונת החטופים: **ריאיון אילן כהן** <https://www.opindia.com/2023/10/9-us-citizens-killed-by-hamas-attack-terror-organisation-threatens-to-start-killing-hostages-if-israel-bombs-gaza>

⁴⁴ כך, למשל, סיפר הרבש"ץ שירה ופגע במחבל רכוב על אופנוע סמוך לשכונת הצעירים, אולם בסרטוני האבטחה מסביבות השעה 08:00 בבוקר לא נראו אופנועים נכנסים לקיבוץ, כך שניתן להניח כי אחרי הפסקת פעילות מצלמות האבטחה נכנסו לקיבוץ מחבלים נוספים. בסרטון שנלקח ממצלמת רכב

התקפת המחבלים על שכונת הצעירים

השכונה הקרובה ביותר לשער הראשי של קיבוץ רעים היא שכונת הצעירים. בשכונה זו כ-12 בתים דו-משפחתיים (מסומנים במספרים 1-12 בתרשים) ועוד ארבעה בתים ובהם ארבע דירות בכל אחד (מסומנים באותיות א-ד בתרשים). בכל דירה בשכונה שני חדרים, סלון וחדר שינה בתוך ממ"ד, שירותים ומטבחון. עם כניסתם לקיבוץ התפרסו המחבלים בשכונת הצעירים. הם רצחו את עמית גבאי שהתגורר בבית מס' 1א, וחטפו את אסף פבר שהתגורר בבית 10א ואת ליאם אור נסאר שהתגורר בבית 8א (ראו תרשים)

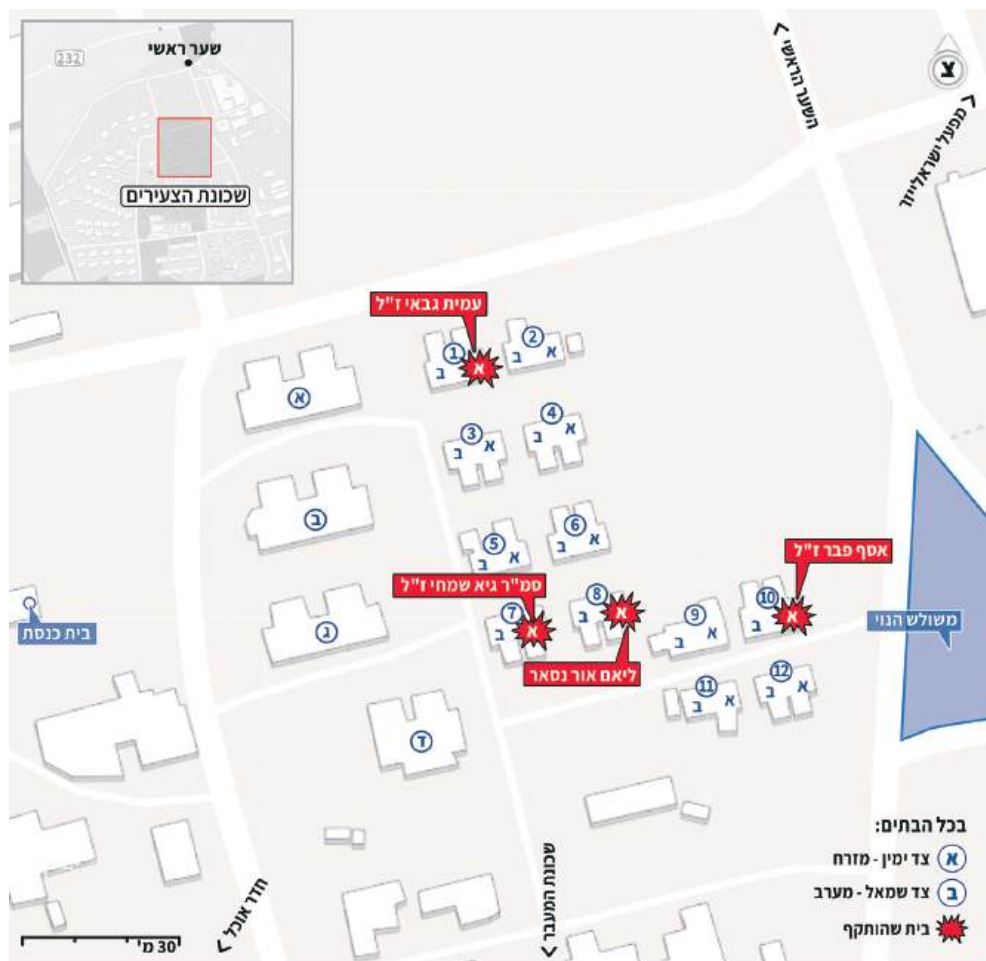
במקביל, נע כוח מחבלים נוסף לעבר מגורי העובדים התאילנדים, הסמוכים לשכונת הצעירים. המחבלים חטפו שבעה עובדי חקלאות תאילנדים: שישה שהתגוררו ועבדו בקיבוץ ועובד נוסף שהגיע לבקרו מבארי. על פי אחת העדויות, העובדים התאילנדים לא הביעו התנגדות לחטיפה והיו משוכנעים שדרכונם הזר יגן עליהם מידי חמאס.⁴⁵ המחבלים קיבצו את החטופים הישראלים והתאילנדים יחד על המדשאה הסמוכה למפעל ישראלייזר, הממוקם מעבר לכביש מול שכונת הצעירים. אסף פבר נאבק בחוטפיו, הצליח לברוח מאחיזתם פעמיים, ובפעם השלישית נורה ונרצח.⁴⁶ גם שניים מן העובדים התאילנדים – פאטי קיאדטיסאק ('טופ') וקונסרי פונגסטורן ('קלין') – נרצחו בידי המחבלים, כנראה משום שלא היה מקום ברכב לכל החטופים.⁴⁷ בעת החטיפה ליאם אור נסאר בן ה-17 נורה בבתנו בידי אחד ממחבלי חמאס. בשעה 08:14 תיעד סרטון האבטחה של המפעל במזרח הקיבוץ את הובלתם של חמישה חטופים לעבר השער הראשי על רגליהם,

שחנה על כביש 232 ניתן לראות סמוך לשעה 08:00 בבוקר עשרות מחבלים על ציר 232. לפחות 15 מהם ירדו לשדה מול הקיבוץ, ככל הנראה על מנת לרצוח את משתתפי 'הנובה'. ייתכן שחלקם חזרו מן השדה ונכנסו לקיבוץ מאוחר יותר. **מצלמת רכב אוסאמה אבו עסא.**

45 ריאיון עם בובי; ריאיון ניב טוביה. פועל תאילנדי נוסף התחבא בתוך ארון בחדר נעול ויצא ממנו רק למחרת, ומספר פועלים ברחו לשטח התעשייתי במזרח הקיבוץ ויצאו ממחבואם רק בשעות ערב. **ריאיון אנוצ'ה.**

46 כך על פי עדותה של חברת הקיבוץ צו-האן כהן בריאיון לפרויקט **סלוןTalk** [ללא ציון שם המראיין או תאריך] <https://www.salontalk.co.il/about-3>

47 כך סיפר העובד התאילנדי ארט עם חזרתו מן השבי. **ריאיון עם אנוצ'ה אנגאוה על החטיפה והשבי** [ללא ציון שם מחבר], "רצחו את חבריי כי לא היה מקום ברכב. ארבעה ימים ידיו היו קשורות ולישראלים היה יותר גרוע", **רויטרס** 7 בדצמבר, 2023, <https://www.ynet.co.il/news/article/h13av1klp>

מפת הבתים בשכונת הצעירים.

כשמאחוריהם נוסע רכב פיקאפ שהיה, ככל הנראה, זה שהעבירם לעזה.⁴⁸ המחבלים נראים בסרטון כשהם אוחזים בחוזקה בידיהם של החטופים ומושכים אותם לעבר השער הראשי. גופותיהם של אסף פבר ושני עובדי החקלאות התאילנדים נותרו מוטלות על המדשאה בכניסה לקיבוץ עד לשעות הערב, עת פינו אותן חברי כיתת הכוננות. חוליית מחבלים נוספת נעה לעבר פנים הקיבוץ ורצחה את ורדה הרמתי וכן את בני הזוג דביר קארפ

48 סרטון אבטחה קיבוץ רעים; ריאיון ליאם אור נסאר.

וסתיו קמחי שהתגוררו בבית הסמוך. ככל הנראה תקף דביר את המחבלים באמצעות גרזן שהחזיק בביתו, ובעקבות זאת התקדמותם בכיוון זה בתוך הקיבוץ נעצרה.

להפתעתם הרבה, גילו המחבלים כי ישנה התנגדות מסוימת לפעולותיהם הרצחניות בשכונת הצעירים. סביב השעה 08:15 בבוקר, סמ"ר הדר, לוחם יחידת 'מגלן' בחופשה שהיה חמוש בנשק ארוך מסוג אם-16 ובמחסנית אחת, הצליח להרוג שני מחבלים באמצעות נשקו האישי, ויחד עם חברו, סמ"ר גיא שמחי הגן על קבוצת מבליים ממסיבת הנובה שהגיעו לחדרו (מס' 7א) זמן קצר קודם לכן.

סמ"ר הדר, המתגורר בשכונת הצעירים, התעורר למשמע מטחי התמ"ס בשעה 06:30. כ-45 דקות מאוחר יותר, בשעה 07:15, התקשר אליו חברו גיא שמחי, אשר בילה במסיבת הנובה אליה הגיע עם עוד שבעה מחבריו מגדרה.⁴⁹ כשהחל ירי התמ"ס, החליטה החבורה לעזוב את אזור המסיבה. בהבינו שיציאת מבליים כה רבים באותו זמן תגרום לעומסי תנועה, החליטו השמונה לא לחזור הביתה אלא לצאת לכיוון רעים ולתפוס מחסה במיגוניות של הקיבוץ. הם נסעו דרך השדות החקלאיים שמצפון-מזרח לקיבוץ בנתיב ששמחי, שהתגורר בילדותו בקיבוץ, הכיר היטב.⁵⁰

חבורת המבליים מגדרה הגיעו למכוניותיהם שחנו בחניון הקרוב לאזור המסיבה. לאחר שהעמיסו את הציוד ועמדו לצאת, רצה לכיוונם הצעירה אלה שבילתה אף היא במסיבת הנובה. אלה הייתה נסערת וביקשה את עזרתם, מאחר שלא הייתה מסוגלת לנהוג. גל, חברו של שמחי מגדרה, אף הוא לוחם 'מגלן' בחופשה, נחלץ לסייע לה. הוא העביר את מפתחות מכוניתו לליאור, אחד מחבריו, והלך איתה למכוניתה. לאחר מספר ניסיונות הצליח גל להניע את הרכב והתחיל לנסוע בשדות לכיוון קיבוץ רעים. עימו ברכב ישבו אלה, חברתה יהודית וצעיר נוסף בשם תום. השער הראשי של הקיבוץ נמצא במרחק 1.5 ק"מ ממקום החניה, אך לצעירים נדמה היה שהמרחק גדול הרבה יותר.

⁴⁹ גיא שמחי התגורר ברעים בילדותו ונשאר בקשר עם בני גילו מן הקיבוץ. אל המסיבה הם הגיעו בשתי מכוניות: במכונית של גיא שמחי (מסוג סקודה) נסעו גיא שמחי, יונתן אב, יואב עובדיה ונועם הרוש. הם יצאו ראשונים לכיוון רעים. ברכב השני, של גל (מסוג יונדאי איוניק), נסעו יוסי אמסלם, ליאור, גל גמבש ונועם דניאל. **ריאיון עם גל**, על ידי ענת שטרן, גדרה, 18 באפריל 2024 (להלן: **ריאיון גל**). גל עלה לרכבה של אלה אנגר בן שמחון (מסוג מאזדה 2) יחד עם חברה תום וייס וחברתה יהודית סדן.

⁵⁰ **ריאיון גל**; רועי ינובסקי, "לא היה בו פחד: הלוחם שבילה במסיבת ה'נובה' – והציל עשרות", **רשת**, 13, 27 בפברואר 2024.

נתיב הנסיעה של החבורה מגדרה ממסיבת הנובה לקיבוץ רעים.

כדי להיכנס לרעים התקשרו גיא שמחי מהמכונית הראשונה וליאור מן המכונית השנייה לחברם אביב, בן הקיבוץ המתגורר אף הוא בשכונת הצעירים, כדי שיפעיל עבורם את אפליקציית הפתיחה של השער הראשי.⁵¹ גל, שנסע במכונית השלישית במרחק-מה מהם, יצר קשר טלפוני במהלך הנסיעה עם חברו ליאור כדי לקבל הנחיות לנסיעה, אך הקשר ביניהם ניתק.

בהגיעו לקיבוץ שוב ניסה גל להתקשר לליאור, אך ללא הצלחה. השער הצהוב נשאר סגור. מאחר שאזעקות 'צבע אדום' המשיכו ללא הפסקה, סובב גל את המכונית לעבר מיגונית צומת רעים מזרח, בכוונה להסתתר שם מירי התמ"ס הבלתי פוסק. וכך הוא סיפר:

אני מגיע ומסתובב ונכנס [בפנייה מכביש 232] לכיוון הקיבוץ, יש שער והוא סגור. מתקשר לליאור והוא לא עונה לי וכל שנייה צבע אדום. אני מגיע לפה, אני כבר מתפרסס [עושה סיבוב פרסה], איך שאני מתפרסס, איך שהגב של האוטו [לכיוון השער] הוא מתקשר אליי חזרה, פותח לי את השער. [...] הוא אומר לי: גל, פנייה שנייה מימין אתה נכנס, אני סופר אחד שתיים ונכנס פה [לכביש שצמוד לשכונת הצעירים מצפון, ליד השטח הפתוח]. פה תופס אותי עוד פעם צבע אדום. אני יוצא מהאוטו, ניתקתי עוד פעם לליאור, ואז אני עוד פעם מנסה לתפוס אותו והוא לא עונה לי. אני נשכב ואני אומר לעצמי: אם יגיעו לפה מחבלים... סתם חשבתי, אפילו לא חשבתי על זה באמת, אז מה אני עושה? [...] נגמר צבע אדום, אני שוב מתקשר והוא לא עונה לי, לא עונה לי, לא עונה לי! וכשהוא זמין הוא אומר: גל, אני יוצא לכביש תיסע באוטו תראה אותי...⁵²

כמחצית השעה לאחר מכן נרצחו 29 צעירים שמצאו מחסה במיגונית רעים מזרח. גל ויושבי הרכב חמקו מגורל זה כמעט ברגע האחרון. בנוסף לגל ושלוש הצעירים כיוונו גיא שמחי וליאור במהלך נסיעתם מכוניות נוספות לעבר רעים, כדי שיוכלו לתפוס מחסה מירי התמ"ס. בסרטוני האבטחה של הקיבוץ נראות שתי המכוניות של הצעירים מגדרה נכנסות לתחומי הקיבוץ בשעה 07:08. המכונית השלישית נכנסה בשעה 07:23. בסך הכול נכנסו לרעים בדרך זו 35 צעירים שברחו ממסיבת 'הנובה' בשלב זה.⁵³

ברגעים הראשונים לאחר הגיעם של המבלים ממסיבת הנובה לשכונת הצעירים, לא נרשמו אירועים מיוחדים. הם עמדו ושוחחו ביניהם, חלקם תכננו לתפוס תנומה קצרה בטרם ייסעו צפונה לבתיהם, לאחר שייפסקו ההתרעות על ירי התמ"ס. אל החבורה הצטרף אסף פבר בן ה-23 שהתגורר בבית הסמוך

52 שם.

53 שם; **ריאיון עם אביב**, על ידי ענת שטרן ואמיר רוט, קיבוץ רעים, 9 במאי 2024 (להלן: **ריאיון אביב**); ראו סרטוני אבטחה קיבוץ רעים. יחד עם הצעירים מגדרה, ארבעה צעירים הסתתרו בבית הכנסת וזוג נוסף הסתתר בביתם של רמזי ודנה אור-נסאר.

לדירתו של אביב (בית מס' 10א, הקיצוני בשורת הבתים). בשעה 07:51, עת החלו להישמע היריות, התקשר פבר לרבש"ץ, כנראה כדי לקבל נשק, אך זה כבר היה בלחימה ולא ענה לו. אסף פבר חזר לדירתו.⁵⁴

עוד קודם לכן ניסה סמ"ר הדר למצוא פתרון להגנה מידי הטילים והרקטות לכל הצעירים שהגיעו לשכונת הצעירים בבית אחת, בשעה כה מוקדמת של הבוקר. בשעה 07:47 כתב הדר הודעת ווטסאפ לרבש"ץ: "יש אצלי ואצל אביב המון אנשים שברחו מהמסיבה האם ניתן לפתוח להם מקלט".⁵⁵ ככל הנראה, בשלב זה נודע להדר כי יש חשש לחדירת מחבלים לקיבוץ. מאחר שהרבש"ץ אורן לא ענה לו, החליטו אביב והדר לחלק את הצעירים בין שני הממ"דים בדירותיהם כדי שיוכלו להסתתר בהם. הצעירים התחלקו באופן אקראי בין שתי הדירות.⁵⁶ דקות ספורות לפני כניסת המחבלים לקיבוץ ביקש נועם, אחד מחבריו של גיא שמחי, כי הלה יבוא לאסוף אותו מהאזור הצפוני של שכונת הצעירים שם החנה את מכוניתו. הדר סיפר:

[שמחי ואני] הסתובבנו ליד החדר של ענבר ועמית [גבאי] ואז הלכנו דרך החורשת זיתים לחדר של אסף. הגענו לשם ואז פתחו עלינו [באש בעוצמה של] כיתת רתק. אנחנו עד הרגע הזה לא חשבנו שיש מחבלים, זה היה באזור שעה שמונה, אולי חמישה לשמונה. אנחנו בין בית א' לבית 1, הוא [נועם] כבר היה ליד החדר של אביב ורצה שנאסוף אותו לבית שלי. נכנסנו בין [הבתים] 5 ל-7 ל-6-8 חתכנו בחורשה, הגענו לפה, יש סרטון. פתחו עלינו כיתת ירי ויש את זה מצולם.

בסרטון שצולם בשעה 07:54 נראים הדר וגיא שמחי מתצפתים לכיוון השער הראשי, נשמע ירי קרוב, ואז צעק ליאור הצלם: "שמחי, הם פה. המחבלים! הם פה!"⁵⁷

54 שיחת השלמה טלפונית עם הראל אורן על ידי ענת שטרן, 23 ביולי 2024; בריאיון עימו סיפר אביב, כי "פבר התלונן כל הבוקר בקבוצה של החברים שהראל לא נותן לו נשק": **ריאיון אביב**.

55 ריאיון עם סמ"ר הדר, על ידי ענת שטרן, תל אביב, 26 בפברואר 2024 (להלן: **ריאיון הדר**).

56 גל סיפר כי בשלב זה הלך יחד עם הדר, שמחי ויונה לעבר הדירה של הדר על מנת להתמקם שם, ואז הגיעו לדירתו של הדר האחים שקד וגבע אהרון. השניים רצו לחזור לדירה של אביב, כנראה כדי לחבור לבת זוגו של שקד שנשארה שם. השישה יצאו לעבר דירתו של אביב, שם ראה גל כי חברו מגדרה ליאור הוא היחיד מהחבורה שנמצא בה, ועל כן החליט להישאר עימו. **ריאיון גל; ריאיון אביב**.

57 ריאיון הדר; כתבת טלוויזיה שבה רואיין נועם. דני קושמרו, "חנק בידיים חשופות. גיא שמחי נלחם במחבלים והציל 30 מחבריו", אולפן שישי, **קשת 12**, 28 ביוני 2024 https://www.mako.co.il/news-n12_magazine/781730bdada5e810/Article-c9eca302c835091026.htm

סמ"ר הדר וגיא שמחי בתצפית לכיוון כביש הכניסה לקיבוץ, שעה 07:54. צילום מסך מתוך סרטון, באדיבות משפחת שמחי.

מאחר שברשותם היה רק רובה אחד מסוג אֶם-16 ומחסנית אחת, החליטו שלושת הצעירים לחזור במהירות לדירתו של הדר. בשעה 08:03, כשהם כבר בדירה, התקשר סמ"ר הדר למפקד הצוות שלו ב'מגלן' ודיווח לו כי ישנם מחבלים בקיבוץ. מפקדו וידא שנשקו האישי של הדר נמצא בידו והורה לו להסתגר בממ"ד. בשעה 08:08 התקשר הדר לרבש"ץ, כדי להתריע בפניו על כניסת המחבלים, אך זה היה עסוק בלחימה סמוך לשער האחורי של הקיבוץ ועל כן לא ענה לו. בניסיון להשיגו בכל זאת, כתב הדר ב-08:08 הודעת ווטסאפ להראל: "יש מחבלים בשכונה של הצעירים. דחוף, הם פה אצלי".⁵⁸

הדר וגיא שמחי נשארו מחוץ לממ"ד שבו התחבאו באותה עת 11 צעירים

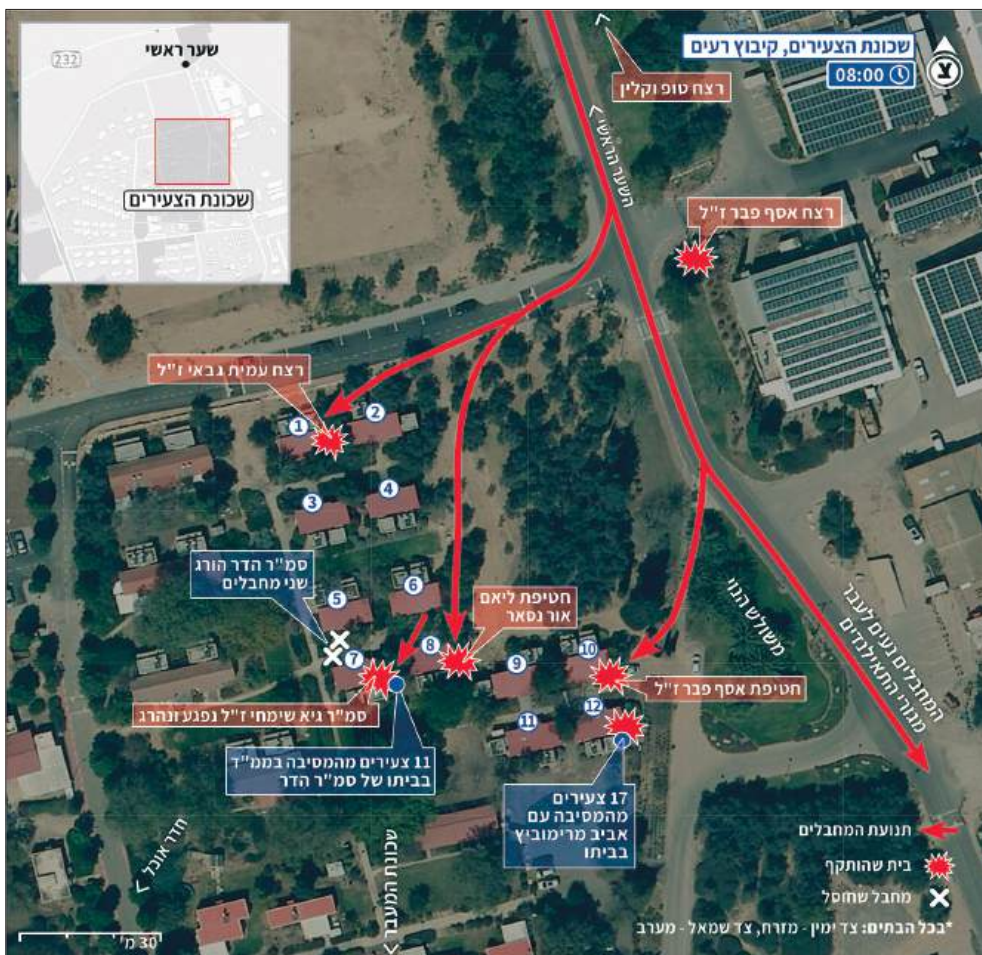
58 ריאיון הדר; מסמך תיעוד שיחות טלפון הראל אורן, 7 באוקטובר.

וצעירות.⁵⁹ באותה שעה התחבאו בדירתו של אביב, בנוסף לו עצמו, עוד 17 צעירים וצעירות שהגיעו מן המסיבה וארבעה צעירים נוספים הסתתרו בבית הכנסת בחלק המערבי של השכונה.⁶⁰ בעוד הירי מכיוון השער הצפוני נמשך, סירב גיא שמחי, שלא היה חמוש, להיכנס לממ"ד ונשאר בסלון הבית יחד עם חברו הדר. השניים תצפתו מבעד לחלונות כדי לאתר את כוח המחבלים. כך סיפר הדר על שקרה באותם רגעים:

[...] אני נעמד במטבחון של הדירה. אחרי שאני מנתח את הדירה ומבין שיכולה להיות היתקלות בתוך הדירה, אני בודק איפה אני יכול לראות משני הכיוונים, גיא [שמחי] נצמד לאחד החלונות ומתצפת החוצה. כל האנשים בתוך הממ"ד. זה היה דחוס. [...] בשלב מסוים הוא [גיא שמחי] אומר לי: אני רואה מחבל בשכונה שלך, בין [בתים] 6 ל-8 [מתייחס לעזר שהונח בפניו]. אני מסתכל עליו עם כוונת על הראש ומחליט שאני לא יורה, כי אמרתי: אם אני יורה אני מעורר את המרחב, אני יודע שהם הרבה לפי כמות הירי, ואני אחד, ואני נותן להם אינדיקציה שיש פה חמושים, הם יפתחו ב'רטוב' עם רימונים וכו'. באותה שנייה המחבל יוצא לי מהזווית עין. אחד האנשים [שהסתתרו בממ"ד] שכח טלפון בסלון ומקבל צלצול על רועש, הכול שקט ופתאום שומעים צלצול על רועש. הם [המחבלים] ישר מתחילים לנער בחוזקה את הדלת של החדר. הם יורים במנעול וזורקים פנימה רימון הלם, בדיעבד הסקנו מזה שהם רצו לחטוף ורצו להפחיד ולא ידעו שאני מחכה חמוש בפנים. הם הסתבכו עם הדלת, אני חיכיתי. שמחי בזמן הזה הגיע למטבח ונעמד מאחוריי. [...] הרימון דפק לי את השמיעה, האדרנלין התחיל לעבוד, עלה לי הדופק, הבנתי שביני לבינם יש קיר והם יבואו. אני קולט שנכנס מלא אור לחדר, שהדלת נפתחה לרווחה. אני עושה "זיג ערבי" – מחזיק

⁵⁹ 11 הצעירים שהתחבאו בדירתו של הדר הם: נועם הרוש, דולב ביטון, גל גמבש, נועם דניאל, תומר זלק, יוסף שחר, נדב ליברמן, בן סעדה, יואב עובדיה, טל פרידמן ויונתן אב.

⁶⁰ שמויתיהם של 17 הצעירים שהתחבאו בדירתו של אביב, בנוסף אליו: עידו טביבי, רומי לוי, סער הרשקו, שקד אהרון, גבע אהרון, אלה אנגר בן שמחון, אופק בן מדה, עמית הנגבי, תום וייס, קרן חזקיה, דניאל לפידות, יהודית סדן, אנה פפקיאן, דניאל צודיק גלילוב, גל, ליאור ושני שוורץ. בבית הכנסת הסתתרו גל גבעתי, ג'ואל נעמי דהן, טל מזור ועומר פז. חיים המאירי חבר הקיבוץ פתח להם את בית הכנסת, הוא ואשתו טלי היו עימם בקשר במהלך כל היום ולאחר מספר שעות הכניסו אותם לביתם הנמצא בסמוך. **ריאיון חיים וטלי המאירי**, ע"י ענת שטרן, תל אביב, 11 בדצמבר, 2024, ראו גם: נועם (דבול) דביר, "ללמוד, לחיות: מהמסיבה ברעים, ללחימה בעזה ובחזרה לספסל הלימודים", **ישראל היום** 7.2.2024 <https://www.israelhayom.co.il/magazine/special/article/15222088>

תרשים מהלכי הקרב בשכונת הצעירים.

את הנשק ויורה מעבר לקיר בלי לראות. אני עוצר את הירי. יש קיר שמפריד בין המטבח לכניסה של חצי מטר, המחבל לא הבין מאיפה ירו עליו, חשב שירו עליו מהחלון שפונה ל[בית] 8 או אולי מהממ"ד. המחבל נכנס והסתכל לשני המקומות והיה עם הגב אלינו. שמחי לקח החלטה, וקפץ עליו. הוא הסיט את הנשק, אחרי שניות בודדות הם נהדפו אחד מהשני, יריתי במחבל בכניסה, לקח לו זמן ליפול. הבנו שהם היו מסוממים, כמה כדורים ונפל. אני עם כוונת לדלת, רואה מחבל מתחת למשקוף, יריתי שלושה כדורים, שניים פגעו למחבל בראש והשלישי המשיך הלאה, אני קולט מאחוריו שלושה

מחבלים מחכים, אני קולט שאני בגמר [ללא תחמושת], אני זורק את עצמי למטבח, גיא ואני החלפנו מבטים, הבנו שזה הסוף, הם נכנסים פנימה ואז אנחנו או חטופים או הרוגים. אין לנו דרך אחרת לצאת מזה. אני מחכה עם הפנים לאמצע החדר, הרגשה מייאשת ומפחידה, [של] השלמה עם המוות...⁶¹

לאחר שהרג שני מחבלים, זיהה הדר שלושה מחבלים נוספים מעבר לדלת, אך כאמור נגמרה לו התחמושת. גיא שמחי והדר נסוגו למטבח הדירה, בהבינם שחייהם עומדים בסכנה. המחבלים זרקו רימון לחלל הבית ולאחר כמה שניות רימון נוסף. מייד עם זריקת הרימון הראשון שבר הדר את חלון השירותים בקת הנשק שבידו, טיפס על הניאגרה, יצא מן החלון וטיפס לגג ביתו. רימון נוסף נזרק לתוך הבית, וגיא שמחי נע מייד אחרי חברו; ייתכן שאף נפצע מן הרימון השני. גופתו נותרה בסמוך לבית. שלושה כתמי דם על קיר הבית מעלים אפשרות לפיה שמחי לא הבין שחברו עלה לגג, ויצא אל מחוץ לבית במחשבה להימלט, אך נורה שם בידי המחבלים.⁶²

בעקבות זריקת הרימונים החל הבית לעלות באש. סמ"ר הדר, אשר נפצע ברגלו מרסיס, היה משוכנע שחברו הטוב, גיא שמחי, נהרג בבית.⁶³ הוא נשאר באפיסת כוחות על הגג, וייתכן שאף איבד את הכרתו. בשעה 12:15 לערך, עם הגעת כוח היחידה הרב-ממדית לקיבוץ, הזדהה הדר כישראלי וכלוחם, ירד מן הגג, לקח מחסניות עבור נשקו האישי והצטרף ללחימה (כשהוא יחף). מאוחר יותר חבר לרבש"ץ ולכיתת הכוננות ויחד עם חברו אביב סייע בביצוע משימות שונות עד לפנות בוקר של 8 באוקטובר. גופתו של גיא שמחי חולצה בשעות הלילה המאוחרות בסיוע מג"ד בא"ח כפיר, כוח מסיירת 'חרוב' ורבש"ץ הקיבוץ, ונמסרה לאביו, תא"ל (במיל') דדי שמחי, שווידא באופן אישי שתגיע למחנה שורה.⁶⁴ פעולותיהם של סמ"ר הדר וסמ"ר גיא שמחי הובילו לכך שהמחבלים היו משוכנעים כי אין אנשים נוספים בבית העולה באש, ולמעשה הצילו את חייהם של 11 הצעירים והצעירות שהסתתרו בממ"ד. 28 הצעירים שמצאו מסתור בשני הממ"דים חולצו בידי כוח היחידה הרב-ממדית, כיתת הכוננות ומשטרת ישראל בשעה 12:30 בצהריים לערך.

61 ריאיון הדר.

62 ריאיון עם דדי ואורית שמחי (הוריו של גיא שמחי ז"ל) על ידי ענת שטרן, גדרה, 29 ביולי 2024 (להלן: **ריאיון דדי ואורית שמחי**).

63 בסרטון שצילם הדר למחרת בחדרו השרוף, הוא ציין: "[...] חבר שלי נהרג פה במקום, אני הצלחתי להימלט מהחלון הזה". **סרטון החדר של הדר**, 8 באוקטובר 2023, באדיבות הדר.

64 ריאיון דדי ואורית שמחי.

התקפת המחבלים בשער הדרומי

בזמן שבו פרץ כוח המחבלים העיקרי לקיבוץ, בסביבות השעה 08:00 בבוקר, שמעו הרבש"ץ הראל אורן וחבר כיתת הכוננות עומרי בן ישי רעש חזק של פיצוץ, והניחו שהגיע מכיוון השער האחורי של הקיבוץ הפונה לכביש 234.⁶⁵ כאמור, לאחר שחברי כיתת הכוננות נפגשו בפינה הצפון-מערבית של רעים, יצא הרבש"ץ לאסוף את עומרי בן ישי מביתו בדרום הקיבוץ. השניים נעו רגלית במגמת סריקה דרך החורשה מדרום לביתו של בן ישי, וראו 10-15 מחבלים צועדים בחורשה ליד מגרש הכדורגל הסמוך לשער האחורי של הקיבוץ. עומרי זיהה כי מדובר במחבלים, פתח לעברם באש והרג אחד מהם בקצה החורשה. על פי עדותו, בשלב זה נעצרה תנועת המחבלים; הם חזרו לאחור (ככל הנראה לשני הטנדרים שנותרו סמוך לשער הדרומי של הקיבוץ) והביאו עימם מקלעי פִּי-קִי. או אז פתחו המחבלים באש לעבר הראל ועומרי שהתמקמו במרחק 70-80 מ' מהם בחורשה, מצפון למבני החינוך.⁶⁶ מאחר שראו כי אינם מצליחים לפגוע במחבלים, והתקבלה אינדיקציה לחדירת מחבלים בשער הראשי, קרא הראל בקשר לצמד אימרי בונים וניב טוביה שיגיעו כדי לאגף את המחבלים מכיוון מערב. הללו התחילו לנוע לדרום הקיבוץ, ואילו הצמד הראל ועומרי התפצל, חזר לרכב של הראל ונע דרך ציר פנימי בתוך היישוב ('ציר הגנים') לעבר שכונת הצעירים, ממנה הגיעה קריאתם של נעם ויניב שהתריעה על כניסת המחבלים מן השער הראשי.⁶⁷

עם הגיעם לשכונת הצעירים, תפסו הראל ועומרי עמדה ליד בית הכנסת של הקיבוץ, הסמוך לכביש פנימי התוחם את שכונת הצעירים ממערב. הם זיהו את הטנדרים של המחבלים שחדרו לקיבוץ וכן שלוש חוליות נעות בתוך שכונת הצעירים, ואת ביתו של סמ"ר הדר עולה באש. בשעה 08:56 חילצו את פלג, בנו הבכור של הראל, ואת בת זוגו עדי מדירתו הסמוכה לעמדה

⁶⁵ **ריאיון הראל אורן.** ייתכן ששמעו את הפיצוץ שהגיע מהשער הקדמי, משום שהמחבלים נכנסו לקיבוץ דרך הפישפש בשער האחורי ולא פוצצו אותו. **ריאיון עם אורן אחרק, חבר כיתת הכוננות,** על ידי ענת שטרן, קיבוץ רעים, 14 ביולי 2024 (להלן: **ריאיון אורן אחרק**).

⁶⁶ סמוך לשורת הברושים נמצאו תרמילים רבים של תת מקלע מסוג פִּי-קִי המעידים על מקום המחבלים, סיור שטח בקיבוץ רעים, 14 ביולי 2024.

⁶⁷ בשיחה עימו הסביר הראל כי קיבל אינדיקציה לחדירת מחבלים, ככל הנראה גם רצה לבדוק מה עם בנו המתגורר בשכונה. שיחת השלמה טלפונית עם הראל, 23 ביולי, 2024. תו"ל פעולת כיתת כוננות כפי שתורגל במהלך כל התרגילים הוא שדכן בשער הראשי, **ריאיון אילן כהן.**

אופנוע מחבלים ולידו מטול אר-פיג'י בשכונת הצעירים. צולם ב-8 באוקטובר בשעות הבוקר, מקור: סא"ל פ'.

שבה התמקמו.⁶⁸ עומרי והראל פעלו על מנת לבודד את שכונת הצעירים ולמנוע מעבר מחבלים לשכונות אחרות. לשם כך נעו על הציר התוחם את השכונה ממערב תוך כדי החלפת עמדות. הם ירו בשני מחבלים שהסתובבו בין הבתים; אחד המחבלים, שגופתו נמצאה לאחר מכן בין הבתים 3 ו-5, זרק עליהם רימון והם השיבו אש ופגעו בו; מייד לאחר מכן זיהו מחבל נוסף בטווח של 15 מ' לערך, סמוך לבית ג', ירו לעברו ופגעו גם בו. הירי של צמד חברי כיתת הכוננות יזם רקטת אר-פיג'י, שהייתה על גופו של מחבל זה (ההבזק והרעש פגעו בראייתם באופן רגעי וגם בחוש השמיעה, ומאותו רגע תקשרו בעיקר בעזרת תנועות הידיים). מחבל שלישי, רכוב על אופנוע, נורה בפינה הצפון-מערבית התוחמת את השכונה. גופתו לא אותרה בתום הקרב,

68 שיחת השלמה טלפונית עם הראל, 23 ביולי 2024; התכתבות ווטסאפ עם פלג אורן, 21 ביולי 2024; הראל התקשר לאישתו קרן בשעה 09:03 כי להודיע לה שפלג בדרכו אליה. פלג התקשר לאימו בשעה 09:20 כדי שתפתח לו את הדלת. בריאיון השלמה ב-11 במרץ 2024, סיפר הראל שהתקשר לאלמוג רז שכנתו של פלג על מנת לחלצה, והיא ענתה שאינה בקיבוץ אלא אצל בן זוגה במושב דקל.

וייתכן שפונה פצוע או הרוג בידי המחבלים.⁶⁹ ייתכן שהצמד פגע במחבלים נוספים, אך אין ודאות בכך.⁷⁰ עומרי והראל המשיכו לירות לעבר המחבלים ולהחליף עמדות עד שעמדו בפני גמר התחמושת, ככל הנראה סביב השעה 09:45. הם נעו לעבר נשקיית הקיבוץ כדי להתחמש מחדש ולאסוף נשק ארוך וציוד לחימה כדי להעבירו לחבר הקיבוץ רון אסף (בובו),⁷¹ שיצטרף ללחימת כיתת הכוננות בשעה 10:15 לערך (ראו בהמשך).

קרב בלימה באזור מבני החינוך – סיפורם של ניב טוביה ואימרי בונים

סגן הרבש"ץ ניב טוביה וחבר כיתת הכוננות אימרי בונים פגשו, כאמור, את חבריהם בפינה הצפון-מערבית של הקיבוץ בסביבות השעה 07:30 בבוקר. הם ראו את רכבי המחבלים מגיעים ושמעו את הירי מהכבישים 232 ו-234. לאחר חלוקת הצמדים הנחה הראל את אימרי וניב להגיע לעמדת תצפית סמוך לשער בית הקברות, בגדר המערבית של הקיבוץ. הם נעו לאורך הכביש הפנימי סמוך לגדר המערבית, שמעו ירי במרחב וראו טנדרים נוסעים דרומה. בנוסף, ראו מסוק מתקרב לכיוון האוגדה ושני טילי נ"מ [נגד מטוסים] נורים לעברו.⁷²

בשעה 07:55, בזמן שבקשר הפנימי של כיתת הכוננות דווח על הגעת רכבי המחבלים לשער הצפוני, ראו ניב ואימרי מספר טנדרים מתמקמים על צומת רעים ושני טנדרים שנוסעים דרומה, לשם הנחת מארב על ציר 234 או

⁶⁹ בריאיון לפרויקט עדות 710 סיפר בובו, כי ראה גופת מחבל על אופניים בקצה השכונה בשעה 11:00 לערך, אך גופה זו לא נותרה בשטח. תמונת אופנוע ולידו מטען אר-פיג'י שעליו עדיין מורכב ראש הרקטה צולמה ב-8 באוקטובר בנקודה. **ריאיון עם רון אסף (בובו)** על ידי איל להב ורון אליה, **עדות 710**, מלון ספורט, אילת, 2 בדצמבר 2023. <https://www.edut710.org/testimonies/ron-assaf-reim>

⁷⁰ **ריאיון הראל; ריאיון עומרי.**

⁷¹ לפי בדיקת שיחות הטלפון של הראל, בובו התקשר אליו בשעה 08:49, אך השיחה לא נענתה. בשעה 09:15 הוא התקשר בשנית ובשלישית בשעה 10:02. הראל מעריך שבשיחה הראשונה ביניהם בובו ביקש נשק, ושבזמן השיחה השנייה הוא כבר היה בדרכו להעביר אליו את הנשק הארוך. **ריאיון עם הראל אורן**, 22 בינואר 2024.

⁷² **ריאיון עם אימרי בונים**, על ידי ענת שטרן, קיבוץ רעים, 15 בפברואר 2024. **ריאיון ניב טוביה**. אורן אחרק ציין בריאיון עימו כי מצא זביל של טיל אס-אי-7 בתוך הקיבוץ, ולא ברור אם מדובר באותו ירי. **ריאיון עם אורן אחרק חבר כיתת כוננות** על ידי ענת שטרן, קיבוץ רעים, 21 בפברואר 2023, וכן בתל אביב, 29 בפברואר 2023. בתייעוד של מצלמת גופר של מחבלים שהיו בצומת גמה, נראה שיגור טיל אס-אי-7 בשעה 07:30. מצלמת ראש מספר 1, קובץ 3957, **מחקר קרב מחנה רעים**, תודתי לסא"ל (במיל) עמרי שבתאי.

שהמשיכו לעבר השער האחורי של הקיבוץ.⁷³ נוכח תנועת רכבי המחבלים, החליטו השניים להתקדם לכיוון שכונת המעבר שבמרכז הקיבוץ ולא להישאר סמוך לגדר המערבית.⁷⁴ בשעה 08:02 תיעדה אותם מצלמת האבטחה על גג מזכירות הקיבוץ צועדים לעבר אזור זה. בעודם בדרכם, התקבלו שני דיווחים: מן השער הצפוני דיווח נעם גבאי סגן הרבש"ץ שהמחבלים נכנסו לקיבוץ; ומן השער הדרומי דיווח הראל הרבש"ץ – שבאותו זמן ניהל עם עומרי חילופי אש מול חוליה שחדרה ליישוב – כי הם מנתקים מגע לעבר נעם גבאי בשער הצפוני. הראל קרא לניב ולאימרי להגיע לאזור בתנועת איגוף דרך בתי החינוך.⁷⁵ השניים, שכבר היו בקרבת מקום, נעו לעבר בתי החינוך ותפסו עמדה על הכביש התוחם את האזור ממערב, במטרה לעכב את המחבלים ככל שיוכלו ולבודד את השכונה, בדומה לאופן שבו פעלו הראל ועומרי בשכונת הצעירים באותו זמן ממש. ככל הנראה, החלטה אינסטינקטיבית זו של ניב ואימרי מנעה מסע הרג בין בתי שכונת המעבר.

אימרי וניב הגיעו לאזור שכונת המעבר וזיהו את המחבלים בחורשה שמדרום למבני החינוך בעת שהתארגנו מחדש לאחר ההיתקלות שלהם עם הראל ועומרי. השניים פתחו לעברם באש וככל הנראה פצעו מחבל אחד. בשעה 08:15 דיווח ניב טוביה בקבוצת הווטסאפ של כיתת הכוננות: "ניב ואימרי ליד הפרדס הקטן ואוהל יש פה חוליה פגענו קצת אבל יש עוד הרבה".⁷⁶ בשעה 08:21 תיעדה מצלמת האבטחה של המזכירות כוח של שמונה מחבלים נע מדרום-מזרח הקיבוץ לעבר מבני החינוך. ניב ואימרי שמעו את המחבלים נכנסים "באש וצרחות" לתוך "הבית הסגול", (בית דוכיפת) המשמש כמתנ"ס לחינוך הבלתי פורמלי שהיה ריק בשעה מוקדמת של שבת, ולשאר מבני החינוך וחדר הכושר. במשך כחצי שעה⁷⁷ הם ירו לעבר המחבלים והחליפו עמדות על מנת לעכבם ולמנוע מהם להתקדם לעבר שכונת המעבר המאוכלסת במשפחות. סיפר אימרי:

⁷³ על פי מצלמת האבטחה של נתיבי ישראל בצומת אורים לא הגיעו מחבלים מכיוון כביש 234 רעים בשעה זו אלא רק בשעה 06:59 בבוקר. **מצלמת נתיבי ישראל**, 7 באוקטובר 2023.

⁷⁴ **ריאיון אימרי.**

⁷⁵ **ריאיון ניב טוביה.**

⁷⁶ **התכתבות ווטסאפ כיתת הכוננות של קיבוץ רעים**, 7 באוקטובר 2023.

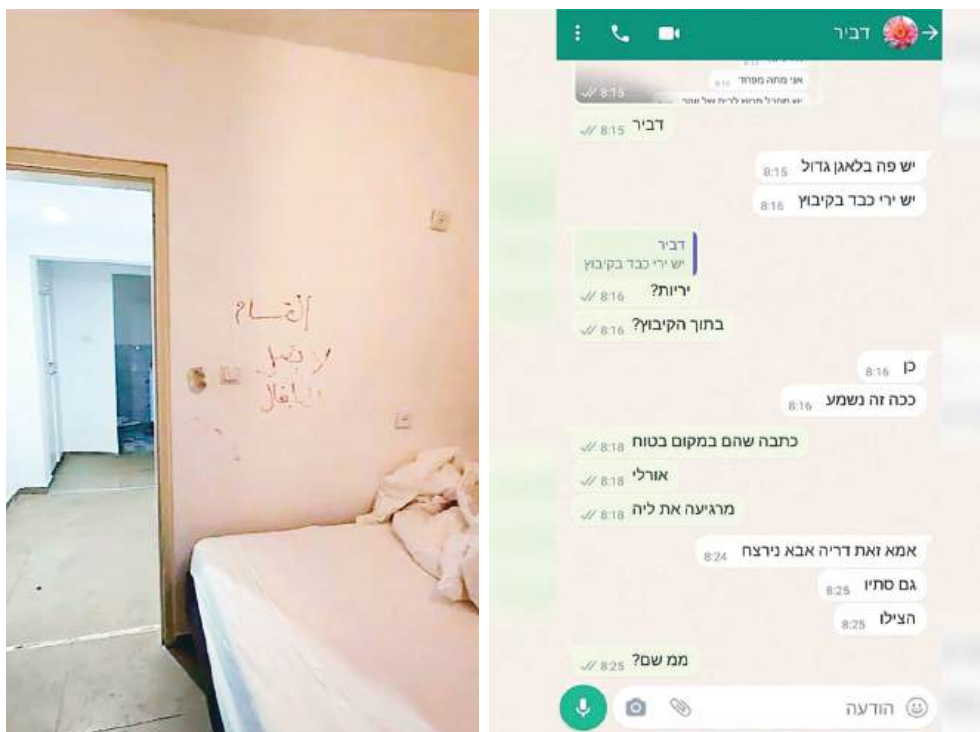
⁷⁷ בשעה 08:55 דיווחו מספר חברי קיבוץ המתגוררים בשכונת המעבר, כי יש ירי חזק סמוך לביתם. ככל הנראה הם שמעו את הקרב שהתנהל בין ניב ואימרי לבין המחבלים. **סרטון ווטסאפ רעים - הבית שלי.**

אמרנו אם הם נכנסים לשכונה אין לנו סיכוי מולם, היו לנו שתי דקות להבין את הסיטואציה שבה נחליט איפה יהיו הקרבות. רצנו לשורה האחרונה של הבתים. הם ליד הכביש פתחו מפקדה בפרדס הקטן ליד המגרש כדורגל, ירינו כדור אחד מכל בית. היו 15 [מחבלים], הם לא באו כי זיהו את הירי שלנו. ידענו, אם ילכו לאזור הזה איפה שמתחנכים ילדים א-ג ולידו ד-ו, ובהמשך חדר כושר משרדים מזכירות [בוטיק] גוטיק – כל הבתים ריקים. יש פינת חי, הם לא הכירו, היא מגודרת וזה אילץ אותם להסתובב, וגם האדמה חרושה וקשה ללכת בה. באנו נסתרים מהשיחים. כמו שאנחנו מסיימים רצים מסביב וירינו שוב, רצים יורים. הם נכנסו לבתים, נתפסו עליהם ויכולנו להכיל את הסיפור [...] זה נתן לנו להרוויח זמן – הם יוציאו אנרגיה על בתים ריקים להיכנס לנסות לחטוף, ובין לבין הם יקבלו כדורים. [...] אנחנו לא מפסיקים לזוז בעיקר רצים...⁷⁸

כבני המקום, ניצלו ניב ואימרי באופן אינסטינקטיבי את היכרותם עם השטח. המעבר בין העמדות וההבנה איזה שטח נסתר והיכן יהיו חשופים לאש האויב אפשרו להם לבדוד את השכונה ולפעול תוך ניצול יתרון המגן, ומנעו את התקדמות המחבלים לעבר שכונת המעבר ושאר הקיבוץ. לאחר שהבינו כי הבתים ריקים, עצרו המחבלים בחורשה, סמוך לפינת החי. ניב ואימרי נעו לעברם מכיוון מערב וזיהו את המחבלים מתארגנים. ניב הבחין שרובם מסתכלים דרומה אל השער האחורי של הקיבוץ; ייתכן שהמתינו לתגבורת או להוראות, או שהבינו בירי של כוח המחבלים על ציר 234 מחוץ לקיבוץ. הצמד פתח באש לעבר המחבלים ופגע להערכתם בארבעה-חמישה מהם. הבחירה שלא להישאר סטטיים אלא לנוע בתנועת איגוף אפשרה לשני חברי כיתת הכוננות להפתיע את המחבלים ולשבש את תוכניתם. בשלב זה, חלק מן המחבלים נסוגו לכיוון הפרדס הקטן שליד השער הדרומי. גופתו של אחד המחבלים שנפגע מירי של ניב נותרה מוטלת בין שורות העצים במהלך כל היום.⁷⁹ שלושה מחבלים (אחד מהם נושא מקלע כבד) נצפו צועדים צפונה לכיוון הכוח התוקף העיקרי, ככל הנראה לשם התארגנות מחדש.

78 ריאיון כיתת הכוננות. אימרי העריך שהקרב נמשך שעתיים, אך הערכת הזמן אינה מדויקת, ככל הנראה נמשך הקרב הזה כחצי שעה.

79 ריאיון ניב טוביה. ייתכן שחלק מכוח זה התפצל ונע לעבר שכונת הצעירים. בשעה 08:30 תיעדה מצלמת האבטחה של המזכירות ארבעה מחבלים נעים לעבר אזור השער הראשי. בשיחה מאוחרת העריכו ניב ואימרי, כי בסך הכול מנה הכוח שנכנס לקבוץ מן השער האחורי כ־20 מחבלים. **שיחה להשלמת פרטים עם אימרי בונים וניב טוביה,** תל אביב, 24 בספטמבר 2024.

התכתבות בין רעות קארפ לדביר קארפ לפני שנרצח והמשך ההתכתבות עם ביתה דריה לאחר הרצח. משמאל מבט אל כתובת חמאס על קיר הממ"ד "אל-קסאם לא הורגים ילדים" ממקום מושבה של דריה. באדיבות רעות קארפ.

בזמן ששני צמדי כיתת הכוננות בודדו את שכונת המעבר במרכז הקיבוץ ואת שכונת הצעירים בצפון, החלו לזרום ידיעות על הנעשה בשאר חלקי הקיבוץ באמצעות קבוצת הווטסאפ 'רעים הבית שלי'. חלק מן הידיעות הללו הועברו לווטסאפ של כיתת הכוננות באמצעות ראש צח"י אילן כהן ששהה בנתיבות, ועוז בנאי חבר כיתת הכוננות ששהה בחו"ל. בקבוצת הווטסאפ של כיתת הכוננות דיווחו השניים בשעה 08:15 כי מחבלים מסתובבים באזור שכונת נעורים.⁸⁰ בשעה 08:20 החלו להגיע קריאות לעזרה ובקשות למשלוח כוחות

⁸⁰ הדיווחים בהתאם לשיחות טלפון שקיבלו אילן ראש צח"י ועוז בנאי מיסמין (עימה שהתה ערבה, אישתו של חבר כיתת הכוננות עומרי, שהייתה בחודש החמישי להריונה) ואיתמר מזרחי, ששהה בביתו של עוז יחד עם ידידה מחו"ל. בשעה 09:15 נראים ניב ואימרי במצלמת המזכירות נעים לעבר שכונת הנעורים, כדי לבדוק מה שלום חברי הקיבוץ הנמצאים שם. הם סייעו לאיתמר מזרחי להסתגר בממ"ד, ומאחר שלא אותו שם מחבלים חזרו לאזור שכונת המעבר בשעה 09:25. **התכתבויות ווטסאפ אילן כהן; מצלמות אבטחה רעים; ריאיון ניב; ריאיון אימרי.**

צבא לשכונת הצעירים. ההודעה הראשונה מאותו בוקר שהופיעה בקבוצת הקיבוץ הייתה זו ששלח אביב, אשר בדירתו הסתתרו צעירים שברחו מן המסיבה. בשעה 08:21 דיווח אביב שיש אצלו פצוע בשכונת הצעירים; הכוונה לשקד אהרון, שנפצע מירי המחבלים אל דלת הממ"ד שבו הסתתר בחדרו של אביב, שהתבצע באותם רגעים ממש שסמ"ר הדר וגיא שמחי נלחמו במחבלים בבית השני. צעירים נוספים ביקשו אף הם שיגיעו כוחות צבא לשכונה; חלקם אף יצרו קשר ישיר עם אילן כהן בבקשה לעזרה.⁸¹

בשעה 08:26, חמש דקות לאחר שהחלו להגיע הודעות על מחבלים בשכונת הצעירים, דיווחה רעות קארפ, חברת קיבוץ ששהתה באותו בוקר ביהוד, כי בן זוגה לשעבר דביר קארפ נרצח דקות ספורות קודם לכן, וילדיה דריה ולביא נמצאים לבד בביתם. היא שלחה מספר הודעות ברצף: "דחוף דחוף לבית של דביר. דריה ולביא לבד. דביר נרצח. דחוף. בבקשה. דחוף דחוף. בבקשה".⁸² דריה, בתם בת העשר של רעות ודביר קארפ, התקשרה לאימה ממחבואה בממ"ד וסיפרה כי אביה דביר (בן 46) ובת זוגו סתיו קימחי (בת 35) נרצחו, והמחבלים מסתובבים בבית ככל הנראה על מנת לטפל באחד המחבלים שהאב הצליח לפצוע לפני שנרצח.⁸³ המחבלים נכנסו לממ"ד, זיהו את דריה ואת אחיה בן השמונה מסתתרים מתחת לשמיכה, כתבו בליפסטיק על הקיר "אל-קסאם לא הורג ילדים" ועזבו את הבית.⁸⁴ עוד בטרם הגיעו לביתם של דביר וסתיו חדרו המחבלים לביתה של ורדה הרמתי, בת ה־81, שהתגוררה בסמוך, ורצחו אותה במיטתה. בן זוגה של ורדה, בועז, מצא את גופתה בממ"ד ודיווח על הרצח למשפחתה.⁸⁵

81 ריאיון אילן כהן,

82 סרטון ווטסאפ רעים – הבית שלי.

83 בדירה נשארו תחבושות מוכתמות בדם וציוד רפואי של המחבלים. **ריאיון ניב. ריאיון רעות קארפ,** על ידי ענת שטרן, תל אביב, 15 באוקטובר, 2024.

84 "דריה בת 10, לביא על הרצף האוטיסטי בן 8.5 לקח שלוש שעות עד שהגיע מישוהו. גולן ספטון הגיע לחלץ, לקח אקדח נשאר איתם בבית 9.5 שעות. צופית ספטון כתבה לרעות שגולן יבוא. גולן רץ לבית, מרחק 150-200 מ'. הם הגיעו לבית ביהוד בשעות הערב". תסכית רדיו "אין מקום אחר – רעים", **כאן 11**, דקה 13; יפעת מנהרדט "שמעה את בתה מדווחת שאביה נרצח לנגד עיניה: 'כתבה לי 'הצילו' YNET, 9 באוקטובר 2023 <https://www.ynet.co.il/laisha/article/hyizb11z116>. קטעים מהקלטת השיחה בכתבת **ערוץ 13**, ליאור ורוצלבסקי, "אמא זאת דריה, אבא נרצח: ההקלטות המצמררות של רעות ובתה מהממ"ד ברעים", 1 בדצמבר 2023, https://13tv.co.il/item/news/_domestic/internal/qgbx6-903829764

85 ראו דבריו של ניב: **סרטון שיח כיתת כוננות רעים**, מלון ספורט אילת, 9 באוקטובר 2023, סרטון באדיבות אלדד אלוני.

הפרצה בגדר המערבית

בנוסף לחדירה מהשער הראשי הצפוני ומהשער האחורי, חדר לקיבוץ כוח נוסף בהיקף משוער של כ-25 מחבלים דרך פרצה בגדר המערבית. כשעה לאחר כניסת המחבלים לקיבוץ, החל בשעה 09:12, שלחו חברי רעים המתגוררים בשכונה המערבית הסמוכה לגדר הקיבוץ רצף של הודעות, שבהן דיווחו כי מחבלים מנסים להיכנס לבתיהם או נמצאים סמוך להם. הדיווח הראשון הגיע מחברת הקיבוץ סוניה גפנר, ששהתה בביתה עם בעלה, בתה עדן ובן זוגה. עדן דיווחה בטלפון של אימה מספר פעמים כי מחבלים נמצאים בקרבת הבית ואף נכנסו לתוכו.⁸⁶ בשעה 09:29 דיווחה רוני מרודי מזכירת הקיבוץ כי המחבלים אצלם,⁸⁷ ודקה לאחר מכן דיווחה מיכל מרום המתגוררת אף היא בבית הקיצוני הסמוך ביותר לגדר כי המחבלים נכנסו לבית המשפחה. בשעה 09:32 כתבה רותם פבר: "גם אצלנו שומעים כאילו הם בבית. מנסים להיכנס וריח של אבק שריפה". המחבלים הציתו את בתיהם של משפחות מרום, פבר, כהן וטלקר המתגוררות בסמיכות אלו לאלו בשכונה המערבית של הקיבוץ. בריאיון לפרויקט **עדות 710** סיפרו אורי ואלה טלקר, שני צעירים בני 21 ו-23, על הנעשה באותן שעות בביתם. וכך סיפרה אלה:

בסביבות השעה תשע-תשע וחצי בערך אנחנו מתחילים לשמוע רעשים ממש מהבית שלנו. אתה עוצר את הנשימה, אתה לא רוצה שישמעו כלום. התחלנו לשמוע רעש שלא הצלחנו להבין מהו, נמשך חצי שעה בערך, שלא הבנו מה אנחנו שומעים, ואז התחלנו להריח ריח של עשן ואז הבנו שהרעש שאנחנו שומעים זה הרעש של כל ההתלקחות בתוך הבית, ואנחנו בתוך הממ"ד עם כל הבית בוער. [...] ומאז ישר התחלתי לברר בטלפון בהודעות מה לעשות כשהבית נשרף איך אפשר למזער את הנזק שלנו עם עצמנו. ישר התחילו לכתוב אנשים לשים בדים מתחת לדלת, ואם יש בדים אז להרטיב אותם. למזלנו היה לנו את הבקבוקים שאורי הביא מוקדם יותר לתוך החדר. התחלנו לקחת בגדים מהארון לשפוך

⁸⁶ אחד המחבלים נכנס לבית, ניסה לפתוח את הממ"ד אך נתקל בהתנגדות, לאחר שגנב מספר חפצים עזב. **שיחה עם סוניה גפנר**, בית הפלמ"ח תל אביב, 26 בספטמבר, 2024; **ריאיון אילן כהן**.

⁸⁷ בסרטון מצלמת האבטחה בביתם של ששון ורוני מרודי נצפו בשעה 09:25 שלושה מחבלים שניסו לפרוץ לרכב במגרש החנייה סמוך לפרצה בגדר. **סרטון אבטחה משפחת מרודי**, באדיבות משפחת מרודי.

עליהם מים, לקשור חולצות על הפרצוף ולהמתין שמשוהו יקרה. באיזה שלב מתחילים רעיונות לעלות אם לצאת מהחלון ולנוס על נפשנו, רק שלא נחנק מהעשן. תוך כדי שיחה בווטסאפ עם אבא שלנו [הוריהם של הצעירים שהו בחו"ל] הוא מאוד הרגיע אותנו. הוא אמר שהממ"ד ישמור עלינו ולהישאר בפנים. בערך ארבעים דקות חמישים דקות מאז שהתחילה השריפה דפקו לנו על החלון של הממ"ד דפיקות חזקות. לא פתחנו, חשבנו בהתחלה שזה מחבלים ואז אומרים לנו תפתחו תפתחו. עדיין לא פתחנו, חשבנו שזה מחבלים שמתחזים, מדברים עברית, עד ששמענו 'זה יגאל זה יגאל', שכנים שלנו מקצה השכונה. אז פתחנו את החלון ראינו את יגאל [הוך] ו[יענקל'ה] קופמן שכנים שלנו, אחד היה חמוש עם אקדח. פשוט התחלנו לרוץ, זה בהמשך השכונה הבית של יגאל, התחלנו לרוץ תוך כדי שאנחנו רואים את כל הבית עולה בלהבות, נשרף לגמרי, לגמרי להבות בגובה מטורף. ואז אנחנו מגיעים לבית של יגאל נכנסים לממ"ד בהיסטריה...⁸⁸

אלה ואורי טלקר הגיעו לממ"ד בביתו של שכנם יגאל הוך מעט לפני 10:40.⁸⁹ למקרא ההודעות והזעקות לעזרה, ראש צח"י אילן כהן, שהיה בקשר ישיר עם חברי הקיבוץ ועם כיתת הכוננות, ביקש להפנות כוחות לעבר השכונה המערבית. בשעה 09:23 ביקש מחברי כיתת הכוננות שינועו לעבר ביתה של סוניה גפנר המתגוררת בבית הראשון הסמוך לגדר המערבית, במקביל לבית משפחת מרום שהחל לעלות באש. אימרי בונים וניב טוביה, שהיו בדרכם חזרה משכונת נעורים שבה ערכו סריקות בעקבות בקשות לעזרה של חברי קיבוץ המתגוררים בה, רצו לעבר ביתה של סוניה גפנר. הם נעו בצורה נסתרת דרך החלק האחורי של הבתים בשכונת המעבר, כשהם רואים לפנייהם את עמודי האש שעלו ממספר עצים שהמחבלים הציתו ומן הבתים שהחלו לעלות באש. הצמד ניצל את ההיכרות עם הטופוגרפיה של הקיבוץ והגיע לקצה הקיבוץ מנקודה שולטת סמוך למגרש החנייה. הם זיהו כ-25 מחבלים, חלקם הסתובבו בין הבתים וחלקם בשדה שמחוץ לגדר הקיבוץ כשהם יורים לכיוון

⁸⁸ ריאיון אורי ואלה טלקר לפרויקט עדות 710, [ללא שם מראיין] מלון ספורט אילת, 1 בנובמבר 2023, https://www.edut710.org/testimonies/ella_talker_reim

⁸⁹ בשיחת טלפון בין נעם גבאי לאלה טלקר בשעה 10:49 אישרה אלה שהיא נמצאת בביתם של השכנים. שיחת טלפון בין נעם גבאי לאלה טלקר, שעה 10:49, באדיבות נעם גבאי.

כביש 234. ככל הנראה, המחבלים הפנו את האש לעבר רכב קרקל משטרת של יחידת יואב שהיה בדרכו למתחם המסיבה, ספג אש ממארב המחבלים ונתקע בצומת רעים.

ניב ואימרי פתחו באש לעבר אחד המחבלים, שנראה להם שהוא הבכיר או המפקד, אך לא הצליחו לפגוע בו. המחבלים נשכבו והשיבו אש, אך לא הצליחו לפגוע בשניים שהתמקמו בנקודת יתרון גובה נסתרת מעיני המחבלים בחסות חומת האש שהמחבלים עצמם הציתו. בשעה 09:47 דיווח ניב בווטסאפ של כיתת הכוננות, כי הוא ואימרי נמצאים בשכונה של סוניה גפנר, אך לא מצליחים להתקרב בגלל ירי המחבלים. דקה לאחר מכן שלח חבר כיתת הכוננות אורן אחרק הודעה מוקלטת, ובה שאל האם ניתן לעבור דרך הפרדס הקטן, וזאת בהודעת המשך לכך שהוא נמצא עם חוליית שוטרים מחוץ לקיבוץ. בהבינם שאין ביכולתם להתקדם לעבר השכונה המערבית בשלב זה וכי עדיף להכניס עוד כוחות לקיבוץ, החליטו אימרי וניב לסייע לאורן. הם עזבו את השכונה המערבית ונעו לעבר שכונת המעבר הקרובה יותר לשער הדרומי, כדי לחפות על כניסתו של אורן תוך כדי שיחה טלפונית לתיאום החבירה.

על אף שהשניים עזבו את עמדתם הסמוכה לשכונה המערבית, הירי שלהם, כמו גם ההזדמנות לפגוע במטרות קלות יותר הנעות על הכביש בדמות הקרקל המשטרת, גרמו ליציאתם של המחבלים מן הקיבוץ דרך הפרצה בגדר שממנה נכנסו בעת ההתקפה הראשונית על הקיבוץ.⁹⁰ דיווחי התושבים על מחבלים בשכונה המערבית המשיכו להגיע עד השעה 10:40, אך ככל הנראה הם עזבו עוד קודם לכן. ככל הידוע, לא היו מחבלים בשכונה בשלב החילוץ מן הבתים הנשרפים.

"מי פה המפקד? אתה חייב לבוא איתי, הם עושים פה טבח" – אורן אחרק וכניסת כוח שוטרים ראשון לקיבוץ

מ-12 חברי כיתת הכוננות של קיבוץ רעים רק לעשרה הוקצה, כאמור, נשק ארוך על ידי צה"ל. שני חברים, בהם אורן אחרק, מילאו את כל הטפסים והצטרפו לכיתת הכוננות, אך המתינו לאישורים הרשמיים כדי לקבל נשק. בעבודתו האזרחית עובד אורן אחרק כמנהל חניון הלילה של קק"ל בפארק

90 ריאיון אימרי; ריאיון ניב.

אשכול. לאחר שהחל ירי הטילים, מיהר לצאת מהקיבוץ חמוש באקדחו האישי, כדי לבדוק את שלומם של המטיילים ששהו בפארק, וזאת כפי שעשה פעמים רבות בעבר בזמן ירי תמ"ס לעבר העוטף. הוא הגיע לפארק בשעה 06:50 לערך, ומאחר שמדובר בשטח פתוח הנחה את המטיילים לשכב על האדמה עם ידיים על הראש. בפארק שהו כ-200 מטיילים; חלקם החליטו לעזוב את הפארק אך רבים נשארו.⁹¹ כחצי שעה לאחר הגעתו למקום, קיבל אורן מחבר הודעה עם סרטון שבו נראים מחבלים על טנדר בשדרות. הוא היה משוכנע שמדובר באירוע מבודד ולכן המשיך בעבודתו. זמן-מה לאחר מכן התקשרה אליו אישתו נועה ודיווחה כי נשמע ירי סמוך לקיבוץ. בשעה 08:15, כאשר שמע בווטסאפ של כיתת הכוננות את הודעתו של ניב טוביה, לפיה הוא ואימרי בונים פגעו במספר מחבלים ליד הפרדס הקטן, הבין שישנה חדירת מחבלים לקיבוץ והם נמצאים סמוך לביתו שבשכונת המעבר, הצמודה לפרדס הקטן. הוא מיהר לצאת מן הפארק חזרה לקיבוץ. בדרכו לשער האחורי של הקיבוץ, ממנו יצא כשעה קודם לכן, הפעיל את אפליקציית פתיחת השער כדי שזה יהיה פתוח בעת שהוא פונה ימינה מכביש 234. וכך סיפר:

כשאני מגיע השער נפתח, אני רואה טנדר מוזר, נראה עזתי. ירדתי לשביל חול של הטרקטורים והיה בינינו שיחים, אני עוצר בשיחים, מנסה להבין מה קורה. לא עוברות 10 שניות, אני חוטף מכת אש של מקלעים, צרורות משוגעים! אני עושה רוורס משוגע, [...] עושה רוורס 200 מטר, מדבר עם אישתי נועה [...] אומר לנועל'ה אישתי: סליחה, אני מצטער [אני] לא יכול להיכנס.⁹²

בשעה 08:28, לאחר שנסוג משער הכניסה לעבר כביש 234, שלח אורן הודעה לכיתת הכוננות ודיווח כי יש כוח מחבלים ש"יורה צרורות" על כל מי שמנסה להתקרב לשער האחורי.⁹³ בניסיון להיכנס לקיבוץ בכל זאת, איגף אותו מכיוון מזרח כדי להיכנס דרך שער הלולים (השער הכחול הממוקם בחלק התעשייתי שבמזרח היישוב). תוך כדי נסיעה לכיוון נחל גרר, ראה "מלא

91 ריאיון אורן אחרק. מכוניתו של אורן נראתה עוברת בצומת אורים, המרוחק ארבע דקות נסיעה מפארק אשכול בשעה 06:44. בשעה 07:13 דיווח בתגובה לבקשתו של הראל, כי הוא אינו בקיבוץ ויעדכן לכשיחזור. **ווטסאפ כיתת כוננות; סרטון נתיבי ישראל מצלמת הדרך צומת אורים.**

92 רכבו של אורן עבר בצומת אורים בדרך חזרה לרעים בשעה 08:20, אורן ציין כי נסע במהירות וראה שישנם כבר רכבים שנפגעו מירי בצידי הכביש, אך לא עצר. **ריאיון אורן אחרק,** 21 בפברואר 2024.

93 הודעת ווטסאפ של אורן בשעה 08:28, **מסמך קבוצת ווטסאפ כיתת כוננות.**

נערים רצים ומכוניות נוסעות בוואדי. [...] אפוקליפסה". הוא הסתובב חזרה, ובכך גם הראה את הדרך לעבר הציר הראשי לרכב משטרתי ומספר מכוניות של מבלים מן המסיבה שנסעו בעקבותיו. כשהגיע חזרה לכביש 234 בסביבות השעה 08:50, כבר הגיעו לשם מספר רכבי משטרה. כשהוא חמוש באקדח אישי בלבד, חבר אורן לכוך משטרתי של יס"ם נגב שהגיע למקום והזהיר אותם מהימצאות מחבלים בכניסה לקיבוץ. הכוח התקדם לעבר השער האחורי והחל לנהל חילופי אש מול חוליית מחבלים ששלטה על ציר 234, מהשער האחורי של קיבוץ רעים ועד לצומת רעים המרוחק ממנו כקילומטר אחד. המחבלים ירו על הכוח מנשק קל ומקלעים משני עברי הכביש וכן ירו עליו ארבעה טילי אר-פי-ג'י.⁹⁴

לאחר חצי שעה בערך, בשעה 09:17, נסע רכב קרקל משטרתי ובו כוח מיחידת יואב המשטרתי⁹⁵ לאורך ציר 234 ומשך את תשומת לב המחבלים, שפתחו עליו באש. אורן דיווח על כך לכיתת הכוננות, ובו בזמן ניצל את ההזדמנות כדי להתקרב עם רכבו לגדר המזרחית של הקיבוץ במחשבה לפרוץ אותה באמצעות הטנדר שלו. תוך כדי שהוא בשיח טלפוני רציף עם אילן כהן ראש צח"י, הבין שיש נפגעים רבים בקיבוץ. בה בעת הוא זיהה כי כוח שוטרים של יחידת יס"ם נגב כבר מנהל חילופי אש בקרבת-מה לשער הקיבוץ, והעריך שיתכן כי הדרך לעבר השער תהיה פנויה. בשעה 09:40 הוא שב וניגש לכוך השוטרים שלצידו עמד קודם לכן. "אני חוזר [לשוטרים]. אומר להם: מי המפקד? עידו מכוח מגן מקיבוץ אורים מרים את היד, אומר: אני המפקד. אני אומר לו: אתה חייב לבוא איתי, הם עושים פה טבח, אני חייב לפרוץ את הגדר, אתה בא איתי! הוא אומר לי: אני בא איתך!"⁹⁶ אורן, עידו ושלושה שוטרים נוספים נסעו לעבר השער האחורי וזיהו שכוח היס"ם כבר נמצא קרוב יותר לקיבוץ. אורן ניסה לפתוח את השער באמצעות האפליקציה, אך גילה

⁹⁴ בשעה 08:53 דיווח אורן בקבוצת הווטסאפ שהוא עם ארבעה שוטרים המנהלים אש מול המחבלים על הכביש ובמיוערת מעבר לכביש. **קבוצת ווטסאפ כיתת כוננות. ריאיון אורן אחרק.**

⁹⁵ ברכב היו שלושה שוטרים מיחידת יואב, ואליהם הצטרפו רס"ב יגאל זינגר מימ"ר נגב ורס"ב אורן זבידה, לשעבר מכוח יס"ם ובעת התקרית מדריך במכללה לשוטרים. **ריאיון עם רס"ב אורן זבידה** על ידי בצלאל פאר ואליעזר מגידוש, ארכיון מורשת המשטרה, בית שמש, 25 בדצמבר 2023. רכב הקרקל עבר בצומת אורים בשעה 09:04, **מצלמת דרך צומת אורים**; נחום אבניאלי, "אם אני לא אלך מי ילך? סיפורו של רס"ב יגאל זינגר", **אנחנו בדרך: סיפורי גבורה של אזרחים שהצילו חיים ב-7 באוקטובר**, סלע מאיר, 2024, עמ' 15-28; "בדרך להציל החיים הרכב ספג טיל: גבורת השוטרים ברעים", **כאן 11**, 21 בנובמבר 2023, <https://www.youtube.com/watch?v=dOx7wMYkPOo>.

⁹⁶ **ריאיון אורן אחרק** על ידי ענת שטרן, קיבוץ רעים, 21 בפברואר 2023.

שהוא מושבת. מאוחר יותר יזהה כי המחבלים ירו בקופסת המנוע של השער והשביתו אותו בכוונת מכוון, ככל הנראה כדי למנוע כניסת כוחות מתגברים לקיבוץ. יחד עם השוטרים הוא נכנס רגלית מן השער האחורי של הקיבוץ. בשעה 09:48 שלח אורן הודעה לכיתת הכוננות: "מישהו יודע אם הפרדס הקטן אפשר לעבור דרכו?"⁹⁷ ניב ואימרי, שבאותם רגעים ניהלו חילופי ירי מול המחבלים בגדר המערבית בדרכם לביתה של סוניה גפנר, הבינו שלא יוכלו להתקדם מעבר לנקודה שבה היו והחליטו לסייע לאורן ולחוליית השוטרים שאליה חבר. אימרי התקשר אליו בטלפון והנחה אותו להמתין עד להגעת הצמד, כדי שיוכלו לחפות ולאפשר את כניסת הכוח לקיבוץ. לאחר הכוונה מתואמת בטלפון, הגיע אורן לביתו בשעה 10:00 בבוקר כשאייתו ארבעת השוטרים. הוא פגש את משפחתו, הנחה אותם להישאר בממ"ד, שבר את ידית דלת הממ"ד ונתן אותה לאישתו. לאחר שלקח מחסניות נוספות לאקדח, יצא מן הבית. כעת היה הכוח המגן של הקיבוץ מורכב מחמישה חברי כיתת הכוננות ומכוח נוסף שהרכיב אורן. כיתת הכוננות הייתה פרוסה כך: הצמד הראל ועומרי מבודד את שכונת הצעירים, נעם גבאי על גג ביתו והצמד אימרי וניב מבודד את מרכז הקיבוץ. הכוח החדש כלל את חבר כיתת הכוננות אורן אחרק וארבעה שוטרים: בלשי יחידת מגן רס"ר עידו אברוצקי ורס"ב אנדריי פוטפוב ממשטרת ישראל, רס"ר ארטיום רוזנבלט ורס"ם רוני חברו, שוטרי משמר הגבול. במקביל לכניסת אורן וכוח השוטרים, נכנס לקיבוץ גם רפ"ק איל אהרון שהיה בדרכו לחלץ את בנו שקד, שנפגע מירי המחבלים בממ"ד בשכונת הצעירים.⁹⁸ הכוח התכנס סמוך לביתו של אורן בקצה שכונת המעבר. ניב ואימרי נתנו תדריך קצר לכוח המצטרף על אודות מקומם הקודם של המחבלים וביקשו מהם להיזהר, מאחר שחלקם לא חבשו קסדות ועל כן ניתן היה לחשוב בטעות כי הם מחבלים.⁹⁹

בצירוף מקרים ממוזל, ניסיון התקפה נוסף של המחבלים על בתי שכונת המעבר יצאה לדרך דקות בודדות בלבד לאחר כניסת אורן וכוח השוטרים

97 ווטסאפ כיתת כוננות קיבוץ רעים.

98 ישנן אי-התאמות בין עדותו של אהרון לבין עדויותיהם של שאר השוטרים. ראו: יאיר אגמון ואוריה מבורך, "אני הולך להציל את הבנים שלי: סיפורו של אייל אהרון", **יום אחד באוקטובר: ארבעים גיבורים ארבעים סיפורים**, מגיד, 2023, עמ' 129-139; **ריאיון ארטיום רוזנבלט ורוני חברו** על ידי סנ"צ טל משגב ומפקח יקיר מהדורי [ללא ציון מקום ותאריך] באדיבות טל משגב, ענף היסטוריה משמר הגבול; **ריאיון אורן; ריאיון ניב טוביה**.

99 ריאיון אימרי; ריאיון ניב; ריאיון אורן.

מחבלים בנסיגה מתוך סרטון אבטחה מזכירות.

לקיבוץ, ולא קודם לכן. המחבלים התארגנו מחדש ונעו בתוואי ההתקדמות שבו נעו בהתקפה המוקדמת של השעה 08:20 על אזור בתי החינוך. בשעה 09:55 נע כוח בן תשעה מחבלים מאזור צפון הקיבוץ לעבר מבני החינוך. שישה מחבלים מיקמו עמדת מקלע ואר־פִּי־ג'י סמוך לבניין המזכירות, ושלושה מחבלים נעו במרחק־מה מהם לעבר מבני החינוך במעין תנועת איגוף. הכוחות זיהו אלה את אלה; תחילה התבצעו חילופי צעקות בין הצדדים: הישראלים צעקו "צה"ל צה"ל" מתוך רצון להימנע מירי דו־צדדי, ואילו המחבלים צעקו "ואקף ואקף", כנראה מאותה סיבה. ייתכן שהמחבלים חשבו תחילה שהכוח שלפניהם הוא כוח חמאס, מאחר שהישראלים היו לבושים במדים מסוגים שונים (מדים טקטיים, מדי מג"ב, מדי משטרה כחולה וביגוד של כיתת כוננות), וחלקם לא חבשו קסדות. הכוח הישראלי המשולב משוטרים וחברי כיתת הכוננות זיהה את אחד המחבלים, הלבוש מדי משטרה שחורים וכובע א' משטרת¹⁰⁰ על פי אחת העדויות, המחבל צעק שהוא "יס"ם", ככל הנראה במטרה למשוך את כוח המשטרה לכוח שהתמקם במארב סמוך למזכירות; אולם אנדריי פוטפוב,

¹⁰⁰ הכובע הוא, ככל הנראה, חלק מתחפושת פורים ונלקח מביתו של דייר שכונת הצעירים יניב גבאי, המתגורר בבית מס' 9' סמוך לפינת הישיבה ("הזולה"), שבה שהו המחבלים משעות הבוקר. הכובע היה מונח מחוץ לבית, ונראה שהמחבל לקח אותו משם. **שיחת טלפון עם נעם גבאי**, 26 באוגוסט 2024; **שיחת טלפון עם פלג אורן** דייר שכונת הצעירים וחברו של יניב, 26 באוגוסט 2024.

השוטר מכוח מגן, הבחין בסרט ירוק מתחת לכובעו, הבין שמדובר במחבל ופתח באש.¹⁰¹ כעת התפתחו חילופי אש בין הכוחות. המחבלים ירו מנשק קל ומהמקלע שהיה ברשותם ואף ירו רקטת אר-פי-ג'י לעבר הכוח. בשלב מסוים שמע רוני חברו, שוטר מג"ב דובר ערבית, את המחבלים קוראים "משמאל" בערבית והזהיר את הכוח מפני איגוף אפשרי של המחבלים. על פי תיעוד מצלמות האבטחה ומצלמת הגוף של אחד השוטרים, חילופי האש התנהלו במשך 11 דקות. אחד המחבלים נפגע מהירי, אך ככל הנראה לא נהרג. לא היו נפגעים לכוחותינו. בשעה 10:11 נצפה כוח המחבלים נסוג דרך המזכירות לעבר צפון הקיבוץ. שלושה מחבלים מהכוח המאגף שניהלו אש בסמוך לבתים של שכונת הנעורים נסוגו גם הם.¹⁰²

נראה כי אחד מן המחבלים מכוח זה עבר בנסיגתו דרך שכונת הקרווילות, הצמודה לשכונת הצעירים מדרום. בבית המזרחי ביותר של שכונה זו עמד דרון מהבוקר חבר כיתת הכוננות אבי אביטל, שלא יכול היה להצטרף לשאר חברי כיתת הכוננות מאחר ששהה לבדו בבית עם ילדיו הקטנים. אבי, ששמע את קולות הירי והפיצוצים מאזור שכונת המעבר ושכונת הצעירים, הבחין לפתע כי מישהו מנסה לפתוח את דלת הכניסה האחורית לביתו. הוא התגנב בשקט וזיהה כי מדובר במחבל העומד בין ביתו לבין מבנה המרפאה. הוא ירה והרג את המחבל שהחזיק בידו מקלע ונשא מטען אר-פי-ג'י על גבו. מחשש שמחבלים נוספים יגיעו בעקבות הירי, עמד סמוך לחלון המטבח הביתי. זמן-מה לאחר שפגע במחבל, זיהה את השוטר אייל אהרון עובר סמוך לביתו וממשיך לעבר שכונת הצעירים.¹⁰³ אייל אהרון, שעזב את כוח כיתת הכוננות והשוטרים לאחר ההיתקלות, היה נחוש להגיע לבניו שהיו מסוגרים מהבוקר בממ"ד של אביב. בנו שקד נפגע מירי המחבלים דרך דלת הכניסה של הממ"ד בשעה 08:13. הוא איתר את הבית, אך בשל מספר המחבלים הרב לא היה

101 סיור שטח שחזור הקרב בקיבוץ רעים, בהובלת ד"ר טל משגב, ענף היסטוריה מג"ב, 1 בינואר 2024 (להלן: **שחזור קרב רעים מג"ב**). בסרטוני האבטחה נראה מחבל אחד חבוש בכובע משטרה של מדי א' אולם אינו עונד סרט ירוק, אך מחבל אחר בכוח נצפה כשהוא עוטה סרט ירוק על ראשו מעל כובע מצחייה. ייתכן שהשניים התמזגו לאחד בזיכרונם של השוטרים, או שמדובר במחבל אחר שאינו מופיע בסרטוני האבטחה שתיעדו את התקרית. **ריאיון אימרי**.

102 בקבוצת הווטסאפ של הקיבוץ עידכן חבר כיתת הכוננות עוז בנאי, ששהה בחו"ל, כי איתמר מזרחי ששהה בביתו של עוז בשכונת הנעורים דיווח שהמחבלים נמצאים סמוך אליו ליד החמ"ל. **ווטסאפ כיתת כוננות רעים**.

103 ריאיון אבי אביטל. הסיפור של אייל אהרון בספר **יום אחד באוקטובר**.

יכול להתקרב אליו. בסביבות השעה 12:15, עם הגעת כוחות צה"ל הראשונים לקיבוץ, יצא אבי אביטל מביתו וסייע לכוחות שהתרכזו סמוך לביתו הגובל בשכונת הצעירים. באותו זמן חילץ כוח היחידה הרב־ממדית יחד עם שוטרי היס"ם את הצעירים מן הממ"ד, ורפ"ק אייל אהרון חבר לבניו.¹⁰⁴

לאחר חילופי האש ונסיגת המחבלים, גם כוח המשטרה וכיתת הכוננות נע לאחור, אך נותר סמוך לכביש המבודד את שכונת המעבר מאזור בתי החינוך. השוטר ארטיום רוזנבלט דיווח על הירי בקשר המשטרתית וביקש סיוע ותגבורת.¹⁰⁵ בשלב זה גברו הקריאות לעזרה של חברי הקיבוץ המתגוררים בשכונה המערבית בקבוצת הווטסאפ 'רעים הבית שלי'. חברי כיתת הכוננות הבינו שעזרתם נדרשת במערב הקיבוץ. על מנת שלא להפקיר את עמדת הבידוד, הוחלט על פיצול הכוח. בסביבות השעה 10:20 נשארו ניב טוביה ואורן אחרק לבודד את שכונת המעבר, בעוד אימרי בונים והשוטרים רצו לעבר השכונה המערבית כדי לסייע שם.¹⁰⁶ בהגיעם לשכונה גילו להפתעתם כי כוח המחבלים שהיה שם נסוג כנראה דרך הפרצה בגדר הקיבוץ. הם העמידו כוח אבטחה לכיוון מערב וחילצו חלק מבני משפחת מרום מן הממ"ד בביתם השרוף והעבירו אותם לבית השכנים. גם בני משפחת פבר, שחששו בתחילה לפתוח את דלת הממ"ד, חולצו לאחר שזיהו את קולו של אימרי חבר כיתת הכוננות שהזדהה בפניהם.¹⁰⁷ חברי הקיבוץ, אשר חילצו קודם לכן את אורי ואלה טלקר מביתם העולה באש, המשיכו במאמצי הכיבוי גם לאחר שכוח השוטרים המלווה באימרי עזב את המקום ונע לעבר צפון הקיבוץ.¹⁰⁸ חברי הקיבוץ ששהו בממ"דים בבתים שנשרפו שרדו כולם ושהו בממ"דים של שכניהם עד לפינוי הקיבוץ למוחרת בבוקר.

¹⁰⁴ אהרון יום אחד באוקטובר; ריאיון אביב; ריאיון סא"ל (במיל') א', על ידי ענת שטרן וצביקה וולק, בסיס ג'וליס, 24 באוקטובר 2023.

¹⁰⁵ סרטון מצלמת גוף, רס"ר ארטיום רוזנבלט.

¹⁰⁶ בשיחת טלפון מוקלטת בין נעם לאימרי בשעה 10:17 סיפר אימרי שהוא, אורן וניב היו בהיתקלות עם מחבלים והם בסדר; כלומר, הפיצול קרה לאחר 10:17. שיחה מוקלטת בין אימרי לנעם, הקלטת השיחה באדיבות נעם גבאי.

¹⁰⁷ ריאיון אימרי; שיחזור קרב רעים מג"ב. בשעה 11:08 דיווח רותם פבר בקבוצת הווטסאפ של הקיבוץ: "הבית שלנו שרוף לגמרי, חיילים עזרו לנו לצאת מהבית עכשיו אנחנו בממד של קופמן". סרטון ווטסאפ רעים הבית שלי.

¹⁰⁸ ריאיון עם אורי ואלה טלקר, עדות 710; שיחת טלפון נעם גבאי ואלה טלקר, שעה 10:49. הקלטת השיחה באדיבות נעם גבאי.

בתי השכונה המערבית עולים באש, שעה 10:34, קיבוץ רעים (באדיבות דניאל הוך)

'שומרים על הבית' – הלחימה בצפון הקיבוץ

המאמץ העיקרי בהתקפה על קיבוץ רעים התנהל בצפון הקיבוץ. לפחות 40 מחבלים חדרו מהשער הראשי, רכובים על גבי חמישה רכבי פיקאפ. כזכור, בשעה 07:30 בבוקר התפצלו חברי כיתת הכוננות לשלושה צמדים. הראל הרבש"ץ נסע לדרום הקיבוץ על מנת לחבור לעומרי, הצמד ניב ואימרי נע למערב הקיבוץ, ואילו סגן הרבש"ץ נעם גבאי וחבר כיתת הכוננות יניב אריאל יצאו לעמדת תצפית המשקיפה על השער הראשי בצפון הקיבוץ. בשעה 07:55 היה הצמד הזה עד להתקפת מחבלי חמאס על המיגוניות מחוץ לקיבוץ ועל שער הכניסה הראשי לקיבוץ.¹⁰⁹ לנוכח עוצמת ההתקפה ומספר המחבלים הרב שנכנס לקיבוץ, הבינו השניים כי אין ביכולתם להתמודד עימם וחזרו לבתיהם.¹¹⁰ בעודם עושים את דרכם חזרה, נתקלו בשכן רון אסף (בובו), לולן הקיבוץ, חמוש באקדחו האישי. גם הוא ראה את ההתקפה על המיגוניות

¹⁰⁹ ריאיון נעם גבאי לפרויקט עדות 710 על ידי איל להב וחן אליה [ללא ציון מקום ותאריך] <https://www.edut710.org/testimonies/noam-gabay-reim>. ריאיון יניב אריאל על ידי חן אליה ואיל להב, פרויקט עדות 710 [ללא ציון מקום ותאריך] <https://www.edut710.org/testimonies/>; ריאיון נעם גבאי.

¹¹⁰ נעם גבאי דיווח בווטסאפ כיתת הכוננות בשעה 08:17: "אני חזרתי לבית למשפחה". יניב אריאל, נשאר בחוץ עוד זמן מה ועדכן בקבוצה בשעה 09:08: "אני חזרתי לבית לסנו [אישתן] אם צריך לאגף". בריאיון של עדות 710 הסביר יניב שהתכוון להצטרף למהלך איגוף אם יהיה כזה. ריאיון יניב אריאל; ווטסאפ כיתת הכוננות.

מפתח ביתו והבין כי מדובר בהתקפה חריגה בהיקף נרחב. לאחר שיחה קצרה עם חברי כיתת הכוננות שבה הבין את חומרת המצב, הוא חזר לביתו ווידא יחד עם אישתו אליס כי ניתן לנעול מבפנים את הממ"ד בביתם. בשעה 08:32, בעודו בממ"ד, התקשר לעובד של ענף הלול, אזרח תאילנד פֶאָטִי קִיאָטִיסאק המכונה טופ, אשר בשלב זה כבר לא היה בין החיים. לטלפון של טופ ענה מחבל שדיבר בעברית קלוקלת. בובו ההמום ניתק והתקשר שוב, וגם בפעם השנייה ענה לו המחבל.¹¹¹ בשלב זה החליט שהוא רוצה לסייע בלחימה. בשעה 08:49 התקשר להראל הרבש"ץ, אך זה היה עסוק בלחימה ולא ענה לו.¹¹² בשעה 09:15 התקשר אליו שוב וביקש ממנו נשק ארוך, כדי שיוכל להצטרף לקרב על הגנת הקיבוץ. בשיחה ציין כי הוא מבקש לקבל את כלי הנשק של חבר כיתת הכוננות עוז בנאי ששהה בחו"ל. הראל דרש ממנו להישאר בביתו עד שיגיע אליו עם הנשק. לאחר מכן נטל בובו את אקדחו האישי ויצא מן הבית. הוא נשאר בקרבת ביתו עד שהראל ועומרי הגיעו אליו בסביבות השעה 10:00 בבוקר.

לאחר המפגש הראשוני עם בובו, חזר סגן הרבש"ץ נעם גבאי לממ"ד בביתו. בשלב זה נודע לנעם באמצעות אישתו עדי, כי כבר בשעה 08:17 נותק הקשר עם בנם הבכור עמית, המתגורר בשכונת הצעירים. לאחר שעה בערך, בסביבות 09:45, עלה נעם לגג ביתו כדי להגן על נתיבי ההגעה ופתחי הבית.¹¹³ על הגג פגש את שכניו צופית וגולן ספטון, שחיפשו מסתור במקום הגבוה. מן התצפית על הגג הוא ראה מחבלים צועדים סמוך לגדר הקיבוץ. בשעה 10:08 תיעדה מצלמת האבטחה של ביתו שישה מחבלים הולכים סמוך לגדר הצפונית. על אף החשש להיחשף והסיכוי שהירי יעורר הסתערות נוספת על הקיבוץ, ירה נעם על המחבלים והרג אחד מהם סמוך לפינה הצפון-מערבית של גדר הקיבוץ.¹¹⁴

111 הקלטת שיחה בין בובו למחבל, שעה 08:32, באדיבות בובו.

112 ביומן השיחות של הראל נרשמו שלוש שיחות שהתקבלו מבובו: הראשונה ב-08:49 ללא מענה, השנייה ב-09:15 והשלישית בשעה 10:02. ייתכן שהשיחה הראשונה הייתה להתרעה על כניסת המחבלים, השנייה לבקש נשק והשלישית לתיאום חבירה. שני המשוחחים אינם זוכרים את תוכן השיחות במפורט. **שיחה להשלמת פרטים עם הראל אורן ופלג אורן** על ידי ענת שטרן, קיבוץ רעים, 11 במרץ 2024.

113 מצלמת האבטחה של משפחת גבאי תיעדה את עלייתו לגג הבית בשעה 09:46. **סרטי מצלמת אבטחה בית משפחת גבאי**, באדיבות נעם גבאי.

114 **ריאיון כיתת כוננות**. בשעה 10:13 שוחח נעם עם עדי אישתו שהייתה ספונה בממ"ד וציין בפניה: "אני לא שומע כלום אני יריתי עכשיו [...] אני פה על הגג אני יריתי, הרגתי מחבל אחד מתוך האלפיים". **הקלטת שיחת טלפון בין נעם ועדי גבאי**, שעה 10:13, באדיבות נעם גבאי.

בעקבות הירי, שאר מחבלי החוליה נסוגו ונמנעו מכניסה נוספת לקיבוץ מכיוון זה.

בינתיים, בכביש המבודד את שכונת הצעירים משאר הקיבוץ, התחמושת שהייתה בידי הרבש"ץ הראל וחבר כיתת הכוננות עומרי עמדה לאזול. לאחר קבלת שיחת הטלפון מבובו, בסביבות השעה 09:45 עזבו השניים את שכונת הצעירים והלכו לנשקיה של הקיבוץ שבאזור בית הכנסת, כדי להצטייד במחסניות נוספות ולאסוף רובה וציוד לחימה עבור בובו. מן הנשקיה המשיכו השנים ברגל אל ביתו של בובו הסמוך לגדר הצפונית של הקיבוץ והגיעו בסביבות השעה 10:00.¹¹⁵ עומרי סיפר:

אנחנו נותנים נשק לבובו, כשראיתי אותו אמרתי לו: אין יותר צעירים בקיבוץ רעים. זה היה נראה רע, רע מאוד. בובו ישר איפס אותי, הרגיע אותי, אמר לי: ראית גופות? עד שלא ראית גופות הם חיים! [הוא] הוציא אותי מהנאחס הזה שנדבקתי בו בשכונת צעירים. העלה לי חיוך על הפנים, מין רענון כזה.¹¹⁶

בשעה 10:30 לערך,¹¹⁷ בעוד עומרי והראל נותנים לבובו את ציוד הלחימה, זיהו השלושה סמוך לגדר ההיקפית של הקיבוץ מצפון, במרחק 150 מ' לערך, חוליה בת עשרה מחבלים על תלולית חול סמוכה לגדר הקיבוץ השולטת על כביש 232. מחשש כי מדובר בניסיון חדירה נוסף לקיבוץ, פתחו השלושה באש לעבר המחבלים ופגעו בשבעה לפחות. כך סיפר בובו:

אני לא מספיק לסגור את הקסדה – רואים מחבלים מחוץ לגדר, [...] מחבלים מתחילים לבוא לכיוון השער רגלית, הם מחוץ לקיבוץ, לא בדיוק על הגדר אלא על התלולית מאחורה. הם מחפים על הכביש, עושים מארב למי שיעבור ב-232 וידפקו אותו או מי שיעבור בקיבוץ וגם ידפקו אותו. [...] התחלנו לירות עליהם, הורדנו לדעתי את כולם שם, לא יודע כמה היו שם. המטרה שלהם היא גם הכביש וגם הקיבוץ. כל מי שעובר פה יירו בו, כל מי שעובר בכביש

¹¹⁵ בנו של בובו צילם את עומרי עומד בכניסה לביתו של בובו בשעה 10:15. השעה על פי ריאיון עם עומרי.

¹¹⁶ **ריאיון עומרי בן ישי**. בריאיון לפרויקט **עדות 710** זכר בובו שאמר את הדברים הללו להראל הרבש"ץ. **ריאיון רון אסף לעדות 710**, על ידי איל להב וחן אליה, מלון ספורט אילת, 2 בדצמבר 2023.

¹¹⁷ הראל התקשר בשעה 10:30 לבתו מיה כדי לעדכן אותה שהירי שנשמע קרוב לביתם הוא של כוחותינו וכן עדכן את שכנתו קרן דרימר, שהתקשרה אליו בשעה 10:29, כי מדובר בירי כוחותינו. **ריאיון הראל; מסמך תיעוד שיחות טלפון הראל**.

יירו בו. רואה אותם יורים גם נק"ל וגם אר-פיג'י, זה היה כדור ראשון שהוצאתי מהנשק, אני הראל ועומרי. באותו רגע שראיתי את הקלאצ' את החצי ירח של המחסנית, הראש לא חשב, האצבע נכנסה, התחלתי לירות. הורדנו את כולם, הם השיבו באש, הם ירו עלינו אר-פיג'י. אני זוכר את עצמי מנסה להיזכר בשיעור של אר-פיג'י, אם הוא נדרך ב-40 מטר או 70 מטר, המוח עבד כל כך מהר, אמרתי fuck it המשכתי קדימה. אני זוכר שהיה לי מעצור בנשק [...] הראל אומר: בוא נהיה רגועים ולא נשתולל, אני מתחיל לדלג לכיוון האש, [...] כל מה שהיה פה הורדנו.¹¹⁸

בעוד חילופי האש מתנהלים, זיהו חברי כיתת הכוננות ארבעה אנשים רצים לעבר הקיבוץ. [...] אנחנו במגע, יורים עלינו אר-פיג'י. תוך כדי אנחנו מזהים שלושה-ארבעה אנשים רצים בול איפה שהמחבלים נמצאים. הם נכנסים לנו בול לכוונות ורצים לכיוון שלנו. הראל מזהה שהם עם מכנסיים קצרים, צועק: אל תירו בהם אל תירו בהם. התחלנו לצעוק בעברית והבנו שהם חבר'ה שברחו מהמסיבה [...].¹¹⁹ הראל הרבש"ץ כיוון את הצעירים לעבר פתח של ניקוז מי גשמים הקרוב לגדר ההיקפית והנחה אותם איך לעבור בו כדי להיכנס לתוך הקיבוץ, ובתוך כך עומרי ובובו חיפו עליו. הצעירים המבוהלים הגיעו למקום מבטחים לאחר שנמלטו ממסע ההרג באתר מסיבת הנובה. על מנת לדאוג לביטחונם, לקח אותם בובו לביתו, שם אישתו אליס פריידל נתנה להם מחסה עד לשעות הבוקר שלמוחרת.¹²⁰

לאחר שראה כי הצעירים בטוחים עם משפחתו, רצה בובו להגיע לאזור המזרחי של הקיבוץ כדי לנסות להבין מה עלה בגורלו של טופ, העובד התאילנדי. אך עוד קודם לכן התכוון להגיע לביתו של בועז ברזילי, מכיוון שבשעה 09:35, במהלך ההמתנה להראל ולעומרי, הבין מן ההתכתבות בקבוצת הווטסאפ של הקיבוץ כי יש צורך להגיע אליו בדחיפות. הוא לא ידע באותה עת כי הקריאה לעזרה נבעה מכך שבועז, בן זוגה של ורדה הרמתי, גילה ככל הנראה בסביבות השעה 08:30 כי היא נרצחה ועדכן על כך את

118 ריאיון עם רון אסף (בובו), על ידי ענת שטרן, קיבוץ רעים, 21 בפברואר 2024.

119 ריאיון עומרי בן ישי.

120 אליס סיפרה שהצעירים התקשרו להוריהם בשעה 11:30. **ריאיון אליס פריידל, עדות 710,** על ידי איל להב וחן אליה, מלון ספורט אילת, 2 בדצמבר 2023, <https://www.edut710.org/testimonies/>; **elise-frijdal-reim; ריאיון בובו לפרויקט עדות 710; ריאיון בובו; ריאיון עומרי; ריאיון הראל. ריאיון עם מרום רחמים,** על ידי ענת שטרן, באמצעות זום, 10 בספטמבר 2024.

משפחתה. הרצון להגיע לביתו של בועז גרם לבובו לנוע בנתיב העובר סמוך לביתו של חבר כיתת הכוננות נעם גבאי, אשר עלה לגג ביתו הממוקם קרוב יחסית לביתו של בועז. בובו תיאר את שהתרחש:

אני עומד מול הבית של בועז, מסתכל אולי יש אנשים [...] מנסה לקבל תמונת מצב, מרגיש שיורים עליי ממערב. רואה ענפים נופלים, מתחיל להתקדם לכיוון האש [...] אני מרים את הראש ורואה את נעם גבאי על הגג של הבית שלו וגולן ספטון מאחוריו עם אבן. התרוממתי אמרתי מה מי מו, הוא אומר לי יש מחבלים שם.

בשלב זה התקשר נעם גבאי להראל הרבש"ץ ושאל אם יש ברשותו כלי נשק שאפשר "לצוות" לגולן. הראל ענה שישנו הנשק של טלקר, אך הבית נשרף ולא ברור אם אפשר להגיע אליו. בובו נתן לגולן את האקדח והמחסניות ואמר לו ללכת לביתו של דביר. בריאיון עימו, בתשובה לשאלה מדוע פעל כך, ציין כי ראה את ההודעות בקבוצת הווטסאפ של הקיבוץ והיה "ברור לי שקרה שם משהו".¹²¹ ייתכן שהירי שאליו התייחס בובו היה ירי ספורדי שהגיע מכיוון צומת רעים, או חילופי אש של נעם עם כוח מחבלים מחוץ לגדר.

בעקבות השיחה עם נעם, התחילו הראל ועומרי לנוע לעבר השכונה המערבית במחשבה שאולי יוכלו בכל זאת להגיע לכלי הנשק שבבית משפחת טלקר. בתי השכונה עלו באש. עומרי סיפר:

הכול היה מלא עשן. זה כמו אפוקליפסה, השמים כתומים, ריח של חומר נפץ, ריח של עשן. בובו לקח אותם לאליס. [...] הבנו שיש בתים שעולים באש [בשכונה המערבית] והחלטנו ללכת לשם לראות אם צריך עזרה [...] הגענו ראיתי את קופמן, כושכוש על הגג מכבה שריפה ואת יגאל הוך.¹²²

בעוד השכנים המתגוררים בסמוך לבתים שנשרפו פועלים לכיבוי האש ומניעת התפשטותה, ניסה הראל להיכנס לביתו של דני טלקר כדי לקחת משם את הנשק הארוך. אך מכיוון שהבית נשרף כולו לא ניתן היה להגיע אל

¹²¹ **ריאיון בובו.** נעם נתן לבובו שתי מחסניות לנשק הארוך. בריאיון לא זכר בובו מתי הלך לביתו של בועז, אולם מניתוח הזמנים והעובדה שהייתה חסרה לו תחמושת ועל כן נזקק למחסניות נוספות מנעם, מרמזת על כך שהוא נתן את האקדח לגולן אחרי שכבר היה ברשותו נשק ארוך והוא נזקק למחסניות נוספות בשל תקרית הירי. בריאיון עימו ציין נעם כי בובו אמר לו שהוא הולך לביתו של בועז ברזילי. **ריאיון נעם.**

¹²² **ריאיון עומרי.**

הנשק. הראל, שנכווה בידו כתוצאה מן הניסיון הזה, חזר לשכונת הצעירים, ואילו עומרי ובובו המשיכו יחד לעבר מרכז הקיבוץ בכוונה להגיע לשכונת הנעורים ולמגורי התאילנדים.¹²³

בשעה 11:23 דיווח נעם בקבוצת הווטסאפ של כיתת הכוננות: "לידיעה גולן ספטון חמוש יוצא לבית של דויר [צ"ל: דביר] קארפ לראות מה עם הילדים".¹²⁴ גולן, אשר מעולם לא ירה באקדח, ביקש הנחיות הפעלה לאקדח מבובו וזה אמר לו לירות באוויר. לאחר מכן עשה גולן את דרכו בשטח לא מטוהר לעבר ביתו של דביר ושהה עם ילדיו הקטנים עד לשעות הלילה המאוחרות. אז העביר אותם לביתו, שם שהו יחד עם משפחתו של גולן עד למחרת בבוקר.¹²⁵ נעם נשאר על גג ביתו עד השעה 12:15 לערך.¹²⁶ בשעה 11:39 זיהה כוח שנראה כמו כוח צה"ל ודיווח עליו לכיתת הכוננות, ובשעה 11:53 דיווח כי כוחות צה"ל "עובדים על הגדר" סמוך לשכונה החדשה (השכונה המערבית). היה זה כוח היחידה הרב-ממדית בפקודו של סרן יותם בן בסט, אשר הגיע לאזור בכוונה לסייע בזירת מסיבת הנובה. לכוח זה חבר סא"ל מ', מפקד יחידת 'אגוז', יחד עם שלושה לוחמים ששימשו כחפ"ק, שאותם פגש בדרכו דרומה.¹²⁷ בעת שהכוח נע סמוך לגדר המערבית, הם שמעו ירי מתוך הקיבוץ ועל כן החליטו להיכנס ולסייע לאנשי הקיבוץ. לאחר שירד מגג ביתו, אסף נעם את חבר כיתת הכוננות ניב אריאל המתגורר בסמוך אליו, ויחד חזרו ללחימה והצטרפו להראל הרבש"ץ ולכוחות צה"ל בשכונת הצעירים בשעה 12:30 לערך.

התקרית במשולש הנוי והגעת כוחות צה"ל

בשעה 11:00 החלו להופיע בקבוצת הווטסאפ "רעים הבית שלי" קריאות לסיוע משכונת הנעורים ועדכון על קולות ירי בשכונת המעבר. כוח משולב של שוטרים ואנשי כיתת הכוננות חזר בשעה 11:24 דרך שכונת המעבר ונע

¹²³ בשיחת טלפון בין נעם להראל בשעה 11:09 ביקש נעם נשק מהראל עבור גולן, והציע לו לקחת את הנשק של טלקר. כנראה זו הייתה הסיבה שהראל ועומרי יצאו לכיוון השכונה המערבית ולא חזרו מיידי לעמדתם סמוך לשכונת הצעירים. **שיחת טלפון בין נעם להראל**, באדיבות נעם גבאי.

¹²⁴ **קבוצת ווטסאפ כיתת כוננות רעים**, שעה 11:23.

¹²⁵ מירב סבר, "נס וטרגדיה בקיבוץ רעים: המחבלים רצחו את האב ובת זוגו וכתבו בליפטטיק – 'לא רוצחים ילדים' **ישראל היום**, 8 באוקטובר 2023 <https://www.israelhayom.co.il/news/local/article/14685400>

¹²⁶ בסרטון האבטחה של ביתו נצפה נעם יורד מגג הבית בשעה 12:18.

¹²⁷ **ריאיון עם סא"ל מ'** על ידי ענת שטרן וחלוצי רודוי, בית החולים תל השומר, 7 בנובמבר 2023.

לעבר שכונת הנעורים. עומרי ובובו פגשו את אורן אחרק וניב טוביה באזור שכונת המעבר, והשישה התקדמו יחד לכיוון מגורי התאילנדים דרך שכונת נעורים, כדי לבדוק בדרכם את מצב התושבים שביקשו עזרה קודם לכן בקבוצת הווטסאפ. על הדלת של חמ"ל רעים הסמוך למבני שכונת הנעורים זיהו מקלע פִּי־קִי. תחילה רצו השוטרים לסרוק את החמ"ל באש, אך לאחר התלבטות והבהרה תקיפה של הרבש"ץ הבינו כי החמ"ל הנעול אינו מהווה סכנה. סריקת האזור נעשתה בשתי חוליות – כוח השוטרים נע לעבר אזור הכלבו, ואילו כוח כיתת הכוננות נע לאורך הציר הפנימי של אזור זה.¹²⁸ בשעה 1:43, כאשר התחילו לנוע חזרה לעבר שכונת הנעורים, הבחינו חברי כיתת הכוננות במחבל שוכב בשלולית דם והניחו כי הוא נהרג בתקרית של השעה 10:00. בעוד הם מתקדמים לכיוונו, זיהו עומרי כי המחבל שולף נצרה מרימון שהחזיק בידו; הוא ירה במחבל, הרימון נשמט מידו והתפוצץ מבלי לגרום נזק לחברי כיתת הכוננות.¹²⁹ כעת, לאחר שוידאו כי השכונה בטוחה ואין בה מחבלים, המשיכו חברי כיתת הכוננות לעבר מגורי התאילנדים הסמוכים. בשעה 11:50 הם הגיעו למגורים והופתעו לגלות כי אין זכר לעובדים התאילנדים המתגוררים שם, וגם אין כל סימני מאבק במקום.¹³⁰ בריאיון עימו תיאר בובו את שהתרחש:

נעמדנו מול [מגורי] התאילנדים, [אני] זוכר אותי ואת ניב נכנסים בלש"ביה [כמו בתרגיל לחימת שטח בנוי] התפרצנו דלת דלת, לא מבינים מה אנחנו רואים, לא רואים תרמיל אחד, לא רואים דם. רואים טלפון שבור על הרצפה, לא ראינו כלום; גרים שם שישה אבל אנחנו בשבת, [שבדרך כלל] שיש עוד אנשים שמגיעים לפה, [...] אנחנו מסתכלים אחד על השני, לא מבינים מה אנחנו רואים! לא הגיוני! לא היה לנו מושג שיש דבר כזה חטיפה, לא בלקסיקון של המודעות בכלל.¹³¹

בזמן שחוליית כיתת הכוננות סרקה את מגורי התאילנדים, המשיכו להישמע יריות מאזור שכונת הצעירים. חוליית אימרי והשוטרים נעה לעבר צפון

128 ריאיון אורן; סרטון מצלמת אבטחה מזכירות.

129 שם.

130 בשעה 11:49 דיווח אורן בקבוצת הווטסאפ של כיתת הכוננות, כי הם נמצאים במגורי התאילנדים ויש מחבל אחד הרוג. **קבוצת ווטסאפ כיתת כוננות.**

131 ריאיון בובו.

הקיבוץ. הם נעו באלכסון לכיוון משולש הנוי, שבין שכונת הצעירים למפעל ישראלייזר. השוטר אנדריי התקרב למשולש הנוי וזיהה שם כ־15 מחבלים במארב, מכוונים קנים לעבר הכניסה הראשית של הקיבוץ. המחבלים הבחינו באנדריי המאגף אותם ופתחו עליו באש; הוא נפגע בירך ונסוג פצוע לאזור המפעל, למחסה. בזמן שהמחבלים ירו על כוח השוטרים, נשמט מידיהם רימון רסס שהצית את סבך הצמחייה והעצים במשולש הנוי.¹³² לא ברור האם הם נפגעו מן הפיצוץ והשרפה. בשעה 11:58 תיעדה מצלמת אבטחה של היישוב את אנדריי המדמם נע לעבר השטח התעשייתי במזרח הקיבוץ ומכין לעצמו חוסם עורקים מחגורת הנשק שלו. שוטר משמר הגבול רוני חברו, בעל הכשרת חובש, דילג אליו וסייע לו בחבישה. בינתיים בובו, עומרי, עידו וארטיים חיפו באש לכיוון שכונת הצעירים ומשולש הנוי, כדי למנוע פגיעות נוספות.¹³³

דקות לאחר שהחלה ההיתקלות בין השוטרים למחבלים במשולש הנוי, הגיע לאזור התעשייתי של הקיבוץ מפקד היחידה הרב־ממדית, אל"ם רועי לוי, שנכנס לקיבוץ מן השער האחורי בשעה 11:41 יחד עם חפ"ק שכלל את סא"ל (במיל') א', ראש צוות התכנון של היחידה, ושלושה מלוחמיה. לוי זיהה את חוליית כיתת הכוננות שהייתה בדרכה חזרה ממגורי התאילנדים. הוא הזדהה ככוח צה"ל, הבין מהם כי המחבלים נמצאים בצפון הקיבוץ ונע לכיוון זה. בעוד לוי והחפ"ק ממהרים לעבר האש, עצר סא"ל א' ליד כיתת הכוננות וביקש לקבל פרטים נוספים על תמונת המצב. באותו זמן ממש דילג כוח השוטרים לאחור כדי לסייע לחברם הפצוע. הם מצאו סולם באזור משרד הפרדס ופינו את אנדריי לשער האחורי, כשהם מסתייעים בכמה שוטרים מתחנת עיירות שהגיעו למקום בעקבות הדיווחים לבקשת עזרה בקיבוץ רעים ברשת הקשר המשטרתית.¹³⁴ פינוי השוטר הפצוע היה, למעשה, 'העברת המקל' בין כוח כיתת הכוננות וחוליית השוטרים שנכנסה עם חבר כיתת הכוננות אורן אחרק לקיבוץ שעתיים קודם לכן לבין כוחות צה"ל. כפי שציין חבר כיתת הכוננות עומרי: "אני מבין שיש פה כוח צבאי, עכשיו סיימתי להיות לוחם אני הופך להיות שדכן, זה התפקיד שלי. באיחור משמעותי עד שהצבא הגיע – עכשיו אני שדכן".¹³⁵ כוחות צה"ל אלו ואחרים שנכנסו לרעים במהלך יום הלחימה

¹³² ריאיון אורן אחרק.

¹³³ סרטון חיפוי באש של בובו, צולם בשעה 12:08,

¹³⁴ שחזור קרב מג"ב רעים סרטון אבטחה מצלמת שער אחורי, פינוי על סולם בשעה 12:48; ריאיון רס"ל יוסי בניסטי מתחנת עיירות, על ידי סלבה ניצנסקי [ללא ציון מקום], 2 בנובמבר 2023.

¹³⁵ ריאיון עומרי בן ישי.

הסתייעו ברבש"ץ ובחברי כיתת הכוננות שפעלו כשדכנים. חברי כיתת הכוננות ועימם תושבי הקיבוץ שהצטרפו ללחימה במהלך הבוקר עסקו במגוון משימות וסייעו לכוחות הביטחון בהבנת תמונת המצב בקיבוץ, בפינוי פצועים, בניווט בין הבתים, בסריקות וקשר עם האוכלוסייה. בה בעת, הם פעלו לסייע לתושבי הקיבוץ במגוון משימות הקשורות בתווך האזרחי.

תנועתם של מפקד היחידה הרב־ממדית, אל"ם לוי, והחפ"ק לעבר שכונת הצעירים הייתה הסמן להגעת כוחות צה"ל לסיוע לקיבוץ המותקף. במקביל לתנועה של לוי מן השער האחורי, הגיע לקיבוץ דרך הפרצה שפערו המחבלים בגדר המערבית כוח ההכשרות של היחידה הרב־ממדית בפיקודו של סרן יותם בן בסט, אליו חבר מפקד 'אגוז', סא"ל מ', יחד עם שלושה לוחמים כחפ"ק. בשעה 11:53 נכנס מהשער האחורי כוח של 10 שוטרי יס"ם נגב בפיקודו של רס"ר יוסף כהן. בשעה 12:15 הכניס בן הקיבוץ יגאל בן דיין, שהגיע מהישוב כוכב מיכאל, כוח בן 15 לוחמים תחת פיקודו של סגן מפקד יחידת מצדה, רב־כלאי ד', ובשעה 12:30 הגיע לשכונת הצעירים כוח סיירת מטכ"ל בפיקודו של רס"ן אריאל בן משה, אשר מנה כ־15 לוחמים. החל בשעות הצהריים הפנה מפקד אוגדה 99, תא"ל ברק חירם, את כוחות חטיבת 'כפיר' לעבר הקיבוץ. מפקד החטיבה, אל"ם יניב בארוט, יחד עם מפקד הבא"ח סא"ל פ', הובילו את המאמצים לסריקות ולטיהור הקיבוץ, וכוחות חטיבת 'כפיר' נטלו חלק בקרב על שכונת הצעירים. מרגע שהגיעו כוחות צה"ל לרעים, לא נפגעו בו עוד אזרחים.

בקרב על שכונת הצעירים נפלו שישה לוחמי צה"ל. גיא שמחי, שקפץ בידיים חשופות על המחבל שנכנס לביתו של סמ"ר הדר בשכונת הצעירים, היה הראשון שבהם. במהלך הקרב על השכונה נפלו שלושה מארבעת מפקדי הכוחות שנכנסו ראשונים לקיבוץ: אל"ם רועי יוסף לוי, רס"ן אריאל בן משה וסרן יותם בן בסט. כמו כן נפלו בקרב, סגן אדיר גאורי, לוחם סיירת מטכ"ל מכוח אריאל, וכן רס"ן מרדכי (מוטי) שמיר, קצין חטיבת 'גולני' שהגיע לקיבוץ במסגרת כוח מאולתר של שישה קציני 'גולני', אשר חלקם בלימודים.

המחבלים התבצרו בבתי שכונת הצעירים כשהם חמושים באמל"ח רב. בשעות אחר הצהריים הגיעו לקיבוץ כוחות מסיירת צנחנים, סיירת חרוב, כוח מיחידות שקמה ומת"ל"ן מהחטיבה הטקטית של משמר הגבול ושוטרים מיס"ם נגב ויחידות נוספות. את האחריות על הקיבוץ נטל מח"ט כפיר שנשלח לשם בידי מאו"ג 99. הקרב על רעים נמשך עד לשעות הלילה המאוחרות. כוחות צה"ל דחקו את המחבלים, ואלו התבצרו בשני בתים בשני קצוות השכונה. מולם הופעל 'סיר לחץ' בסיוע טנק וכלי צמ"ה. בשעה 01:30 חוסלו

שני המחבלים האחרונים שהצליחו להימלט משכונת הצעירים. בשעת בוקר מוקדמת של יום ראשון, 8 באוקטובר 2023, חולץ מן הבית המבוצר אחד מדיירי שכונת הצעירים אשר אבד עימו הקשר בשעות הצהריים. בשעות הבוקר המאוחרות פונה הקיבוץ מתושביו. החברים פונו לאילת, ובהמשך מצאו מקלט זמני בתל אביב.

בתים שרופים בשכונה המערבית ינואר 2024 (צילום ענת שטרן).

סיכום

בבוקר 7 באוקטובר 2023 חדרו 80 מחבלי חמאס, לפחות, לקיבוץ רעים. התוקפים הביאו עימם נשק מסוגים שונים ותחמושת רבה. למול תתי-המקלע, המקלעים, הרימונים, מטולי ה־אַר־פִּי־ג' והמטענים, עמדו להגנת הקיבוץ שישה חברי כיתת כוננות פעילים בלבד. בזכות פעולות מקדימות של הרבש"ץ, סגנו וראש צוות צח"י, החזיקו חברי הכיתה כלי נשק וציוד לחימה בביתם, ואלה שימשו אותם במהלך יום הלחימה. החלטתו של הרבש"ץ לפעול בניגוד לתרגולת הרגילה ולפצל את הכיתה לשלושה צמדים אפשרה מגע עם המחבלים במקומות רבים ושיבשה את פעולתם. פעולות הבידוד של הצמד עומרי והראל בשכונת הצעירים ושל הצמד ניב ואימרי בשכונת המעבר מנעו פגיעה באנשים רבים. היוזמה והחתימה למגע של חבר כיתת הכוננות אורן אחרק הובילה לכניסת כוח בן חמישה לוחמים ממשטרת ישראל ומשמר הגבול לקיבוץ, אשר תרם רבות להגנתו.

בזכות כניסתו של הכוח הנוסף ולחימתם יחד עם חברי כיתת הכוננות, התחולל בשעה 10:30 בבוקר שינוי במאזן הלחימה בקיבוץ רעים (על אף שהמחבלים עדיין היו בכוחות ואמצעים עדיפים). במרכז הקיבוץ הסתיים קרב השוטרים עם כוח מחבלים שנסוג לעבר שכונת הצעירים, ולמעשה לא חזר עוד לאזור זה; ובמערב הקיבוץ נסוגו המחבלים דרך הפרצה בגדר לעבר השטח שבין הקיבוץ לכביש 234 לשם לחימה מול כוחות משטרה וצה"ל שפעלו שם, וייתכן אף לשם נסיגה חזרה לרצועת עזה. הירי לעבר כוחות מחבלים מחוץ לגדר הצפונית, שהתרחש באותה שעה, השפיע אף הוא על גורל הקיבוץ ומנע כניסת מחבלים נוספים אליו. הירי שהתבצע כמעט בו־זמנית בידי חוליית הראל, עומרי ובובו, יחד עם הירי של סגן הרבש"ץ נעם גבאי מגג ביתו, הובילה לנסיגתם של כוחות מתגברים של חמאס אשר פעלו על הגדר סמוך לכביש 232. בפועל, הובילו שני מוקדי הירי להרתעת המחבלים מכניסת כוח נוסף ב"גל שני" לתוך הקיבוץ בשעות הבוקר המאוחרות.

במהלך שעות הבוקר הדגימו חברי כיתת הכוננות הלכה למעשה את יתרונות המגן בלחימה. הבחירה להיות תנועתיים ולא סטטיים, והיכרותם עם השטח שבו נוהלה הלחימה, אפשרו להם לנוע בין חלקי הקיבוץ ולתת מענה להתקפה במקומות שונים בו. ההיכרות של בני המקום עם הטופוגרפיה של הקיבוץ אפשרה הבנה אינטואיטיבית של נתיבי התנועה האפשריים של המחבלים, החלפת עמדות ותנועה בין מחסות בצורה נסתרת במהלך ניהול

האש. ההגעה לעמדות ירי והגנה באופן שמנצל נקודות גובה ומחסה אפשרו לחברי כיתת הכוננות המועטים להעמיד הגנה משמעותית על הקיבוץ לנוכח ההתקפה הרצחנית. בנוסף לחברי כיתת הכוננות, הפגינו חברי הקהילה כולה אומץ רב בלחימה על הבית, ולא כמשל. אל הלחימה הצטרפו חברי קיבוץ שאינם חברי כיתת הכוננות: בובו, גולן ספטון והלוחמים הדר ואביב, תושבי שכונת הצעירים, נטלו על עצמם משימות הגנה וסיוע לנפגעים. בנוסף, תושבי הקיבוץ כולו הפגינו סולידריות אזורית; למשל, בפינוי החברים מן הבתים שנשרפו והמאמצים לכבותם ולמנוע את התפשטות האש. משעת הצהריים ועד לסיום הקרב בסביבות השעה 01:30 בליל 7-8 באוקטובר, התבצרו המחבלים בשכונת הצעירים ולא המשיכו לנוע לאזורים אחרים. פעולותיהם של חברי רעים שהפגינו אומץ לב אזורי בסיוע לחברי הקהילה שבתיהם נשרפו וקרובי משפחתם נרצחו, לצד גבורתם של חברי כיתת הכוננות, קבעו למעשה את גורלו של קיבוץ רעים ומנעו נזק רב יותר, שהיה עלול להיגרם לתושבי הקיבוץ. החל בשעה 12:00 בצהריים עבר ניהול הלחימה לידי צה"ל. מפקד היחידה הרב-ממדית נטל את הפיקוד על הלחימה בשכונת הצעירים, ומשעות הצהריים הוגבלה הלחימה בקיבוץ לאזור זה בלבד, בעוד חברי כיתת הכוננות מסייעים בהחברת כוחות צה"ל ובמגוון משימות צבאיות ואזרחיות בקיבוץ עד לסיום הלחימה בשעות הלילה שבין 7 ל-8 באוקטובר.

אירועי 7 באוקטובר מעמידים קשיים בפני המבקשים לחוקרם. ההפתעה המוחלטת והיקף ההתקפה מנעו את הגעתם של כוחות ההגנה המרחבית, ובראשם פלוגת כיסופים, לסייע לקיבוץ. רשתות הקשר תפקדו באופן חלקי, וההתקפה על מפקדת האוגדה והחטיבות פגעה ביכולת הפיקוד והשליטה להחביר כוחות לעזרת הקיבוצים בשעות הבוקר המוקדמות. חברי כיתת הכוננות של רעים עמדו לבדם למול ההתקפה, ויכלו לה; אך לא בלי מחיר. הקיבוץ איבד חמישה מתושביו, אשר נרצחו באכזריות בבתיים בבוקרו של יום שבת. בנוסף, שני עובדים מסורים של הקיבוץ, טופ וקלין, איבדו את חייהם עם פרוץ ההתקפה. הצער על אובדנם של חברי הקהילה האהובים דביר קארפ ובת זוגו סתיו קימחי, ורדה הרמתי מוותיקות הקיבוץ ובני הדור הצעיר עמית גבאי ואסף פבר, ניבט מעיניהם של בני המשפחות וחברי הקיבוץ הכואבים את מותם של היקרים להם. ליאם אור נסאר וארבעת העובדים התאילנדים מאני, נאט, נון וארט חזרו משבי חמאס ב-29 בנובמבר 2023, אך רישומו של השבי נחרט בליבם.

לשם עריכתו של מחקר זה נערכו ראיונות עומק עם חברי כיתת הכוננות וחברי הקהילה. הפתיחות והכנות של אנשי קיבוץ רעים אפשרה מבט רחב ומעמיק על קורותיהם באותו יום. הם חלקו עימי את כאבם והתלבטויותיהם במעבר בין ההגנה על המשפחה הפרטית למשפחה הקיבוצית במהלך הקרב. צניעותם של חברי הקיבוץ הלוחמים כבשה את ליבי בעודנו סובבים בשבילי הקיבוץ – הוא ביתם. הם שיתפו במעשיהם, ולא פעם גם הסתייעו במבט החיצוני שהוענק להם כדי להיזכר ולמצוא סדר ומשמעות באירועי היום. לאורך השיחות שניהלנו הם חזרו והפצירו בי לספר את סיפורם כמות שהוא, על כל המורכבות שבו. כלי המחקר המיקרו־היסטורי, בשילוב עם התיעוד בעל פה, סייעו בידי בהבנת המהלכים ופעולותיהם של אלו שהשתתפו בקרב ופתחו צוהר להבנת פיסה אחת מאירועי היום הנורא בהיסטוריה של קיבוץ רעים, יישובי הנגב המערבי ומדינת ישראל כולה.

נספח – חברי כיתת הכוננות, לוחמי הקיבוץ והצוות הרפואי, קיבוץ רעים

צוות הרבש"ץ

הראל אורן, רבש"ץ, בן 53, שירת כלוחם בסיירת גולני
ניב טוביה, סגן רבש"ץ, בן 40, שירת כלוחם בגדוד 50, חטיבת הנח"ל
נועם גבאי, סגן רבש"ץ ב', בן 50, שירת כמט"ק בחטיבה 500
אילן כהן, ראש צח"י, בן 53, שירת במערך הטכני של חיל האוויר

לוחמי כיתת הכוננות (לפי שמות משפחה)

אבי אביטל, בן 41, שירת כלוחם בגדוד 601, הנדסה קרבית
אורן אחרק, בן 39, שירת כלוחם בגדוד 932, חטיבת הנח"ל
איל אחרק, בן 43, שירת כמכונאי טנקים בחיל השריון
יניב אריאל, בן 44, שירת כנהג בגדוד קשר פיקוד צפון
אימרי בונים, בן 41, שירת כלוחם בגדוד 50, חטיבת הנח"ל
עמרי בן ישי, בן 31, שירת כלוחם בגדוד 601, הנדסה קרבית

לוחמים מצטרפים מחברי הקיבוץ

רון אסף (בובו), בן 46, שירת כלוחם בגדוד 50, חטיבת הנח"ל
יגאל בן דיין, בן 53, שירת כלוחם בגדוד 202, חטיבת הצנחנים
אביב (סמ"ר), בן 21, לוחם ביחידת מגלן, חטיבת הקומנדו
גולן ספטון, בן 53, שירת במערך הנ"מ, חיל האוויר
הדר (סמ"ר), בן 21, לוחם ביחידת מגלן, חטיבת הקומנדו

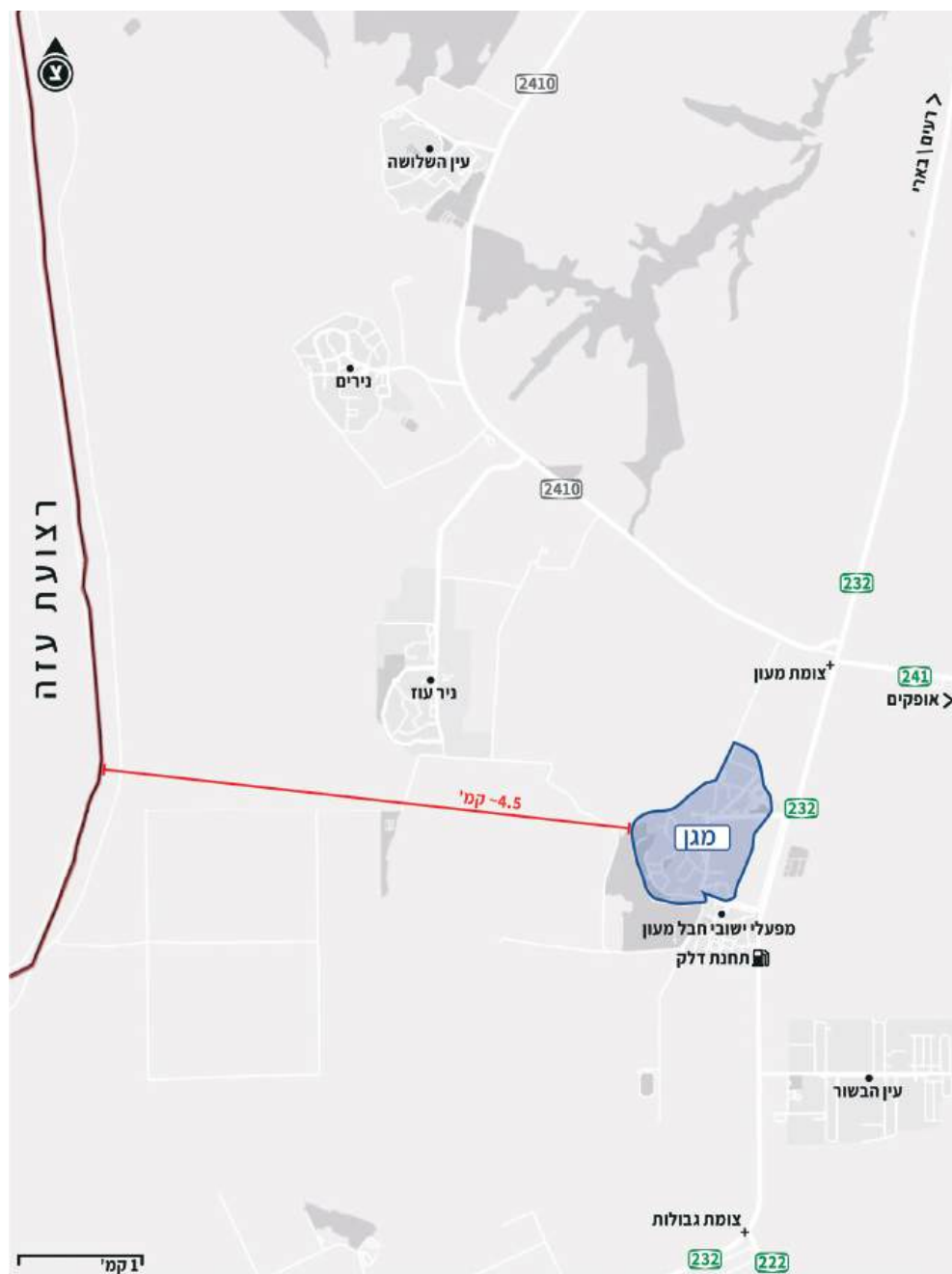
הצוות הרפואי

אחות מוסמכת **דינה כהן**
ד"ר עמית נחושתן

תקציר |

ב־7 באוקטובר 2023 הדפה כיתת הכוננות של קיבוץ מגן התקפה של עשרות מחבלים, ללא סיוע של כוחות הצבא. הכיתה ניהלה קרב עיקש, שבמהלכו נהרג אחד מחבריה ושניים נפצעו. היא ניצלה את הקרקע לטובתה והשתמשה בעמדות לחימה שהוצבו עוד קודם כחלק מהכנות מוקדמות ממושכות. התוקפים נהדפו סמוך לגדרות הקיבוץ, מבלי שהצליחו לפגוע באזרחים, ולבסוף נסוגו. בסיפור לחימתה של כיתת הכוננות בולטים טיפוח ארוך שנים של כוח המגן היישובי – שהיה גדול ביחס למספר התושבים בקיבוץ בהשוואה ליישובים אחרים – ורוח הלחימה; לכל אלו חלק בהצלת הקיבוץ.

מאמר זה מתאר את קורות קיבוץ מגן וסביבותיו מפרוץ ההתקפה ועד לשלב הסריקות שלאחר תום הלחימה. מכך נשקפת חשיבותו הרבה של כוח מגן יישובי מוצלח, המסוגל לבלום אף התקפות של כוח אויב גדול ממנו, חמוש היטב ומצויד בנשק מסייע ובעל היוזמה וההפתעה.

מבט כללי על גזרת קיבוץ מגן.

קרב כיתת הכוננות של קיבוץ מגן ב־7 באוקטובר 2023

נגה לינדנשטראוס¹

ב־8 באוקטובר התפנו תושבי קיבוץ מגן מבתיהם. היה זה יום לאחר שכיתת הכוננות של הקיבוץ הדפה התקפה של עשרות מחבלים ללא סיוע של כוחות צבא. הפעם כלל הפינוי גם את החולים הסיעודיים ואת החברים המבוגרים, שעד אותו היום סירבו להתפנות בסבבי לחימה מול ארגוני המחבלים ברצועת עזה. חברי מגן שוכנו במלון אנג'וי שעל חוף ים המלח. למרות שהמלון היה מאובטח על ידי שני מאבטחים, עם הגעת חברי הקיבוץ התארגנה מחדש כיתת הכוננות ונערכה להגנתו. שגיאת ארד מונה למפקד סניף אנג'וי של כיתת הכוננות, וזו צירפה לשורותיה גם את מאבטחי המלון והפעילה קשרים אישיים לתיאום ירי במטווח ולמילוי מחדש של תחמושת. פעם נוספת הכינה הכיתה את עצמה למתקפת מחבלים. לחברי הכיתה היה ברור שאם תהיה מתקפה, יהיה בלתי אפשרי לבלום את התקפות המחבלים בכל המרחב אלא רק במלון עצמו. על כן תכננה כיתת הכוננות להפוך את מלון אנג'וי למוגן ביותר מכל המלונות. כך במילותיו של סגן רבש"ץ מגן, אוהד דרזמן: "לא

¹ נגה לינדנשטראוס שירתה במחלקה להיסטוריה בצה"ל בשירות סדיר ובמילואים, ועבדה בה כעוזרת מחקר. ללינדנשטראוס תואר ראשון בגאולוגיה ובלמודי המזרח התיכון באוניברסיטת בן גוריון בנגב. המאמר עוזכן בעקבות התחקיר המבצעי שנערך במהלך אביב 2025. עריכה לשונית: חווה בר-טל.

תצליחו להציל את כל המלונות, אבל את מגן תצילו".² דברים המעידים על רוח מגיני מגן.

במתקפת 7 באוקטובר ניהלה כיתת הכוננות קרב עיקש, ובו נהרג אחד מחבריה ושניים נפצעו.³ הכיתה השכילה לנצל לטובתה את הקרקע, השתמשה בעמדות ירי שהוצבו מבעוד יום בנקודות שולטות והביאה לידי ביטוי טיפוח ארוך טווח של כוח המגן היישובי, שהיה גדול ביחס למספר התושבים בקיבוץ. בהשוואה ליישובים אחרים. כל אלו מנעו מהמחבלים לפגוע בתושבי הקיבוץ. מאמר זה יביא את סיפור הדיפת ההתקפה והצלת הקיבוץ.

קיבוץ מגן – רקע ומאפיינים

קיבוץ מגן הוקם בשנת 1949 על ידי הקיבוץ הארצי של השומר הצעיר. ב־7 באוקטובר 2023 התגוררו בו כ־160 משפחות וכ־450 תושבים.⁴ שטח הקיבוץ 830 דונם, והיקף הגדר שלו 3.7 ק"מ. הקיבוץ ממוקם כארבעה וחצי ק"מ ממזרח לרצועת עזה בקו אווירי, כקילומטר מדרום לצומת מעון, שלושה ק"מ מדרום־מזרח לקיבוץ ניר עוז ושני ק"מ מצפון למושב עין הבשור. קיבוץ מגן נמצא גם במרחק של שישה ק"מ מדרום למחנה רעים, מקום מושבם של מפקדות האוגדה והחטיבה הדרומית.

הקיבוץ נבנה על שטח שולט, שבנקודה המערבית ביותר שלו נמצאת גבעת שיח' נוראן. גובהה של פסגת הגבעה הוא 135 מטר מעל פני הים, והיא הנקודה הגבוהה ביותר בנגב המערבי. היא שולטת על היישוב הפרוס למרגלותיה, שגובהו כ־115–122 מטר מעל פני הים. לגבעה שיפוע תלול לכיוון מזרח, שם נמצאים מגרשי הטניס והבריכה, ושיפוע מתון לכיוון מערב. על פסגת הגבעה נמצא קבר שיח' מגלשה לילדים, כמה עמדות בטון ועמדת תצפית המורכבת מבטונדות. עמדות הירי המבוטנות היו חלק ממערך עמדות במרווחים של עשרות מטרים שהקיף את הקיבוץ. בשיפוע לכיוון מערב היו תלוליות עפר רבות, שסיפקו מחסה למחבלים שחדרו לשטח הקיבוץ. מצפון

2 ריאיון עם אוהד דרזמן, סגן רבש"ץ מגן, על ידי נגה לינדנשטראוס, 5 במאי 2024 (להלן: **ריאיון דרזמן**).

3 שם החלל: רב נגד (במיל") אברהם (אבי) פליישר ז"ל. חבר כיתת כוננות נוסף, רס"ם (במיל") אופיר מרדכי ירון ז"ל, נהרג בדרכו אל הקיבוץ.

4 אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על פי הנתונים לשנת 2022.

קיבוץ מגן וסביבותיו.

מערב לגבעה נמצאת השכונה החדשה, המאוכלסת בעיקר על ידי משפחות צעירות, ומדרום לה – שכונה ותיקה יותר.

מצפון לקיבוץ ממוקמים בנייני המועצה האזורית אשכול ובהם אולמות תרבות ומרכז גרובטק – מוזיאון מדע. במרחב זה נמצאת קריית חינוך של המועצה האזורית אשכול, הכוללת גני ילדים (מפעוטון ועד גן חובה) ומספר בתי ספר. בחלקו הדרומי של הקיבוץ ממוקם אזור תעשייה לתוצרת חקלאית של יישובי חבל מעון (יח"ם), האורז תוצרים חקלאיים ובייחוד תפוחי אדמה וגזר.⁵ ליד יח"ם נמצאים מפעל אקו-אנרג'י ומפעל גלאט עלים. מפעל נוסף "פלסטיק מגן תעשיות אגש"ח" ממוקם בתוך תחומי הקיבוץ. סמוך לכביש 232, מדרום-מזרח לקיבוץ, נמצאת תחנת דלק פז.

5 ריאיון עם חיים נחשוני, קב"ט יח"ם, על ידי נגה לינדשטראוס, 19 ביוני 2024 (להלן: **ריאיון נחשוני**).

מימין: מערב קיבוץ מגן – מקלע פִּי־קִי שנותר על סוללת עפר בשטח הקיבוץ. (התקבל מאוסף אוהד דרזמן), משמאל: גבעת שיח' נוראן – מטול אֶר־פִּי־ג'י סמוך לעמדת ירי מבוטנת המאוישת על ידי חיילי צה"ל בימים שלאחר הקרב. (כיתת כוננות קיבוץ מגן, סרטונים ותמונות מאירועי ה־7 באוקטובר 2023).

מערך ההגנה על הקיבוץ

כיתת הכוננות

כיתת הכוננות של הקיבוץ הייתה גדולה מאוד ביחס לאלה של יישובים אחרים בעוטף עזה – 32 חברים לפי התקן, ומתוכם 23 מאוישים ובכללם הרבש"ץ. הסיבה שניתנה לכך הייתה, שבסמוך לקיבוץ התרכזו מתקני המועצה והמוסדות החינוכיים, שבהם לומדים כ־3,500 תלמידים, ומפעלי יח"ם, שבהם עובדים כשלוש מאות פועלים. כל חבר כיתה צויד ברובה סער ללא כוונות מיוחדות ובלפחות חמש מחסניות,⁶ אפוד קרמי וקסדה. רבש"ץ הקיבוץ, ברוך כהן, שזכה לכינוי "השריף של מגן", מילא תפקיד מרכזי באבטחת הקיבוץ במשך כעשרים שנה. כהן הוביל תפיסה מחמירה לגבי האיומים, שכיתת הכוננות עשויה להתמודד איתם. כאשר עמדה הכיתה בפני הברירה בין הפקדת הנשקים של חברי כיתת הכוננות בנשקייה לבין המשך החזקתם בבתי החברים, התעקש כהן שחלק מחברי כיתת הכוננות ישמרו אצלם בבית את כלי הנשק הארוכים.⁷ בבניין הכוח של כיתת הכוננות הייתה

6 ריאיון עם ברוך כהן, רבש"ץ מגן, ותומר כהן, חבר כ"כ, על ידי רודוי חלוצי ואורי דותן, 16 באוקטובר 2024 (להלן: ריאיון ברוך כהן). כהן טען, שדאג שלוחמי כיתת הכוננות יחזיקו בשבע מחסניות.

7 ריאיון עם אייל צורף, סגן רבש"ץ שני, 19 ביוני 2024 (להלן: ריאיון אייל צורף).

ברוך כהן (יושב) במפגש ראשון עם התושבים במלון אנג'וי לאחר השיקום מפציעתו. (התקבל מאוסף אוהד דרזמן).

הנחת העבודה, שבכל זמן נתון שליש מהחברים אינם נמצאים בקיבוץ.⁸ לריכוז ענייני הביטחון היישובי היו שותפים שני סגני רבש"ץ ומפקד כיתת הכוננות.⁹ כיתת הכוננות תורגלה יומיים בשנה.¹⁰ תרחיש ייחוס היה חדירה של מחבלים ליישוב והשתלטות על בית אחד, כאשר על כיתת הכוננות הוטלה המשימה של "הקפאת" המצב והמתנה להגעת כוחות הצבא תוך זמן קצר. הכיתה תורגלה בלחימה בשטח בנוי ובירי לטווח קצר. בזמן חירום, כחלק מלקחי מבצע "צוק איתן", תוכנן עיבוי של מערך ההגנה של הקיבוץ על ידי מחלקה מגדוד מילואים של החטיבה הדרומית.¹¹ כשנה לפני המלחמה תרגל הגדוד את מפקדיו בתרחיש כיבוש מגן.¹²

8 ריאיון דרזמן.

9 סגנו הראשון של כהן היה אוהד דרזמן וסגנו השני אייל צורף. מפקד הכיתה היה עידו יקר.

10 הרבש"ץ וסגניו תורגלו ארבעה ימים בשנה.

11 ריאיון דרזמן; ריאיון עם מ"מ מגדוד המילואים של החטיבה הדרומית, על ידי נגה לינדנשטראוס, 11 במאי 2024 (להלן: **ריאיון מ"מ**).

12 ריאיון עם נדב רוט, חבר כ"כ, על ידי יוסי קורן ואורי אזולאי, 5 בנובמבר 2023 (להלן: **ריאיון רוט**); **ריאיון מ"מ**.

כוחות צה"ל שנועדו להגן על מגן

קיבוץ מגן נמצא בגזרת הפלוגה הדרומית של הגדוד הצפוני של החטיבה המרחבית הדרומית באוגדת עזה. באותה העת נתפסה הגזרה על ידי גדוד 51 מחטיבת גולני בפקוד סא"ל מ', והקיבוץ נמצא בתחום האחריות של פלוגה ג', אשר בסיסה היה במחנה מו"פ דרום. בבוקר 7 באוקטובר, הכוחות הניידים שעמדו לרשות הפלוגה היו חפ"ק מפקד הגזרה סמ"פ ג', סגן עומר וולף (על גבי רכב ממוגן מסוג 'דוד'), שני רכבי סיור (גם כן מסוג 'דוד'), רכב סוואנה נושא צוות לוחמים, צק"ם (צוות-קרב מחלקתי) בית לבן, שכלל שני טנקים: טנק 3 וטנק 3ב' ונגמ"ש מסוג נמר. כוח נוסף שהיה בגזרה באותו בוקר היה רכב מסוג 'האמר' נושא משגר טילי 'גיל' מפלוגת העתודה הגדודית. כל הכוחות האלו לא סייעו במישרין להדיפת המחבלים מהקיבוץ בבוקר 7 באוקטובר.¹³

פרוץ התקפת המחבלים

ערב שבת 6 באוקטובר היה ערב חג שמחת תורה שגרתי לחלוטין. באותו הערב תכננו מספר ילדים והורים לישון במדשאות הקיבוץ, אולם התוכנית התבטלה ברגע האחרון.¹⁴ חבר כיתת הכוננות נדב רוט היה עסוק בהכנות למטס העיפונים המסורתי. רוב חברי כיתת הכוננות היו בקיבוץ במהלך החג.

בשעה 06:29 לערך החל חמאס בירי תלול מסלול עצים לעבר יעדים רבים בישראל. בדרום גזרת כיסופים שוגר עיקר הירי הארטילרי לעבר מחנה מו"פ דרום, הנמצא ממערב לקיבוץ, ולעבר מחנה בית לבן בין נירים ולניר עוז. חלק קטן יחסית מהירי נורה לעבר הקיבוץ וסביבותיו.¹⁵ בחסות ירי זה התקדם הגל הראשון של מחבלי חמאס לאורך החזית, חיבל בגדר המערכת בנקודות רבות וחצה אותה. בכללם התקדם כוח, שעיקרו מחלקה בת 20-30 מחבלים, מחטיבת חאן יונס, לעבר קיבוץ מגן. בשעה 06:46 חצו מחבלי החמאס מגדוד המזרחיות של חטיבת חאן יונס את גדר המערכת באזור קו דיווח 179 והתקדמו לעבר הקיבוץ על ציר המוביל מהמכשול לקיבוץ – כביש שדות צר העובר מדרום

¹³ צוות טנק 3 נפגעו בקו דיווח 178 ליד המכשול מול ניר עוז ליד הכביש המוביל למגן - נכון לנובמבר 2024: מפקד סגן עומר נאטרה ז"ל חלל חטוף; סמל נמרוד כהן חטוף; סמל שקד דהן ז"ל חלל חטוף; סמל עוז דניאל ז"ל חלל חטוף. צוות חפ"ק סמ"פ נפגעו בקרב ליד מחנה בית לבן בשעה 07:18: סרן עומר וולף ז"ל; מארו אלם ז"ל; שלו דגן ז"ל; איתי זרביב.

¹⁴ ריאיון דרזמן.

¹⁵ קיבוץ מגן וסביבתו ספגו כ־35 פריטי תמ"ס, מהם יותר מ־15 בשעה הראשונה ללחימה.

לקיבוץ ניר עוז. משימת מחלקת הנח'בה שנעה למגן הייתה: "תקיפת קיבוץ מגן במטרה לגרום לאבדות בנפש, לקיחת בני ערובה והתמקמות בפנים עד לפרסום פקודה אחרת".

בשעה 06:34, בשל עוצמת הירי החריגה, הודיע איסי שמש, ראש צוות החירום היישובי, לתושבי הקיבוץ בהודעת ווטסאפ: "אנחנו באירוע חמור וחסר תקדים. יש לנעול דלתות הבתים ולהיכנס מיידית למרחב מוגן. הגיפו מיידית את חלון המתכת וסגרו את חלון הממ"ד ואת דלת הממ"ד".¹⁶ התושבים, שהיו מורגלים בהתגוננות מפני ירי תמ"ס (תלול מסלול), נכנסו למרחבים הממוגנים, אולם המטחים היו רבים יותר מכפי שהורגלו. באותו הזמן יצא הרבש"ץ כהן אל גבעת השיח' בשביל לצפות במתרחש.¹⁷ בדרכו נפגש עם ערן צורף, חבר כיתת הכוננות, והורה לו ללבוש אפוד כדי להגן על עצמו מפילת תמ"ס. צורף החליט שאין טעם להסתובב עם אפוד בלי נשק, ועל כן חזר חמוש לגבעה עוד לפני שנצפה המחבל הראשון. בשעה 06:40 הייתה הפוגה מירי התמ"ס, אך את שאון הארטילריה החליף ירי נק"ל (נשק קל) בלתי פוסק מכיוון מערב.

צילום מסך של מצלמת אבטחה של שער יח"ם המתעד את הכביש מדרום לגדרות הקיבוץ. שני אופנועים עם ארבעה מחבלים עוברים בשעה 07:10 סמוך לקיבוץ. (התקבל מאוסף אוהד דרזמן).

¹⁶ קבוצת ווטסאפ ביטחון; **ריאיון עם איסי שמש, ראש צח"י מגן**, על ידי נגה לינדנשטראוס, 12 במאי 2024 (להלן: **ריאיון שמש**). אלה היו הוראות חריגות, והן ניתנו בגלל המטחים שהיו רבים יותר מהרגיל ומשום ששמע גם ירי נק"ל.

¹⁷ **ריאיון ברוך כהן.**

בשעה 07:03 שאל סגן הרבש"ץ אוהד דרזמן את קבוצת כיתת הכוננות בווטסאפ, מי נמצא במגן ולמי יש נשק בביתו.¹⁸ התברר לו כי שבעה חברי כיתת הכוננות היו חמושים בביתם, ועשרה חברים נוספים היו בקיבוץ, אך כלי נשקם היו בנשקייה. נוסף על כך הצטרף לכיתה לוחם חמוש בחופשה. דרזמן עדכן במצב את אייל צורף, סגן הרבש"ץ השני, וביקש שיקפיץ את אחיו¹⁹ בני הקיבוץ עם נשקם. חבר כיתת הכוננות אופיר ירון ענה "לא בקיבוץ, בלי נשק", ויצא בנסיעה מהמרכז למגן.

בשעה 07:10 לערך, עוד בטרם נפרסו חברי כיתת הכוננות בקיבוץ, התקשר קב"ט יח"ם חיים נחשוני אל הרבש"ץ כהן. נחשוני דיווח לו שזיהה במצלמות האבטחה של המפעל מחבלים רכובים על גבי אופנועים בכביש שבין המפעל ליישוב.²⁰ כהן יצא למרדף בעקבותיהם מבלי שעדכן איש על חדירת המחבלים או על יציאתו מהקיבוץ. הוא רדף אחריהם עד לאזור פארק אשכול על כביש 241. שם פגע באחד מהאופנועים ובמחבל. אז קיבל שיחה מאילן אייזקסון,²¹ קב"ט המועצה האזורית אשכול.²² אייזקסון ביקש מכהן את נשקו האישי שהיה מופקד בנשקיית הקיבוץ. בעקבות השיחה חזר כהן אל הקיבוץ.

בשעה 07:24 הורה דרזמן, סגן הרבש"ץ, לכלל חברי כיתת הכוננות לאסוף את נשקיהם מהנשקייה ולהתרכז בחמ"ל. דקה לאחר מכן, בשיחה שערך עם חבר כיתת הכוננות ערן צורף, נודע לו על שיירה 'הזויה', כדברי צורף, המתקרבת למגן.²³ דרזמן רץ עם חבר כיתה נוסף מהחמ"ל אל גבעת השיח', אליה הגיע בשעה 07:30 לערך. שם הבחין בכשלושים חמושים עם אפודים מתקרבים ליישוב בטור מסודר, הכולל שני טנדרים באמצע וטורים של צועדים בכל צד. שלושת חברי הכיתה לא הבינו עדיין שמדובר בכוח עוין. דרזמן העריך, כי יכול להיות שמדובר בכוחות מיוחדים ולכן לא ירה לעברם. רק כשראה אופנועים מתקרבים ליישוב הבין שמדובר במחבלים.²⁴

18 **ריאיון שמש**; עדות 710, **עדות שגיא ארד**, תאריך לא ידוע (להלן: **עדות ארד**).

19 יואב וערן.

20 זיהוי המחבלים נעשה מביתו של נחשוני באמצעות הטלפון הנייד.

21 **ריאיון עם אילן אייזקסון**, **קב"ט מועצה אזורית אשכול**, על ידי מוטי עובד ויובל שילה, 29 בנובמבר 2023.

22 **ריאיון דרזמן**; ביציאה מהקיבוץ פגש כהן באפרים גלסברג, חבר כיתת הכוננות, והעביר לו את המפתח (היחיד) לנשקייה.

23 **ריאיון דרזמן**.

24 **עדות ארד**.

בשעה 07:32 לערך הניחו המחבלים מטעני חבלה ופוצצו את הגדר.²⁵ מרגע זה פתחו חברי כיתת הכוננות באש לעבר עננת העשן שאפפה את המחבלים. בשעה 07:38, במהלך חילופי האש, דיווח דרזמן בווטסאפ: "יש מחבלים ביישוב. חודרים מול השיח". המרחק בין המחבלים לחברי כיתת הכוננות בגבעת שיח' נוראן היה כ-250 מטר. חלק מהמחבלים נכנסו כמה עשרות מטרים לתוך הקיבוץ ונשכבו מאחורי תלוליות עפר ומחסות. זמן קצר לאחר מכן פרצו המחבלים דרך הגדר. הם עשו זאת בליווי טנדר, כששאר כלי הרכב נותרים מחוץ לקיבוץ. נראה שפרצו כעשרים-שלושים מחבלים. הם היו חמושים ברובי סער, במקלעים מסוג פִּי־קִי, במטולי אֶר־פִּי־ג'י, רימוני יד, חומרי חבלה ומטול אֶס־אִי־7 כנגד מטוסים. כוח המחבלים נפרס במרחק של כ-150 מ' מכל צד של הפרצה, ירה לתוך הקיבוץ וניסה לטפס במעלה הגבעה ולהתקרב לעבר בתי התושבים בשכונה החדשה.

הלחימה בשטח הקיבוץ

חילופי האש בשטח הקיבוץ נערכו מהשעה 07:30 ועד השעה 11:00 לכל המאוחר. הלחימה נערכה בשני מוקדים עיקריים: 'תא הלחימה העליון' (גבעת השיח' ומורדותיה המערביים), שבו פעלו (לכל היותר) שבעה חברים מכיתת הכוננות. הם נפרסו (1) באזור השכונה החדשה; (2) בעמדת שיח' נוראן; (3) ובעמדת 'המגלשות של נדב'.²⁶ 'תא הלחימה התחתון', שבו פעלו לכל היותר כעשרה חברים מכיתת הכוננות ותושבים חמושים נוספים, והם לחמו מאזור (4) 'החצר של יורה' ומגגות הבתים הקרובים למחבלים.²⁷

עם תחילת חילופי האש היו על גבעת השיח' שלושה חברים מכיתת הכוננות: אוהד דרזמן, ערן צורף ושגיא ארד.²⁸ הם ירו לעבר המחבלים, בלמו את התקדמותם בשטח הקיבוץ ואלצו אותם לחפש עמדות ומחסות. בד בבד המשיכו סגני הרבש"ץ לידע את חברי כיתת הכוננות על התקפת המחבלים.

²⁵ על פי ריאיון דרזמן, אלה היו שני מטענים ארוכים וגמישים, שנתלו על גדר הקיבוץ בין שני עמודי תמיכה במרווח של שני מטר. מהמטענים יצא עשן לבן רב מאוד, והוא התפזר רק אחרי כשלוש דקות.

²⁶ שמות הלוחמים: אוהד דרזמן (סגן רבש"ץ), תומר כהן, ענבל כספי, ריף כרמין, ערן צורף, יאיר בר לב, עידו יקיר. המונחים תא הלחימה העליון ותא הלחימה התחתון לא שימשו בזמן אמת, אלא משמשים את תיאור הקרב בדיעבד.

²⁷ שמות הלוחמים: שגיא ארד, עידו יקיר, יאיר בר לב, ר"צ, אייל צורף (סגן הרבש"ץ), אבי פליישר ז"ל, נדב רוט, אוהד דרזמן, שני כספי, דרור רגב, ברוך כהן, מנואל רמוצו (מנו).

²⁸ עדות ארד.

שיחת טלפון של דרזמן עם חבר כיתת הכוננות אבי פליישר הסתכמה במשפט: "אבי, יש לך מחבלים מול הבית שלך. צא, תגן על הבית שלך".²⁹ דקות לאחר פריצת הגדר התאספו באזור תא הלחימה התחתון שלושה חברים מכיתת הכוננות: נדב רוט, מנואל רמוצו (מנו) ודקל אגמי.³⁰ אף שרוט ידע על התקפת המחבלים, הוא חשש שהחמושים שלפניו הם בעצם חיילים מיחידה מיוחדת כלשהי, אז הוא צעק לעברם "צבא? צה"ל?". המחבלים הגיבו בירי.³¹ השלושה תפסו עמדות באזור ה'חצר של יורה' ופתחו באש. בד בבד נשלחו חברים נוספים מכיתת הכוננות לעבות את עמדות הלחימה. כוח נשלח גם לעבר השכונה החדשה, למקרה שהמחבלים ינסו לפרוץ לכיוון צפון.³² בתא הלחימה התחתון התמקם אייל צורף על גג ממ"ד של בית, משם הצליח לזהות מחבלים שתפסו מחסה מאחורי תלוליות עפר וצמחייה.³³ יחד עם חברי כיתה נוספים לצידו הגדירו הלוחמים את הכביש התוחם את השכונה ממערב כקו בלימה. הם דקלמו לעצמם בכמעין סיסמה את האמרה: "המחבלים לא חוצים את הכביש", וחזרו עליה פעמים רבות במהלך היום.

תרשים הלחימה בקיבוץ מגן - אתרים עיקריים בקרב.

29 ריאיון דרזמן.

30 גל כרמיאלי ואייל צורף, סרט סיפור קרב מגן, 12 במאי 2024.

31 ריאיון רוט.

32 עדות ארד.

33 עדות אייל צורף.

עם חזרתו לקיבוץ הגיע הרבש"ץ, ברוך כהן, בשעה 07:35 אל אזור גבעת השיח'. הוא הבחין בחילופי האש והחליט לנסות לדרוס את המחבלים (נקודה מס' 6 בתרשים הלחימה בקיבוץ מגן בעמוד 209). מעט לאחר מכן הוא החל להתקדם עם הרכב במורד המערבי לעבר המחבלים, אך לא הצליח לדרוס אותם, כיוון שהם היו רחוקים ורכבו נפגע מירי מחבלים בחצי הדרך. במהלך נסיעתו ירה, לדבריו, באקדח לעבר המחבלים. המחבלים הגיבו באש, פגעו ברכב ופצעו את הרבש"ץ. הרכב הפסיק לפעול והתדרדר דרומה לעבר תא הלחימה התחתון.³⁴ בתחילה רץ מאחורי הרכב בנו תומר כהן, שהיה גם הוא חבר כיתת הכוננות. תומר נתקל גם הוא בירי, נסוג והתמקם בעמדת השיח'.

שמשת רכב הביטחון של הרבש"ץ לאחר הקרב. (התקבל מאוסף אוהד דרזמן).

בשעה 07:38 הבחינו חברי כיתת הכוננות מתא הלחימה התחתון, שרכבו של כהן נעצר במרחק של כעשרים מטר לפנייהם. כהן יצא פצוע מהרכב וזעק לעזרה. דקל אגמי ומנואל רצו לעברו. דקל הניח לו חוסם עורקים (cat). באותה העת נורה אר"פי-ג'י לחלקו האחרון של הרכב. בשעה 07:41 אבי פליישר רץ גם

34 ריאיון ברוך כהן.

הוא לסייע, נפגע מירי, אך הצליח לחזור לכיוון החממות של יורה. נדב רוט משך את כהן לאחור, אך לא הצליח להרחיק אותו מהרכב. בשלב זה נורה אָר־פִּי־ג'י לעבר הממ"ד שעליו היה אייל צורף. הפיצוץ הימם חלק מחברי הכיתה והפסיק את מאמצי החילוץ. רסיס מאָר־פִּי־ג'י נוסף פגע בשעה 07:56 בידו של נדב רוט, שחיפש מסתור בתוך מתלי כביסה סמוכים, מאחורי ערמת לוחות עץ דקים (לייסטים).³⁵ בשעה 08:00 התקשר פליישר לדרזמן, ואמר לו "אוהד נפגעת". מעט לאחר מכן הבין דרזמן שבתא הלחימה התחתון יש שלושה פצועים: פליישר, כהן, ורוט.³⁶ בשעה 08:30 לערך יזמו ר"צ ועידו יקיר התקפה על המחבלים מהאגף. הם עברו את הכביש לכיוון מערב, פתחו באש מטווח קרוב על המחבלים, חיסלו אחד מהם, אך נסוגו מכיוון שבנשקו של ר"צ היה מעצור.³⁷

בשלב זה העריך דרזמן, כי התקדמות המחבלים לכיוון מערב נבלמת על ידי עמדת השיח', ונראה שהלחימה בתא הלחימה התחתון חזקה יותר. במהלך חילופי האש הבחינו הלוחמים כי המחבלים לא השתמשו בטכניקות בסיסיות כגון רתק ואיגוף, למרות שהיו מצוידים במקלעים. לעומת זאת, כיתת הכוננות שהייתה בנחיתות מספרית, הצליחה לייצר התנגדות רציפה לאורך כל קו המגע – "איפה שהם פונים יש מישוהו, הם לא יודעים שאנחנו רק אחד".³⁸ על כן, הנחיית דרזמן לכיתת הכוננות הייתה לנהל קרב בלימה מבלי לצאת ממחסות, לא לבזבז תחמושת ולא לרדוף אחרי מחבלים שברחו.³⁹ בשלב זה החלה להיגמר התחמושת ללוחמים, ודרזמן שלח את יובל אביעד אל החמ"ל לצורך אספקת תחמושת לעמדות הלחימה.

במשך זמן נותרה סוגיית הפצועים ללא מענה. כהן ופליישר איבדו דם רב ונזקקו בדחיפות לפינוי ולטיפול רפואי. בשעה 08:35 לערך חולצו כהן ופליישר לאחור על ידי ר"צ ושגיא ארד. זה ירד מהמפלס העליון לתחתון לפני השעה 08:00.⁴⁰ בשעה 09:15 לערך הגיע דרזמן ביחד עם ריף כרמין, חובש בהכשרתו, לתא הלחימה התחתון, רץ לרכב הרבש"ץ כדי לחפש שם

35 ריאיון רוט.

36 ריאיון דרזמן.

37 עדות אייל צורף.

38 ריאיון דרזמן.

39 כיתת כוננות, ווטסאפ.

40 ריאיון דרזמן.

אלונקה, אך זו לא נמצאה. באותה עת השתרר שקט בתא הלחימה התחתון, והדבר היחיד שנשמע היה חריקת מגבי הרכב של כהן. לפתע הגיעה ד"ר שני כספי תושבת הקיבוץ. כמה דקות לאחר מכן הגיע גם הרופא ד"ר דורון גל.⁴¹ הוא הביא איתו ערכת טיפול רפואי. שניהם היו לא חמושים וללא ציוד מגן. נמצא ברזנט ובאמצעותו פינו חברי כיתת הכוננות את פליישר לביתו של אחד מתושבי הקיבוץ. בזמן שהם פינו את כהן, הבחינו חברי כיתת הכוננות במכונית לא מוכרת המתקדמת אליהם, וכמעט פתחו עליה בירי.⁴² היה זה רכבה של משפחת ד"ר כספי, נהוג בידי בעלה, ששימש כרכב חילוץ. חברי כיתת הכוננות העלו את פליישר ואת כהן על הרכב. בתוכו היו שני הרופאים והחובש ריף, שהחזיק שתי אינפוזיות.⁴³ לפני שיצאו לדרכם בשעה 09:50, התייעצה ד"ר כספי עם מד"א לגבי נתיבי הפינוי, והוחלט לפנות את הפצועים דרך צומת גבולות אל רביבים. שם בשעה 10:32 הועלו כהן ופליישר על מסוק. אבי פליישר לא שרד את המסע אל בית החולים. הפצוע השלישי, נדב רוט, פונה בשלב מאוחר יותר באמצעות אמבולנס.⁴⁴

סיום הקרב ונסיגת המחבלים

משעה 09:00 לערך הפסיקו ניסיונות החדירה של מחבלי החמאס. מחבלים נוספים נראו נעים חזרה לעזה דרך הכביש שבין הקיבוץ לבין יח"ם.⁴⁵ משנראה שהתקפת האויב נבלמה, ניסה דרזמן לעבור מלחימה לעיסוק בהערכת המצב ובהפעלת הלוחמים שלו. קודם כול התקשר לחמ"ל גדוד כיסופים על מנת להזעיק עזרה, אולם הסמב"צית שם ענתה לו: "תכיר שזה בכל הגזרה". בתום הקרב נותרו בקיבוץ שתי גופות מחבלים, טנדר ואמצעי לחימה רבים, שכללו: כמות רבה של רימונים, רדיו, ומקלעי פִּי-קִי.⁴⁶

בשעה 09:00 הגיעו יותר מעשרים אופנועים מכיוון ניר עוז, כשעל כל אופנוע שני מחבלים. האופנועים לא ניסו להיכנס למגן דרך הפרצה אלא נסעו על

41 ריאיון דרזמן.

42 עדות ארד.

43 ברכב הפינוי היו דרור רגב (נהג), שני כספי (רופאה), דורון גל (רופא) ושני הפצועים.

44 עדות ארד. הפצועים הגיעו לאזור רביבים והועלו על מסוק. פליישר נפטר במהלך הטיסה אל בית החולים.

45 שם.

46 ריאיון שמש.

הציר שבין מפעלי מעון למגן לכיוון כביש 232.⁴⁷ דרזמן חשש מניסיונות חדירה נוספים בייחוד דרך השער הדרומי, שלא ננעל בימי שבת. הוא ידע שהם יתקשו לבלום מתקפה משני מוקדים, לכן החליט לשלוח שני חברי כיתת כוננות להגנה על השער הדרומי של הקיבוץ.⁴⁸ אולם לבסוף התברר, כי אלו לא ניסו כלל לחדור אל תוך הקיבוץ, למרות שבשלב מסוים הגיעו כמה מחבלים לשער וירו דרכו לתוך הקיבוץ.

בשעה 10:20 דיווח דקל אגמי בקבוצת הוואטסאפ על כלי רכב נוסף של מחבלים שהגיע מכיוון ניר עוז.⁴⁹ המחבלים נסעו הלך ושוב בין ניר עוז למגן, ירו לעבר הקיבוץ מהציר ההיקפי, אך לא ניסו לחדור אליו.⁵⁰ בשעה 10:40 בערך נורה תמ"ס שנועד, על פי הערכות, לחפות על נסיגת המחבלים. כמה דקות מאוחר יותר ניתנה לכוח המחבלים במגן פקודה לסגת, וזו הושלמה בשעה 11:00.

טנק נוסע סמוך לקיבוץ מגן. ככל הנראה מדובר בטנק של סרן ב'. (תמונות מכיתת הכוננות של קיבוץ מגן נאספו על ידי אוהד דרזמן, צולם ב־7 באוקטובר 2023).

⁴⁷ כך עולה מסרטוני מצלמות האבטחה של יח"ם ומכמה ראיונות שונים.

⁴⁸ ריאיון דרזמן.

⁴⁹ כיתת כוננות, וואטסאפ.

⁵⁰ ריאיון ברוך כהן.

בשעה 11:15 לערך הגיעו לאזור קיבוץ מגן שני טנקים – טנק מ"פ ו' מגדוד 77 בפיקודו של סרן ב' ששימש כעתודה חטיבתית וטנק 33' מצק"ם בית לבן. הטנק של ב' עבר סמוך לגדרות הקיבוץ בדרכו מזרחה. טנק 33' היה פגוע, והיו בו באותו זמן שלושה אנשי צוות, שאחד מהם מפקד טנק פצוע. הטנק נותר מושבת בדרום-מערב הקיבוץ, באזור בית הקברות, עד שעות הערב. אז פונה המפקד לטיפול רפואי, ושני אנשי הצוות הנותרים הצטרפו לכוח החי"ר שהיה באותה העת בקיבוץ.

הגעת כוחות צה"ל, תגבור וסריקת הישוב

בשעה 12:00 הגיע למרחב החטיבה הדרומית כוח מיחידת אגוז שהיה מיועד לחבור אל הקיבוץ. אולם לבסוף הפנתה אותו החטיבה הדרומית לניר עוז. ההחלטה על שילוחו לניר עוז התקבלה על ידי מזכיר קיבוץ מגן, סא"ל (במיל') ג'. הוא שימש באותו הזמן כמנהל הלחימה בחמ"ל החטיבה הדרומית, ולאחר קריסת מערך הפיקוד והשליטה של החטיבה הדרומית פיקד בפועל על הגזרה במשך מספר שעות. על החלטה זו העיד ג' כאחת ההחלטות הקשות שקיבל במהלך היום:

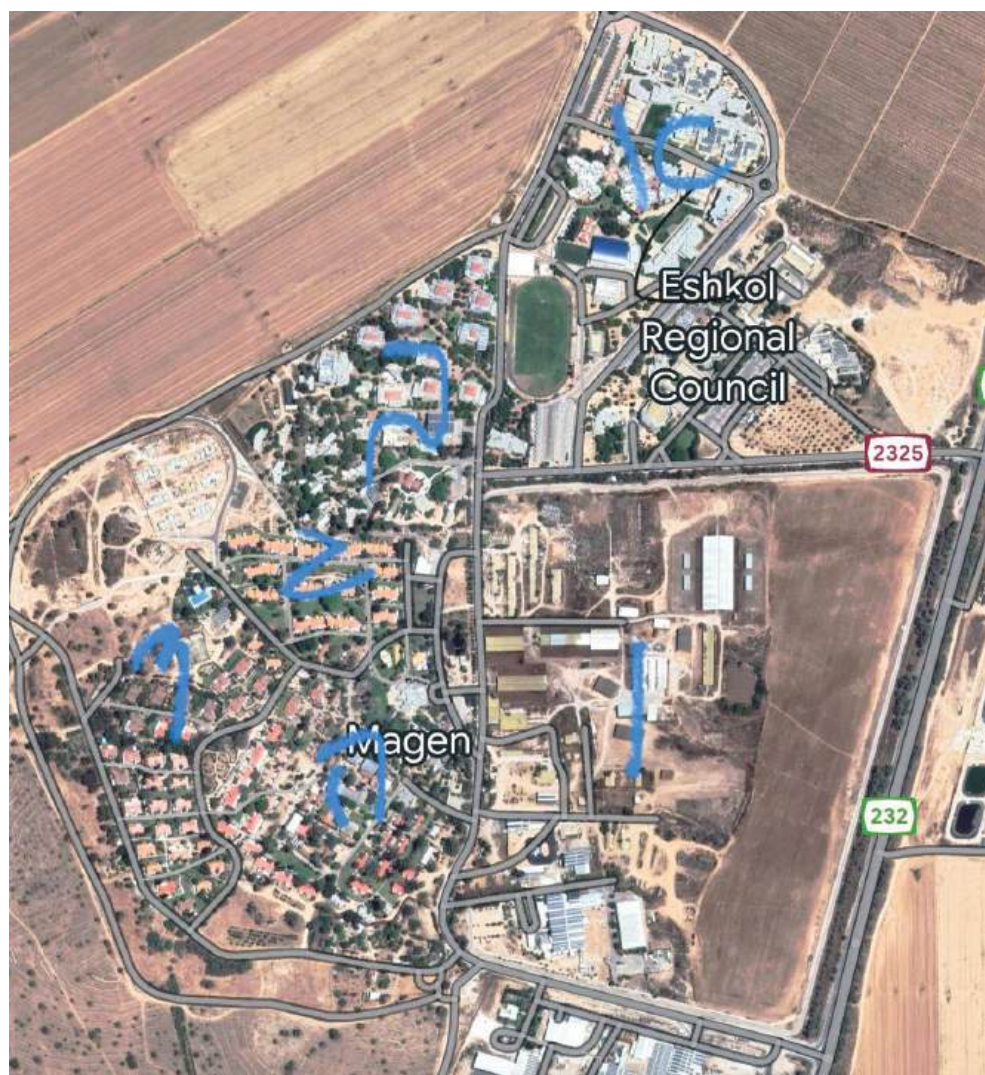
אני יודע מקבוצת ווטסאפ. אני מבין שהלחימה פה בשליטה, אני מקווה שאני מבין שהלחימה בשליטה. החלטה נוראית זאת הייתה, בסוף אני לוקח כוחות מהבית שלי, התפללתי שמה שאני יודע נכון, והעברתי עוד כוח לניר עוז.⁵¹

כוחות צבא הגיעו לקיבוץ לאחר שוך הלחימה והחלו לערוך בו סריקות. הכוח הראשון שחבר אל הקיבוץ היה כוח בן כעשרים לוחמים מפלוגת הכשרות של יחידת אגוז בפיקודו של סרן ב'. כוח זה עשה את דרכו ממתקן אדם, שם שהה בבוקר 7 באוקטובר, וחבר אל כיתת הכוננות בשעה 13:30.⁵² לאחר הגעתו רוכזו רוב חברי כיתת הכוננות והחיילים בחדר האוכל לארגון הסריקות. הקיבוץ חולק לגזרות, וכל גזרה נסרקה על ידי החיילים בליווי חברים מכיתת הכוננות. במהלך הסריקות הונחו התושבים להישאר בבתיהם.⁵³ סריקות הקיבוץ הסתיימו בשעה 19:30, ובשעה 20:00 הוכרז כי הסתיים הזיכוי

51 ריאיון ג'.

52 ריאיון עם סרן ב', מ"פ הכשרות אגוז, על ידי נגה לינדשטראוס, 3 ביוני 2024.

53 ריאיון שמש.

תרשים חלוקת שכונות לסריקה. (התקבל מסרן ב').

הראשוני של היישוב.⁵⁴ בשעה 19:30 הגיע לקיבוץ כוח של כ־70 לוחמים מיחידת מגלן מילואים והצטרף להגנת הישוב. בהמשך הצטרפה לכוחות במגן, מחלקה מגדוד המילואים של החטיבה הדרומית.

54 כיתת כוננות, ווטסאפ.

בשעה 22:00, לאחר כ־15 שעות רצופות של לחימה, סריקה ופעילות מבצעית, פוזרו חברי כיתת הכוננות לבתיהם, וזכו לשהות לצד בני משפחותיהם, שנותרו רוב היום במרחבים המוגנים וניזונו מידיעות חלקיות על הנעשה בקיבוץ.⁵⁵ חברי כיתת הכוננות והחיילים הוקפצו במהלך הלילה כמה פעמים כדי לשלול דיווחים על אירועים חשודים, אך לא נמצא דבר.

פעילות המחבלים מחוץ לקיבוץ מגן

מחבלי חמאס נוספים תקפו ב־7 באוקטובר אזרחים ויעדים בקרבת הקיבוץ: תחנת הדלק, מפעלי יח"ם וכלי רכב לאורך כביש 232. מעט לפני השעה 08:00 הגיע טנדר מחבלים אל אזור מפעלי יח"ם. באותה עת היו במתחם כמה שומרים לא חמושים, כמה פועלים זרים ושני אזרחים שהגיעו למתחם לאחר שברחו מ'מסיבת הנובה'.⁵⁶ המחבלים פרקו מהטנדר, שוחחו עם השומר מיכאל אוסטרובסקי ולאחר מכן ירו בו מטווח אפס. הם שוטטו במתחם אך לא הצליחו למצוא קורבנות נוספים.⁵⁷ בשעות הבוקר נפגע אחד המפעלים במתחם מירי תמ"ס ופרצה בו שריפה. השריפה נמשכה ימים וכובתה רק לאחר שהתקרבה לכיוון תחנת הדלק.⁵⁸ גופתו של אוסטרובסקי נמצאה רק בהמשך השבוע במהלך סריקות במפעל.⁵⁹ יעד נוסף שהותקף בקרבת הקיבוץ היה תחנת הדלק פז, הנמצאת מחוץ לקיבוץ על כביש 232. אל התחנה הגיעו כמה מחבלים. שבעה מהם נכנסו לחנות התחנה, בזזו אותה וחיפשו קורבנות. שני עובדי התחנה, בר נחמני ואוסמה אלבחירי, התחבאו במחסן פנימי וניצלו.⁶⁰

אירוע אחר היה על כביש 232 במרחק כחמש מאות מטר מצפון לקיבוץ. חבר כיתת הכוננות אופיר ירון ז"ל היה בדרכו לקיבוץ מגן ללא נשק. בשעה

55 ריאיון דרזמן.

56 ריאיון נחשוני.

57 מאגר סרטונים נתיבי ישראל. בשעה 08:34 נצפה במצלמות נתיבי ישראל בצומת מעון עשן המתמר מאזור יח"ם.

58 ריאיון נחשוני.

59 ריאיון מ"מ מגדוד המילואים של החטיבה הדרומית – המרואיין אינו זוכר אם הגופה נמצאה ביום שני (9 באוקטובר) או ביום שלישי.

60 מתן צורי, "שעה וחצי במחסן הקירור, ב־7/10: תחנת הדלק נפתחה מחדש, עם העובדים שניצלו", ynet, 6 פברואר 2024.

10:00 דיבר עם משפחתו בטלפון בפעם האחרונה. הוא נורה על ידי מחבלים בקרבת הקיבוץ. בסריקות שנערכו באותו הערב נמצא רכבו מחורר מכדורים, עם כתמי דם וחגורות הבטיחות חתוכה, אך ירון ז"ל לא נמצא בתוכו. עקב כך הוא הוכרז כנעדר. גופתו נמצאה שישה ימים לאחר מכן.⁶¹

סיכום

הלחימה בקיבוץ מגן היא דוגמה לניצול מרבי של יתרונותיו של כוח כוננות יישובי. מבחינת ההכנות המוקדמות למתקפה (בניין הכוח), נראה שהקיבוץ נערך היטב. כיתת הכוננות הייתה גדולה, מאומנת ומגובשת. הקיבוץ היה מוקף בעמדות הגנה, שהוצבו תוך ניצול תוואי הקרקע והקנו למגן יתרון. מבחינת הפעלת הכוח, כיתת הכוננות הופעלה במהירות יחסית והצליחה לבלום בכוחות קטנים את התקדמות האויב. במהלך המתקפה ניצלו חברי הכיתה את ההיכרות המוקדמת ביניהם ואת דרכי התקשורת המשותפות. אלו היו כלים חשובים בניהול לחימה, בהעברת מידע בין חברי הכיתה ובהסתייעות בתושבים נוספים למאמצי הבלימה, הטיפול הרפואי והפינוי. נראה כי נחישות חברי הכיתה, יוזמתם ההתקפית ופעולתם הכריעו את הקרב, והמערכה נוהלה על ידי סגני הרבש"ץ באופן מושכל. זאת על אף יציאתו של הרבש"ץ מהקיבוץ בפרוץ ההתקפה ולמרות פציעתו במהלכה. ניהול האוכלוסייה האזרחית בזמן האירוע על ידי צוות החירום היישובי מנע פגיעה באזרחים בידי האויב או בעקבות זיהוי שגוי של כוחותינו.

יחד עם זאת, נראה שהצלחתה של כיתת הכוננות נשענה לא רק על כישוריה והכנותיה אלא גם על מאפייני ההתקפה של האויב. ההגעה המאוחרת יחסית למגן, אפשרה התארגנות ראשונית של כיתת הכוננות ולהתמקמות צופה שהתריע על הגעת האויב. מחבלי חמאס פרצו ליישוב באזור שנשלט מגבעת השיח' וש אפשר לחברי כיתת כוננות יחידים לבלום את התקדמותם מזרחה. סביר שבשעת הפריצה הייתה השמש בעיניהם והקשתה על הלחימה, כיוון שתקפו ממערב למזרח בשעות הבוקר. הרחבת הלחימה לכיוון דרום, בין שנעשתה בעקבות הירי מגבעת השיח' ובין שלא, חשפה את אגף המחבלים לעמדות כוח המגן ופיצלה את הכוח התוקף. בחירתם של המחבלים לרכז את כל הכוח התוקף בנקודת פריצה אחת התבררה כשגיאה נוספת בניהול

61 הודעות צה"י ליישוב מגן, 7 באוקטובר 2023.

ההתקפה. אם בזמן שחברי כיתת הכוננות היו מרותקים למערב היישוב, היו המחבלים פורצים בנקודה נוספת, ייתכן שתוצאות ההתקפה היו שונות. נראה גם, כי הכוח התוקף חסר טכניקות לחימה בסיסיות, וניהול ההתקפה היה לוקה בחסר. מכך ניתן להעריך כיצד הדפה הכיתה כוח שהיה בעדיפות מספרית (ביחס משוער של כשניים שלושה תוקפים על כל מגן), בעל אמצעי לחימה עדיפים והיה היוזם והמפתיע.

נספח – חברי כיתת הכוננות, לוחמי הקיבוץ והצוות הרפואי קיבוץ מגן

צוות הרבש"ץ

ברוך כהן – רבש"ץ, בן 73 שירת כלוחם בחטיבת הצנחנים
אוהד דרזמן – סגן רבש"ץ, בן 53, שירת במשטרה צבאית
אייל צורף – סגן רבש"ץ, בן 55, שירת כלוחם ביחידה 669
איסי שמש – ראש צח"י, בן 64, שירת כלוחם בתותחנים

לוחמי כיתת הכוננות שהשתתפו בלחימה

עידו יקיר – מפקד הכיתה – בן 47, שירת כקצין חטיבת הנח"ל
אבי פליישר ז"ל
אפרים גלסברג, בן 73, שירת כלוחם בנח"ל.
יאיר ברלב, בן 53, שירת כלוחם בחטיבת הצנחנים
יואב צורף, בן 45, שירת כלוחם בהנדסה קרבית
ערן צורף, בן 54, שירת כלוחם ביחידת מורן
נדב רוט, בן 53, שירת כלוחם ביחידה 669
דקל אגמי, בן 41, שירת לוחם ביחידת דובדבן
מנואל קמוצ'ו, בן 35, שירת לוחם בחטיבת הנח"ל
ענבל כספי, בת 26, שירתה כלוחמת גדוד קרקל
שגיא ארד, בן 39, שירת כקצין בגדוד ארז
תומר כהן, בן 35, שירת כלוחם צמ"ה בהנדסה קרבית
תומר שצקי, בן 50, שירת במערך התחזוקה
אופיר ירון ז"ל נרצח בדרכו לקיבוץ

לוחמים מחברי הקיבוץ

ר"צ, בן 24, שירת כלוחם ביחידה משטרתית
ריף כרמין, בן 23, שירת כלוחם בחטיבת הצנחנים
אסף בבלי, בן 40, שירת כלוחם בסיירת צנחנים
אור ברנשטיין, בן 35, שירת כלוחם ביחידת מגלן
יובל אביעד, לוחם בנח"ל

הצוות הרפואי

ד"ר שני כספי-רגב, בת 34, שירת כקצינה בחיל המודיעין
ד"ר דורון גל, בן 38, שירת במודיעין
דרור רגב, שירת כלוחם בחיל האוויר